

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2023
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ
ТА УПРАВЛІННЯ

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

24–28 квітня 2023 року

Електронне видання на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК 330
Т39

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Національного університету «Запорізька
політехніка» (протокол № 9 від 29.05.2023 р.)*

Упорядник: *Ніна ПАВЛИШИНА*

Редакційна колегія:

Вадим ШАЛОМЄЄВ, д-р техн. наук, професор, (відпов. ред.)

Олексій КУЗЬКІН, д-р техн. наук, професор;

Василь ГЛУШКО, канд. техн. наук, доцент;

Олександр КЛИМОВ, канд. техн. наук, доцент;

Микола АНТОНОВ, канд. техн. наук;

Віра САВЧЕНКО, канд. техн. наук, доцент;

Олександр МАЛИЙ, канд. техн. наук.;

Микола КАСЬЯН, канд. техн. наук, доцент;

Владислав КОРОЛЬКОВ, канд. екон. наук, доцент;

Микола ДЄДКОВ, канд. іст. наук, доцент;

Олена ВАСИЛЬЄВА, д-р екон. наук, професор;

Ірина ПУЩИНА, канд. пед. наук, доцент;

Юрій ФЛЕЙ, канд. юрид. наук, професор;

Таїсія ГАЙВОРОНСЬКА, канд. філос. наук, доцент;

Михайло БРИКОВ, д-р техн. наук, професор;

Наталія ВИСОЦЬКА, начальник патентно-інформаційного відділу;

Наталія САВЧУК, начальник редакційно-видавничого відділу;

Сніжана ВИЧУЖАНІНА, керівник відділу наукової роботи студентів;

Юлія ЧУШКІНА, провідний фахівець відділу наукової роботи студентів;

Сергій ЛЕОЩЕНКО, голова НТСА

Т39 Тиждень науки-2023. Факультет економіки та управління.

Тези доповідей науково-технічної конференції, Запоріжжя, 24–28 квітня 2023 р. [Електронний ресурс] / Редкол. : Вадим ШАЛОМЄЄВ (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. – 375 с. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана

ISBN 978-617-529-408-6

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-технічній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, що проводяться на факультеті економіки та управління Національного університету «Запорізька політехніка». Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-408-6

© Національний університет
«Запорізька політехніка»
(НУ «Запорізька політехніка»), 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ»

ФАТЮХА Н.Г. ДОХОДИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	15
ФАТЮХА Н.Г. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ	17
ПАХОМОВА І.Г. ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ.....	19
ШЕСТОПАЛОВА О.В. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	21
НАБАТОВА Ю.О. РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	23
БАБЕНКО-ЛЕВАДА В.Г. ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИКІВ ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЗА 2022 ВІЙСЬКОВИЙ РІК	26
АНДРЮЩЕНКО І.Є. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ	28
ШАРОВА С.В., ЧЕРНЯВСЬКИЙ А.Д. ВИБІР МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ	31
ФАТЮХА Н.Г., ЛОТАРЬОВА С.О. РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ	34
ФАТЮХА Н.Г., КАЛЄДІНА О.Д. НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ВЕРТИКАЛЬНОГО ТА ГОРИЗОНТАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ ПІДПРИЄМСТВА.....	36
ПАХОМОВА І.Г., ЛУЦЬКА О.В. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА	37

ШЕСТОПАЛОВА О.В., МАЛЮХОВ М.С. ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	40
БАБЕНКО-ЛЕВАДА В.Г., БУГАЙЦОВА Ю.О. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	42
БАБЕНКО-ЛЕВАДА В.Г., ЛОТАРЬОВА С.О. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТРАХУВАННІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	46
КОВАЛЬ О.А., ЦИМБАЛ Є.С. КРИПТОВАЛЮТА.....	49
АНДРЮЩЕНКО І.Є., БУГАЙЦОВА Ю.О. МОДЕЛІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	53
АНДРЮЩЕНКО І.Є., ЛОТАРЬОВА С.О. ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЯК ЗАЛЕЖНІСТЬ КРАЇН ВІД МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ МОЖЕ ВПЛИНУТИ НА ЕКОНОМІКУ	55
АНДРЮЩЕНКО І.Є., КАЛЄДІНА О.Д. ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	58

СЕКЦІЯ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

ЗОРЯ О.П. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАВАННЯ ПОДАТКОВОГО РОЗРАХУНКУ СУМ ДОХОДУ, НАРАХОВАНОГО НА КОРИСТЬ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ – ФІЗИЧНИХ ОСІБ	60
МАКСИМЕНКО І.Я. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ – ЯК ІНСТРУМЕНТА КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВІЙНИ	62
ПОМУЛЄВА В. М., ШПИЛЬКА Н.П. СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	64
ОЧЕРЕТЬКО Л.М., СУСАРЕНКО Є.О. ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ	66
ОЧЕРЕТЬКО Л.М., ЧЕЧКОВА І.Д. ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ПЕРЕОЦІНКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	69

ЛИЩЕНКО О.Г., НИКОНЕНКО Т.А. АУДИТ ОБЛКОВОЇ ПОЛІТИКИ	71
ПАНЧЕНКО О.М., БУЛАТ Д.А. КОНЦЕПЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ З АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	74
ПАНЧЕНКО О.М., ГОРОХ А.О. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	76
ПАНЧЕНКО О.М., ПИЛИПЕНКО В.С. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	78
ПАНЧЕНКО О.М., СОБОЛЕВА А.Г. МЕТОДИ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	80
ПАНЧЕНКО О.М., ТИХА А.Д. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ	82
БОЛДУЄВ М.В., НАЗАРОВ Е.З. ЗНАЧЕННЯ І ВИМОГИ ДО СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	85

СЕКЦІЯ «МЕНЕДЖМЕНТ»

ПУЛІНА Т.В. АНАЛІЗ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІГРАЦІЙНОГО РУХУ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ДО КРАЇН ЄС У ВОЄННИЙ ЧАС	87
НЕЧАЄВА І.А. ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ	89
НЕЧАЄВА І.А., ПАНКОВА А.Ю. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН	92
ГУДЗЬ П.В. ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СФЕРОЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	94
ШИТКОВА Л. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	97
ТЕСЛЕНОК І. М. ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В БІЗНЕСІ	99

NADIIA SHMYGOL, WŁADYSŁAWA ŁUCZKA THE PROSPECTS FOR THE REGIONAL DEVELOPMENT OF ORGANIC FARMING IN UKRAINE AND POLAND	101
КУТІДЗЕ Л.С. СКЛАДОВІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	103
СОРИНА О.О., ДОНОВСЬКИЙ Д.В. УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ	106
ПУЛІНА Т.В., МАЛЯРЕНКО Я.А. КЛАСТЕРИ У ВИРОБНИЦТВІ.....	108
ПУЛІНА Т.В., МЕЛЕЩЕНКО Р.А. СВІТОВА ДИНАМІКА СТВОРЕННЯ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ТНК	111
ПУЛІНА Т.В., ШАПОВАЛОВ Ю.А. РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	115
ШИТКОВА Л.В., ГОЛОВАТЕНКО О.С. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ	117
ШИТКОВА Л.В., ГОЛОВАТЕНКО С.С. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	119
КУТІДЗЕ А.М. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОМПАНІЇ.....	122
YELISIEIEV YE. YU. DEVELOPMENT OF DIGITALIZATION IN THE EDUCATIONAL SPACE.....	124
НЕЧАЄВА І.А., КОЗЛОВА Д.Г. ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В КРИЗОВІЙ СИТУАЦІЇ	127
НЕЧАЄВА І.А., СРЬОМЕНКО К.А. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	129
КОРОЛЬКОВ В.В., ГРИШНЬОВА В.О. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	132
КОРОЛЬКОВ В.В., ДАНИЛОВА А.Р. РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	135
КОРОЛЬКОВ В.В., КОЗЛОВСЬКА Т.Є. СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА БЕЗПЕКА ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ	137

СОРИНА О.О, КУЗЬМЕНКО О.О. ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА	139
ТЕСЛЕНОК І. М., БЕСПАЛОВА Н.С. ПРОЦЕС РОЗРОБКИ РЕКЛАМНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА	142
ТЕСЛЕНОК І. М., ТОЛМАЧОВА К.А. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	144
ШИТІКОВА Л.В. ЗМИКАЛО О.С. ПРОБЛЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ АГРОІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНОСТЮ	146
ШИТІКОВА Л.В., КОСЕНКО О. С. ГІБРІД ЯК НАЙБІЛЬШ ЗБАЛАНСОВАНА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ	149
ШИТІКОВА Л.В., НЕФЬОДОВА А.В. ЕЛЕКТРОННІ ПОСЛУГИ: ДОДАТКИ, ЯКІ РОБЛЯТЬ НАШЕ ЖИТТЯ ПРОСТІШЕ	151
ШИТІКОВА Л. В. САМСОНОВА І. А. УКРАЇНСЬКЕ РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМАТИКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ	153
ГУДЗЬ П.В., МАТЮК А.В. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗДОБУВАЧІВ ПРИ НАВЧАННІ В ГАЛУЗІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ	156
ГУДЗЬ П.В., КОРНІЄНКО В.С. ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПОТОКІВ ГУМАНІТАРНИХ ВАНТАЖІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	158
КУТІДЗЕ Л.С., ЛОТАРЬОВА С.О. КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР УСПІШНОСТІ КОМПАНІЇ	162
КУТІДЗЕ Л.С., КАЛЄДІНА О. Д. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНІЗАЦІЯХ	164
КУТІДЗЕ Л.С., ЗМИКАЛО О.С. РИНОК КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	166
КУТІДЗЕ Л.С., КРАСНОКУТСЬКИЙ К.А. ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	168
КУТІДЗЕ Л.С., БУГАЙЦОВА Ю.О. СТИЛЬ УПРАВЛІННЯ ЯК ЧИННИК МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ	170

ПАНКОВА А.Ю., КОМИШОВА Н.С. УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ТА ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	172
ПАНКОВА А.Ю., НОСЕНКО К.С. РОЛІ ШКІЛ МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНОМУ УПРАВЛІННІ.....	174
ПАНКОВА А.Ю., РЕВТОВА К.А. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	176
NADIIA SHMYGOL BIM TECHNOLOGIES IN ARCHITECTURAL MANAGEMENT: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES	178
NADIIA SHMYGOL, CHEN PEI PROBLEMS AND PROSPECTS OF PROJECT MANAGEMENT IN CHINA	181

СЕКЦІЯ МАРКЕТИНГ ТА ЛОГІСТИКА

СОКОЛОВА Ю.О. ПОШУК НОВИХ БІЗНЕС МОДЕЛЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН.....	184
БОРИСЕНКО О.Є., ДУДКІН Ю.В. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ.....	186
КОЧНОВА І. В, ГРУША О.К. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У РЕКЛАМІ.....	188
ЗЕРКАЛЬ А.В.ВЕЛИЧКО В.О. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕКЛАМИ В ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩІ.....	190
ЗЕРКАЛЬ А.В., ДЕРЕВ'ЯНКО А.В. ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРАКТИВНОЇ РЕКЛАМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ МАРКЕТИНГОВИХ КАМПАНІЙ.....	192
ЗЕРКАЛЬ А.В., ДЕРЕВ'ЯНКО А.В. МЕТОД ПЕРЕПИСУ НАСЕЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ОТРИМАННЯ ДАНИХ ПРО НАСЕЛЕННЯ.....	193
ОНУФРІЄНКО Н.Л., НЕЧАЙ М.Ю. ДІЯ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	196

СЕКЦІЯ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ, ФІТНЕС ТА РЕКРЕАЦІЯ»

АТАМАНЮК С.І. ІННОВАЦІЙНІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ.....	199
--	-----

ВАНЮК О. І. СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ВОЛЕЙБОЛІСТІВ У РІЧНОМУ МАКРОЦИКЛІ	201
ГОЛЄВА Н. П. ВИСОЦЬКА Н. І. ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ СТРЕЛЕЦЬКИХ ТРЕНАЖЕРІВ.....	205
ДАНИЛЬЧЕНКО С.І. ФІТНЕС ТА СУЧАСНЕ ОБЛАДНАННЯ З ІННОВАЦІЙНИМ ПІДХОДОМ РЕКРЕАЦІЇ.....	208
ЖУРАВЛЬОВ Ю. Г. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНИХ ІГОР В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ	210
КИРИЧЕНКО О.В. ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНА РУХОВА АКТИВНІСТЬ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	213
КОКАРЕВА С.М., КОКАРЕВ Б.В. МІОФАСЦІАЛЬНИЙ РЕЛІЗ ЯК МЕТОД ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМАТИЗМУ У ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФУТБОЛІСТІВ	214
КУБАТКО А.І. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	218
ЛУЦЕНКО С.Г. РОЗВИТОК УВАГИ НА ЗАНЯТТЯХ З ВОЛЕЙБОЛУ	220
МЛКІНА О.В. ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПОТРЕБИ ЗАНЯТЬ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ПІД ЧАС ОНЛАЙН-ЗАНЯТЬ	222
МОТУЗ С. О. ВПЛИВ НАСТІЛЬНОГО ТЕНІСУ НА РОЗВИТОК МОЗКУ	223
НАПАЛКОВА Т. В. ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПОТРЕБИ ДО ФІЗИЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ	225
СОЛЯНИК Д. Г. ЗМІСТ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ТРЕНУВАЛЬНОМУ ЕТАПІ В СПОРТИВНІЙ АЕРОБІЦІ.....	227
РЕМЕШЕВСЬКИЙ О.В. ДОСВІД РОЗВИТКУ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНІХ СЕРЕДОВИЩАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НІДЕРЛАНДІВ	228
РІМАР Ю.І. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ.....	231

ТЕРЬОХІНА О. Л. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ЗВО	233
ЧЕРНЕНКО А.Є. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	234
АТАМАНЮК С.І., КАШУРА Д.О. І ІНОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ	237
ВАНЮК О.І., ВАСИЛЬЧЕНКО Я.О. МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ТАКТИЧНИХ ДІЙ У ФУТБОЛІ	239
ВАНЮК О.І., КОЛОСОВ К.О. СУЧАСНІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІ ТЕХНОЛОГІЇ	243
ДАНИЛЬЧЕНКО С.І. , АРТАМОШИН Є.В. ЛЕГКА АТЛЕТИКА ЯК ВИД СПОРТУ ТА СПОСІБ САМОСТІЙНО ТРИМАТИ СЕБЕ В ГАРНІЙ ФІЗИЧНІЙ ФОРМІ	244
ДУДНІК Ю.І., САМОКШІ О.В. ОСНОВИ ТЕОРІЇ АДАПТАЦІЇ І ЗАКОНОМІРНОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У СПОРТСМЕНІВ	246
ЖУРАВЛЬОВ Ю.Г., ШУТКО А.С. РУХЛИВИ ІГРИ НА ЗАНЯТТЯХ З ПЛАВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОСНОВНОЮ МЕДИЧНОЮ ГРУПОЮ	249
КИРИЧЕНКО О.В., КАЛІНІН Д.О. МЕТОД ПЛАТЕСУ – ЯК ОЗДОРОВЧИЙ ВІДПОЧИНОК ПІСЛЯ РОБОТИ	250
КУБАТКО А.І., БОЧАРСЬКА А.П. МОТИВАЦІЯ ДО САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ АКТИВНІСТЮ.....	252
КУБАТКО А.І. ДВОРАК М.О.БАЙЛОТЕРАПІЯ	254
КУБАТКО А.І., ДОРОФЄЄВА С.Є. РУХОВА АКТИВНІСТЬ – ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ГАРМОНІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	256
ЛУЦЕНКО С.Г., КЛЕТКІНА К.В. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВОЛЕЙБОЛІСТІВ	258
МІЛКІНА О.В., БАРНЯК К.О. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ТРЕНАЖЕРИ ПРИ ЗАНЯТТІ ФІЗКУЛЬТУРОЮ	260

МІЛКІНА О.В., ЛЕВЧЕНКО Я.О. ФІЗКУЛЬТУРА ЯК КЛЮЧ ДО УСПІХУ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ ВІЙНИ	262
МІЛКІНА О.В., ХАРИТОНОВ Д.О. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В УНІВЕРСИТЕТАХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В ЕПОХУ ВІЙНИ, ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА СИДЯЧОГО СТИЛЮ ЖИТТЯ	264
МОТУЗ С. О., БОЙКО Р. В. АТЛЕТИЧНА ГІМНАСТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ	267
НАПАЛКОВА Т.В., БАШКАТОВА М.О. ФУНКЦІОНАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЛЮДИНИ ТА ВЗАСМОЗВ'ЯЗОК ФІЗИЧНОЇ ТА РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	268
НАПАЛКОВА Т.В., ДРАЧЕВСЬКИЙ Д.О. НЕТРАДИЦІЙНІ СИСТЕМИ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ	271
НАПАЛКОВА Т.В., ЗАМУЛА М.О. ПЕРЕВАГИ «КОЛОВОГО ТРЕНУВАННЯ» У РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ.....	274
ПУТРОВ О.Ю., ЛОЙКО Н.В. МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	276
РЕМІШЕВСЬКИЙ О.В., ДРЕБОТ В.В. РІЗНОМАНІТНІ ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТА УКРІПЛЕННЯ М'ЯЗВКИСТЕЙ ТА ПЕРЕДПІЛЧ В ГИРЬОВОМУ СПОРТІ	278
РІМАР Ю.І., БЛІОНОВА О.М. ЙОГА ЯК ОДНА З НАЙДАВНІШИХ СИСТЕМ ОЗДОРОВЛЕННЯ	280
РІМАР Ю.І., ОНИЩЕНКО О.О. ВЗАСМОЗВ'ЯЗОК МІЖ РОЗУМОМ І ТІЛОМ У СПОРТІ.....	282
РІМАР Ю.І., ШИШКІН І.Р. ВПЛИВ ЗАНЯТЬ НА БРУСАХ ТА ПЕРЕКЛАДИНІ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	283
СОЛЯНИК Д.Г., ГОЛУБ А.О. ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ФІТНЕС-АЕРОБІКИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	285
ТЕРЬОХІНА О.Л., НИКИФОРОВА У.В. НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	288
ТЕРЬОХІНА О.Л., САЦЮК А.О. РОЛЬ ГНУЧКОСТІ ДЛЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ.....	289

ТЕРЬОХІНА О.Л., ТЕРЬОХІН Є.Ю., СОБОЛЄВА А.Г. САМОСТІЙНІ ЗАНЯТТЯ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ.....	291
ТЕРЬОХІНА О.Л., ТЕРЬОХІН Є.Ю., СОБОЛЄВА А.Г. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ГРИ У БАСКЕТБОЛІ.....	293
ТЕРЬОХІНА О. Л., ШУТКО О. С. ФІЗИЧНІ НАВАНТАЖЕННЯ, ЯК ЗАСІБ ДЛЯ БОРОТЬБИ ЗІ СТРЕСОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	295
ЧЕРНЕНКО А.Є., БУШМАН І.С. РЕЖИМ ДНЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	297
ЧЕРНЕНКО А.Є., ДАМАСКІНА О.М. ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	299
ЧЕРНЕНКО А.Є., ШЕЙКО Д. Є. ВПЛИВ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ «SARS-COV-2» («COVID-19») НА ФІЗИЧНУ АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ТА ЇХ ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я.....	301
ШЕХОВЦОВА К.В., ГЄКК Б.Є. ТЕХНІКА ВИКОНАННЯ ВПРАВ МФР НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗВО	303
ШЕХОВЦОВА К.В., НЕКРАСОВ О.С. ІНВЕНТАР ДЛЯ МІОФАСЦІАЛЬНОГО РЕЛІЗУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	306

СЕКЦІЯ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО»

КРИГУЛЬСЬКА Т.Б. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	310
АФЕНДІКОВА Н.О. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД АГРЕСІЇ.....	312
ЧУМАК О. В. ІНДУСТРІЯ 5.0: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СВІТОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК.....	314

ЮРЧЕНКО В.І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В ПЕРІОД АГРЕСІЇ.....	316
СИДОРУК І.С. ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	318
ЛУК'ЯНЕНКО Н.Е. ПРИОРІТЕТНІ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	319
ГУБАРЬ О.В., ДУЛІДА Д.О. РОЛЬ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ	321
ГУБАРЬ О.В., ІЛЬІНА І.О. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА СТРУКТУРУ ТА СКЛАД СПОЖИВЧОГО КОШИКА В УКРАЇНІ	323
ГУБАРЬ О.В., НОСЕНКО К.Є. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ	327
ГУБАРЬ О.В., ШИЯН О.С. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	330
КРИГУЛЬСЬКА Т.Б., БІЛІОНОВА О.М. РОЛЬ ШКОЛИ МОНЕТАРИЗМУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ	333
КРИГУЛЬСЬКА Т.Б., ГРАНОВСЬКА А.С. ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ РИНКУ ПРАЦІ	335
КРИГУЛЬСЬКА Т.Б., ДЕРЕВ'ЯНКО А.В. ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ МАНУЕЛЯ КАСТЕЛЬСА ЯК ПРОВІДНОГО ТЕОРЕТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕРИ	337
КРИГУЛЬСЬКА Т.Б., ДУЛІДА Д.О. ТРИПІЛЬСКА КУЛЬТУРА ЯК ЕКОНОМІЧНИЙ ФЕНОМЕН	339
КРИГУЛЬСЬКА Т.Б., ЗЕМСКОВА В.М. ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗМІН НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	341
КРИГУЛЬСЬКА Т.Б., КОСІНЕВСЬКА К.О. ЦІНОВІ ВІЙНИ МІЖ УЧАСНИКАМИ РИНКУ З НЕДОСКОНАЛОЮ СТРУКТУРОЮ.....	343
КРИГУЛЬСЬКА Т.Б., СОЛОДІЛОВА А.О. БЕЗРОБІТТЯ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНИХ ВОЄННИХ ДІЙ.....	345
АФЕНДІКОВА Н.О., СМОЛЯНИЙ О. С. МОНІТОРИНГ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ	347
ЧУМАК О.В., АЙВАЗЯН Д.М. СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ОСНОВА ВИЖИВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	349

ЧУМАК О.В., ПАХОМОВА Д.С. СТАН УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ СТАРТАПІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	351
ЧУМАК О.В., НИКИФОРОВА У.В. ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	353
ЧУМАК О.В., НІКОЛОВА С.А. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ	355
ЧУМАК О.В., МАТЮК А.В. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ.....	357
ЧУМАК О.В. ¹ , СТЕПАНОВ Д.Ю. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ІТ-СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	359
ЮРЧЕНКО В. І., КОЛОМОЄЦЬ К.Д. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАСАД СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД АГРЕСІЇ.....	361
СИДОРУК І.С., ПЕТРИК Б.В. МОНОПОЛЬНА ЗМОВА НА РИНКУ ЗБУТУ	363
ЛУК'ЯНЕНКО Н.Е., ПОЛЬНІКОВА І.С. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ	365
ЛУК'ЯНЕНКО Н.Е., ЗУЙ Є.С. ДЖЕРЕЛА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	367
ЛУК'ЯНЕНКО Н.Е., КУРТА К.О. ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	369
ЛУК'ЯНЕНКО Н.Е., ЧЕБАН Ю.А. ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	371
ЛУК'ЯНЕНКО Н.Е., ПЕТРИК К.В. ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	374

СЕКЦІЯ «ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ»

УДК 336.1:352

Фатюха Н.Г.

канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ДОХОДИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Бюджетним кодексом України визначено, що доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Згідно зі ст. 9 Бюджетного кодексу України за джерелами надходження доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти [1].

Згідно із п. 34 ст. 2 Бюджетного кодексу бюджету місцевого самоврядування разом із бюджетами Автономної Республіки Крим, обласними та районними бюджетами формують місцеві бюджети в Україні.

Склад доходів різних рівнів місцевих бюджетів, зокрема і бюджетів об'єднаних територіальних громад та нормативи зарахування доходів до відповідних бюджетів визначаються статтями 64, 66, 69, 69 1 та 71 Бюджетного кодексу [1].

Значна частина територіальних громад в Україні, маючи право вирішувати питання місцевого самоврядування, неспроможна їх виконувати через брак власних коштів. Фінансова та матеріальна незалежність місцевого самоврядування залежить від їх спроможності самостійно вирішувати визначені функції та завдання місцевого значення за рахунок власних ресурсів.

Реформа децентралізації покликана вирішити проблеми у зміцненні власної фінансової бази територіальних громад. Значні переваги отримали об'єднані територіальні громади, бюджети яких були прирівняні до бюджетів міст обласного значення і районів.

З метою забезпечення ресурсної бази бюджетів об'єднаних територіальних громад для фінансування видаткових повноважень Бюджетним кодексом України визначено особливості формування їх бюджетів (ч. 4 ст. 67 Бюджетного кодексу) [1].

Бюджет об'єднаної територіальної громади (ОТГ) складається із загального та спеціального фондів. Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди, їх складові частини визначаються виключно

Бюджетним кодексом України та законом про Державний бюджет. Передача коштів між загальним і спеціальним фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень шляхом рішення відповідної ради.

У складі бюджету може бути сформований резервний фонд. Акумуляовані в ньому грошові кошти використовують для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету. Рішення про виділення цих коштів приймають виконавчі органи місцевого самоврядування. По спеціальному фонду окремо виділяються надходження бюджету розвитку.

Відповідно до змін, внесених до Бюджетного Кодексу, об'єднані територіальні громади отримали нові фінансові ресурси та нормативи їхнього зарахування після об'єднання. Основні з них згідно статей 64, 69¹ Бюджетного кодексу: 60 % податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) на власні повноваження; державні субвенції (медична, освітня); право розпоряджатися землями на території об'єднаної територіальної громади [2, с.165–166].

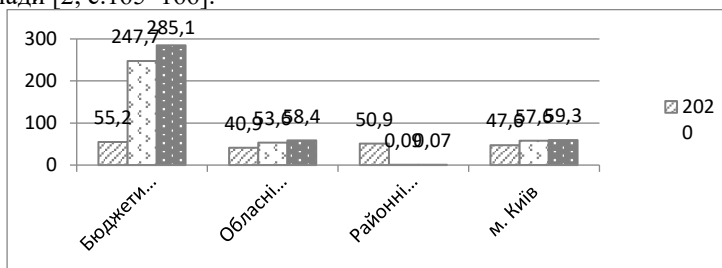

Рисунок 1 Динаміка доходів за видами бюджетів за січень-грудень 2020–2022 років (загальний та спеціальний фонди, без трансфертів та власних надходжень бюджетних установ), млрд.грн. (побудовано за даними [3])

Рисунок 1 демонструє приріст бюджетів територіальних громад, що підтверджує ефективність проведених реформ та результативність на місцевому рівні. Перебравши на себе повноваження районного рівня, територіальні громади показали, що здатні ефективно розпоряджатися та нараховувати отримані фінансові ресурси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 р. № 2456-VI Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

2. Фінанси об'єднаних територіальних громад: навчальний посібник / за заг. ред. Н. С. Ситник.– Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 536 с.

3. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua/news/16105>.

УДК 336.71.078.3

Фатюха Н.Г.

канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

На сьогодні, в Україні залишається проблема формування цілісної системи фінансового моніторингу, що сприятиме соціально-економічному розвитку країни, реформуванню бюджетної системи та системи соціального забезпечення населення, забезпеченню належного рівня національної безпеки.

В Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначено, що фінансовий моніторинг – сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1].

У практиці існує дві системи боротьби з легалізацією доходів злочинного походження: європейська та американська. Європейська – більш ліберальна, за якої банки не обов'язково повідомляють спеціальні органи про всі операції, суми за якими перевищують встановлену межу. Вони інформують їх лише про ті операції, які видались їм підозрілими. Американська система значно жорсткіша. В США банки зобов'язані повідомляти фінансову розвідку про всі операції, які перевищують суму в 10 тисяч доларів США [2, с. 70].

Вітчизняна система фінансового моніторингу має змішаний тип, але функціонує з використанням правил американської моделі. Це зумовлено тим, що з самого початку вимоги ФАТФ до України через високий рівень «відмивання брудних грошей» були жорсткішими, аніж до інших держав, і виконати їх було можливо лише в умовах американської моделі. Це дало позитивний результат, оскільки наша держава у відносно короткий термін була виключена з «чорного» списку ФАТФ і на сьогодні діяльність її системи фінансового

моніторингу отримала позитивну оцінку з боку цієї міжнародної наглядової організації [3, с. 14].

Українська система фінансового моніторингу, на відміну від своїх зарубіжних аналогів, наділена значно більшими повноваженнями – вона не лише отримує інформацію, а й сама проводить фінансові розслідування. Тому її діяльність, будучи спрямованою на захист державних інтересів, має забезпечити нормальну ділову атмосферу в економіці, не перешкоджаючи при цьому бізнесу функціонувати в законному режимі, а також має забезпечити збереження конфіденційності фінансової інформації, значними обсягами якої вона володіє [4, с. 5].

В Україні система фінансового моніторингу охоплює фактично всіх надавачів фінансових послуг та передбачає тісну взаємодію різних міністерств та відомств. Кожна з цих установ відіграє специфічну, визначену законодавством роль у єдиній системі протидії [5].

Система фінансового моніторингу визначається як сукупність методів аналізу, контролю та прогнозування, спрямованих на досягнення фінансової стабільності як окремого суб'єкта, так і фінансово-кредитної сфери країни загалом [6]. Система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів [1]. Держава як суб'єкт публічного права здійснює моніторингову діяльність через спеціально уповноважених суб'єктів та органи.

Прийняття Базового Закону сприяло покращенню системи фінансового моніторингу відповідно до вимог міжнародних організацій. Проте необхідно вирішити ще низку питань: налагодити більш тісну співпрацю між правоохоронними органами та суб'єктами фінансового моніторингу з метою запобігання та протидії вчиненню нових злочинів; на законодавчому рівні слід чітко вказати операції, інформація про які повинна бути відкритою та прозорою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

2. Буткевич С.А. Досвід США щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / С.А. Буткевич // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадского (Сер. «Юрид. Науки»). Т. 21 (60). – 2008. – № 1. – С. 68–74.

3. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія] / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.

4. Москаленко Н.В. Фінансовий моніторинг як інструмент економічної безпеки / Н.В. Москаленко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – №1. – С. 1-7.

5. Балануца О. О. Особливості формування системи фінансового моніторингу в Україні // Інвестиції: практика та досвід – 2011. – № 6. Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2011/10.pdf.

6. Фінансовий моніторинг. Режим доступу: https://www.wiki.uk-ua.nina.az/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3.html.

УДК 330.341

Пахомова І.Г.

канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

З початку війни Україна отримала 26 млрд дол міжнародної допомоги. Узгодження параметрів подальшої співпраці з МВФ та систематизація співпраці з міжнародними партнерами – запорука фінансової стійкості України та реалізації її інноваційно-інвестиційного потенціалу.

Реальний ВВП в 2022 році скоротився на 35%, але це загалом не справило негативного впливу на стан банківської системи. Навіть навпаки, банківська ліквідність активно поповнювалась завдяки емісійному фінансуванню дефіциту державного бюджету та надходженню міжнародної допомоги.

Наприкінці року ліквідність банківської системи вже в 6 разів перевищувала нормативні значення, а основний та регулятивний капітал банків – в 2 рази.

Завдяки масштабній міжнародній фінансовій підтримці, а також за участі емісійного фінансування центрального банку вдалося забезпечити стабільність фінансування усіх критично важливих державних видатків (в першу чергу в частині фінансування оборони та соціальної сфери).

У 2022 році доходи державного бюджету номінально скоротилися на 10%, видатки – зросли вдвічі, а дефіцит досяг розміру 1,6 трлн грн або близько 35% ВВП (включаючи грантове фінансування).

Однак державний борг вже перевищив позначку 80% ВВП, а в наступному році ймовірно перетне рівень у 100% ВВП, що сигналізує про високі ризики для боргової стійкості державних фінансів.

До проблем поточного періоду відноситься те, що інвестиційна активність бізнесу та держави залишається низькою. За час війни не вдалося спрямувати адекватні обсяги коштів на реанімацію інвестиційної діяльності та створення робочих місць. Причини зниження інвестиційної активності:

- ведення бойових дій на території країни;
- низький рівень національних заощаджень;
- жорсткість монетарної політики;
- проблеми фінансового посередництва банків.

– відтік коштів іноземних інвесторів внаслідок воєнних ризиків та нерозвиненості ринкових інститутів.

- недоступність ринку акціонерного капіталу.

Ключові пріоритети монетарної політики потрібно змістити з суто інфляційних цілей до більш комплексних пріоритетів, таких як розвиток інституту фінансового посередництва, для цього потрібно:

- знизити облікову ставку НБУ;
- реформувати систему дохідності банків за ліквідність.

Винагороджування банків за весь обсяг такої ліквідності генерує значні пасивні прибутки банків. Для нівелювання цих негативних ефектів пропонується:

- обмежити максимальний обсяг вкладень банків у депозитні сертифікати НБУ;

- переглянути нормативи формування обов'язкових резервів банків та запровадити процентну винагороду НБУ за їх обсяг;

- запровадити спеціальні інструменти НБУ з пільгового цільового рефінансування банківських кредитів.

- посилення стабілізаційної ролі фіскальної політики.

Форми державної участі у стабілізаційному відновленні виробничого потенціалу – пільгові умови кредитування, кредитні гарантії, субсидії на створення робочих місць, державне замовлення, допомога в отриманні міжнародних позик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://bank.gov.ua>

2.Офіційний сайт Рейтингу надійності банків [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20214379-rejting-nadijnosti-bankiv-za-pidsumkami-pershoyi-polovini-2022-roku>

УДК 336.711

Шестопалова О.В.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Банківська система України є важливою складовою функціонуючого фінансового ринку. Від рівня розвитку і стабільності банківської системи залежить рівень стабільності всього національного господарства. На жаль банківська система України стикнулася з величезними викликами у зв'язку з початком руйнівної війни проти нашої держави. Поступово банки пристосовуються до нових реалій. Активна боротьба триває і на фінансовому фронті, де важливе значення мають стабільність та прогнозованість роботи банківської системи. УНІАН намагався розібратися, які ризики зараз стоять перед банками і які зміни чекати в найближчому майбутньому. На щастя, у найвідповідальніший період фінансова система України вистояла. Національний банк зафіксував офіційний курс гривні, увів ряд обмежень на здійснення розрахункових операцій у іноземній валюті, підвищив облікову ставку для стримування зростання інфляції, пом'якшив ряд нормативів роботи комерційних банків. Ці заходи дозволили стабілізувати роботу банків, сконцентрувати наявні ресурси на користь кредитування важливих для української економіки галузей за підтримки держави.

Але все ще існує багато ризиків та проблем, з якими комерційним банкам важко впоратися в умовах війни: це зниження доходів відносно витрат; зростання частки непрацюючих кредитів для деяких банків, із часткою 15 відсотків; це залежність від недешевого рефінансування НБУ; масова міграція людей за кордон, яка негативно впливає на економічну активність і обсяг операцій в Україні ;це втрата частини персоналу або через міграцію, або через мобілізацію; законодавчі ініціативи, щоб вирішити проблеми позичальників за рахунок банків.

Банки, які скорочують витрати та продовжують розвивати інструменти віддаленої взаємодії, бачать зміну структури залучених коштів. Також банки через високу облікову ставку на рівні 27 відсотків річних активно виходять з рефінансування Нацбанку і переглядають

підходи у кредитуванні для обмеження ризиків. Активна цифровізація банківського сектору вже не один рік сприяє тому, що поступово зменшується кількість традиційних відділень, у яких клієнти можуть приходити і здійснювати розрахункові операції. З початку війни цей процес прискорився. Український банківський сектор знаходиться в достатньо напруженому становищі, оскільки готується до складних ризиків в умовах продовження війни. Головне їх завдання – гарантувати стабільну роботу для своїх клієнтів. Це стосується і вчасного розрахунку з клієнтами за депозитами, а також продовження кредитної політики попри надвисокі ризики, оскільки потрібно отримувати прибуток, щоб гарантувати громадянам достатньо високі ставки за їх вкладками в умовах високої інфляції. В іншому випадку, клієнти знайдуть собі інший більш зручний банк. Починає наростати конкуренція за надійних і платоспроможних українців. І, ймовірно, саме цей процес буде в найближчому майбутньому сприяти тому, що для громадян навіть в умовах значних безпекових та економічних проблем намагатимуться забезпечити найбільш зручний сервіс та лояльні умови обслуговування. Банки зацікавлені в тому, щоб створити для громадян більш легкі у використанні сайти та мобільні додатки. Комфортне дистанційне обслуговування для багатьох українців, в умовах війни є не забаганкою, а необхідністю. Це пов'язано з тим, що поки що в країнах ЄС немає представництв українських банків, щоб громадяни могли туди звернутися. Тому залишається лише можливість дистанційної співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
2. Офіційний сайт Рейтингу надійності банків [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20214379-rejting-nadijnosti-bankiv-za-pidsumkami-pershoyi-polovini-2022-roku>
3. Офіційний сайт рейтингу банків, яким довіряють СК [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://polis.ua/articles/Reytynh-nadijnosti-bankiv-u-2022-rotsi>

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Управління державним боргом – це один із напрямків політики держави у фінансовій сфері, з приводу діяльності країни у вигляді гаранта і позичальника. За іншим трактуванням – це процес випуску, розміщення, обслуговування та погашення боргових зобов'язань та надання гарантій.

Проведено порівняльну характеристику вітчизняної та зарубіжної практики управління зовнішнім державним боргом на прикладі Великобританії та Португалії. Відмічено відмінності в побудові органів управління державним боргом та сферою їх функцій. В зарубіжних країнах головним органом управління виступає Агентство, яке має ширший спектр повноважень і свободу дій в порівнянні з Державною казначейською службою України. Великобританії і Португалії приділяють більшу увагу ринку внутрішніх запозичень, в той час, як наша держава активно використовує зовнішні позики. В Португалії діяльність агентства контролюється з боку незалежної установи – Аудиторського суду, в той час як в Україні діяльність Казначейства підлягає контролю з боку Міністерства фінансів.

Як для України так і для зарубіжних країн характерне прийняття Програми запозичень, та встановлення певних боргових лімітів. Спільним виступає також прийняття моделі управління ризиками. Якщо підсумовувати проведений аналіз то можна констатувати, що система управління боргом в зарубіжних країнах більш доскакала, адже органи управління мають більшу свободу у вирішенні стратегічних питань. Основними недоліками діяльності органів управління в борговій сфері України являється:

- 1) відсутність чіткого розмежування повноважень між органами управління;
- 2) відсутність вищої контролюючої інстанції
- 3) допущення прорахунків при складанні плану запозичень.

Скільки за боргами виплачуватиме Україна у 2023–2035 роках?

Рисунок 1 – Скільки за боргами виплачуватиме Україна у 2023–2035 роках

За чинними кредитними угодами та випущеними раніше облігаціями у 2023 році Україна має повернути 423 млрд грн (рис. 2.1), з яких майже 160 млрд грн – перед іноземцями. Особливо складним обіцяє бути 2024 рік, коли сума виплат за зовнішніми зобов'язаннями зросте до 220 млрд грн у гривневому еквіваленті. Понад половину, 116 млрд грн, потрібно віддати за комерційними зовнішніми зобов'язаннями, тобто перед міжнародними фінансовими організаціями.

Щодо шляхів вирішення, перший варіант – справно обслуговувати борги попри складну фінансову ситуацію. У такому разі державі доведеться віддавати частину отриманої від партнерів фінансової допомоги на погашення боргів та виплати процентів. Другий варіант – оголосити дефолт, тобто відмовитися від виплат чи їх частини. Третій варіант – провести реструктуризацію, домовившись з кредиторами про відтермінування платежів, зменшення суми чи процентної ставки. На відміну від дефолту, реструктуризація не нищить довіру інвесторів до України і дозволяє навіть у короткостроковому майбутньому знову отримувати кредити. Четвертий варіант – викупити частину зобов'язань, зокрема українські єврооблігації. Наразі вони коштують 35–45% від номіналу. Це зекономить понад 50% на погашенні суми боргу і 100% коштів, які підуть на виплату відсотків.

Проблема в тому, що Україна не має на це грошей. До війни уряд викупив 10% євробондів з погашенням у вересні, що дозволило зекономити 10–15 млн. дол. Оголошення про реструктуризацію може похитнути довіру інвесторів до України. Утім, цю довіру і так похитнула війна. Наша держава вже реструктурувала свої зовнішні зобов'язання. Це сталося у 2015 році через російське вторгнення на

Донбас та анексію Криму. Тоді держава домовилася з кредиторами про списання 20% боргу та відтермінування виплат.

Замість списаної суми уряд випустив ВВП-варанти, виплати за якими залежать від темпів економічного зростання і триватимуть аж до 2040 року. На сучасному етапі Україна уникала значних виплат за варантами, але в майбутньому вони можуть перетворитися на «бомбу», закладену в систему державних фінансів. Імовірно, після закінчення війни українська економіка відновлюватиметься швидкими темпами, що збільшуватиме суму виплат за цими паперами. Якщо ВВП зросте на 5%, то їх розмір становитиме 0,55% від обсягу економіки. Якби так сталося у 2022 році, то довелось би віддати додаткові 60 млрд. грн. Ризики впливу таких виплат уряд дещо мінімізував. За шість місяців до 24 лютого Мінфін поступово викупував ВВП-варанти, придбавши близько 20% від їх загальної кількості. Таким чином, видатки на них уже на одну п'яту менші.

Думки українських економістів щодо необхідності проведення реструктуризації за зовнішніми комерційними зобов'язаннями розділилися. З одного боку кожен отриманий долар від західних партнерів важливий для перемоги, тож витратити його на погашення комерційних позик недоречно. Більшу, частину коштів від партнерів Україна отримує на грантових засадах. Домовитися про їх отримання набагато складніше, якщо партнери розумітимуть, що профінансують не боротьбу українців проти окупантів, а прибуток якоїсь фінансової корпорації, яка володіє українськими бондами.

Від війни втрачають усі: і країни ЄС, які обривають зв'язки з країною агресором та погоджуються поступово відмовитися від її нафти та газу, і західні компанії, які страждають від санкцій. Проте найбільше страждає Україна, економіка якої вже зазнала втрат на сотні мільярдів доларів, не кажучи про життя людей.

Без втрат у такій ситуації можуть залишитися лише кредитори України. З іншого боку переговори про реструктуризацію слід починати тоді, коли позичальник не може повернути всі свої борги. Наразі це не так. Присутня велика ймовірність, що Україні не доведеться проводити переговори про реструктуризацію, боргові зобов'язання покриватимуться за рахунок допомоги міжнародних партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення про 3. Агентство з управління державним боргом України : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 127 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2020-%D0%BF>

2. Положення про Агентство з управління державним боргом України : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 127. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2020-%D0%BF>

3. Україна вперше заплатила за зростання економіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/05/31/674429/>

УДК 336 (477)

Бабенко-Левада В.Г.

канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИКІВ ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЗА 2022 ВІЙСЬКОВИЙ РІК

Фінансова діяльність за 2022 військовий рік страховиків та інших учасників фінансового ринку України була повільною та нерівномірною, обсяги послуг залишалися набагато меншими від довоєнних, йдеться у звіті НБУ [1; 2].

За рік кількість небанківських фінансових установ помітно скоротилася на 422 компанії, переважно через вихід з ринку фінансових компаній та кредитних спілок. Обсяг активів у IV кварталі зріс лише у фінансових компаній, загалом у 2022 році – у страховиків і фінансових компаній (на близько 10%) [1].

За квартал із Реєстру вилучено: 88 фінансових компаній, 17 кредитних спілок, 11 страховиків та по 8 ломбардів і лізингодавців. Кількість страховиків скоротилася зі 139 до 128 СК (у т.ч. 12 страховиків життя).

Виключенню компаній із Реєстру зазвичай передують анулювання ліцензій. Упродовж IV кварталу анульовано всі ліцензії 121 установі, переважно фінансовим компаніям і кредитним спілкам. Третина компаній позбавлені ліцензій за рішенням регулятора [1].

Загальний розмір валових страхових премій у 2022 році скоротився до 39,6 млрд грн, від фізичних осіб страховиками отримано 24,6 млрд грн. Обсяги валових премій ризикового страхування зменшилися на 8%, премії страхування життя, навпаки, збільшилися за квартал на 9%. Загалом у 2022 році обсяги премій зі страхування життя зменшилися на 17%, а ризикового страхування – на 21% [1].

Чисті страхові премії скоротилися до 38,6 млрд грн. Чисті зароблені страхові премії склали 34,9 млрд грн. Підписані страхові премії 38,7 млрд грн. [1].

Премії та рівень виплат за видами страхування, млрд грн

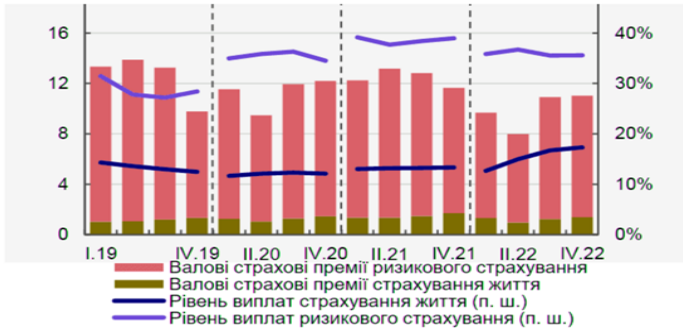

Рисунок 1 – Премії та рівень виплат за видами страхування, млрд. грн.

Коефіцієнт збитковості обов'язкових видів страхування залишився на рівні 45%: негативний вплив від зростання резервів збитків нівелювався збільшенням обсягу зароблених премій. Аналогічний показник для добровільних видів страхування зменшився (поліпшився) до 42%. Рушієм цього було зменшення обсягу резервів. Загальний коефіцієнт збитковості становив 43% наприкінці року [1].

Загальний обсяг резервів збитків страховиків майже не змінився за квартал, проте мав різну динаміку стосовно окремих видів страхування: за добровільними видами резерви збитків дещо зменшилися (на 7% порівняно з III кварталом); за обов'язковими видами – збільшилися (на 10% відносно попереднього кварталу). У річному вимірі резерви збитків і за добровільними, і за обов'язковими видами страхування зросли на 36% [2].

Інвестиційні доходи ризикових страховиків у 2022 році зросли майже в півтора рази порівняно з попереднім роком. Більшу частину цих доходів становили проценти за банківськими депозитами. Проте зростання інвестиційних доходів не змогло покрити збільшення операційних витрат. Коефіцієнт ефективності діяльності збільшився (погіршився) до 88% [2].

У IV кварталі один з лідерів ринку страхування життя здійснив рекласифікацію інвестиційних доходів, що призвело до їх значного зменшення. Без урахування даних цієї компанії інвестиційні доходи страховиків життя зросли на 30% у річному вимірі та на 12% у квартальному вимірі. Доходи за депозитами зросли на 36% до попереднього кварталу, тоді як доходи від вкладень у ОВДП залишились на незмінному рівні [2].

Ризикові страховики та страховики життя завершили IV квартал з незначним збитком, проте за результатами року обидві групи були

доволі прибутковими. Рентабельність капіталу ризикових страховиків становила 15%, страховиків життя – 13% [2].

Станом на 1 січня 2023 року хоча б один із нормативів платоспроможності та достатності капіталу й ризиковості операцій порушували сім страховиків [2].

Попри виключення з Реєстру значної кількості фінансових компаній, обсяг активів у сегменті за IV квартал 2022 року зріс. Також тривало відновлення обсягів наданих послуг, що розпочалося ще у III кварталі. Обсяги операцій за основними фінансовими послугами підвищилися. Проте вони залишалися в рази нижчими за довоєнний рівень. У IV кварталі обсяг кредитів населенню зріс на 42%, підприємствам – на третину. Але в цілому за 2022 рік обсяги наданих позик були вдвічі нижчі, ніж у 2021 році.

Наприкінці 2022 року активно відновлювався ринок лізингу: обсяги послуг зросли в 2,6 рази порівняно з III кварталом. Зокрема, відбулося стрімке зростання обсягу фінансового лізингу, що забезпечили фінансові компанії. Їхня частка ринку сягнула 55% на противагу приблизно 1% у попередні роки. Операції ЮО-лізингодавців збільшилися на 16% за квартал. Лізингові угоди укладалися переважно на придбання легкових автомобілів, менше – вантажної та с.-г. техніки. Два квартали поспіль зростали обсяги наданих гарантій та факторингових операцій. За результатами 2022 року фінансові компанії у цілому були прибутковими [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фориншурер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/news/23/04/03/42517>
2. Огляд небанківського фінансового сектору. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2023-roku>

УДК 336

Андрющенко І.Є.

д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ

На сьогодні в Україні існує потреба у залученні інвестицій, оскільки це сприятиме подальшому розвитку економіки. Даний процес неможливий без ринкових перетворень, основою для яких є приватно –

корпоративна власність та зростаючий вплив суспільних цінностей, відображених в економічній поведінці. Успіх зазначених змін, які трансформують економічну, політичну та соціальну сфери життя населення, залежить від ефективності та продуктивності інвестиційних процесів.

Реалізація інвестиційних проєктів передбачає виділення наявних інвестиційних ресурсів та співвідношення між різними методами здійснення процесу інвестування на усіх етапах діяльності. Все це сприятиме забезпеченню результативності політики підприємства в інвестиційному процесі.

Прогнозування розвитку на перспективу можливе лише при постійному спостереженні та здійсненні аналізу структури інвестиційного ринку на основі системи показників та виявлення тенденцій змін.

Можна сказати, що питання, які стосуються сфери інвестування, а саме створення сприятливого інвестиційного клімату, залученням інвестиційних ресурсів та їх ефективним використанням є надзвичайно актуальними.

Вивчення механізму інвестиційного ринку є важливою передумовою удосконалення та покращення економічної системи для будь-якої країни.

Варто зазначити, що інвестиціями є ресурси економічної сфери, що спрямовані на збільшення розмірів чи удосконалення сегменту виробництва, а також на зростання обсягу реального капіталу населення.

Суб'єктами інвестиційної діяльності відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави [1].

Об'єктом інвестиційної діяльності можуть бути фінансові, матеріальні та нематеріальні активи, у які трансформується інвестований капітал і які забезпечують зростання його вартості [2].

Важливо зазначити, що на даному етапі розвитку ринкової економіки, інвестиційний ринок є одним із найперспективніших сегментів загального ринку і являє собою складний механізм, який передбачає взаємодію фінансових, інституціональних, інформаційних, виробничих та комерційних структур.

Інвестиційний ринок – це економічна категорія, що являє собою збалансованість попиту та пропозиції на інвестиції. Інвестиційний ринок формує суб'єкт – інвестор, тобто господарюючий суб'єкт, в якого виникає попит на інвестиції та інвестиційні товари [3].

Досягнення збалансованості між попитом та пропозицією, у країнах, які мають розвинуті ринкові відносини, можливо через використання механізму ціноутворення, що базується на понятті зрівноважених цін на інвестиційні товари та інвестиції загалом.

Процес досягнення сприятливого інвестиційного клімату здійснює безпосередній вплив на удосконалення механізму інвестиційного ринку,

але важливо відмітити систему заходів для покращення умов його функціонування (див. рис. 1).

Рисунок 1 – Механізм удосконалення інвестиційного ринку

Отже, удосконалити даний механізм можливо через низку заходів, а саме: регулювання у фінансовій сфері, контролювання макроекономічних показників, забезпечення порядку у правовому секторі інвестиційної діяльності, досягнення стану політичної стабільності, рішучі кроки у податковому законодавстві, боротьба з корупцією, доступ до необхідної інформації.

Політика країни з ефективного використання ресурсів, які спрямовуються на впровадження інноваційних технологій і ноу-хау у виробництво українських підприємств, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, як і процес удосконалення структури експорту і імпорту товарів та послуг за рахунок раціонального поєднання політики відкритої економіки з протекціонізмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Про інвестиційну діяльність»: Закон України від 18.09.1991 № 1561-ХІІ (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – №529. – 29 с..
2. Борщ Л.М. Інвестиції в Україні: Стан, проблеми і перспективи / М.Л. Борщ – К.: Знання, 2021. – 318 с.
3. Практичні аспекти інвестиційної політики на місцевому рівні / Вдович П., Григоренко Ю., Гурняк І., Проскурнін В., Ревчук К.. – К.: Інститут реформ, 2022. – 365 с.

УДК 338.3

Шарова С.В.¹, Чернявський А.Д.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-712м НУ «Запорізька політехніка»

ВИБІР МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни, вітчизняні промислові підприємства опинилися у край важкому стані. За нових умов господарювання особливе значення набуває оцінка оборотних активів, наявних на підприємстві, адже від використаної методики оцінки залежать якість і достовірність звітних показників, що характеризують майнове і фінансове становище суб'єкта економіки.

Проблема оцінки пов'язана з постійними змінами цін на виробничі запаси в умовах військового стану. Протягом одного звітного періоду ціни на матеріали можуть суттєво змінюватись. На великих підприємствах кількість, запасів як правило, значна, тому визначення послідовності їх використання у виробництві без певної методики є досить складним процесом.

Згідно з П(С)БО 9 «Запаси» на практиці передбачено застосування методів оцінки оборотних активів, заснованих на різних прогнозах щодо руху вартості. Практичний інтерес становлять методи ФІФО, ЛІФО, середньозваженої собівартості та ідентифікованої собівартості конкретної партії активів.

Метод FIFO полягає у здійсненні випуску продукції компанії в порядку «перший вхід, перший вихід» щодо товарного складу. Іншими словами, одиниці товарів, які були на складі найдовше, будуть першими, хто буде проданий або проданий. Цей метод також відомий своєю аббревіатурою англійською мовою як FIFO (Перші входи, перші виходи).

Метод ЛІФО ґрунтується на тому, що «остання партія надходження – перша на витрату». Метод середньозваженої собівартості – оцінка провадиться за кожною одиницею запасів діленням сумарної вартості залишку таких активів на початок звітного місяця і вартості одержаних у звітному періоді запасів на сумарну їх кількість. Метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасу полягає у тому, що оцінюються активи, які відпускаються, та послуги, що використовуються для спеціальних замовлень і проєктів, а також запаси, які не замінюють один одного за ідентифікованою собівартістю.

На вибір методу оцінки запасів при їх вибутті впливають різні фактори. Зовнішні фактори пов'язані з особливостями функціонування економіки країни, розвитку ринкових відносин, системи оподаткування тощо. До них належать такі:

- 1) наявність у підприємства пільг з податку на прибуток (ФІФО);
- 2) реалізація підприємством товарів з особливим статусом (ЛІФО) – на сьогодні в Україні використання цього методу заборонено;
- 3) застосування методів оцінки з умовах інфляції (ФІФО);
- 4) зниження ціни і попиту на продукцію, що виробляється (ФІФО);
- 5) незмінність попиту на продукцію при зміні цін (ЛІФО).

Окрім зовнішніх факторів мають вплив внутрішні фактори, що визначаються організаційними особливостями господарюючого суб'єкта, а також специфікою технології, що застосовується підприємством у виробництві.

Так, використання методу оцінки запасів за ідентифікованою собівартістю виправдане лише за умови використання підприємством виробничих запасів в особливому порядку, за якого є можливість прослідкувати, які одиниці запасів і за якою ціною були використані для виконання певного замовлення.

Метод середньозваженої собівартості застосовується у випадках використання підприємством періодичної системи обліку запасів, за якої даний метод є простим у застосуванні і досить дієвим для надання інформації в управлінських цілях, виключає можливість маніпуляції обліковими запасами. Метод також застосовується за наявності у господарюючого суб'єкта потреби в одержанні інформації щодо оцінки запасів в момент безпосереднього здійснення операцій, або якщо підприємство використовує взаємозамінні запаси, відсутня можливість ідентифікації одиниць запасів.

Застосування методу ФІФО визначається особливостями технологічного процесу на підприємстві: якщо виробничий процес пов'язаний з використанням виробничих запасів, що швидко псуються або втрачають свої властивості. У період постійного зростання цін метод ФІФО дає вищий рівень чистого прибутку. Підприємство збільшує ціни реалізації продукції в разі зростання поточних цін на матеріали, не враховуючи того, що матеріали могли бути придбані до моменту зростання цін. Відповідно у період зниження цін спостерігається зворотній процес. Тому головним недоліком методу ФІФО є те, що він збільшує вплив циклу економічного розвитку на показник доходу.

Особливої уваги заслуговує метод ЛІФО. На користь цього методу є важливий аргумент, оскільки для діяльності підприємства потрібна

певна норма запасів – витрачені запаси відразу ж мають бути поповнені. При збільшенні чи зменшенні цін метод ЛІФО передбачає, що собівартість реалізованої продукції відповідає витратам відповідно до рівня цін на момент продажу. В результаті метод ЛІФО показує менший чистий прибуток у період прояву інфляційних процесів, ніж будь-який інший метод. Так регулюють вплив циклу економічного розвитку (піднесення і спадів). Недоліком методу є те, що оскільки в балансі оборотні активи (запаси) оцінено і відображено за цінами перших закупівель, а ця оцінка часто не збігається з реальною вартістю запасів. Тому показники, пов'язані з оборотними активами, потрібно аналізувати з урахуванням вище зазначеного.

Але законодавством України (П(С)БО 9 «Запаси» та Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств») заборонено використовувати метод ЛІФО.

Зважаючи на масштабність військового стану та його вплив на діяльність промислових підприємств, необхідно враховувати позитивні і негативні наслідки використання конкретного методу оцінки виробничих запасів. Аналіз застосування різних методів оцінки запасів показує, що при кожному з них можна одержати різні суми відхилення первинної вартості виробничих запасів при їх надходженні від оцінки, за якою вони списуються на виробництво. Застосування різних методів оцінки матеріалів дає різне визначення собівартості витрачених на виробництво запасів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коршунов В.І. Організація бухгалтерського обліку в зарубіжних країнах: Монографія. – Х., 1999 – 226с.

2. Сікора І. Особливості методики оцінки оборотних активів на виробничих підприємствах // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 9. – С. 13–18

3. Суков Г.С. Вирішення проблем обліку запасів // Вісник ЖДТУ. Серія. Економічні науки. – 2005. – № 2. – С.187–195

РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Ринок цінних паперів – це частина фінансового ринку країни, де обертаються специфічні фінансові інструменти – цінні папери. Він призначений для акумулювання капіталу з наступним його перерозподілом у вигляді інвестицій у виробничу і соціальну сферу шляхом випуску, придбання і вільного розпорядження цінними паперами їхніми учасниками [1]. Даний ринок є однією з найважливіших частин економіки будь-якої країни, в тому числі і України. На сьогодні ринок цінних паперів в Україні розвивається з кожним днем і розширює сферу своїх інвестиційних можливостей, що доводить статистична інформація [2].

Значний прогрес в розвитку ринку цінних паперів в Україні досягнуто в останні роки завдяки впровадженню законодавчих змін, які сприяли збільшенню прозорості ринку, захисту прав інвесторів та залученню нових учасників. Однак, ринок цінних паперів в Україні має свої проблеми, серед яких недостатня ліквідність, недостатня розвиненість інфраструктури ринку та недостатній розвиток корпоративного управління. Також, відсутність стабільності в економіці та політиці в Україні може впливати на стан ринку цінних паперів.

За останні роки український ринок цінних паперів демонструє суперечливу динаміку свого розвитку. З одного боку, спостерігається зростання загальних обсягів торгівлі цінними паперами та збільшення видів фінансових інструментів, що використовуються на фондовому ринку. З іншого боку, згортається емісійна діяльність, зокрема щодо випуску акцій та облігацій підприємств, а також інвестиційних сертифікатів ПФВ [3]. Протягом 2022 року статистика розвитку ринку цінних паперів погіршилася. Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у січні-листопаді 2022 року, становив 22,49 млрд. грн., що менше на 80,74 млрд. грн. порівняно з відповідним періодом 2021 року (103,23 млрд. грн.). Протягом січня-листопада 2022 року Комісією зареєстровано 16 випусків акцій на суму 2,97 млрд. грн. Порівняно з аналогічним періодом 2021 року обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 37,75 млрд. грн. [4].

Можна назвати два головних чинники, що сьогодні негативно впливають на розвиток вітчизняного фондового ринку, – це

несприятлива макроекономічна ситуація та фіскальний тиск податкових органів [3]. Для формування ефективно функціонуючого вітчизняного ринку цінних паперів, здатного постачати національній економіці необхідні інвестиційні ресурси, потрібно виконати наступні дії: фондовий ринок України, як інфраструктурний елемент ринкової економіки, слід перетворити в дієвий механізм реалізації економічної стратегії держави; нормативну базу і регулювання фінансових послуг привести у відповідність зі світовими стандартами; держава має сприяти зміцненню інституційних основ; посиленню взаємозв'язку фондового ринку з реальним сектором економіки; відкриттю сегментів ринку, пов'язаних із високотехнологічними секторами економіки, консультаційних та інформаційних центрів допомоги учасникам ринку фінансових інвестицій, що призведе до залучення у біржову торгівлю нових інституційних та індивідуальних інвесторів та сприятиме підвищенню капіталізації вітчизняних фондових бірж [2].

Отже, загальний аналіз ситуації на фондовому ринку України дозволяє зробити висновок, що він має потужний потенціал, який використовується далеко не в повному обсязі з багатьох причин економічного, політичного та організаційного характеру. Для стимулювання діяльності ринку цінних паперів та створення умов для подальшого збільшення обсягів залучення довгострокових інвестицій резидентів та нерезидентів в економіку України необхідно здійснити низку заходів, спрямованих на вдосконалення його інституційних засад, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості фінансових інструментів [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Навчально-інформаційний портал ВП НУБІП «України»: Інвестування : Ринок цінних паперів та його учасники. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moodle.nati.org.ua>
2. Особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні. . [Електронний ресурс]. Електронний журнал «Ефективна економіка». – №2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
3. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ufin.com.ua/analit_mat/rzp/206.htm
4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку . [Електронний ресурс]. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. – Режим доступу <https://www.nssmc.gov.ua/>

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ВЕРТИКАЛЬНОГО ТА ГОРИЗОНТАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних економічних умовах підвищується самостійність підприємств у прийнятті й реалізації управлінських рішень, їх економічна і юридична відповідальність за результати господарської діяльності. У зв'язку з цим значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості й пошуку шляхів підвищення й зміцнення фінансової стабільності, оздоровлення підприємств і виходу їх із кризової ситуації. Найважливіша роль у розв'язанні цих питань належить фінансовому аналізу.

Метод фінансового аналізу – діалектичний спосіб дослідження фінансового стану підприємства в його становленні та розвитку.

Серед основних методів фінансового аналізу можна виділити:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз та ін. [1]

Вертикальний аналіз балансу характеризує структуру засобів підприємства та їх джерел, коли суми за окремими статтями чи розділами беруться у відсотках до валюти балансу. Вертикальний аналіз звіту про фінансові результати характеризує структуру доходів та витрат підприємства, коли суми за окремими статтями беруться у відсотках до чистого доходу від реалізації продукції. [2]

Він показує структуру засобів підприємства і їх джерел. Необхідність і доцільність проведення вертикального аналізу зумовлюють дві основні причини:

– перехід до відносних показників дає змогу проводити міжгосподарські порівняння економічного потенціал і результатів діяльності підприємств, різних за величиною використаних ресурсів та іншими показниками; .

– відносні показники певною мірою згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які можуть суттєво спотворювати абсолютні показники фінансової звітності. [3]

Горизонтальний аналіз використовується в аналізі фінансової звітності для порівняння історичних даних, таких як коефіцієнти або рядкові статті, за низку звітних періодів. Горизонтальний аналіз може використовувати або абсолютне порівняння, або порівняння у відсотках,

де цифри в кожному наступному періоді виражаються у відсотках від суми в базовому році, при цьому базова сума вказана як 100%. Це також відомо у літературі як аналіз базового року.

Він дозволяє інвесторам та аналітикам побачити, що рухало фінансові показники компанії протягом декількох років, а також визначити тенденції та закономірності зростання. Цей тип аналізу дозволяє аналітикам оцінювати відносні зміни в різних позиціях з часом та проектувати їх на майбутнє. Аналіз звіту про прибутки та збитки, балансу та звіту про рух грошових коштів з часом дає повне уявлення про операційні результати та виявляє, що визначає результати діяльності компанії та чи працює вона ефективно та вигідно [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конспект лекції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pns.hneu.edu.ua/pluginfile.php/261608/mod_resource/content/0/tema_1/Tema_1.pdf
2. Файловый архив студентов [Електронний ресурс]. Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры: Вертикальный анализ. – Режим доступу: URL: <https://studfile.net/preview/5251464/page:3/>
3. Основи фінансового менеджменту: Вертикальний аналіз балансу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : https://pidru4niki.com/1623112152148/finansi/vertikalniy_analiz_balansu
4. Фінансова енциклопедія: горизонтальний аналіз. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.nesrakonk.ru/horizontalanalysis/>

УДК 330.46

Пахомова І.Г.¹, Луцька О.В.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-112м НУ «Запорізька політехніка»

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Е. Тоффлер у книзі «Третя хвиля», спираючись на опис старої цивілізації (або цивілізації другої хвилі, тобто індустріаналізму), розглядає ті можливі перспективи, які несуть в собі нові перетворення ... «багато з сьогоденних змін взаємозалежні і не випадкові. ... всі ці явища є компоненти одного набагато більшого феномена – загибелі індустріалізму і зростання нової цивілізації», такої, що:

- заохочує індивідуальний розвиток, що підтримує расове, регіональне, релігійне і культурне розмаїття;
- не стала, але пульсуюча, що безперервно породжує нове, і в той же час здатна забезпечити стабільність тим, хто її потребує;
- не віддає всі свої сили та енергію ринку;
- здатна направити зусилля в мистецтво;
- стоїть перед обличчям безпрецедентних в історії виборів, для здійснення яких необхідно розробити нові етичні та моральні норми;
- демократична та гуманна, що підтримує рівновагу з біосферою і не потрапляє в небезпечну економічну залежність від решти світу.

А.А. Чухно у своїх працях обґрунтовував стратегічну мету економічного розвитку України – «завершення індустріального розвитку і становлення постіндустріального суспільства, досягнення якого має спиратися на інноваційний тип розвитку і структурні зрушення в економіці шляхом поєднання високих індустріальних технологій із широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій, нарощуванням людського, інтелектуального капіталу, розвитку науки та освіти, прискорення науково-технологічного переозброєння економіки».

О. Ларіна: «...економіка цифрового світу, в якому угоди і транзакції здійснюються алгоритмічно на основі інтелектуального аналізу великих даних».

Цифрова інфраструктура – комплекс комунікацій, технологій, продуктів і процесів, котрі забезпечують обчислювальні, телекомунікаційні та мережеві можливості та працюють на цифровій (а не на аналоговій) основі.

Криптовалюти з позиції теорії грошей мають значний економічний і соціальний потенціал, але на їх еволюційному шляху спостерігаємо багато проблем, які потребують обґрунтованих рішень.

Ключові тренди у фінансових технологіях (FINTECH) та теоретичне осмислення феномену криптовалюти як радикальної фінансової інновації притаманній новій цифровій економіці розглянуто у таблицях 1 та 2 відповідно.

Таблиця 1 – Ключові тренди у фінансових технологіях (FINTECH)

«Гарячі» тренди FinTech		«Холодні» тренди FinTech
електронний банкінг;	Блокчейн;	електронні гаманці;
автоматизація;	BigData;	мобільні додатки;
біометрична ідентифікація;	цифровізація реєстрів;	операції з готівкою;
машинне навчання;	ICO;	мобільні технології;
штучний інтелект;	ІТ безпека;	інтернет-еквайринг.
прогнозування та моделювання;	безпека платежів;	
смарт-контракти.	відкриті API.	

Таблиця 2 – Теоретичне осмислення феномену криптовалюти як радикальної фінансової інновації цифрової економіки

Автор, інституція	Характеристика поняття
В. Корнєєв, О. Чеберяко	валюта, яка складається з монет, захищена від підробки, являє собою зашифровану інформацію, яку неможливо скопіювати; її емісія заснована на криптографічних методах і схемою-доказом Proof-of-work, дії відбуваються децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі; нічим не забезпечена, існує суто на довірі користувачів; основна її перевага – анонімність; її можна зберігати в електронних гаманцях і переводити між гаманцями.
В. Достов, П. Шуст	недержавні розрахункові одиниці, що не мають єдиного емісійного центру.
О. Железов, Д. Вахрушев	особливий різновид електронних грошей, функціонування яких засноване на децентралізованому механізмі емісії та обігу, які є складною системою інформаційно-технологічних процедур, побудованих на криптографічних методах захисту, що регламентують ідентифікацію власників і фіксацію факту їх зміни.
В. Закоржевський	система розрахунків, заснована на децентралізованому зберіганні інформації про стан рахунків і транзакціях, застосуванні криптографічних алгоритмів для забезпечення цілісності бази даних.
В. Сословський	засіб розрахунків, який не має матеріальної форми, а існує у вигляді програмного коду, із застосуванням криптографічних методів захисту, випуск та облік якого частіше децентралізований і відомий учасникам розрахунків; а також системою платежів, яку утворюють одиниця розрахунку та операції з нею.
Європейський центральний банк	цифровий образ цінності, що не випускається центральним банком, кредитною установою або установою електронних грошей, яка, в деяких випадках, може використовуватися як альтернатива грошам.
Європейська банківська організація	цифрове представлення вартості, що не є визначеною центральним банком, але використовується фізичними або юридичними особами як засіб платежу і може передаватися, зберігатися та реалізовуватися в електронному вигляді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Digital Economy as A Key Trend of Development of Post-Industrial Society.pdf

ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У 2023 році, попри продовження війни, економіка може уникнути падіння. НБУ прогнозує, що реальний ВВП цього року зросте на 0,3%. Це невеличке зростання, але воно свідчатиме про стійкість економіки перед важкими викликами. Однак, для цього важливо підтримувати витривалість енергетичної системи. Вагомою буде й міжнародна фінансова допомога.

Очікується, що цього року Україна отримає пільгових кредитів і грантів на суму понад 38 млрд дол. США.

По-перше, це дасть змогу фінансувати критичні видатки державного бюджету, у тому числі освіту, соціальну сферу та охорону здоров'я, а отже, підтримає економіку загалом.

По-друге, це підтримає міжнародні резерви України, тож НБУ матиме змогу й надалі балансувати валютний ринок за рахунок своїх інтервенцій. Разом із завершенням активної фази бойових дій українська економіка повернеться до стійкого зростання.

Так, НБУ очікує, що у 2024–2025 роках реальний ВВП України зростатиме на 4–6% щороку. Цьому сприятиме поступове збільшення внутрішнього попиту, у тому числі завдяки поверненню українців з-за кордону, перезапуск підприємств на деокупованих територіях, повноцінне відновлення роботи чорноморських портів, а також збільшення врожаїв. Прискорена євроінтеграція та проекти з відбудови України можуть суттєво пришвидшити післявоєнне відновлення України.

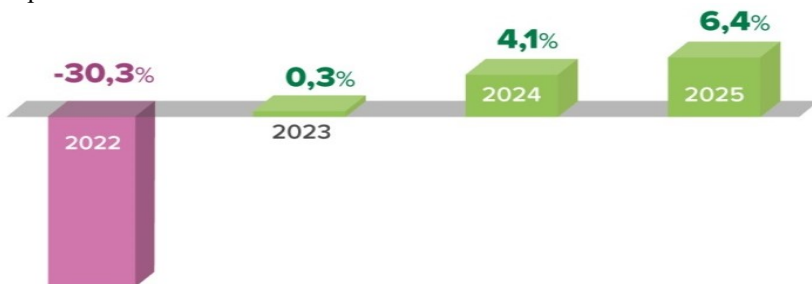

Рисунок 1. – Темп росту ВВП

Інфляція в Україні за підсумками 2022 року становила 26,6% у річному вимірі. Ураховуючи масштаб війни, такий рівень зростання споживчих цін є доволі помірним. У багатьох країнах ЄС інфляція минулого року була двознаковою, а в деяких – перевищувала 20%. Висока інфляція в Україні зумовлювалася передусім наслідками війни, у тому числі зростанням витрат бізнесу на енергоносії, доставку сировини і готових товарів, ремонти після пошкоджень тощо. Водночас інфляцію стримували антикризові заходи уряду та НБУ – збереження незмінних тарифів на житлово комунальні послуги, часткове зниження податків, наприклад на паливо, а також фіксація обмінного курсу гривні разом із запровадженими валютними обмеженнями.

Для підтримки фіксованого курсу гривні НБУ впродовж минулого року здійснював значні інтервенції з продажу валюти. Це допомагало балансувати валютний ринок в умовах зменшення виручки експортерів і підвищеного попиту на імпорту, а отже, і стримувати зростання цін. НБУ продавав такі значні обсяги валюти за рахунок накопичених у минулі роки резервів та допомоги міжнародних партнерів, які у 2022 році надали Україні понад 32 млрд. дол. Інтервенції НБУ з продажу валюти разом з іншими заходами допоможуть стримувати інфляцію і цього року.

НБУ очікує, що цьогоріч інфляція сповільниться нижче 19%. Крім заходів НБУ, цьому сприятиме і зниження світової інфляції, зокрема стабілізація цін на енергоносії. Інфляцію гальмуватиме й стриманий споживчий попит, адже під час війни українці переглянули свої витрати у бік купівлі найнеобхідніших товарів і послуг. Це певною мірою стримуватиме підприємства від підвищення цін. У наступні роки разом зі зниженням безпекових ризиків і початком відбудови України інфляція сповільниться ще відчутніше – до 10,4% у 2024-му та 6,7% у 2025 році.

За минулий рік рівень безробіття зріс із 9,8% до 25,8% за оцінками НБУ. Це – результат руйнування підприємств, зниження економічної активності бізнесу в умовах високих ризиків і вимушеної міграції мільйонів українців. Урізання зарплат частиною бізнесів і висока минулорічна інфляція також призвели до падіння реальних доходів.

Одним з пріоритетів роботи НБУ в умовах високої інфляції є забезпечення захисту гривневих заощаджень громадян від інфляційного знецінення. Збереження довіри до гривні допоможе підтримати стійкість економіки під час війни. Отже, для цього НБУ й надалі утримує облікову ставку на рівні 25% та вживає додаткових заходів, які спонукають банки підвищувати дохідність за депозитами.

Звісно, ставки за кредитами для бізнесу і населення також зростають. Це зумовлюється як інфляцією, так і високими ризиками, які беруть на себе банки в умовах війни. Проте, після завершення активної фази війни

очікується поступове зниження ставок. Так, облікова ставка, за прогнозом НБУ, буде поступово знижуватися з II кварталу 2024 року.

Національний банк і надалі проводитиме жорстку монетарну політику для збереження курсової стійкості, поліпшення інфляційних очікувань та забезпечення стійкого зниження інфляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>

УДК 336 (477)

Бабенко-Левада В.Г.¹, Бугайцова Ю.О.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-110 НУ «Запорізька політехніка»

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Банківська система України працює в напруженому стані з початком бойових дій в лютому 2022 року. Водночас банки продовжують свою діяльність, намагаються виконувати усі свої зобов'язання та дотримуватись правил. Національний банк України активно підтримує стабільність банківської системи та регулює фінансовий сектор шляхом впровадження ряду нормативно-правових актів, у тому числі постанови НБУ «Про особливості підтримання ліквідності банків в умовах воєнного стану», «Про банківську систему в умовах воєнного стану» та здійснення низки взаємопов'язаних заходів. Також регулятор обмежив діяльність банків на валютному ринку та встановив ліміти на готівкові операції.

Антикризові рішення регулятора базуються на трьох ключових принципах:

– захист інтересів клієнтів банку. Банки повинні підтримувати доступ до власних і кредитних коштів клієнтів та можливість здійснювати платежі та перекази;

– підтримка діяльності банків та їх ліквідності. Негативний вплив бойових дій не повинен призводити до оголошення банків неплатоспроможними. Проблемні фінансові установи в разі потреби встигнуть відновити фінансову стабільність після закінчення воєнного стану;

– прозорість звітності, що відображає реальний фінансовий стан банків. За відсутності надійної та прозорої звітності регулятора, буде складно реалізувати ефективні заходи щодо покращення банківської діяльності після війни.

Виходячи з цих принципів, НБУ визначає перелік і зміст заходів, спрямованих на підтримку банківської системи.

Структура банківського сектору України в умовах воєнного стану суттєво не змінилася. В Україні були ліквідовані всі компанії та заклади, які належать або чия діяльність напряму пов'язана з РФ. У 2022 році НБУ відкликав ліцензії та ліквідував банки країни-агресора: АТ «Міжнародний резервний банк» та ПАТ «Промінвестбанк». Таким чином, в Україні наразі працює 65 банків.

Станом на 1 січня 2023 року в Україні налічувалося 5336 діючих структурних підрозділів банків. За 2022 рік їх кількість скоротилася на 20,2% [1]. Ця тенденція під час воєнного стану обґрунтовується неможливістю роботи відділень банків на окупованих територіях та територіях, де ведуться бойові дії.

Після початку повномасштабної війни банківський сектор зазнав трансформацій. Проте в таких кризових умовах банки та Національний банк України продовжують працювати. Система електронних платежів НБУ працює безперервно, що дає можливість здійснювати оплату, враховуючи всі потреби клієнтів банку. Незважаючи на закриття значної кількості відділень банків, вони продовжують забезпечувати безперебійність безготівкових розрахунків юридичних та фізичних осіб, а також функціонування платіжної інфраструктури.

Розглянемо основні тенденції розвитку банківського ринку в умовах воєнного стану:

– ліквідність банків. Банки мають достатній запас високоліквідних коштів та активів для забезпечення всіх платежів і розрахунків за своїми зобов'язаннями.

Впровадження рефінансування НБУ є додатковою «подушкою безпеки» для банків. Але через дорожчу вартість кредиту банки замінюють його коштами клієнтів, про це свідчить зниження частки до 1,8%. У цей період найбільшу кількість кредитів рефінансування отримали такі банки: АТ «ПриватБанк», АТ «Укресімбанк», АБ «Укргазбанк» [1].

– банківські активи. Обсяг чистих активів платоспроможних банків збільшився на 17,9% за 2022 рік. Переважно нарощувалися обсяги депозитних сертифікатів НБУ та коштів на рахунках в інших банках. Разом з тим вкладення в ОВДП за рік незначно скоротилися. Підвищення попиту на державні цінні папери відбулося на початку 2023

року. Чистий кредитний портфель у 2022 році скоротився в усіх групах банків передусім внаслідок дорезервування. Попит на позики надалі пригнічений, тож ключовим рушієм гривневого кредитування залишатиметься державна програма підтримки «Доступні кредити 5–7–9%» [1].

– зобов'язання банків. Обсяги зобов'язань платоспроможних банків за 2022 рік зросли на 18,8%. Кошти клієнтів надалі залишаються основним джерелом фондування банків, їх частка зросла до 87,9%. Валовий зовнішній борг знизився до 2,2 млрд дол. США. Обсяги гривневих коштів фізичних осіб за рік зросли на 31,8%. Завдяки зарплатним проєктам та концентрації соцвиплат лідерами за цим показником виявилися Ощадбанк та ПриватБанк. Більшість нових надходжень коштів залишається на поточних рахунках. Строкові вклади населення у гривні зменшились на 6%. За 2022 рік кошти населення в іноземній валюті зменшились на 4,6%. Найвідчутніше зростали валютні вклади в установах із розвиненим інтернет-банкінгом, зокрема ПриватБанку та окремих приватних банках. Цьому сприяв дозвіл НБУ купувати валюту онлайн для розміщення на депозитах. Кошти суб'єктів господарювання в національній валюті за рік зросли на 11,9% завдяки адаптації бізнесу до умов війни [1].

– фінансові результати банків. Попри значні відрахування до резервів, за результатами 2022 року сектор отримав 24,7 млрд грн прибутку. Збитковою за рік була 21 установа. Сукупний збиток цих установ становив 20,8 млрд грн. Більшість банків зберігала високу операційну ефективність. Процентні доходи стрімко зростали, значною мірою завдяки вкладенню вільної ліквідності у високодохідні депозитні сертифікати, тоді як збільшення вартості фондування було помірним. Обстріли енергетичної інфраструктури помірно позначилися на динаміці чистого комісійного доходу. У річному обчисленні він скоротився на 7%. Зростання операційного доходу також підтримав прибуток від операцій із валютою. За підсумками року операційно прибутковим був 61 банк. Упродовж року банки продовжували доформовувати резерви під збитки, спричинені війною. Усього за рік банки сформували 118.8 млрд грн резервів [1].

Діджиталізація банків в умовах воєнного стану дуже важлива, бо під час військових дій має забезпечувати звичайну «довоєнну» функцію постійного доступу до банківських послуг для всіх груп клієнтів незалежно від їх місцезнаходження. Системи мобільного та інтернет-банкінгу залишаються одними з основних інструментів для дистанційного обслуговування клієнтів. Банки підтримують і вдосконалюють їх роботу, що забезпечує клієнтам постійний

віддалений доступ для управління власними рахунками і коштами. Зокрема, процес ідентифікації клієнтів банку через додаток «Дія» забезпечує простий та ефективний доступ до облікових записів. Також варто зазначити, що під час війни банки намагаються спростити певні операційні процеси для зручності своїх клієнтів. Найпоширеніша проблема за останні місяці, з якою зверталися клієнти банків – це термін дії платіжної картки. У результаті більшість банків автоматично продовжили термін дії платіжних карток, а також дозволили клієнтам випускати віртуальні картки у мобільних додатках, які дають можливість оплачувати товари та послуги за допомогою смартфона у будь-яких точках світу. Банки також впровадили хмарні технології для зберігання своїх даних. Тепер вони не залежать від критичної інфраструктури всередині країни, що дозволяє підтримувати високий рівень безпеки банківських даних. Корисним нововведенням є можливість для українців знімати готівку до 6000 грн. з картки безпосередньо в касах великих торгових мереж.

Отже, 2022 рік був для банків роком подолання операційних викликів. Через злагожені дії НБУ та банків національна банківська система працює досить стабільно та забезпечує безперервну роботу фінансових установ. Надалі банкам потрібно зосередитися на відновленні кредитування та підтримці своїх бізнес-моделей в умовах тривалої війни. Кредитний ризик надалі залишатиметься домінуючим для банків. Протягом 2023 року НБУ хоче провести оцінку стійкості банків, однак він не буде застосовувати санкції до них через невиконання вимог щодо капіталу та ліквідності в умовах воєнного стану, і після його закінчення надасть їм достатньо часу для відновлення своєї фінансової стабільності. Ліквідність сектору в цілому залишається високою, триває приплив коштів клієнтів. Проте подальше зниження частки строкових коштів посилює ризики для банків. Щоб стимулювати фінансові установи до поліпшення строкової структури, НБУ підвищує резервні вимоги для коштів на поточних рахунках та на вимогу. Банкам варто більше уваги звертати на управління ліквідністю, зокрема дотримуватися процентної політики, що стимулюватиме строкові вклади населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Офіційний сайт Національного Банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТРАХУВАННІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Хотілося б почати з того, що штучний інтелект – це сукупність технологій, які дозволяють розумним машинам розширювати людські можливості шляхом розуміння, дії і навчання, що дає змогу людству здійснити прорив в комерційній діяльності [1]. За останні 10 років відбулася істотна еволюція технологій, які впливають на широкий спектр галузей промисловості. Так стає все більш очевидним, що у найближчому майбутньому штучний інтелект стане невід’ємною складовою життя кожної людини і суттєво вплине на наше існування. Багато галузей вже знайомі з використанням штучного інтелекту, але страхова сфера тільки розпочинає їх впровадження [2]. Дані консалтингової компанії Gartner показують, що в 2018 році глобальна вартість бізнесу, пов’язаного зі штучним інтелектом, становила близько 1,2 трлн доларів. За останні 4 роки ця цифра зросла приблизно до 3,9 трлн доларів. Очікується, що до 2030 року внесок штучного інтелекту у світову економіку досягне 15,7 трлн доларів [3].

Технологія штучного інтелекту дозволяє досягати ефективніших результатів порівняно з традиційними методами страхування. Завдяки новим інструментам слідчі страхових компаній можуть проводити розслідування шахрайств набагато швидше та ефективніше, не відвідуючи кожного клієнта окремо. Застосування штучного інтелекту також дозволяє економити значні ресурси. Щойно штучний інтелект та схожі інструменти будуть основними в цій галузі, почнеться нова епоха в страховій індустрії. Щоб використання технологій штучного інтелекту стало нормою в страхуванні, компанії повинні інвестувати у їх розвиток та прикладати зусилля до їх впровадження, що дозволить революціонізувати процес виявлення та запобігання шахрайству [4].

Штучний інтелект створює великі можливості для страхової галузі, але також ставить перед нею значні виклики. Однією з головних можливостей є підвищення точності розрахунку ризиків і прогнозування подій, що може привести до більш точних та індивідуально налаштованих пропозицій для клієнтів. Інша можливість – автоматизація процесів, таких як обробка заявок на страхування та виплати, що зменшує кількість людських помилок та спрощує взаємодію з клієнтами. Штучний інтелект також може допомогти у

виявленні шахрайства та ідентифікації високоризикових клієнтів, що дозволяє більш ефективно управляти ризиками [5].

Однак, використання штучного інтелекту також ставить перед страховими компаніями виклики, зокрема, пов'язані з захистом конфіденційної інформації клієнтів та відповідальністю за прийняття рішень, які базуються на алгоритмах машинного навчання. Можна виділити три основні проблеми використання штучного інтелекту в старховій сфері, які заважають отримати максимальну вигоду в даній сфері. По-перше, при розробці та використанні систем штучного інтелекту страховики стикаються з обмеженим доступом до даних з державного сектора. Для того, щоб суспільство могло скористатися такими наборами даних, необхідно забезпечити їх безкоштовний доступ у форматі, зручному для обробки машинами. Публічні дані деяких додатків часом концентруються в руках кількох організацій, що призводить до обмеженого або коштовного доступу до них. По-друге, страховикам важливо мати цілісний підхід до регулювання. Необхідна горизонтальна, пропорційна і заснована на принципах нормативно-правова база штучного інтелекту, яка ґрунтується на наявних нормативних рамки ЄС і країни. По-третє, на сьогоднішній день відсутня ефективна співпраця між різними органами влади, які відповідають за діджиталізацію. Наголошується на тому, що всі національні органи повинні тісно співпрацювати, незалежно від сфери відповідальності, та забезпечувати послідовність у застосуванні правил для подальшого розвитку єдиного цифрового ринку [5].

Багатьох людей хвилює, що роботи, котрі працюють на базі штучного інтелекту, можуть зробити помилки або прийняти неправильні рішення. Це викликає питання про те, чи є штучний інтелект корисним для людства, чи можливо становить загрозу для нього. Оскільки штучний інтелект є ще досить новою технологією, страхові компанії сумніваються, чи він дійсно покращить ситуацію. Розроблені системи мають свої недоліки, які експерти зараз виправляють. Однією з можливих проблем, яку може створити штучний інтелект для галузі, є дискримінація. Тому що штучний інтелект може збирати інформацію про поведінку людей, деякі страхові компанії можуть використовувати цю інформацію для дискримінаційного ціноутворення. Наприклад, страхова компанія може використовувати інформацію з фітнес-трекера людини, щоб визначити ціну на основі потенційного ризику для здоров'я, але це може бути несправедливо. Крім того, страхові компанії досліджують можливість використання штучного інтелекту для зменшення витрат на персонал. Але багато клієнтів все ще надають перевагу спілкуванню з живими агентами, коли

йдеться про важливі питання, такі як врегулювання страхових подій або придбання нестандартних страхових продуктів. Якби страхова галузь замінила персонал системами на основі штучного інтелекту, це призвело б до втрати мільйонів робочих місць в економіці світу [2].

Незважаючи на всі проблеми штучного інтелекту за даними консалтингової компанії Accenture, 84% топменеджерів вважають, що штучний інтелект сприяє зростанню компанії та оптимізує робочі процеси [3].

В страховій галузі України наразі не існує систем з використанням штучного інтелекту. Деякі страхові компанії використовують автоматизовані системи для онлайн продажу та обробки звернень по страхових випадках, але ці системи не можна вважати штучним інтелектом, оскільки вони можуть реагувати лише на попередньо визначені інструкції та не мають можливості проводити складний аналіз та приймати самостійні рішення. Для завершення процесу все ще потрібне втручання працівників. Можливо, що це пов'язано з відсутністю значних інвестицій у розробку складних систем, нестабільністю законодавчої бази та неможливістю доступу до загальних баз даних, які можна було б адаптувати для використання в страховій галузі [2].

Підсумовуючи можна сказати, що страхові компанії повинні зберігати баланс між використанням штучного інтелекту та захистом прав своїх клієнтів, щоб максимізувати його переваги та мінімізувати ризики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Як штучний інтелект може змінити страхову галузь [Електронний ресурс]. Finance.ua. Особисті фінанси: Новини партнерів. 2021. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/499845/yak-shtuchnyj-intelekt-mozhe-zminyty-strahovu-galuz>

2. Інтернет-ресурс «Roll Expert». Штучний інтелект та страхування, 2022 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://roll.expert/shtuchniy-intelekt/>

3. Смерека Є. Штучний інтелект для бізнесу: які завдання здатен вирішувати та в яких галузях допомагає. [Електронний ресурс] Інтернет-портал «Mind». 2023. – Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20254126-shtuchnij-intelekt-dlya-biznesu-yaki-zavdannya-zdaten-virishuvati-ta-v-yakih-galuzyah-dopomogae>

4. Як штучний інтелект перетворив виявлення страхового шахрайства в активний процес [Електронний ресурс]. 2022. Блог «Brainberry». – Режим доступу:

<https://brainberry.ua/uk/newsroom/blog/how-artificial-intelligence-has-made-insurance-fraud-detection-an-active-process>

5. Страхування: Ключові проблеми застосування штучного інтелекту в страхуванні [Електронний ресурс]. Інформаційне агентство «Уніан». 2020. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/insurance/ekspert-nazvali-klyuchovi-problemi-zastosuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-strahuvanni-novini-ukrajini-ta-svitu-11103404.html>

УДК 336 (477)

Коваль О.А.¹, Цимбал Є.С.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ.гр. ФЕУ-112 НУ «Запорізька політехніка»

КРИПТОВАЛЮТА

Криптовалюта – різновид цифрової валюти, облік внутрішніх розрахункових одиниць якої забезпечує децентралізована платіжна система (немає внутрішнього чи зовнішнього адміністратора або будь-якого його аналога), що працює в повністю автоматичному режимі.

Залежно від функцій і сфери застосування розрізняють різні типи криптовалют, зокрема стейблкоїни, NFT, токени управління і обгорнуті активи. Біткоїн – це золотий стандарт і перша криптовалюта ринку криптовалют.

Ще в 60-х роках минулого століття професійні криптографи обговорювали можливість створення глобальної інформаційної мережі. Перші практичні кроки в цьому напрямку було зроблено у 80-ті. За допомогою інфомережі почали здійснювати обмін брокерськими даними, які були потрібні для торгівлі на біржах. У цей же час з'явилася ідея цифрових грошей. Одним із проєктів, близьким до сучасних криптовалют, є b-money. Проєкт заснував програміст Вей Дай. Чималий внесок у становлення криптовалюти зробив Адам Баків. Саме він 1997 року застосував HashCash – технологію, стійку до спаму і DoS-атак. Біткоїн, створений анонімним користувачем під ніком Сатоші Накамото, став першою успішною криптовалютою, що набула широкого поширення.

Більшість криптовалют застосовують технологію під назвою блокчейн. Останній є послідовністю ієрархічно пов'язаних блоків. Він вміщує в себе базу даних про всі проведені транзакції. Нові транзакції записуються в блоки, які створюють оператори нод. Кожен з комп'ютерних вузлів зберігає свою копію блокчейна і в ході досягнення

консенсусу підтверджує нові блоки, передаючи результат іншим нодам. На основі цієї інформації змінюються баланси користувачів.

У криптовалютах широко застосовуються хеш-функції. Остання дає змогу «згорнути» довільний масив даних в один рядок – хеш. Блокчейн є єдиним цілим, оскільки кожен наступний блок включає хеш попереднього. Використання інших даних призводить до суттєвої зміни цього рядка. Алгоритм виключає можливість скасування транзакції без зміни всіх наступних блоків.

За підтвердження транзакцій і перевірку всіх даних блокчейна відповідає алгоритм консенсусу, у якому беруть участь члени мережі – ноди. Найпопулярнішими алгоритмами консенсусу є вже згаданий Proof-of-Work (використовується в біткоїні) і Proof-of-Stake.

Щоб підтвердити транзакції, вузли витрачають обчислювальну потужність або блокують власні кошти, які виступають гарантією достовірності даних. Після додавання нового блоку вже неможливо повторно витратити кошти, витрачені на поточному етапі. У процесі досягнення алгоритму його учасники отримують нові криптовалюти (як у PoW, так і в PoS). Таким чином, ці механізми слугують способом емісії нової криптовалюти.

Блокчейн-адреси, де зберігаються криптовалюти, побудовані на базі двох ключів – публічного і приватного. Перший використовується для «відкритої» частини адреси, другий – для підпису транзакцій і доступу до адреси. Закритий ключ призначений тільки для власника адреси. Наявні комп'ютерні потужності не дають змоги зламати блокчейн-адресу, зокрема «вгадати» приватний ключ методом підбору. Створювати блокчейн-адреси та керувати ними можна в спеціальному додатку – гаманці.

Щоб перевести криптовалюту, користувач відправляє в мережу «доручення», яке містить інформацію про суму переказу та адресата. Дані переказу автоматично верифікуються електронним підписом за допомогою приватного ключа. Після потрапляння повідомлення в мережу воно включається в один із наступних блоків, який «добувають» ноди блокчейна. Будь-яка нода може перевірити підпис кожного переказу, використовуючи публічний ключ. Такий алгоритм гарантує збереження коштів і неможливість здійснення транзакцій третіми особами.

Після додавання блоку в ланцюжок усі його транзакції вважаються підтвердженими і незворотними. Верифікація всіх транзакцій, зокрема минулих, відбувається кожен цикл досягнення консенсусу мережі. Недостовірні дані можуть потрапити в блокчейн, тільки якщо зловмисник зможе розшифрувати хеш блоків або контролюватиме істотну частку всіх нод мережі.

Залежно від особливостей і характеристик альткоїнів, їх можна розділити на безліч різних груп. Але існує три напрямки, які мають сильні відмінності в самій базовій концепції:

- інноваційні технології;
- стабільні активи;
- анонімні монети.

Такі монети володіють технологіями, яких немає у біткоіна.

Яскравий приклад – проєкт Ethereum (ETH), у якого є власний блокчейн, що має ширші функції. Він забезпечує можливість створення токенів (нових криптоактивів на базі блокчейну Ethereum), а також дає змогу використовувати смарт-контракти.

Стейблкоїни – це стабільні криптомонети. Їх активно використовують трейдери для хеджування ризиків. Такі активи називають «цифровими притулками», оскільки вони захищають капітал від сильної зміни ціни. Наприклад, у біткоіна проблема високої волатильності залишається невирішеною.

Анонімні – це конфіденційні альткоїни, що добре підходять користувачам, які бажають приховати інформацію про свої активи і транзакції. Під час операцій з анонімними криптовалютами буде складно отримати дані про рух коштів між різними гаманцями. Приклади – Monero, ZCash, Dash, Grin.

Створення Ethereum: крім того, що блокчейн Ethereum уможливив використання смарт-контрактів, він виділяється і за рахунок інших переваг:

- підвищена швидкість операцій;
- більш стабільна робота (ніж у BTC);
- програмні рішення, що дають змогу створювати різні децентралізовані додатки.

Під час створення блокчейна розробники ухвалюють рішення про те, якою буде токеноміка проєкту. Розподіл початкового випуску монет між користувачами визначається розробникам. Зазвичай частина активів залишається команді проєкту. Кошти резервуються на рекламу розробку і розвиток проєкту. Частина монет використовуються для залучення інвестицій. Їх можуть купити великі інвестори в рамках одного або декількох раундів. Багато проєктів використовують публічний токенеїл для продажу віртуальних активів усім охочим. В інших випадках практикують розподіл монет між активними користувачами – аїдроп. На вартість криптовалюти впливає халвінг. Механізм використовується в криптовалютах, які виплачують фіксовану винагороду за блок. На ціну криптовалюти впливає спалювання монет. Останнє передбачає виведення з обігу деякого обсягу активів. Основним

показником затребуваності віртуального активу є ринкова капіталізація. Остання дорівнює добутку обсягу монет, що перебувають в обігу, на вартість одиниці.

Що більше уваги привертається до технології блокчейн, то досконалішою вона стає. Розробники ставлять перед собою нові завдання і знаходять способи вирішити їх. Підсумок – збагачення криптосегмента новими проєктами зі стабільнішими, зручнішими та гнучкішими функціями. Популяризація цифрових грошей призводить до їх активного використання в усьому світі як платіжного засобу, способу заробітку або інструменту збереження капіталу. Популяристість криптогрошей мотивує держави створювати власні цифрові національні валюти. З їхньою допомогою все, що стосується платежів і переказів, буде максимально спрощено і прискорено.

Криптовалюта – це цифрові гроші, засновані на технології блокчейн. Немає єдиного органу, як-от центральний банк, що контролює її випуск і вартість. Натомість це лягає на плечі користувачів блокчейну.

Першою криптовалютою став біткоїн. Його створила людина чи група людей під псевдонімом Сатоші Накамото. Досі невідомо, хто ховається за цим ім'ям.

Криптовалюта має як переваги, так і недоліки. Плюсами криптовалюти є швидкі транзакції, відсутність посередників і можливість пересилати гроші через кордони. Мінусами вважається те, що крипту часто використовують для відмивання грошей тощо.

У світі багато компаній, що приймають криптовалюту. Наприклад, Shopify, Microsoft, WordPress та інші. В Україні використати цифрові монети можна, щоб оплатити покупки у «Фокстроті» та послуги компанії Civilly або зробити пожертву в офіційний криптовалютний фонд Aid For Ukraine. В останньому випадку кошти підуть на боротьбу з російськими загарбниками.

Якщо ви володієте криптою, то відповідаєте за її зберігання. Якщо ви новачок, найпростіше зберігати її на біржі. Але в такому випадку ви можете втратити свої інвестиції, якщо з біржею щось трапиться. Найбезпечніший спосіб – зберігати крипту на «холодному» гаманці.

Ні в якому разі не можна передавати свої ключі від гаманця іншим особам. Ще не варто висилати крипту людям, які обіцяють великі заробітки. Так ви вбережете себе від шахраїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головна сторінка багатомовного порталу Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

2. Когут Ю.І. Технології блокчейн та криптовалюта: ризики та кібербезпека. – К. : Сідкойн. 2022. – 316 с.

3. Антонопулос А. The Internet of Money [Електроний ресуерс]. – Режим доступу: <https://nashformat.ua/products/>

4. Головна сторінка Forklog [Електроний ресуерс]. – Режим доступу: <https://forklog.com/cryptorium/chto-takoe-kriptovalyuta-prostymi-slovami>

УДК 336

Андрющенко І.Є.¹, Бугайцова Ю.О.²

¹ д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-110 НУ «Запорізька політехніка»

МОДЕЛІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Європейська інтеграція є однією з найважливіших цілей України. Процес євроінтеграції передбачає відповідність стандартам Європейського Союзу у всіх сферах, включаючи систему регулювання та нагляду. Відповідно до угоди про асоціацію з ЄС, Україна зобов'язалася створити незалежні регуляторні органи в кожній з ключових сфер економіки.

Сучасні науковці та практики пропонують різні моделі реорганізації системи регулювання. В Україні можна виділити чотири можливі моделі реорганізації. Наприклад, науковці Науменкова С.В. та Міщенко В.І. описують особливості та сутність кожної з моделей наступним чином:

Перша модель – це подальша розбудова існуючих регуляторів. Ця модель передбачає внесення змін і доповнень до Закону України «Про Національний банк України» щодо порядку призначення та звільнення з посади члена Правління НБУ, відповідального за банківське регулювання. Також потрібно прийняти окремі закони про НКЦПФР та Нацкомфінпослуг, що визначатимуть їх державними органами з особливим статусом, які не належать до системи центральних органів виконавчої влади; порядок призначення та звільнення керівника комісії; запровадження механізмів підзвітності перед ВРУ та урядом.

Друга модель – створення окремого мегарегулятора з покладанням на нього функцій щодо здійснення регулювання та нагляду за банківськими, небанківськими фінансовими установами та ринком цінних паперів.

Третя модель – створення мегарегулятора при НБУ. Для цього необхідно внести зміни до Закону України «Про національний банк» щодо розширення функцій НБУ як мегарегулятора фінансового сектору та визначення його основних завдань та повноважень.

Четверта модель – «twinpeaks», тобто створення двох окремих органів регулювання та нагляду. В економічній літературі запропоновують такі заходи як: делегування функції регулювання та нагляду НБУ, щоб зміцнити його як регулятора ринку; об'єднання НКЦПФР і Нацкомфінпослуг в один орган, який буде встановлювати правила, здійснювати нагляд за діяльністю фінансових посередників на ринку капіталів та буде відповідальним за захист прав інвесторів, споживачів фінансових послуг та створення умов конкуренції [2; 3].

Отже, кожен з цих варіантів відображає збільшення ступеня автономії органів регулювання та контролю, що в свою чергу призводить до покращення результативності регулювання та нагляду фінансового сектору загалом. Але кожна з цих моделей має як свої переваги, так і потенційні недоліки.

Наприклад, модель подальшої розбудови існуючих регуляторів має труднощі у запровадженні консолідованого нагляду; слабкий рівень взаємодій органів регулювання та нагляду; збільшення фінансових витрат з боку державного бюджету.

Модель окремого мегарегулятора має переваги у запровадженні консолідованого нагляду; у використанні фінансових та людських ресурсів та у виробленні уніфікованого підходу до регулювання та нагляду за фінансовими установами. У той час модель мегарегулятора при НБУ виділяється відсутністю перехідного періоду для банківського сектору та створенням єдиної бази даних фінансових установ на основі програмно-технічних засобів НБУ. Але ці моделі, створені на основі мегарегулятора, мають великий ризик перетворитися на механізм бюрократії, що є їх основним недоліком.

З цього аналізу виходить, що найкращою моделлю для реорганізації системи нагляду в Україні може стати модель «twinpeaks», бо з недоліків вона має тільки збільшення навантаження на державний бюджет та ризик перехідного періоду для небанківських установ. У той час, коли серед переваг можна виділити наступне: закріплення відповідальності за розроблення політики фінансового сектору; відсутність ризику перехідного періоду для банківського сектору; запровадження консолідованого нагляду за фінансовими установами; створення єдиної бази даних фінансових установ на основі програмно-технічних засобів НБУ; уніфікація звітності; вироблення уніфікованого підходу до регулювання та нагляду за фінансовими установами;

здійснення макропруденційного нагляду; ефективне використання фінансових та людських ресурсів; підвищення рівня захисту прав інвесторів і споживачів фінансових послуг [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнян С.С. Ринок капіталів в Україні: проблеми та перспективи розвитку: навч. посіб. О.: Атлант, 2018. – 149 с.

2. Міщенко В.І. Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні. / В.І.Міщенко // Вісник НБУ. Київ. – 2010. – С. 4–9.

3. Науменкова С.В. Нові тенденції в механізмі регулювання фінансового сектора / С.А. Науменкова // Вісник НБУ, Київ. – 2011. – С. 4–11.

УДК 336

Андрющенко І.Є.¹, Лотарьова С.О.²

д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-110 НУ «Запорізька політехніка»

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЯК ЗАЛЕЖНІСТЬ КРАЇН ВІД МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ МОЖЕ ВПЛИНУТИ НА ЕКОНОМІКУ

На сьогодні явище глобалізації вступило в найвищу стадію свого розвитку, що відображає якісно новий стан просторових взаємозв'язків у політиці, економіці, екології, культурі, ідеології тощо. Цьому сприяв перехід до епохи тісно переплетеного клубка техніко-виробничих, торгових, фінансових та інших взаємозв'язків, що став можливим завдяки бурхливому розвитку науки, техніки та інформатики. І хоча глобалізація зародилась переважно в сфері торгівельно-фінансових відносин як результат революції в галузі інформаційних засобів зв'язку, вона нині проникає в інші галузі соціального буття [1]. Сучасна світова система характеризується тим, що глобалізація стала однією з найважливіших її ознак, яка визначає хід розвитку цілої планети. Згідно з переважною думкою, жодна дія або процес у суспільстві (економічний, політичний, юридичний, соціальний) не може бути розглянутий ізольовано один від одного в контексті глобалізації, яка зачіпає практично всі сфери суспільного життя і є неодмінною складовою сучасного світу.

Процес глобалізації є складним і містить в собі багато непорозумінь і протиріч. В академічних і ділових колах, на

міжнародних форумах ведуться жваві дискусії щодо природи, характеру і наслідків глобалізації. Про даний процес говорять та сперечаються вчені, політики, бізнесмени, релігійні діячі, журналісти. Основними темами дискусій є питання про те, як глобалізація впливає на різні сфери життя, такі як економіка, політика, соціальні структури та культура. Також обговорюються питання про те, чи є глобалізація позитивним чи негативним явищем, які є її переваги і недоліки, і як краще зрозуміти і керувати даним процесом [2, с.3].

Багато експертів покладають великі надії на глобалізацію в плані вирішення економічних проблем. Це й вирівнювання економічної ситуації у світі, удосконалення виробництва, обмін продуктами першої необхідності, покращення зовнішньої торгівлі, ефективне управління фінансами, підвищення добробуту населення. Однак антиглобалісти дотримуються протилежної точки зору і критикують процеси глобалізації. Проте всі погоджуються, що глобалізація відкрила новий етап світових економічних відносин. Сама логіка розвитку світового ринку визначає доцільність участі кожної країни в процесах глобалізації та інтеграції у світову економіку [3].

Розглядаючи аспект міжнародної торгівлі, можна сказати, що вона є ключовим фактором економічного розвитку країн світу, що стимулює зміну підходів до використання внутрішніх ресурсів держав в бік їх ефективності та надає змогу отримувати користь від участі в міжнародному поділі праці. Участь у міжнародній торгівлі дає країнам можливість задовольняти свої потреби в різних товарах, нарощувати виробництво на підставі попиту на світовому ринку, експортувати товари, що вони виробляють з порівняльною перевагою, імпортувати товари, які вони не можуть виробити ефективно через обмеженість своїх ресурсів. Даний аспект глобалізації відіграє важливу роль у забезпеченні економічного розвитку, і це підтверджується міжнародним досвідом, адже країни з добре розвиненими ринковими інститутами та відкритою політикою у сфері зовнішньої торгівлі та інвестицій зазвичай мають успіх у своєму економічному розвитку. У той же час, країни з внутрішньою орієнтацією та значною державною регуляцією економіки зазвичай показують слабкі та повільні темпи зростання. Тому, міжнародна торгівля є важливою складовою міжнародних відносин і світового економічного розвитку, і її значення постійно зростає [4].

Але потрібно зауважити, що наслідки глобалізації – це не лише пряме зіткнення культур, а й їх щільне взаємне переплетення. Для Заходу, який зазвичай ішов першим, процес глобалізації завжди відкривав широкі перспективи та унікальні можливості. Інші країни були вимушені обирати між залежністю та ізоляцією або модернізацією,

щоб наздогнати і навіть перегнати розвинені західні країни. Зі зростанням глобалізаційних процесів буде зростати нерівномірність між державами, що може стати причиною виникнення нових конфліктів [3]. Глобалізація призводить до того, що країни стають не просто взаємозалежними, але й більш вразливими щодо негативного впливу світового економічного взаємозв'язку. Це стає особливо очевидним через зростання обсягів світової торгівлі, залучення іноземних інвестицій, інтенсифікацію руху технологій та інших глобальних процесів. Тим не менш, світовий досвід показує, що користь від глобалізації розподіляється нерівномірно між країнами та суб'єктами економічної діяльності.

Отже, до негативних наслідків глобалізації можна віднести: посилення нерівномірності розвитку країн світу; нав'язування сильними країнами своєї волі, нераціональної структури господарства, політичної та економічної залежності [5]. Тобто розвинені країни будуть багатіти, а бідні біднішатимуть, що призведе до ще більшого розриву. В процесі глобалізації у вигаші буде лише мала частина населення – близько 14%. Найнегативніші наслідки даного процесу відчують країни з найменшим рівнем розвитку. Відбудеться поділ суспільства з економічної точки зору. Різко збільшиться кількість безробітних, викликана інноваційними технологіями та роботизацією [3].

Глобалізація є ключовим фактором, який відкриває перед економікою України безліч можливостей, що включають здатність розширювати зв'язки з основними учасниками глобального фінансового ринку, ТНК і міжнародними фінансовими організаціями, ширше використовувати новітні технології та іноземні інвестиції [1]. Для того, щоб забезпечити виживання України як самостійної держави, необхідно прикласти максимум зусиль, щоб економіка країни була конкурентоспроможною з урахуванням витрат на виробництво та інвестиційної привабливості. Сировинна структура української економіки створює значну вразливість до зовнішніх впливів, зокрема залежність від цін на сировину на світовому ринку, що впливає на економічний стан України, державні фінанси та рівень зарплат і добробут українців на протязі останніх двадцяти років. Вітчизняні сировинні олігархи не виявляють інтересу до збільшення доходів населення та до розвитку внутрішнього ринку. У такому випадку їх бізнес з переважно застарілими підприємствами стане менш прибутковим або навіть збитковим. Українські підприємства мають проводити модернізацію, вдосконалювати виробництво та покращувати якість продукції, а держава повинна вкладати кошти в розвиток інновацій і технологій, бо без цього ми і далі будемо відставати від розвинених економік, а згодом можемо перетворитися на державу-банкрута [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коршак А. А. Глобалізація. [Електронний ресурс] / А.А. Коршак // Отримання знань. №4. – Режим доступу : <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/8317>
2. Глобальна економіка: Вплив глобалізації на економічний розвиток України в умовах євроінтеграції. . [Електронний ресурс] 2022. 34 с. – Режим доступу : https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/konkysr_stud/ES_19_20/robotu/5.pdf
3. Чмерук Т. Глобалізація економіки: як не стати державою-банкрутом. [Електронний ресурс] / Т. Чмерук // Економічна правда. 2018. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/19/633175/>
4. Погоріла К.В., Воронцова А.С. Роль міжнародної торгівлі в економічному розвитку. 2019. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/76-2.pdf>
5. Міжнародні відносини: Глобалізація сучасного світового господарства: сутність та основні ознаки процесу. [Електронний ресурс] 2022. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19136/>

УДК 336

Андрющенко І.Є.¹, Каледіна О.Д.²

¹д-р економ. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-110 НУ «Запорізька політехніка»

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Наразі наша країна знаходиться у вкрай важкому фінансово-економічному положенні, котре спричинено військовими діями з боку агресора – Російської Федерації. Українським підприємствам вже зараз доводиться долати дуже складний шлях, задля збереження своєї безпеки як економічного, так і фінансового характеру. Тож необхідно визначити найважливіші фактори, що мають на це вплив.

Законом України «Про національну безпеку України» визначено, що фінансова безпека підприємства – це захищеність життєво важливих інтересів підприємств, за якої забезпечуються їх сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз економічним інтересам. [1]

Управління фінансово-економічною безпекою підприємства спрямоване на виконання таких завдань: встановлення системи фінансових інтересів підприємства, які потребують захисту в процесі функціонування підприємства, зокрема пошук ефективних методів максимізації ринкової вартості підприємства; ідентифікація та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз реалізації фінансових інтересів підприємства; забезпечення ефективної нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства. [2].

Основними факторами, які можуть впливати на фінансово-економічну безпеку підприємства в умовах війни, можуть бути такими:

Зменшення попиту на товар. Це спричинено тим, що багато людей виїхали закордон, щоб вберегти себе та своїх близьких від небезпеки; ціни на продукцію значно зросли, на відміну від заробітної плати, тож у населення немає змоги купувати навіть саме необхідне.

Податкове законодавство та регулювання. Збільшення податків на підприємницьку діяльність значно обтяжує власників і створює перешкоди в подальшій його діяльності.

Нестача ресурсів. Суттєве зменшення сировини, матеріалів, обладнання, електроенергії, робочих кадрів та кваліфікованого персоналу.

Призупинення інвестицій. Закордонні партнери оцінюють високі ризики та можуть бути не готовими вкладати власний капітал в ненадійну діяльність.

Економічний простір зазнає змін. Можемо спостерігати такі прояви, як коливання валютних курсів, зростання інфляції, зниження попиту (як було зазначено вище) та ін.

Отже, розглянувши дану тему можемо дійти висновку, що фінансово-економічній безпеці підприємств загрожує чимало негативних факторів. Потрібно негайно створювати шляхи рішення, щоб запобігти кризі в економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

2. Фінансово-економічна безпека підприємства та напрями її підвищення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://chmmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Byelyalov-T.E.-Korin-I.-V..pdf>

Відповідальний на факультеті _____

(підпис)

Ніна ПАВЛІШИНА

(Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Декан факультету _____

(підпис)

Владислав КОРОЛЬКОВ

(Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

СЕКЦІЯ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

УДК 657.3

Зоря О.П.¹

¹ канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ ПОДАТКОВОГО РОЗРАХУНКУ СУМ ДОХОДУ, НАРАХОВАНОГО НА КОРИСТЬ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ – ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Загальні правила заповнення та подання Розрахунку до органів ДПС визначає «Порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску» Наказ Міністерства фінансів України 13.01.2015 № 4 (редакція від 09.08.2022).

Розрахунок – податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску.

Податковий розрахунок зобов'язані подавати всі податкові агенти та платники ЄСВ, зокрема це роботодавці, тобто і юридичні особи (у тому числі їх філії, відділення, інші відокремлені підрозділи), і фізичні особи – підприємці, фізичні особи, які використовують працю найманих працівників або укладають договори ці вільно – правового характеру на виконання робіт (надання послуг).

Податковий розрахунок подають лише у разі нарахування сум зазначених доходів платнику податку протягом звітного періоду. При цьому неважливо, виплатив роботодавець такі доходи чи.

Розрахунок подається до контролюючих органів за основним місцем обліку. У разі якщо відокремлений підрозділ юридичної особи не уповноважений нараховувати, утримувати і сплачувати (перераховувати) податок до бюджету та не має окремого балансу і самостійно не веде розрахунки із застрахованими особами для сплати єдиного внеску на небюджетні рахунки, то Розрахунок за такий підрозділ подає юридична особа до контролюючого органу за основним місцем обліку.

Податковий розрахунок є кварталною звітністю. Він подається окремо за кожний квартал (податковий період) з розбивкою по місяцях звітного кварталу протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу. Окремий Розрахунок за календарний рік не подається.

Додаток 1 роботодавці подають щоквартально у розрізі місяців звітного кварталу. В Д1 зазначаються відомості щодо кожної застрахованої особи про суми нарахованої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) та нарахованого ЄСВ.

Застрахованій особі окрім зарплати можуть бути нараховані й відпускні, лікарняні. У разі, якщо база нарахування ЄСВ не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід, сума єдиного внеску розраховується як добуток розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід (прибуток), та ставки єдиного внеску (22%) за умови перебування у трудових відносинах повний календарний місяць або відпрацювання всіх робочих днів звітного місяця.

При нарахуванні заробітної плати (доходів) фізичним особам з джерел не за основним місцем роботи ставка ЄСВ, застосовується до визначеної бази нарахування незалежно від її розміру. При нарахуванні заробітної плати (доходів) працівникам, які працюють за трудовим договором з нефіксованим робочим часом, ставка єдиного внеску, застосовується до визначеної бази нарахування незалежно від її розміру.

У 4ДФ відображається інформація про всі нараховані та/або виплачені фізичним особам у звітному кварталі доходи з розбивкою по місяцях. 4ДФ складається з двох розділів. У ньому наводять інформацію про суми нарахованих (виплачених) доходів (як оподатковуваних, так і неоподатковуваних), а також суми утриманого та перерахованого ПДФО та ВЗ. Інформація щодо військового збору (утриманого та перерахованого) відображається в 4ДФ, персоніфіковано по кожній фізичній особі.

У разі неодноразового прийняття фізичної особи на роботу і її звільнення з роботи у звітному місяці про таку особу потрібно заповнювати стільки рядків, скільки разів інформація про зміну місця роботи особи зустрічається у звітному місяці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-17. [Електронний ресурс]. – Режим звернення : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 8 липня 2010 р. . [Електронний ресурс]. – Режим звернення : <http://zakon.rada.gov.ua> »

3. «Порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на

користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску» . [Електронний ресурс]. Наказ Міністерства фінансів України 13.01.2015 № 4 – Режим звернення : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

УДК 657

Максименко І.Я.¹

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ – ЯК ІНСТРУМЕНТА КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проведення річної інвентаризації перед складанням річної фінансової звітності – обов’язок всіх без винятку підприємств, навіть в умовах військового часу, тобто це стосується всіх юридичних осіб незалежно від їх організаційно-правових форм, форм власності, системи оподаткування чи категорії – мікро, мале, середнє або велике підприємство.

Метою річної інвентаризації активів і зобов’язань – є забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства. Досягається це шляхом перевірки і документального підтвердження наявності об’єктів інвентаризації, їх стану, відповідності критеріям визнання та оцінки.

Річна інвентаризація має бути суцільною. Тобто інвентаризацією охоплюють всі види активів і зобов’язань підприємства незалежно від їх місцезнаходження, технічного стану і особливостей використання, у тому числі передані у прокат чи здані в оренду.

У загальному випадку річну інвентаризацію слід провести до дати балансу, тобто до 31 грудня. Втім конкретні строки початку та закінчення інвентаризації, її тривалість, а також об’єкти, що підлягають інвентаризації, встановлює керівник підприємства у наказі про проведення інвентаризації. Головне – встигнути завершити інвентаризацію до кінця звітного року і провести її протягом періоду, встановленого для різних груп активів і зобов’язань. Тобто залежно від виду активів і зобов’язань – не раніше ніж за 3 місяці до дати балансу (у період із 1 жовтня до 31 грудня), не раніше ніж за 2 місяці до дати балансу (у період із 1 листопада до 31 грудня) чи до дати тимчасового вибуття з підприємства.

Під час проведення річної інвентаризації розрахунків за допомогою документальної перевірки встановлюється, зокрема, правильність і обґрунтованість суми дебіторської і кредиторської заборгованостей, щодо яких строк позовної давності минув. Тобто забезпечується виявлення активів і зобов’язань, які не відповідають критеріям визнання. В період

воєнного, надзвичайного стану (він почався 24.02.2022 і триватиме, як мінімум, до 19.02.2023) на строк його дії продовжили усі, без винятку, строки позовної давності, які встановлені у ЦКУ на період з 12.03.2020 і по кінець військового стану строки давності, встановленні ЦКУ, призупинені.

З огляду на сказане, рахувати строки позовної давності слід так. У випадку, коли відлік строку позовної давності:

- розпочався до 12.03.2020, то до тих днів, які вже спливли, додаємо весь період карантину і дні військового стану понад карантин та дні зі «стандартного» строку позовної давності, що залишилися після спливу періоду до 12.03.2020;

- припав на період після 12.03.2020, то до нього ми додаємо весь період карантину. Якщо військовий стан закінчиться пізніше за карантин, то додаватимемо ще й дні, які припали на військовий стан понад карантин. Тобто у цьому випадку строк позовної давності почнемо відлічувати від дня закінчення карантину або від скасування військового стану (якщо він закінчиться пізніше за карантин);

- був перерваний (сторони підписали акт звірки), то після цієї події такий строк починає відлічуватися заново.

Отже, до того часу, поки не спливе строк позовної давності, визнавати дебіторську заборгованість безнадійною та списувати її на витрати чи за рахунок резерву сумнівних боргів, а також визнавати дохід від кредиторської заборгованості зарано.

Дебіторську і кредиторську заборгованість з контрагентами, які знаходяться на окупації відображаємо в сумах, що випливають із записів у бухгалтерському обліку. Водночас щодо дебіторської заборгованості можна скористатися інструментом знецінення активів – під фінансову поточну створити резерв сумнівних боргів, а довгострокову оцінити за теперішньою вартістю. Підприємства з тимчасово окупованої території та з районів бойових дій зобов'язані провести інвентаризацію розрахунків станом на 1-ше число місяця, що настає за місяцем, у якому зникли перешкоди для доступу до первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку.

Отже, кожне підприємство щорічно до дати балансу зобов'язане проводити суцільну інвентаризацію всіх активів та зобов'язань. звільнення для невідконтрольного майна не передбачено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань затверджений наказом МФУ від 02.09.2014 № 879 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Всі розвинуті країни знайшли розумний компроміс між державною та приватними пенсіями у вигляді збалансованої трирівневої системи. Кожна держава вибудовує власну модель пенсійної системи з урахуванням своїх національних особливостей, при цьому пропорції недержавної пенсії в пенсійній системі поступово збільшуються. [1]

Пенсійна система України гостро потребує фундаментальних реформ, адже на сьогодні вона не забезпечує відповідні розміри пенсії для більшості громадян, нездатна захистити людей похилого віку від бідності.

Сучасна пенсійна система України складається з трьох рівнів, проте на сьогодні в Україні функціонують лише перший і третій.

Система добровільного накопичувального пенсійного забезпечення (3-й рівень) станом на 30.06.2021 р. налічує 63 недержавні пенсійні фонди (далі –

НПФ). Загальна кількість учасників НПФ – 888,3 тисяч осіб, отримують пенсійні виплати 88,2 тисяч осіб. Сума добровільних внесків у систему добровільного накопичувального пенсійного забезпечення склала 2,496 млрд. грн., а сума інвестиційного доходу на ці внески за час функціонування системи склала 2,789 млрд. грн. Тобто недержавні пенсійні фонди за період свого існування закумулювали більше 5 млрд. грн. добровільних пенсійних накопичень за участі в ній понад 950 тисяч громадян України. [2]

Джерелами наповнення бюджету ПФУ (1-й рівень) є єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ), збори до ПФУ, дотації з Держбюджету. Основним джерелом є ЄСВ, який забезпечує дві третини надходжень до ПФУ. Скорочення чисельності населення працездатного віку обумовлює зменшення чисельності платників ЄСВ. Між тим, солідарна система пенсійного страхування ефективно працює, коли 5 працюючих утримують одного пенсіонера.

Обсяг надходжень ЄСВ хронічно недостатній для проведення соціальних видатків. Пенсійний фонд України має значний дефіцит, для покриття якого щороку з держбюджету виділяються значні додаткові суми.

Так, фактичне виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2022 рік [3] за доходами склало 613,2 млрд. грн. При цьому власні доходи фонду становили 403,9 млрд. грн. або 65,9% його загальних доходів, з державного бюджету виділено 209, 3 млрд. грн. (34,1%).

Можна виділити такі основні проблеми пенсійної системи України: старіюче населення, що обумовлює систематичне погіршення співвідношення між громадянами працездатного і непрацездатного віку; низький рівень пенсій більшості осіб, що досягли пенсійного віку. У той же час, середній розмір пенсії «спеціальних» пенсій щонайменше у 2,5 рази перевищує середній розмір пенсії призначеної на загальних умовах; незбалансований бюджет Пенсійного фонду України; розрив між розмірами пенсій жінок і чоловіків. Основними факторами незадовільного функціонування пенсійної системи є складна демографічна ситуація та негативні перспективи її розвитку; макроекономічний стан держави. [4]

Війна в Україні створює додаткові ризики і ще більше поглиблює кризу солідарної системи, а її майбутнє є невизначеним.

Відтак, необхідність створення системи пенсійного забезпечення, що відповідає сучасним процесам розвитку економіки та її повній відповідності ринковим принципам, вимагає глибинних перетворень усієї системи.

04 грудня 2022 року набув чинності Закон України від 04.11.2022 р. № 2734 «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення механізму участі у загальнообов’язковому державному пенсійному страхуванні». Його основними нововведеннями є добровільна сплата страхових внесків і благодійні пожертви юридичних та фізичних осіб на користь пенсіонерів. Наразі розроблена низка підзаконних актів, представлено цифрові інструменти, які дозволяють в прозорий спосіб здійснювати добровільні страхові внески для збільшення або власних пенсійних виплат у майбутньому, або для адресної підтримки пенсіонерів.

Добровільні страхові внески, які дозволяють збільшити пенсійні виплати, вже зробили 103 людини, з яких 14 здійснили платежі на користь інших осіб. Загалом надійшло вже 369 тис. грн добровільних внесків. Щодо благодійних відрахувань на користь вже існуючих пенсіонерів, на квітень 2023 р. зазначеною послугою скористалися всього 9 людей, загалом надійшло всього лише 4600 грн. [5]

Проте, на нашу думку, такі зміни в солідарній системі не зможуть суттєво зменшити дефіцит фонду та повністю змінити ситуацію в пенсійному забезпеченні. Нагальною необхідністю є запровадження накопичувального рівня пенсійної системи, однак в умовах війни запровадження такої реформи не є можливим.

Здійснення пенсійної реформи на рівні сучасних світових стандартів можливе лише за умови відсутності зростання заробітної

плати та інших доходів населення. Для цього необхідне стимулювання економіки, зміни податкової політики, радикальні кроки зі стимулювання зайнятості, і особливо молоді. Це органічно взаємопов'язані проблеми, які можуть вирішуватися лише комплексно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пенсійна система України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://knpf.bank.gov.ua/uchasnykam/baza_znan/pensiina_systema_ukrainy.html

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про казначейський пенсійний план» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1453496>

3. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2022 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/2157129-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2022-rik/>

4. Сучасний стан та проблеми системи пенсійного забезпечення в Україні. [Електронний ресурс]. Інформує пенсійний фонд України. – Режим доступу: <http://kor-rada.gov.ua/informuye-pensijnij-fond-ukrayini/suchasnyj-stan-ta-proble-my-systemy-pensijnogo-zabezpechennya-v-ukrayini>

5. У Пенсійному фонді назвали кількість людей, які вже сплатили добровільні страхові внески для майбутньої пенсії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/u-pensynomu-fondi-nazvaly-kil-kist-lyudey-yaki-vzhe-splatyly-dobrovil-ni-strahovi-vnesky-dlya-maybutn-oi-pensii>

УДК 657.246

Очеретько Л.М.¹, Сусаренко Є.О.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-610 НУ «Запорізька політехніка»

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Фінансовий облік капітальних вкладень є найважливішим аспектом управління підприємством. Ця тема є актуальною, оскільки належний облік капітальних інвестицій може допомогти підприємствам приймати зважені рішення щодо своїх майбутніх інвестицій, оцінювати свої фінансові показники та виконувати нормативні вимоги. Дані тези мають на меті продемонструвати важливість фінансового обліку капітальних інвестицій і надати розуміння різних аспектів, пов'язаних з ним.

Ефективний фінансовий облік капітальних інвестицій має вирішальне значення для того, щоб підприємства приймали обґрунтовані інвестиційні рішення. Це дозволяє підприємствам оцінювати прибутковість інвестицій і приймати рішення на основі наявної фінансової інформації.

Фінансовий облік капітальних інвестицій передбачає запис і звітність щодо різних фінансових операцій, пов'язаних з інвестиціями, таких як початкова вартість інвестицій, витрати на технічне обслуговування та очікуваний прибуток від інвестицій. Підтримуючи точні й актуальні фінансові записи, компанії можуть приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій і уникати непотрібних ризиків [1].

Фінансовий облік капітальних інвестицій був предметом інтересу кількох науковців, які порушували конкретні проблеми в цій галузі. Наприклад, Nail і Leuz (2009) висвітлили проблеми вимірювання фінансового впливу капітальних інвестицій та відсутність порівнянності практик бухгалтерського обліку між фірмами та країнами [2]. Щоб вирішити ці проблеми, Nail і Leuz запропонували прийняти більш стандартизовану практику бухгалтерського обліку.

Важливість фінансового обліку в капітальних інвестиціях: Фінансовий облік відіграє вирішальну роль в ефективному управлінні капітальними інвестиціями. Точна та своєчасна фінансова звітність дозволяє підприємствам приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів, допомагаючи досягати фінансових цілей компанії.

Основні чинники ефективного фінансового обліку капітальних інвестицій: На ефективний фінансовий облік капітальних інвестицій впливає кілька факторів, включаючи використання відповідних принципів бухгалтерського обліку, точну та своєчасну звітність та ефективний внутрішній контроль.

Технологія зіграла значну роль в еволюції фінансового обліку капітальних інвестицій. Це дозволило компаніям автоматизувати та оптимізувати процеси фінансового обліку, зробивши їх більш ефективними та точними.

Удосконалення технологій, наприклад використання бухгалтерського програмного забезпечення та засобів автоматизації, зробили революцію у фінансовому обліку капітальних інвестицій. Вони дозволили підприємствам скоротити час і ресурси, необхідні для ведення точної фінансової звітності, а також підвищити точність і надійність фінансової звітності.

Технологія дозволила підприємствам автоматизувати різноманітні процеси фінансового обліку, пов'язані з капітальними інвестиціями, наприклад відстеження амортизації та розрахунок очікуваного прибутку

від інвестицій. Вона також дозволила підприємствам інтегрувати свої системи фінансового обліку з іншими бізнес-процесами, такими як управління запасами та закупівлями, щоб підвищити загальну операційну ефективність [4].

На мою думку, фінансовий облік капітальних інвестицій є критично важливим аспектом управління бізнесом, який вимагає пильної уваги до деталей і точності. Це дозволяє підприємствам приймати обґрунтовані інвестиційні рішення та виконувати законодавчі та нормативні вимоги, а також покращує загальну операційну ефективність. Технологічний прогрес зробив фінансовий облік капітальних інвестицій більш доступним та ефективним, дозволяючи підприємствам зосередитися на своїй основній діяльності та досягати своїх стратегічних цілей.

Підсумовуючи, фінансовий облік капітальних інвестицій відіграє вирішальну роль в управлінні бізнесом, дозволяючи підприємствам приймати обґрунтовані інвестиційні рішення, дотримуватись законодавчих і нормативних вимог і підвищувати загальну операційну ефективність. Підтримуючи точні та актуальні фінансові записи, підприємства можуть уникнути непотрібних ризиків і максимізувати віддачу від інвестицій. Технологічний прогрес зробив фінансовий облік капітальних інвестицій більш доступним та ефективним, дозволяючи підприємствам зосередитися на своїй основній діяльності та досягати своїх стратегічних цілей. Таким чином, підприємствам важливо віддати пріоритет фінансовому обліку капітальних інвестицій та інвестувати в необхідні інструменти та ресурси для забезпечення його точності та надійності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рада зі стандартів фінансового обліку. (2018). Концептуальна основа фінансової звітності (Видання № АСУ 2018-07) (2-е вид.). Norwalk, CT: Автор, стор. 4–7.

2. Hail, L., & Leuz, C. (2009). Global accounting convergence and the potential adoption of IFRS by the United States: An analysis of economic and policy factors. *Accounting Horizons*, 23(3), 365–395.

3. Klemstine, R., & Sandvik, K. (2019). How to measure intangible assets in financial statements: A literature review. *Journal of Intellectual Capital*, 20(4), 598–624.

4. Brigham, E. F., & Ehrhardt, M. C. (2018). *Financial management: Theory and practice* (15th ed.). Cengage Learning. (Chapters 8–9).

5. Palepu, K. G., Healy, P. M., & Peek, E. (2013). *Business analysis and valuation: Using financial statements* (5th ed.). Cengage Learning. (Chapters 1–3).

УДК 657.246

Очеретько Л.М.¹, Чечікова І.Д.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-610 НУ «Запорізька політехніка»

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ПЕРЕОЦІНКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Визначення справедливої вартості активів суб'єкта господарювання є важливим фактором бухгалтерського обліку. У сьогоденних умовах більшість компаній можуть мати істотну різницю між залишковою вартістю основних засобів і їх справедливою вартістю. Такі невідповідності призводять до спотворення фінансової звітності.

За своєю економічною природою переоцінка приводить балансову суму (балансову вартість) основних фондів до їх фактичної (справедливої) справедливої вартості.

Порядок переоцінки та відображення її результатів у бухгалтерському обліку регулюється Положенням (Стандартом) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО) 7 «Основні засоби» [1] та Методичними рекомендаціями щодо обліку основних засобів № 561 [2].

Переоцінка в бухгалтерському обліку – це право підприємства, а не обов'язок. Переоцінка проводиться на звітну дату, в кінці останнього дня звітного періоду.

Згідно з п. 16 П(С)БО 7 переоцінці підлягають усі основні засоби, встановлені особливості для малоцінних необоротних матеріальних активів та бібліотечних фондів.

П(С)БО 7 передбачає право підприємства на переоцінку об'єкта основних засобів, якщо його залишкова вартість суттєво відрізняється від справедливої вартості на дату балансу. При цьому переоцінка об'єкта основних засобів можлива в одному з двох напрямків: уцінка або дооцінка.

Якщо залишкова вартість об'єкта основних засобів:

- перевищує його справедливую вартість, то здійснюється уцінка (залишкова вартість зменшується до рівня справедливої);
- менша від його справедливої вартості, то здійснюється дооцінка (залишкова вартість збільшується до рівня справедливої).

Для оцінки суттєвості відхилення необхідно встановити критерій суттєвості. Згідно з п. 3 розд. I Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку (далі – НП(С)БО)1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», суттєвість інформації визначається відповідними П(С)БО та керівництвом підприємства. Але ні П(С)БО 7, ні будь-який інший український стандарт не містить конкретного рівня суттєвості

для переоцінки основних засобів. Цей рівень визначається на розсуд підприємства[3].

Міністерство фінансів встановило критерій суттєвості в розмірі:

– не більше 10 % відхилення залишкової вартості об'єкта від його справедливої вартості;

– або 1 % чистого прибутку (збитку) підприємства [2].

Справедлива вартість активу – це сума, за якою він може бути проданий на звичайних умовах в даний момент часу (п. 4 П(С)БО 19). Справедлива вартість активу для визначення потреби в переоцінці може визначатися суб'єктом господарювання самостійно відповідно до правил, викладених для різних категорій основних засобів у Додатку до П(С)БО 19. Однак кінцева вартість справедливої вартості (переоціненої) з урахуванням результатів переоцінки в бухгалтерському обліку розраховується на підставі оцінки основних засобів незалежним експертом [4]. Обов'язково потрібно включати незалежного оцінювача в розрахунки з переоцінки основних засобів [5]

Система здійснення переоцінки основних засобів:

– вимога проведення переоцінки в разі перевищення установлених підприємством критеріїв суттєвості зобов'язана бути прописана в наказі про облікову політику;

– перед здійсненням переоцінки варто оформити внутрішній наказ по підприємству щодо переоцінки основних засобів із обов'язковим визначенням дати її проведення а також груп основних засобів, що переоцінюються;

– основою для розрахунку справедливої вартості об'єкту основних засобів виступає звіт про оцінку майна (акт оцінки майна), наданий незалежним оцінювачем;

– обчислення суми переоцінки (уцінки чи дооцінки) первісної вартості об'єкту основних засобів та зносу варто оформити у вигляді бухгалтерської довідки;

– відомості щодо переоцінки об'єктів основних засобів слід відображати в Інвентарних картках обліку основних засобів.

Задля відображення результатів переоцінки об'єктів основних засобів у бухгалтерському обліку застосовують відповідні рахунки і субрахунки:

– рахунок 10 (субрахунки, за якими обліковуються визначені об'єкти основних засобів);

– рахунок 11 (субрахунки, на яких ведуть облік за конкретними об'єктами ІНМА);

– субрахунки 131 «Знос основних засобів» та 132 «Знос інших необоротних матеріальних активів»;

- субрахунок 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів»;
- субрахунок 746 «Інші доходи»;
- субрахунок 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», Наказ Міністерства України № 92 від 27.04. 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, Наказ Міністерства України від 30.09 2003р. № 561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
3. Національне положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Наказ Міністерства України № 73 від 07 .02. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», Наказ Міністерства України № 163 від 07.07. 1999р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу::: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» Закон України № 2658-III від 12. 07. 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

УДК 657

Лищенко О.Г.¹, Никоненко Т.А. ²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-610 НУ «Запорізька політехніка»

АУДИТ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Бухгалтерський облік здатний забезпечити раціоналізаторську місію та підвищити ефективність діяльності. Загалом бухгалтерський облік в Україні добре врегульований і законодавчо захищений. Але навіть суворий регулювання все-таки передбачає наявність певних альтернатив. Облікова політика дозволяє вирішити це питання з метою забезпечення дотримання принципу послідовності (одного із семи, передбачених Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансова Звітність в Україні»).

Мета цього дослідження розглянути основні етапи, функції, методи та завдання аудиту облікової політики підприємств в Україні. Це

дозволить створити необхідні умови для більш ефективної діяльності суб'єктів господарювання в країні.

Хоча загальний інтерес до облікової політики є значним, і дослідження її як об'єкта аудиту зустрічаються в науковій літературі, проте роботи, які розглядають сам процес аудиту облікової політики, є досить обмеженими і представлені невеликою кількістю науковців, зокрема, Н.О. Бондаренко, Т.Є. Качанова, А.Ж. Пшенична, Є.І. Ширкіна та С.Р. Яцишина. Дослідження контролю та моніторингу облікової політики в науковій літературі в основному проводиться опосередковано і без уточнення методів та елементів аудиту для перевірки дотримання визначеної облікової політики. Це свідчить про недостатню розробленість методологічної бази для моніторингу облікової політики, що вимагає удосконалення існуючих методів перевірки облікової політики підприємств.

Так, О. Ширкіна та І. Василевич наголошують, що питання формування облікової політики та її виконання відносяться до значимих областей аудиту, які суттєво впливають на достовірність бухгалтерської звітності. У зв'язку з цим облікова політика підприємства є об'єктом перевірки на всіх етапах аудиту бухгалтерської звітності – від планування до формування висновку [3].

Аудит облікової політики, як і будь-який інший аудит, має визначену мету, об'єкт, завдання, функції та методи, які використовуються під час проведення аналізу облікової політики компанії.

Під час аудиту фінансової звітності, перевірка облікової політики повинна бути розглянута з кількох позицій. По-перше, наказ про облікову політику є джерелом інформації про суб'єкта, який підлягає аудиту. По-друге, у примітках до фінансової звітності необхідно розкрити положення облікової політики підприємства, тому аудитор має визначити, чи були належність висвітлення конкретних питань щодо облікової політики вирішені суб'єктом господарювання.

Основними складовими облікової політики є:

Мета – встановлення відповідності облікової політики чинним нормативним і законодавчим актам, а також характеру і масштабу діяльності підприємства.

Об'єкт – внутрішня документація, що визначає питання організації і ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Методи – документальні (дослідження документів, прийоми нормативно-правового регулювання), розрахунково-обчислювальні, порівняння, опитування та узагальнення.

Функції:

- системотворча (розгляд підприємства як відкритої системи, яка випробовує вплив довкілля і само впливає на неї);
- констатуюча (пізнання обліково-економічних явищ);
- інформаційна (інформування суб'єктів господарських стосунків про обліково-економічні явища діяльності);
- методологічна (визначення прийомів і способів перевірки);
- профілактична (попередження можливості здійснення відхилень, виявлення різного роду недотримання законності);
- прогностична (визначення тенденцій розвитку явищ, що вивчаються, відповідно до об'єктивних законів їх розвитку).

Завдання:

- встановлення наявності наказу (розпорядження) керівника про прийняття облікової політики підприємства;
- визначення відповідності прийнятої облікової політики вимогам законодавства та положенням (стандартам) бухгалтерського обліку;
- дослідження повноти розкриття вибраних під час формування облікової політики способів ведення бухгалтерського обліку;
- перевірка наявності посадових інструкцій, наявності та ефективності затвердженої системи документообігу, вибору форми ведення бухгалтерського обліку тощо;
- аналіз і оцінка загальних та конкретних елементів облікової політики.

Для досягнення визначеної мети та завдань необхідний добре структурований процес аудиту облікової політики, який повинен бути розбитий на певні етапи.

На етапі підготовки до аудиторської перевірки, необхідно укласти договір та сформувати аудиторську групу. Крім загальної інформації про підприємство, необхідно застосувати метод тестування облікової політики для складання оптимального плану та програми перевірки.

На початковому етапі аудиторської перевірки складається план та програма, з урахуванням інформації, зібраної на попередньому етапі. Також визначається рівень суттєвості та проводиться оцінка можливих аудиторських ризиків у системі внутрішнього контролю. На цьому етапі дуже важливо визначити систему критеріїв ефективності для всіх складових облікової політики.

На головному етапі, аудитор (або аудиторська група) перевіряє законність та доцільність кожного положення облікової політики, збираючи необхідну кількість аудиторських доказів, щоб дати об'єктивну думку.

На завершальному етапі підготовлюється звіт із результатами аудиторської перевірки, а також надаються рекомендації керівництву на підставі отриманих даних.

Належне формування облікової політики є необхідною передумовою для ведення бухгалтерського обліку на підприємствах згідно з нормативною базою. Оцінювання організації облікової політики потребує правильної програми вивчення цієї тематики. Особливу увагу слід приділити перевірці відповідності принципів та процедур бухгалтерського обліку фінансової звітності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аудит : навч. посіб. / В. М. Яценко, Ю. М. Крот ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черкас. держ. технол. ун-т. - Черкаси: ЧДТУ, 2012. – 299 с.

2. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторської діяльності» від 21.12.2017 №2258-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19-вр>.

УДК 637.37:334.012.64

Панченко О.М.¹, Булат Д.А.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУз-612м НУ «Запорізька політехніка»

КОНЦЕПЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ З АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розвиток сектору малого бізнесу потребує створення сприятливих умов господарювання. Спрощена система обліку, звітності оподаткування – це ключовий елемент таких умов. Але така система має недолік – брак відповідних програм автоматизації. Більшість існуючих програм автоматизації обліку та звітності розраховано на середній та великий бізнес. Можливості цих програм – надмірні для СМП та є дорогими у супроводі, порівняно з перевагами, які отримує користувач від автоматизації. Тому існує потреба у розробці бюджетної, зручної, гнучкої та ефективної системи автоматизації бухгалтерського обліку, максимально пристосованої для потреб господарювання малого бізнесу. Саме з цією метою розробляється платформа «РозрахунокПЛЮС»

Клієнт не повинен стикатися зі складнощами при роботі на платформі, все має бути просто і зрозуміло. На рисунку 1 представлені можливості, які передбачені для платформи автоматизації, як інструментів реалізації встановленої мети.

Рисунок 1 – Можливості, які передбачені у платформі «РозрахунокПЛЮС»

У платформі передбачені можливості розвитку. У «РозрахунокПЛЮС» поступово будуть додаватися все нові функції та можливості. Це відбуватиметься виходячи з бажань та вимог клієнтів. Можливості та функціонал програми дозволить автоматизувати більшу частину бухгалтерських операцій. Працювати можна буде як на смартфоні, так і з сайту на комп'ютері.

Серед сильних сторін сервісу варто виділити:

Надійне зберігання інформації, яка надається користувачем.

Ведення податкового, бухгалтерського, складського та кадрового обліку відразу на кількох підприємствах одночасно, використовуючи один обліковий запис.

Можливість зчитування інформації з фізичних первинних документів та перенесення їх у програму.

Комплексна автоматизація бухгалтерського, складського, податкового, управлінського, кадрового обліку як для індивідуальних підприємців, так і для цілих підприємств.

Можливості налаштування платформи під підприємства будь-яких форм власності, систем оподаткування та видів діяльності.

Наявність гнучких налаштувань, які кожен бухгалтер зможе регулювати самостійно без звернення до програмістів.

Вбудована можливість обміну даними із популярними українськими компаніями.

Швидке внесення змін до програми у міру зміни законодавства.

Можливість налаштування програми відповідно до облікової політики компанії та особливостей бухгалтерського обліку.

Зручне застосування, легкість освоєння, простота супроводу.

Можливість передавати інформацію до спеціалізованих органів звітності в онлайн-режимі.

Отже, концепція Платформи «РозрахунокПЛЮС» передбачає поєднання всього найкращого, що надають різні бухгалтерські програми в продукт з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом, простотою у використанні, професійною технічною підтримкою, безкоштовними матеріалами для навчання. Підприємствам більше не треба купувати одну програму для бухгалтерського обліку, іншу для заповнення та надсилання документації, третю для зчитування інформації з паперових документів. Ці функції, як і багато інших, будуть реалізовані в єдиній платформі «РозрахунокПЛЮС».

УДК 657:005.921

Панченко О.М.¹, Горох А.О.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-612м НУ «Запорізька політехніка»

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

У конкурентних умовах підприємства спрямовують свої ресурси на досягнення більшої ефективності своєї діяльності. Це зокрема проявляється і в пошуках шляхів удосконалення організації виробничих запасів, що являють собою вагому частину активів виробничих підприємств і забезпечують їх безперервну діяльність. Навіть найменші недоліки даного процесу призводять до значних матеріальних втрат підприємства та порушення стабільності діяльності.

Можна виділити такі недоліки організації обліку виробничих запасів [1; 2]:

– складність визначення справедливої (ринкової та неринкової) вартості запасів, що полягає у використанні підприємствами бартерного обміну, більше того, обміну на неподібні активи.

– низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств, спричинений несвоєчасним надходженням первинних документів, зокрема лімітно-забірних карток, у бухгалтерію;

– невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів на підприємствах із складним і тривалим виробничим циклом;

- недосконалість контролю процесу використання виробничих запасів, що полягає насамперед у відсутності служби внутрішнього аудиту;
- дублювання записів у бухгалтерських документах щодо надходження, руху та вибуття запасів, що призводить до збільшення трудомісткості складання первинних документів, зокрема дублювання інформації щодо руху запасів у картці складського обліку матеріалів і лімітно-забірної картці.

Узагальнюючи думки науковців доцільно вжити наступні заходи удосконалення обліку [1–4].

Організація автоматизованого складського обліку.

Застосування науково обґрунтованих механізмів нормування та планування необхідної кількості виробничих запасів.

Рационалізація форм документів, документообігу й усієї системи оформлення, реєстрації й обробки документів, зокрема відредагувати документи, в яких відбувається повторення інформації, що не є суттєвою.

Удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт обліку виробничих запасів.

Здійснення контролю за напрямками та нормами використання запасів, формуванням собівартості запасів власного виробництва.

Контроль за способом розподілу транспортно-накладних витрат і їх відображенням в обліку.

Підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств.

Створення графіків документообігу з обліку запасів і доведення до виконавців їх функцій при створенні і перевірці первинного документа.

Видача розпорядчої документації особам, що відповідають за здійснення тієї або іншої господарської операції і мають право підпису первинних документів;

Контроль із боку працівників бухгалтерії правильності оформлення первинної документації з обліку виробничих запасів.

Поліпшення інформаційного забезпечення управління виробничими запасами сприяє використанню електронного документообігу. Це впливає на: зменшення кількості документів, зокрема прискорить рух інформації між складом та бухгалтерією; підвищення ефективності здійснення контролю над складанням документів і прийняттям обґрунтованих рішень стосовно управління виробничими запасами; покращення ефективності роботи окремих працівників та підприємства; зменшення витрат на роздрукування, передачу та зберігання значної кількості документів та їх копій [2].

Отже, з вище наведених проблем та шляхів покращення обліку виробничих запасів, можна стверджувати, що реалізація перелічених

напрямів удосконалення обліку виробничих запасів призведе до значного підвищення результативності та фінансово-економічної діяльності підприємств, а також дозволить налагодити більш дієвий і менш трудомісткий облік, контроль наявності, руху і використання виробничих запасів, а також досягти їх економії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Князюк І. Актуальні проблеми обліку виробничих запасів на підприємствах України / І. Князюк // Удосконалення обліку й аналізу в системі управління підприємства. – 2015. – № 2 . – С. 63–65.

2. Смалій Ю.О., Бенчак В.І., Польова Т.В. Удосконалення обліку та контролю наявності та руху виробничих запасів на підприємстві [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2019/177.pdf

3. Кириченко О. А. Сучасні проблеми обліку виробничих запасів та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / О.А. Кириченко. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua

4. Бержанір І.А., Демченко Т.А. Проблеми та напрями вдосконалення обліку виробничих запасів [Електронний ресурс] / І.А. Бержанір, Т.А. Демченко. – Режим доступу :: http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/5575/1/Vurobnuchi_zapasu.PDF

УДК 657.422.1

Панченко О.М.¹, Пилипенко В.С.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-612м НУ «Запорізька політехніка»

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Гроші є найбільш ліквідними активами та обмеженими ресурсами, тому успіх бізнесу багато в чому визначається здатністю раціонально розподіляти та використовувати грошові кошти. Від наявності необхідних грошових коштів підприємства залежить його платоспроможність, конкурентоспроможність, ефективність діяльності підприємства та його подальший розвиток. Важливе значення достовірної інформації про стан руху грошових коштів на поточних рахунках в банках пов'язане з необхідністю надання користувачам повної та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства та результати його діяльності, з метою прийняття управлінських рішень.

Отже, належна організація обліку операцій з ними є досить важливим завданням. Вона має забезпечити достовірний облік, контроль за операціями, своєчасне документування операцій.

Удосконалення організації бухгалтерського обліку, використання найефективнішої методики обліку грошових коштів є одним з актуальних питань для кожного підприємства. Рух грошових коштів підприємства на поточних рахунках в банку тісно пов'язаний з рухом грошових коштів в касі, адже відбувається постійний перехід грошових коштів з однієї форми в іншій. Наприклад, касир підприємства в кінці кожного робочого дня має перерахувати грошові кошти, які знаходяться в вище доступного ліміту залишків по касі. Також прикладом є, коли відбувається виплата заробітної плати працівникам. Тобто, підприємство повинно зняти до каси з поточного рахунку суму грошових коштів, яка необхідна для виплати заробітної плати робітникам. І на кінець періоду цих виплат касир має внести їх знову на поточний рахунок банку. Можна привести також приклад з постачальниками та покупцями. Рідко, але можливо, данні операції проводити за допомогою готівки. Тому, не мало важливо, суворе дотримання встановлених правил ведення касових операцій і здійснення розрахунків між суб'єктами господарської діяльності.

Для забезпечення надійної та точної інформації про рух грошових коштів необхідно забезпечити їх чіткий, своєчасний та повний облік, тобто:

- правильна організація, своєчасне юридичне оформлення грошових операцій;
- своєчасне та правильне документування операцій з руху грошових коштів;
- забезпечення контролю за витрачанням грошових коштів;
- своєчасна інвентаризація грошових коштів та врахування її результатів у бухгалтерському обліку;
- своєчасне та повне відображення в документах та реєстрах бухгалтерського обліку руху коштів на банківських рахунках.

Для ефективності усього процесу діяльності підприємства можна запропонувати здійснити розробку фінансових планів надходження та витрачання грошових коштів на кожний наступний рік. А в період цього звітного року на початку кожного місяця робити звітність за попередній місяць звітного року і аналізувати. Тобто, моя пропозиція є удосконалення контролю за обігом грошових коштів і дотримання перспективного плану використання грошей.

Також на підприємстві в обліку грошових коштів на поточних рахунках не менш важливо проводити інвентаризацію. Саме під час інвентаризації часто виявлені помилки, які тягнуть за собою низку

інших помилок. Тому потрібен повний контроль над наявними залишками, які мають бути на поточному рахунку за записами в обліку підприємства, та залишки, які відображені по виписці банку.

На сьогодні підприємствам дозволено відкривати у банках поточні рахунки в необмеженій кількості, що є для контролю за рухом грошових коштів складним. Проте, кількість рахунків у банках має бути мінімальною (оптимальною), що надасть змогу краще контролювати грошовий обіг.

У фінансовій звітності «Звіт про рух грошових коштів» підприємство висвітлює рух своїх грошових коштів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Вважаємо, що доцільно доповнити форму звіту про «Рух грошових коштів, а саме, додати рядок про н прибуток (збиток) від бартерних операцій. Це б збільшило аналітичну змістовність фінансової звітності.

УДК 882.3

Панченко О.М.¹, Соболева А.Г.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-612 НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОДИ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Згідно з МСБО1 «Подання фінансової звітності», фінансова звітність є структурованим відображенням фінансового стану та фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання. Метою фінансової звітності є надання інформації про фінансовий стан, фінансові результати діяльності та грошові потоки суб'єкта господарювання, яка є корисною для широкого кола користувачів при прийнятті ними економічних рішень. Фінансова звітність також демонструє результати того, як управлінський персонал суб'єктів господарювання розпоряджається ввіреними йому ресурсами.

Але такі властивості фінансова звітність має лише за умови, що наведена в неї інформація є достовірною (правдивою), тобто вона не містить суттєвих помилок, викривлень та перекручень, які здатні вплинути на управлінські рішення користувачів звітності. Саме з метою встановлення наявності або відсутності достовірності фінансової звітності проводять її незалежний аудит. Аудиторські звіти є свого роду гарантом якості для звітності. Для досягнення цієї мети аудитори використовують різноманітні методи.

Методи аудиту – це сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан об'єктів аудиту, зокрема статей фінансової звітності. Реалізація методичних прийомів аудиту фінансової звітності

здійснюється за допомогою процедур по суті. Відповідно до МСА процедури по суті – це перевірки, проведені для отримання аудиторських доказів з метою виявлення суттєвих викривлень у фінансових звітах. Є два типи процедур по суті:

- перевірки докладної інформації про операції та залишки на рахунках бухгалтерського обліку, які переносяться до статей фінансової звітності;

- аналітичні процедури.

Процедури по суті виконуються за допомогою складання та застосування робочих документів аудиту. Якість проведення аудиту прямо залежить від якості цих робочих документів. Тому аудитори розробляють внутрішньофірмові стандарти аудиту.

Внутрішньофірмові стандарти аудиту – це документи, що деталізують та регламентують єдині вимоги до здійснення та документального оформлення процесу і результатів аудиту, які розроблені та затверджені аудиторською фірмою з метою забезпечення високої якості роботи аудиторів і відповідності її вимогам [1]. У рамках розробки вказаних стандартів використовують різноманітні методичні прийоми відповідно до конкретних завдань аудиту для забезпечення дотримання чинного законодавства, МСА і Кодексу професійної етики аудитора.

Методи (прийоми) аудиту поділяють на методичні прийоми проведення аудиторської перевірки і методичні прийоми організації аудиторської перевірки.

С точки зору методичних підходів методи аудиту доцільно розподілити на дві великі групи: загальнонаукові методи дослідження; специфічні (власні, спеціальні) методичні прийоми аудиту.

До загальнонаукових методів належать: аналіз та синтез; індукція та дедукція; аналогія та моделювання; абстрагування та конкретизація; узагальнення та порівняння; системний аналіз та функціонально-вартісний аналіз. Загально – наукові методи допомагають оцінити проведену роботу для визначення подальшого напрямку перевірки, отримання додаткової перевірки інформації одержаних результатів.

Специфічні методи аудиту – це методи, сформовані під впливом теорії та практики аудиту і спрямовані на вирішення спеціальних аудиторських завдань у ході перебігу. До спеціальних методів аудиту прийнято відносити: органолептичні (методи фактичного контролю), розрахунково-аналітичні, документальні [2].

Органолептичні методи: інвентаризація, контрольні заміри робіт, технологічний контроль, хіміко-технологічний контроль, експертизи, службові розслідування, вибіркові й суцільні спостереження, усне

опитування. Розрахунково-аналітичні методи: економічний аналіз, статистичні розрахунки, економіко-математичні методи. Документальні методи аудиторського контролю: дослідження документів, перевірка відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку.

Методичні прийоми проведення поділяються на наступні складові: фактична перевірка; документальна перевірка: перевірка по суті, формальна, арифметична; підтвердження; спостереження; обстеження; опитування; сканування; аналітичні тести; взаємна перевірка; зустрічна перевірка [3]

Отже, для досягнення мети аудиторської перевірки фінансової звітності необхідне методичне забезпечення, яке сприяє дотриманню чинного законодавства, МСА і Кодексу професійної етики аудитора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Щирба М.Т. Стандарти аудиту: внутрішньофірмовий рівень [Електронний ресурс] / М. Т. Щирба, І. М. Щирба. – Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29603/1/207.PDF>

2. Рудницький В. С. Методологія і організація аудиту / В. С. Рудницький. – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – 192 с.

3. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту : навч. посіб. Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча – К.: Каравела, 2004. – 568с.

УДК 637.37:334.012.64

Панченко О.М.¹, Тиха А.Д.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-612м НУ «Запорізька політехніка»

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Ведення обліку готової продукції на підприємствах машинобудівної галузі проводиться на підставі первинних документів, а саме: актів, накладних, бухгалтерських відомостей щодо реалізації продукції та сертифікатів якості. Після комп'ютеризації бухгалтерського обліку та створення відповідних програм, його ведення значно спростилося. В сучасних реаліях на великих підприємствах застосовуються програми адаптовані саме під потреби даного підприємства – його спеціалізацію, ведення обліку (наприклад більшість підприємств не використовують в своєму робочому плані рахунків 8 клас). Гарною альтернативою програмі 1С є ведення обліку за

допомогою програми для обліку – SAP Logon, що є більш зручною для використання.

Калькулювання виробничої собівартості продукції на великих підприємствах в останні роки здійснюється на основі М(С)БО, варто зауважити, що в такому випадку витрати повністю збігаються з П(С)БО, однак певні відмінності можуть виникнути при формуванні собівартості.

Тому, доцільно використовувати кодування 8 класу рахунків та зафіксувати це в обліковій політиці. Мають бути відкриті наступні синтетичні рахунки:

- 80 «Матеріальні витрати»;
- 81 «Витрати на оплату праці»;
- 82 «Відрахування на соціальні заходи»;
- 83 «Амортизація»;
- 84 «Інші операційні витрати»;
- 85 «Інші затрати».

На перших рахунках 80–84 на відкритих за потребою у деталізації управлінської інформації субрахунках буде вестись облік витрат операційної діяльності, зокрема щодо виробництва готової продукції за видами. На субрахунках 85 рахунку відображуються витрати для інвестиційної, фінансової, а також з іншими витратами діяльності. Це дозволить наступне:

- можливість створити більш детальну аналітику рахунків з приводу затрат на виробництво готової продукції, що вже існують на шляху формування собівартості готової продукції;
- проведення аналізу додаткових відкритих субрахунків допоможе оптимізувати та скоротити понесені витрати;
- автоматизація заповнення витрат за елементами в розділі III «Звіту про фінансові результати».

Удосконалення обліку готової продукції на підприємстві повинно починатись оптимізації операцій щодо складання та обробки первинних документів. Обираючи найбільш необхідні напрями для такої модифікації слід звернути увагу на:

- зріст швидкості складання та аналізу інформації;
- підвищення рівня точності аналітичних відомостей;
- збільшення контролю щодо обліку вибуття готової продукції, запасів та товарів;
- економію часу на складання та обробку документів.

Згідно наведених вище напрямів ще однією перевагою на користь введення 8 класу саме на підприємствах машинобудівної галузі може стати вдосконалення вже застосовуваної Відомості 16 А з приводу

готової відвантаженої продукції щодо деталізації за її статтями балансу, а саме кількістю, вартістю, собівартістю та фактично отриманими грошовими коштами в розрахунку на кожного покупця. Такі модифікації допоможуть пришвидшити оперативний аналіз за реалізованою продукцією та дадуть змогу швидко, за необхідності, розрахувати суму дебіторської заборгованості на запитувану дату за будь-яким покупцем.

Важливо пам'ятати і про проблему отримання грошових коштів за реалізовану продукцію, що постає при організації обліку готової продукції. Мова йде про дебіторську заборгованість, яка з одного боку збільшує процент потенційних покупців, а з іншого скорочує обсяги наявних вільних обігових коштів на заводі.

Пропозиція щодо вдосконалення такої ситуації полягає у застосуванні певних форм безготівкових розрахунків, які б забезпечували своєчасне перерахування коштів за реалізовану продукцію. Найбільш зручним способом, на мою думку, є використання перед сплати за продукцію та така форма розрахунків як акредитив. Я переконана, що запропоновані форми безготівкового розрахунку являються оптимально безпечними й зводять до мінімуму появу безнадійної дебіторської заборгованості.

Отже за результатами проведеного дослідження на сьогоднішній день для актуальної та ефективної організації обліку щодо наявності та руху готової продукції велике значення займає використання облікової інформації для оцінки та певної характеристики виготовленої продукції. Для більш детального відображення інформації за витратами на виготовлення готової продукції було запропоновано ввести до Плану рахунків заводу 8 клас та наведено переваги від його використання.

Також в первинній документації заводу можна провести ряд модифікацій що стосуються удосконалення Відомості 16а під зростаючі потреби заводу, а також ввести практику авансових розрахунків або акредитиву для покупців готової продукції, що покликано скоротити рівень дебіторської заборгованості.

УДК 637

Болдуєв М.В.¹, Назаров Е.З.²

¹ д-р. держ. упр., проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ.гр. ФЕУ-612м НУ «Запорізька політехніка»

ЗНАЧЕННЯ І ВИМОГИ ДО СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Інформаційна система податкового адміністрування (TAIS) є критично важливим компонентом податкової системи будь-якої країни. Вони надають необхідні інструменти та ресурси для забезпечення ефективного та точного збору податків.

Інформаційні системи податкового адміністрування використовуються для збору та реєстрації інформації про платників податків та їх податки. Це включає інформацію про доходи, відрахування, кредити та іншу інформацію, пов'язану з податками. Ця інформація використовується для розрахунку суми податкової заборгованості та забезпечення своєчасної сплати податків. Інформаційні системи податкового адміністрування також забезпечують можливість моніторингу та перевірки платників податків, щоб гарантувати, що податки сплачуються точно та вчасно.

Також TAIS застосовуються для надання інформації платникам податків про їхні податки. Це включає інформацію про кінцеві терміни подання, варіанти оплати та будь-яку іншу відповідну інформацію. Інформаційні системи податкового адміністрування також надають можливість відстежувати платежі та відшкодування, а також надають платникам податків можливість доступу до своїх податкових записів.

Важливою функцією TAIS є забезпечення необхідних ресурсів для забезпечення ефективного та точного збору податків. Це включає в себе можливість відстежувати платежі та керувати ними, а також надавати своєчасну та точну інформацію платникам податків. Інформаційні системи податкового адміністрування також надають можливість перевіряти платників податків, щоб переконатися, що податки сплачуються точно та вчасно.

Аналіз міжнародного досвіду застосування TAIS дає підстави сформулювати вимоги до системи для того, щоб забезпечити ефективність та результативність її функціонування. По-перше, TAIS має бути безпечним. Це означає, що система повинна мати можливість захистити конфіденційну податкову інформацію від несанкціонованого доступу. Це включає використання заходів шифрування, автентифікації та контролю доступу, щоб забезпечити доступ до даних лише авторизованому персоналу. Крім

того, система повинна мати можливість виявляти будь-які спроби порушення її безпеки та реагувати на них.

По-друге, ТАІС має бути надійним. Це означає, що система повинна мати можливість зберігати й обробляти дані точно й швидко. Система також повинна мати можливість обробляти великі обсяги даних без збоїв або уповільнення.

По-третє, ТАІС має бути зручним для користувача. Система має бути простою у використанні та зрозумілою як для податкових органів, так і для платників податків. Система повинна бути інтуїтивно зрозумілою і надавати чіткі інструкції для виконання завдань.

По-четверте, ТАІС має мати можливість обробляти різні типи даних. Це включає як структуровані, так і неструктуровані дані, а також дані з різних джерел. Система повинна мати можливість інтегрувати дані з багатьох джерел і забезпечувати уніфікований перегляд даних.

Нарешті, ТАІС має бути в змозі надавати точні та своєчасні звіти. Це означає, що система повинна мати можливість створювати звіти швидко й точно. Звіти також повинні мати можливість своєчасно надавати необхідну інформацію податковим органам.

Щоб система була ефективною та дієвою, ці вимоги мають бути виконані. Крім того, систему потрібно регулярно тестувати та оновлювати, щоб переконатися, що вона продовжує відповідати цим вимогам.

Відповідальний на факультеті

_____

(підпис)

Декан факультету
КОРОЛЬКОВ

_____

(підпис)

Ніна ПАВЛІШИНА

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Владислав

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

СЕКЦІЯ «МЕНЕДЖМЕНТ»

УДК 331.5

Пуліна Т.В.

д-к екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІГРАЦІЙНОГО РУХУ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ДО КРАЇН ЄС У ВОЄННИЙ ЧАС

Великомасштабна агресія Росії проти України, що почалася 24 лютого 2022 року, викликала історичний масовий відтік людей, що рятуються від конфлікту, небачений в Європі за часи Другої світової війни.

Оскільки тривалість перебування українських військових біженців у приймаючих країнах Європейського Союзу є невизначеною, існує необхідність дослідження потенційного трудового потенціалу міграційного руху українців до країн ЄС у воєнний час та визначення його впливу на економічний розвиток країн ЄС.

Поняття «військовий біженець» використовується в короткому викладі для позначення осіб, які рятуються від військової агресії Росії проти України й отримали певний міжнародний захист, включаючи не тільки офіційний статус біженця (відповідно до Женевської конвенції [1]), а й додатковий тимчасовий захист.

Значна кількість українських військових біженців є високоосвіченою робочою силою для низки європейських країн вже з весни 2022 року. Трудовий потенціал українських військових біженців, який складається, у більшій мірі, з економічно активного населення, високоосвітян, науковців, інтелігенції, молоді з вищою освітою, серед яких переважно жінки з дітьми.

Опитування українських військових біженців, проведене в Німеччині Федеральним міністерством внутрішніх справ і у справах громад у 2022 р, показало, що серед усіх опитаних дорослих 73% мали вищу освіту, 19% середню освіту і 7% неповну середню освіту.

В Іспанії 61% всіх зареєстрованих дорослих українських військових біженців мають диплом про вищу освіту, 11% мають вищу освіту і 25% мають професійну кваліфікацію, в той час як менше 1% не мають ніякої освіти.

Найбільший приріст робочої сили спостерігається в країнах: Німеччині, Чеській Республіці, Польщі, Естонії. Результати аналізу соціально-економічної характеристики українських військових біженців у країнах ЄС свідчить, що вони є більш високоосвіченими, ніж населення України в цілому.

Але рівень зайнятості українських воєнних біженців у країнах ЄС нижче, ніж у їхніх співвітчизників-однолітків, які прибули в країни ЄС раніше, як трудові мігранти. Це пояснюється рядом причин (рис. 1).

Рисунок 1 – Проблеми біженців на ринку праці приймаючих країн ЄС

З точки зору роботодавців, прийняття біженців на роботу може викликати ризики, оскільки виникають питання щодо оцінювання навичок, кваліфікацій, якими вони володіють та професійного досвіду.

Володіння мовою приймаючої країни та використання раніше набутих кваліфікацій мають вирішальне значення для працевлаштування на ринку праці будь якої країни ЄС. Саме наявність соціальних контактів з носіями мови підвищують ймовірність отримання додаткової освіти та набуття додаткових кваліфікацій.

Серед перешкод з працевлаштування українських військових біженців можна зазначити таке. Багато біженців є матерями з дітьми або жінками працездатного віку, супроводжувані літніми родичами. Такі українські біженці не мають часу на професійне вивчення мови приймаючої країни, оскільки в першу чергу вирішують побутові та житлові питання [2].

На часі країни ЄС орієнтовані на перспективу переходу до кліматично нейтральної економіки, яка плине на такі сектори, як будівництво, енергетика, обробна промисловість та транспорт, що вимагатиме додаткової робочої сили і нових навичок. Саме значна інтелектуальна складова трудового потенціалу українських військових біженців сприяє швидкому переходу країн ЄС до зеленої і цифрової економіки, що вимагає реструктуризації економіки та трансформації ринків праці.

Таким чином, масовий потік міграційного руху українських військових біженців під час війни до країн Європейського Союзу, позитивно вплине на його трудовий потенціал та економічний розвиток країн ЄС. Про це вказують показники зменшення безробіття в країнах ЄС та зростання ВВП на душу населення серед країн Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців 1951 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011

2. Duszczyc M. Kaczmarczyk P. The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. / M. Duszczyc P. Kaczmarczyk // *Intereconomics*, 2022, 57(3), 164–170.

УДК 330.341:330.332

Нечаєва І.А.

канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ

Параметрами інвестиційного проекту, які підлягають обґрунтуванню та слугують основою для розрахунку ключових показників результату його реалізації є: дохід; витрати, пов'язані з отриманням доходу; час очікування доходів та джерела фінансування [1, с. 45].

Джерела фінансування інноваційних підприємств розрізняються залежно від стадії фінансування. Виділяють три стадії фінансування інноваційного бізнесу з підстадіями: початкова (рання) стадія: посівна, стартова, першого раунду; розширення / розвиток; викупи (викупи внутрішнім керуючим, викупи зовнішнім керуючим, викупи з використанням позикового фінансування) [2, с. 55].

Важливими джерелами фінансування інноваційної діяльності є: власні кошти; державні дотації; кредити; власний капітал; бізнес-ангели; венчурний капітал; краудфандинг, тощо. В табл.1 наведені переваги та недоліки деяких інструментів інвестування в інновації.

Джерела фінансування та їх структура залежать від потреб бізнесу та можуть бути складними. Як приблизне керівництво, щодо формування структури джерел наведено в табл. 2 [3]. У таблиці використано наступні позначення: PR – особисті ресурси, родина та друзі, краудфандинг; G –

Таблиця 1 – Переваги та недоліки деяких інструментів інвестування в інновації

Інструмент інноваційного інвестування	Переваги	Недоліки
Бізнес-ангели	<p>Ангел може чекати довший період, перш ніж буде реалізовано повернення</p> <p>Ангел може привнести в бізнес свій власний досвід і знання</p>	<p>Ангел може спробувати заволодіти бізнесом</p> <p>Ангела важко знайти та привабити</p> <p>Ангели мають обмежені кошти і можуть бути не в змозі забезпечити необхідне подальше фінансування</p>
Венчурний капітал	<p>Надаються кошти, а також знання, керівництво та доступ до мереж</p> <p>Кошти повертаються через стратегію виходу, а не через визначену суму</p>	<p>Втрата частини власності на бізнес</p> <p>Втрата певного контролю над бізнесом</p> <p>Можливіть не вигідних умов при укладанні угод</p> <p>Власники/керівники бізнесу не несуть особистої відповідальності за повернення інвестицій</p> <p>Збільшено обов'язки щодо звітності та розкриття інформації, що може збільшити тиск для створення можливостей для бізнесу, які підтримають щорічну віддачу від інвестицій</p>
Краудфандинг	<p>Проект або бізнес не є частковою власністю ваших прихильників.</p> <p>Можливість перевіряти концепції продукту (бізнесу) безпосередньо з клієнтами.</p> <p>Отримання відгуку і збільшення клієнтської бази для свого продукту, перш ніж він досягне ринку.</p> <p>Використання інструментів соціальних мереж.</p>	<p>Багато часу для планування, написання презентацій і диференціювання кампанії.</p> <p>Немає гарантій, щодо досягнення фінансової цілі у встановлені терміни.</p> <p>Ретельне планування реалізації того, що обіцяє проект.</p> <p>Час на підтримку стосунків із спонсорами та просування, щоб підтримувати актуальність проекту.</p> <p>Докладання зусиль і фантазії, щоб створити унікальні заохочення та винагороди.</p> <p>«Змагання» за увагу громадськості проти тисяч інших кампаній.</p> <p>Навіть при досягненні фінансової цілі велика вірогідність не отримати зібрані гроші.</p>

Державні гранти; А – Ангели; VC – Венчурний капітал; F – Фінансові установи, банки, кредитні спілки; MB – Торгові банки; SE – Фондова біржа.

Таблиця 2 – Приблизна структура джерел фінансування відповідно до обсягів необхідних інвестицій та стадії розвитку підприємства

Етап бізнесу	Обсяги інвестування					
	<\$10K	\$10k	\$100k	\$2m	\$5m	\$50m+
Насіння	PR	PR/G/A	A/G	VC		
Початкова стадія	PR	PR/G/A	A/G/VC/ F	VC/F		
Зростання		PR/A	A/G/VC/ F	VC/F /SE	VC/MB/S E	
Становлення			VC/F	VC/F /SE	VC/F/MB /SE	VC/F/MB /SE
Розширення			VC/F	VC/F /SE	VC/F/MB /SE	VC/F/MB /SE

В цілому, вибір джерела фінансування та формування структури джерел фінансування залежить від стадії інноваційного проекту, а також від наявності фінансової історії компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нечаєва І. А. Методичний підхід до проведення оцінки інвестиційного проекту [Електронний ресурс] / І.А. Нечаєва І. А. // Сучасні технології менеджменту, інформаційне, фінансове та облікове забезпечення розвитку економіки в умовах євроінтеграції : збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Черкаси, 16–17 квітня 2020 року. Черкаси : Східноєвропейський університет економіки і менеджменту. – 2020. – 557 с. – Режим доступу : https://suem.edu.ua/sites/default/files/2021-01/suchasni-tekhnologii-menedzhmentuinformaciyne_v-umovakh-evrointegracii_2020_04_maket.pdf.

2. SUCSID training course: «Innovation Management». [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://startup.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/OP2-1-1-Innovation_Management_ua.pdf.

3. Sources of innovation funding. [Електронний ресурс] – Режим доступу :: <https://www.business.qld.gov.au/running-business/growing-business/becoming-innovative/funding/sources>.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Виділяють 12 ключових точок опору змінам відповідно до трьох базових стимулів управлінських ризиків (табл. 1) [1; 2].

Таблиця 1 – Управлінські ризики впровадження організаційних змін

Стимули управлінських ризиків	Ризики впровадження організаційних змін
Ресурси	1.1. Бюджет. Ключовою проблемою для багатьох ініціатив щодо змін є недостатній бюджет.
	1.2. Навантаження. Зміни вимагають роботи та зусиль, які часто додаються до існуючих робочих вимог персоналу.
	1.3. Талант. Найважливіший ресурс – це люди, які мають навички та досвід, необхідні для виконання та підтримки ініціативи змін.
	1.4. Дані та системи. Основні дані та IT-інфраструктури повинні бути покращені перш, ніж процеси та організаційні зміни починають реалізовуватися в організації.
Узгодженість	2.1. Відданість заінтересованих сторін. Зусилля зі змін вимагають прихильності, погодження та спонсорства з боку ключових заінтересованих сторін.
	2.2. Управління. Один із способів підтримки прихильності зацікавлених сторін та постійної перебудови у процесі змін – це ефективний механізм управління.
	2.3. Двозначність та невизначеність – відсутність ясності чи двозначності щодо мети зміни, нового процесу та технічних характеристик системи, а також бажаних результатів та визначення успіху зусиль.
3. Емоційні, когнітивні та соціальні ризики	3.1. Звичка. Звички перешкоджають змінам.
	3.2. Страх. Потужна емоція – це страх втрати чи невідомості
	3.3. Зниження автономії та влади. Деякі зусилля щодо змін можуть вплинути на відносини влади та автономії деяких індивідів.
	3.4. Соціальна незадоволеність. Зміна (перетворення) робочих ролей може призвести до зниження задоволеності роботою або зміни статусу співробітника.
	3.5. Культура. Певна категорія емоційних та соціальних ризиків виникає від панівної культури в організації та несприйняття нових правил та переконань.

Управління ризиками організаційних змін включає насамперед виявлення та оцінку різних видів ризиків [3; 4].

Процес управління ризиками під час проведення організаційних змін має власну специфіку, не обмежується лише визначенням ризиків та сферою їх впровадження (рис. 1).

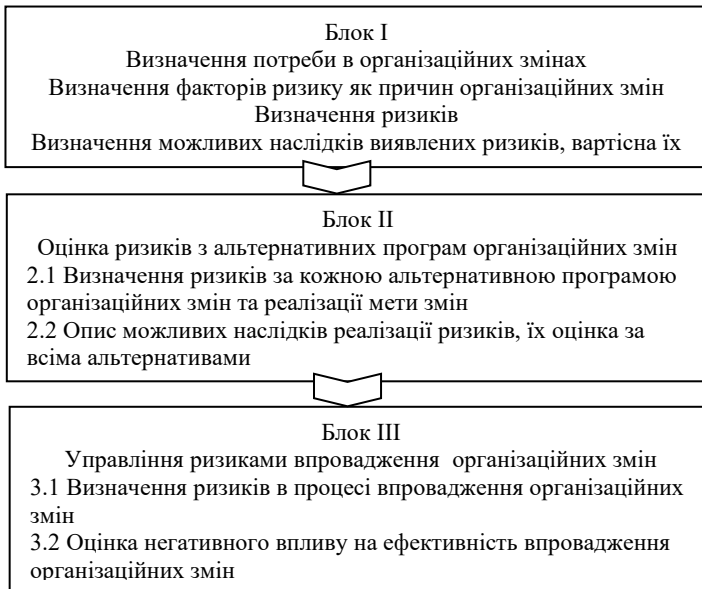

Рисунок 1 – Алгоритм управління ризиками організаційних змін

На основі аналізу ризиків можна отримати сумарну кількісну оцінку ризику за кожною альтернативною програмою організаційних змін:

$$R_{рез.i} + R_{реаліз.i} \rightarrow \min, \quad (1)$$

де $R_{рез.i}$ – оцінений ризик результату за i -ю альтернативною програмою організаційних змін (блок 2);

$R_{реаліз.i}$ – оцінений ризик реалізації i -ї альтернативної програми організаційних змін (блок 3).

У будь-якому випадку сумарний ризик реалізації та досягнення результатів організаційних змін, оцінений кількісно, має бути менше ризику – причини організаційних змін:

$$R_{відмови} > R_{рез.i} + R_{реаліз.i}, \quad (2)$$

де $R_{відмови}$ – оцінений ризик відмови від організаційних змін (блок 1).

Вартісна оцінка наслідків ризиків та антиризикових заходів дозволить визначити ефективність заходів з управління ризиками організаційних змін. Рівень ризику, вартісні, стратегічні та інші наслідки прояву ризику та програм організаційних змін будуть важливими критеріями відмови або прийняття організаційних змін, вибору оптимальної програми організаційних змін існуючих альтернатив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Change initiatives: Managing the Wheel of Woe execution risks [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/3562_Executive-transitions_Change-initiatives/DUP_ExecTransitions_Change-initiatives-Managing-wheel-of-woe.pdf.

2. Изменения: «Колесо Горя» управленческих инициатив [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.management.com.ua/cm/cm209.html>.

3. Нечаева І. А. Управління ризиками підприємства в секторі ІТ-послуг як інструмент підвищення його конкурентоспроможності. [Електронний ресурс] / І.А. Нечаєва, Є.А. Дьордій // Ефективна економіка. – 2018. – №12. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6797>.

4. Нечаева І. Використання технології «краватка-метелик» (Bowtie) в практиці оцінки ризиків / І. Нечаєва, Д. Дончик, Д. // Економіка та суспільство. – 2021. – № 33. Режим доступу : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-51>.

УДК 3347.43

Гудзь П.В.

д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СФЕРОЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Україна та її регіони стикнулися з безпрецедентною за своїми негативними наслідками військовою агресією. В результаті макроекономічна ситуація в Україні є вкрай негативною: Реальний ВВП у II кварталі 2022 року зменшився порівняно з II кварталом 2021 року – на 37,2%. Інфляція зросла майже до 24 відсотків порівняно з попереднім роком. Великий бюджетний дефіцит дійсно збільшує загальний попит в

економіці, що є інфляційним, особливо якщо пропозиція одночасно скорочується, наприклад, через російські ракетні удари. Уряду вдалося в цілому стабілізувати економічний спад: запровадили контроль над рухом капіталу, щоб запобігти масовій втечі грошей із країни, а також втрутилися, щоб стабілізувати обмінну вартість своєї валюти щоб уникнути загрозам інфляційної паніки.

Загострюються виклики розвитку регіонів та територіальних громад. Економічна теорія засвідчує, що існує два основних економічних крики для подолання кризових явищ: 1) або впливає уряд на пропозицію – скорочуючи податки і збільшуючи частку державних закупівель у бізнесу – саме подібну тактику економічної політики обрав Уряд Великобританії або 2) державний вплив на регулювання попиту через соціальні виплати, зростання соціальних стандартів для активізації внутрішнього ринку та непрямого стимулювання бізнесу. Гібридна або змішана форма державного впливу на економічний розвиток має місце практично в усіх країнах, проте потребує зваженої політики і рішень, подолання інституційних дисфункцій [1, с.33].

Розбудова ефективного багаторівневого врядування в контексті Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 та в умовах військової агресії і повоєнної відбудови економіки країни висуває нові вимоги до публічних службовців в цілому, та державних зокрема: впровадження можливості організації віддаленої роботи публічного службовця; спрощення процедури прийому на роботу нових спеціалістів; залучення на посади спеціалістів-військових у військово-цивільних адміністраціях; організація підвищення кваліфікації спеціалістів з акцентом на роботі в реаліях війни [2, с.48].

Завдяки безпрецедентній военній допомозі країн Коаліції та фінансово-економічній допомозі країн-партнерів закладаються передумови для створення по кордону з Україною (Польща, Румунія, Словаччина, Прибалтійські країни) спільних підприємств з виробництва зброї, боеприпасів, товарів подвійного призначення, які були б в зоні недосяжності російських агресорів. Подібні виробництва на основі затверджених пріоритетів SMART-спеціалізації могли б створювати тимчасово окуповані регіони в регіонах країн-партнерів з повоєнним перенесенням виробництв на українські терени. З метою створення безперешкодного транспортного сполучення із країнами Європейського Союзу розширюються логістичні можливості шляхи відкриття нового залізничного переходу у Рава-Руській між Україною та Польщею, створюватимуться логістичні хаби з «рукавами» півночі, півдня і центру країни.

Україні потрібна зайнятість. Рівень безробіття перевищив 50 % в країні. На регіональному рівні необхідна розробка і реалізація

дрібнотоварного виробництва, насамперед, з переробки сільгосппродукції, фруктів, ягід, активізації місцевих промислів: у цих виробництвах висока частка ручної праці, але і висока додана вартість, що є економічною доктриною існування економіки домогосподарств.

Попри оголошений колосальний потік інвестиційних засобів в межах 60 млрд дол щорічно на відбудову економіки України, вважаємо, що бізнесу та публічним службовцям варто керуватися принципами національних можливостей і пріоритетів у повоєнній відбудові. А саме: потрібно відбудовувати не усі зруйновані чи знищені основні фонди вітчизняних галузей і виробництв, не відтворювати галузеву структуру економіки з економічного украду – індустріального типу, а створювати виробництва новітніх технологічних укладів, що дасть можливість розвиватися економіці на сучасних інноваційних технологіях.

Засобами публічного адміністрування та управління з боку державних інституцій є зважені урядові програми дій переорієнтації економіки на військовий лад, а також план відбудови країни з наявною дорожньою картою їх втілення та нормативною базою; фінансовими механізмами кредитування національного виробника; забезпечення зайнятості в домогосподарствах та інноваційному секторі економіки, а також залучення технологій, капіталу та підприємницької ініціативи, про що говорив Президент України під час офіційного візиту до Польщі у квітні 2023 р.

Таким чином, система публічного управління, незважаючи на виклики, зберегла дієвість, в т.ч. в частині розробки і впровадження керування переведенням економіки країни на військовий лад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борщевський В. В. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку / В. В. Борщевський, О. Б. Василиця, С. Е. Матвеев // Держава та регіони. – 2022. – № 2(76). – С.30–35.

2. Миколук А.В. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності. / А.В. Миколук / Публічне управління та адміністрування в Україні. – 2022. – Вип.29. – С. 45–48.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Розглядаючи економічний стан України, важко усвідомлювати, що з переліку основних бюджетоутворюючих галузей вже майже зникли сільське господарство, легка промисловість, машинобудування, які були основою бюджету України як в радянський період, так і на початку 90-х років. Ще в 1991 році Україна входила до п'ятірки найбільш економічно міцних і інтелектуально розвинених держав в Європі, вона забезпечувала продуктами не тільки себе, але й інші країни.

На сучасному етапі, держава, в якій людський потенціал в передвоєнний період в кілька разів був більше ніж у країн Європи, яка має унікальний родючий чорнозем, перетворилася з країни-експортера в країну-імпортера. Тому перед країною стоїть важлива задача в післявоєнний період якнайшвидше змінювати цю ситуацію, адже потенціал у України є.

Пасовище – це сільськогосподарське угіддя з трав'янистою рослинністю, систематично використовується для випасу трав'янистих тварин. До появи механізованого сільського господарства, пасовище влітку було основним джерелом їжі для тварин, таких як рогата худоба і коні. Пасовища все ще застосовуються для випасу тварин, особливо в посушливих областях, де земля пасовища не підходить для будь-якого іншого сільськогосподарського виробництва.

Територія України характеризується надзвичайно високим показником сільськогосподарської пристосованості, оскільки сільськогосподарські землі складають 72,1% від загальної площі держави. У складі сільськогосподарських земель 97,2% займають сільськогосподарські угіддя, решта (2,8% – сільськогосподарські угіддя (землі), що зайняті під господарськими дворами, дорогами і прогонами, землі, які знаходяться в стадії меліоративного будівництва).

Площа сільськогосподарських угідь України становила 41722,2 тис. га (69,1% від загальної площі держави). Значна частка (77,8%) в складі сільськогосподарських угідь займає рілля, що свідчить про високий показник розораності території (53,8%), майже вдвічі вище, ніж в країнах Євросоюзу (30–33%). Площа покладів становить 419,3 тис. га (1,0% від площі сільськогосподарських угідь), що в повному обсязі відображає реальну ситуацію в державі по перелогових землях.

Багаторічні насадження займають площу 900,5 тис. га (2,2%); 2429,2 тис. га (5,8%) займають сіножаті, а пасовища – 5521,3 тис. га (13,2%).

Відмінності в географічних умовах (клімат, рельєф, структура ґрунтового покриву та ін.) є причиною неоднорідності структури сільськогосподарських угідь в різних адміністративних районах України, тому найбільше пасовищ у Західній Україні і менше в нашій місцевості.

Пасовиська практикують в господарствах з великими площами. При цій системі розробка зеленого конвеєра набуває особливо великого значення. З цією метою для кожної групи худоби відводять перелік різних за складом трав і час посіву ділянок. В першу чергу тварин пасуть на пасовищах, які швидко вигоряють, які розташовані на піднесених місцях, пізніше їх переводять до рівнинних і низинних пасовищ, з серпня-вересня використовують підгодівлі.

На території України сільськогосподарські тварини можуть заразитися з початком пасовищного періоду. Перші випадки захворювання худоби фасциозом виявляють наприкінці літа і восени. Джерелом інвазії є хворі тварини. Тому, варто проводити профілактичні заходи, такі як протифасциольозні дегельмінтизації, які необхідно здійснювати триразово: серпень-вересень, жовтень-листопад і в разі необхідності навесні перед вигоном тварин на пасовище.

Щоб заощадити та знизити собівартість кормової одиниці, можна вирощувати і відгодовувати худобу на раціонах з меншою кількістю концентрованих кормів, використовуючи пасовища, зелені корми, силос, коренеплоди, жом, патоку і т.д. Нагул худоби – дешевий спосіб відгодівлі при випасі її на природних або культурних пасовищах. Випас на пасовище забезпечує низьку собівартість однієї кормової одиниці.

Пасовищне утримання великої рогатої худоби, як і раніше популярні в багатьох країнах. В Європі пасовища є основою річного годування двох третин всього поголів'я жуйних тварин. Наприклад, в Голландії випасається до 75% корів, причому виключно на довголітніх сіяних травостоях. Щільність поголів'я там в кілька разів вище, ніж в інших країнах, сільськогосподарський експорт становить 20 млрд євро щорічно. В Україні сільське господарство та, зокрема, пасовища, можуть приносити не абиякий прибуток, якщо правильно все розрахувати. Ми можемо годувати не тільки себе, а і стати країноукспортером з високоякісними продуктами. Це дає підставу вважати, що така найдавніша ланка аграрного виробництва, як пасовищне господарство, зовсім не архаїчно і не пережило себе.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В БІЗНЕСІ

Штучний інтелект є однією з найважливіших та перспективних технологій нашого часу. Різноманітні алгоритми машинного навчання, нейронні мережі, роботи та автоматизовані системи вже використовуються в різних сферах бізнесу, і їх застосування тільки зростатиме. Розвиток штучного інтелекту вже зараз значно впливає на стратегічне планування та управління, а в майбутньому його роль в бізнесі буде ще більш істотною.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що розвиток штучного інтелекту є як можливостями, так і викликами для бізнесу. Компанії, які зможуть правильно використовувати штучний інтелект, матимуть значні переваги на ринку, тоді як ті, що не зможуть адаптуватися, можуть втратити конкурентоспроможність.

Однією з головних областей, на яку штучний інтелект може вплинути, є аналітика стратегічної інформації. Використання штучного інтелекту дозволяє швидко та точно аналізувати великі обсяги даних та виявляти приховані взаємозв'язки між ними. Це може допомогти бізнесам краще розуміти потреби та поведінку своїх клієнтів, прогнозувати попит на продукцію та послуги, а також покращувати свої процеси та операції.

Ще одним прикладом застосування штучного інтелекту є автоматизація процесів. Використання роботів та автоматизованих систем допомагає скоротити витрати на персонал та підвищити ефективність виробництва. Це також допоможе поліпшити якість продукції та послуг, знизити кількість помилок.

Крім того, штучний інтелект може використовуватися для прийняття обґрунтованих рішень та покращення стратегічного планування. Ця технологія може допомогти менеджерам розробити стратегію розвитку компанії.

А саме, штучний інтелект може здійснити:

– аналіз даних: штучний інтелект може аналізувати великі обсяги даних та виявляти зв'язки та закономірності, які можуть використовуватись для формування стратегії. Це може включати аналіз даних про клієнтів, обсяги продажу, ринки, конкурентів і т.п.;

– прогнозування: штучний інтелект може використовуватися для прогнозування майбутніх тенденцій та поведінки ринку, що може

допомогти менеджерам прийняти обґрунтовані рішення щодо стратегії розвитку компанії;

- визначення ключових показників продуктивності: штучний інтелект може допомогти визначити ключові показники продуктивності (KPI), які слід відстежувати, щоб оцінити ефективність стратегії та її виконання;

- автоматизація процесів: штучний інтелект може використовуватися для автоматизації рутинних завдань, таких як збір даних та аналіз, що дозволяє менеджерам зосередитися на більш стратегічних завданнях;

- створення моделей: штучний інтелект може використовуватися для створення моделей, які можуть допомогти менеджерам оцінити різні варіанти стратегії та ймовірний результат.

Однак важливо розуміти, що штучний інтелект не замінює роль людини у прийнятті стратегічних рішень, а лише допомагає у прийнятті обґрунтованих та ефективних рішень на основі даних.

Проте, слід зазначити, що розвиток штучного інтелекту може призвести до зміни вимог до персоналу. У бізнесі можуть з'явитися нові посади, пов'язані з розробкою та підтримкою систем штучного інтелекту, а також потребують специфічних знань та навичок у галузі даних та аналітики.

Багато великих компаній використовують штучний інтелект у своїх стратегічних процесах управління.

Деякі з них:

- «Amazon» – використовує штучний інтелект для покращення клієнтського досвіду, передбачення попиту, оптимізації складського управління та маркетингу;

- «IBM» – компанія надає своїм клієнтам рішення, засновані на штучному інтелекті, для управління бізнесом, аналізу даних та оптимізації операцій;

- «Google» – використовує штучний інтелект для покращення рекламних кампаній, аналізу даних, обробки природної мови та створення нових продуктів;

- «Tesla» – компанія використовує штучний інтелект для керування автопілотом своїх електромобілів та покращення безпеки на дорогах;

- «Alibaba» – найбільша китайська інтернет-компанія використовує штучний інтелект для оптимізації своїх бізнес-процесів, а також для покращення клієнтського досвіду та управління інфраструктурою.

Це лише деякі приклади компаній, які використовують штучний інтелект у своїх стратегічних процесах управління. Найближчим часом

очікується, що все більше компаній будуть використовувати штучний інтелект для підвищення ефективності та конкурентоспроможності своїх бізнесів.

Таким чином, розвиток штучного інтелекту матиме значний вплив на стратегічне планування та управління бізнесом. Він може допомогти підвищити ефективність процесів, покращити якість продукції та послуг, а також допомогти визначити найефективніші шляхи розвитку бізнесу. Однак, це також вимагатиме відповідних змін у підготовці та навичках персоналу.

УДК 332

Nadiia Shmygol¹, Władysława Łuczka²

¹ Dr. Sc., professor NU “Zaporizhzhia Polytechnic”

² Dr. Sc., professor Poznań University of Life Sciences

THE PROSPECTS FOR THE REGIONAL DEVELOPMENT OF ORGANIC FARMING IN UKRAINE AND POLAND

Encouraging a healthy lifestyle to improve its duration and quality is a strategic goal in many countries, including the EU. This leads to a shift towards safe and eco-friendly food products, which increases demand for organic farming. However, implementing organic farming is challenging, making research on the topic important. Recent research and publications show that scientists in both Poland and Ukraine are actively studying the formation and development of the organic market, as well as the need for state support for organic plant production. In Poland, ecological agriculture is seen as the basis for sustainable development in rural areas, and researchers discuss the prospects of this direction in the context of the EU strategy. The aim of this research is to assess the state and prospects of organic farming in the EU using Poland as an example.

Currently, the European Union countries have a total of 16.5 million hectares of organic farms, with Spain, France, and Italy leading the way with 2.4 million hectares, 2.2 million hectares, and 2 million hectares respectively. On average, organic farmland makes up about 8.1% of the available agricultural land in the EU, but the EU Biodiversity Strategy for 2030 aims to increase this to 25%. Austria, Estonia, and Sweden have already surpassed this goal with 26%, 22%, and 20% respectively. Ukraine has significant potential for expanding its organic farming, but it lags behind the progress made in the EU. In Poland, organic and transitional farmland makes up only 2.7% of its total land, which is significantly lower than the EU average. To

catch up, Poland needs to increase its organic farming area by 1,012.4 thousand hectares or 3 times its current level.

The area of land with organic and transitional status in Poland in recent years has remained almost constant at an average level of 500-510 thousand hectares. Figure 1 demonstrates that from 2016 to 2020, Poland's transitional lands comprised 25–33% of their total volume, which could have contributed to up to +10% of yearly growth in organic lands. However, this was not the case as these lands were gradually being converted into agricultural land. The Zachodniopomorskie, Warmińsko-Mazurskie, and Lubuskie voivodeships had the highest level of business activity in this agricultural sector. These regions accounted for up to 49.8% of all available organic and transitional lands in the country in 2020, despite only having 16.1% of agricultural land. In comparison to other European Union countries, the particle index in these voivodeships. The assessment of the areas indicates that there is no clear leader in terms of organic production indicators. However, based on the overall ranking, Podlaskie, Świętokrzyskie, and Dolnośląskie provinces seem to have a more favorable situation compared to Śląskie, Kujawsko-Pomorskie, and Lubelskie provinces which are performing poorly. Currently, Poland is lagging significantly behind the average level of organic land in the European Union which is 8.1%. Reaching this level by 2030 would require an average annual growth rate of at least +11.2% for organic and transitional lands, with transitional lands making up 25.1% of these lands. However, the EU's strategic goal of converting a quarter of all agricultural land into organic by 2030 requires a higher annual growth rate of +22.8% for organic lands in Poland.

Organic farming has the potential to bring numerous benefits, including increased soil fertility, better biodiversity, and improved food safety. However, the transition to organic farming requires significant investments in infrastructure and knowledge, as well as a shift in the mindset of farmers and consumers alike. Governments play a crucial role in supporting the development of organic farming, both through financial incentives and education programs. Additionally, consumers can contribute to the growth of organic agriculture by choosing to purchase organic products and supporting local organic farmers. By working together, we can help build a more sustainable and resilient food system.

Based on the analysis of recent research and publications, it can be concluded that organic farming is a relevant and important topic in many countries worldwide, including the European Union. Popularizing a healthy lifestyle to increase its duration and quality is one of the key strategic goals of national development in many countries. However, the widespread implementation of organic farming is associated with certain technological

difficulties and limitations. In regards to the countries of the European Union, Spain, France, and Italy are the leaders in terms of the area of their organic farms. The average proportion of organic farmland from the available agricultural land is about 8.1%, and the EU Biodiversity Strategy for 2030 aims to increase this indicator to 25%. Some EU countries, such as Austria, Estonia, and Sweden, have already reached high levels of organic farmland. On the other hand, Poland lags significantly behind the progress achieved in the EU, although it has significant potential for expanding its organic farming. In 2020, the area of organic and transitional farmland in Poland was only 2.7%, significantly lower than the EU average. To reach the EU average level, Poland needs to increase its organic territories by 3 times. Achieving these targets would require state support and the creation of additional financial incentives, given the relatively low level of productivity. Overall, the development of organic production in Poland requires significant efforts, and it remains to be seen whether the country can catch up with other EU members in this regard.

REFERENCES

1. Shmyhol N., Haltsova O., Kushnir S., Beisenova L., Zasoba S., & Matveichuk, L. (2022). Research of credit policy prospects in the development of Ukraine's agricultural complex. Financial and credit activity problems of theory and practice, 1(42), 34–40.
2. Belinska, Y., Matvejiuk, L., Shmygol, N., Pulina, T., & Antoniuk, D. (2021). EU agricultural policy and its role in smoothing the sustainable development of the EU's agricultural areas. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 628, No. 1, p. 012030). IOP Publishing.

УДК 658.14

Кутідзе Л.С.

канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

СКЛАДОВІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Для розвитку цивілізованих суспільних відносин важливим є формування низки інтересів, що будуть сприяти ефективному розвитку бізнесу, держави та суспільства загалом. Важливим інструментарієм побудови партнерських відносин у вирішенні нагальних питань слугує механізм соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність – це волевиявлення, яке визначається певною поведінкою щодо дотримання усвідомлених обмежень та соціальних норм, гарантує безпеку та прогресивний розвиток, забезпечує узгодження інтересів суб'єктів, задіяних у суспільних відносинах та управлінні ними [1].

Соціальну відповідальність можна розглядати на різних рівнях: індивідуальному, груповому (корпоративному), суспільному, державному глобальному. Тобто, соціальна відповідальність має широкий спектр, що охоплює не один вид відповідальності та підпорядковується низці принципів, формуючи гідну правомірну державу та суспільство.

Соціальна відповідальність означає здатність підприємства оцінити наслідки своєї діяльності для соціального розвитку суспільства. Соціальна відповідальність – широке поняття, що охоплює і такі проблеми, як екологія, соціальна справедливість, рівноправність. Підприємства зобов'язані виявляти відповідальність в трьох областях – фінанси, вплив своєї діяльності на суспільство, як всередині організації, тобто на персонал, а й на соціум взагалі, а також вплив на екологію.

Класична структура організації соціальної відповідальності в діяльності організації, як правило, складається з декількох рівнів:

- управлінського – відповідає голова правління за розроблення, впровадження та затвердження політики та програм всередині установи;
- стратегічного – складається з групи стратегічного планування та розглядає питання стратегічного характеру, результати впровадження змін, що стосується нової політики організації, корегує та погоджує їх;
- практичного – група з соціальної відповідальності, відповідає за розроблення політики та програм соціальної відповідальності, займається наданням звітів щодо їх виконання.

Таким чином, корпоративна соціальна відповідальність – це імплементований у корпоративне управління певний тип соціальних зобов'язань перед працівниками, партнерами, державою, інститутами громадянського суспільства і суспільством [2].

У структурі корпоративної соціальної відповідальності необхідно виділяти внутрішню і зовнішню відповідальність. Ці напрямки мають свої складові (табл.1).

Дотримуючись принципів соціальної відповідальності, підприємство отримує наступні вигоди:

- зростання довіри населення до діяльності компанії, її товарів та послуг;
- підвищення професіоналізму та розвиток кадрового потенціалу на підприємстві, забезпечення лояльності персоналу;

- можливість формування безпечного середовища діяльності та розвитку компанії завдяки власній корпоративній політиці;
- відповідність нормам і стандартам світової економічної спільноти;
- можливість формування партнерських відносин із владними структурами, громадськістю та ЗМІ.

Таблиця 1 – Складові корпоративної соціальної відповідальності

Внутрішня соціальна відповідальність	Зовнішня соціальна відповідальність
1. Медичне та соціальне страхування	1. Спонсорство і корпоративна благодійність
2. Стабільність заробітної плати	2. Охороні навколишнього середовища
3. Безпека праці	3. Взаємодія з місцевою владою
4. Розвиток людських ресурсів (програми підготовки та підвищення кваліфікації)	4. Участь в кризових ситуаціях

Етапи впровадження системи комплексу соціальної відповідальності в практику українських підприємств являє собою сукупність взаємопов'язаних складових та їх елементів, кожна з яких виконує певний склад процедур, спільний вплив яких за певних умов забезпечує досягнення мети даного механізму. Разом з тим, розвиток деяких елементів корпоративної відповідальності, як внутрішньої, так і зовнішньої спрямованості, наразі стикається з низкою проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Охріменко О.О. Соціальна відповідальність: навч. посіб. / О.О. Охріменко, Т.В. Іванова – К.: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». 2015. 180 с.
2. Колот А. М. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку : монографія / А.М. Колот – К.: КНЕУ. 2012. – 501 с.

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Кризові умови – це серйозний економічний та технічний виклик для підприємств галузі, які займаються виробництвом авіадвигунів, вертольотів, обладнання та комплектуючих для потреб оборони та національної безпеки.

Так, О. Бондаренко, вважає, що одним з ключових факторів кризи машинобудування в Україні є недостатня кількість висококваліфікованих фахівців у галузі та відсутність системи підготовки кадрів для неї [1].

В. Гусак зазначив, що криза в українському машинобудуванні пов'язана з технологічним відставанням виробників від світових тенденцій та відсутністю державної підтримки для підвищення конкурентоспроможності [2].

Е. Демчук, вважає, що Україна має потенціал для розвитку авіаційної галузі, але для цього потрібна державна підтримка і правильна стратегія розвитку, яка має включати не тільки виробництво літаків, а й розробки та виробництво комплектуючих [3].

Серед внутрішніх та зовнішніх факторів, що суттєво вплинули на конкурентоспроможність АТ «Мотор-Січ» останнім часом, відмітимо:

- відсутність достатньої фінансової підтримки з боку держави та інвесторів для розвитку та модернізації виробництва;
- низьку ефективність виробництва та високі витрати на енергію, що призводять до зниження конкурентоспроможності продукції на міжнародному ринку;
- технічно застаріле обладнання, яке певною мірою впливає на якість виробів та обмежує їхню здатність конкурувати з іноземними аналогами;
- втрату технології та знань, до якої призвела часта зміна влади та власників підприємства;
- погіршення кадрового потенціалу через міграцію частки працівників до інших країн та мобілізаційні заходи;
- загальну політичну та економічну нестабільність в країні, що призводить до зменшення інвестицій та погіршення умов для бізнесу;
- бойові дії, що спричинили значні руйнування та знищення цехів підприємства.

– перебої з логістикою, що іноді не дають можливість виконувати закази у заданий термін.

На наш погляд, для забезпечення стабілізації положення та утримання конкурентних позицій АТ «Мотор-Січ» в умовах кризи, є такі шляхи:

а) отримання державної підтримки. Держава може надати допомогу виробникам авіабудівництва, що працюють в зоні бойових дій. Це може бути фінансова допомога, зниження податків, легалізація деяких тіньових операцій або допомога у залученні інвестицій;

б) залучення міжнародних партнерів, яке може відбуватися у вигляді спільних проектів, технічної допомоги, обміну досвідом та знаннями, проведення різноманітних конференцій;

в) прозоре інвестиційне середовище, що залучатиме іноземні інвестиції. Для цього потрібно вирішити проблему корупції, забезпечити захист прав інвесторів та знизити податкове навантаження на підприємство;

г) розробка та реалізація стратегій підвищення конкурентоспроможності, зокрема, розвиток новітніх технологій, забезпечення якості продукції та зниження витрат виробництва, збереження та розвиток кадрового потенціалу підприємства тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1 Криза машинобудування в Україні: причини та шляхи виходу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/kriza-mashinobudivni-ukrayini-prichini-ta-shlyahi-vihodu>.

2 Україна потребує нової індустріальної політики. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/01/18/632098/>

3 Демчук Є. Україна може стати лідером в авіаційній галузі [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/01/30/644553/>

КЛАСТЕРИ У ВИРОБНИЦТВІ

Розвиток кластерів став ключовою стратегією сприяння регіональному економічному зростанню та конкурентоспроможності. Кластер – це географічно близька група фірм, постачальників та інших пов'язаних організацій, які мають спільні ринки, технології та навички [4]. Кластери особливо важливі у виробництві, де вони можуть сприяти інноваціям, продуктивності та конкурентоспроможності. Виробничі кластери можуть об'єднати фірми з різних етапів ланцюжка створення вартості, включаючи постачальників, виробників і дистриб'юторів, для створення динамічної та інноваційної екосистеми. Обмінюючись знаннями та ресурсами, фірми в кластері можуть підвищити ефективність і знизити витрати, що робить їх більш конкурентоспроможними на світовому ринку.

Однією з головних переваг кластерів у виробництві є збільшення інновацій. Об'єднуючи фірми з різними сферами знань, кластери можуть сприяти обміну знаннями та ідеями, що веде до розробки нових продуктів і процесів. Крім того, кластери можуть допомогти залучити інвестиції та таланти до регіону, створюючи ефективний цикл зростання та інновацій.

У світі є багато прикладів успішних виробничих кластерів. Ось лише кілька прикладів.

США [3; 4]:

– Кластер Кремнієвої долини в Каліфорнії. Тут розташовані численні високотехнологічні фірми, зокрема Apple, Google і Intel, а також багато менших стартапів.

– Автомобільний кластер у Мічигані – місце розташування багатьох найбільших світових автомобільних компаній, зокрема General Motors, Ford і Chrysler.

– Аерокосмічний кластер у штаті Вашингтон. Вашингтон є домом для Boeing, однієї з найбільших аерокосмічних компаній у світі, а також багатьох менших аерокосмічних компаній.

– Біотехнологічний кластер в Массачусетсі, де розташовано штаб-квартири багатьох біотехнологічних фірм, зокрема Biogen і Genzyme, а також інших дотичних академічних і дослідницьких установ.

– Меблевий кластер у Північній Кароліні, наприклад, таких виробників меблів, як Ashley Furniture і Broyhill.

Китай [2]:

- Кластер електроніки в Шеньчжені: Huawei, ZTE, Tencent.
- Автомобільний кластер у Чунціні, де працюють багато найбільших світових автомобільних компаній, зокрема Ford, General Motors і Volkswagen.
- Текстильний кластер у провінції Цзянсу – Hengli Group і Shenghong Group.
- Металургійний кластер у провінції Хебей. Хебей є домом для багатьох найбільших сталеливарних компаній Китаю, включаючи Baosteel і Wuhan Iron and Steel.
- Кластер харчової промисловості в провінції Шаньдун, де працюють такі харчові компанії, як Yili Group і Bright Food.

Україна (до лютого 2022 року) [1; 5]:

- IT кластер у Львові. Це один із найуспішніших виробничих кластерів України, наприклад, N-iX і SoftServe.
- Аграрний кластер у Херсоні. У Херсонській області було багато агрофірм, зокрема Кернел і МХП.
- Аерокосмічний кластер у Києві, де діяли такі аерокосмічні компанії, як «Антонов» і «Мотор Січ».
- Взуттєвий кластер у Львові. У Львові також знаходиться багато взуттєвих фірм, зокрема Ессо та Геох.
- Металообробний кластер у Дніпропетровську. У Дніпропетровську розташовано багато металообробних підприємств, зокрема Інтерпайп та Метінвест.

Однак розвиток кластерів також представляє значні проблеми. Однією з головних проблем є забезпечення справедливого розподілу переваг від розвитку кластерів у регіоні. Наприклад, деякі фірми в кластері можуть отримати більше вигоди від поширення знань і доступу до ресурсів, ніж інші, створюючи ситуацію нерівномірного розвитку в кластері. Крім того, кластери також можуть зіткнутися з проблемами, пов'язаними з наявністю кваліфікованої робочої сили та доступом до фінансування.

Щоб сприяти розвитку кластерів у виробництві, існує декілька стратегій [4]. По-перше, уряди можуть інвестувати в інфраструктуру та технології для створення середовища, яке сприятиме розвитку кластерів. Це може включати надання доступу до високошвидкісного Інтернету та сприяння розвитку науково-дослідницьких установ. По-друге, уряди можуть надавати податкові пільги та інші форми підтримки фірмам у кластерах, особливо тим, які знаходяться на ранніх стадіях розвитку.

По-третє, підприємства та неурядові організації можуть працювати над розвитком партнерства та мереж у кластері для сприяння співпраці та обміну знаннями. Це може включати розробку спільних дослідницьких проєктів, проведення галузевих заходів, а також навчання та підтримку фірм у кластері.

Важливо визнати, що розвиток кластерів є довгостроковим процесом, який потребує постійних зусиль та інвестицій. Ініціативи з розвитку кластерів повинні бути розроблені з метою сприяння довгостроковому зростанню та сталості, а не короткостроковим прибуткам.

Підсумовуючи, не можемо стверджувати, що кластерний розвиток є ключовою стратегією сприяння регіональному економічному зростанню та конкурентоспроможності, особливо у виробництві. Сприяючи інноваціям, продуктивності та конкурентоспроможності, кластери можуть створити ефективний цикл зростання та розвитку. Однак розвиток кластерів також представляє значні проблеми, і необхідно докласти зусиль, щоб гарантувати, що вигоди від розвитку кластерів рівномірно розподіляються в регіоні. Завдяки державним інвестиціям, ініціативам бізнесу та неурядових організацій, а також постійним зусиллям ми можемо сприяти розвитку кластерів у виробництві та створювати середовище, яке сприятиме довгостроковому зростанню та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ємцев В.І. Кластери як сучасна форма квазіінтеграції на мезорівні [Електронний ресурс] / В.І. Ємцев. – Режим доступу: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9142/1/3.pdf>

2. Puglisi A. China's Industrial Clusters: Building AI-Driven Bio-Discovery Capacity [Електронний ресурс] / Anna Puglisi, Daniel Chou – Режим доступу: <https://cset.georgetown.edu/wp-content/uploads/Chinas-Industrial-Clusters.pdf>

3. Mapped: North America Top Advanced Manufacturing Clusters. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.waterlooe dc.ca/blog/mapped-north-america-top-advanced-manufacturing-clusters>

4. Delgado M.. Defining Clusters of Related Industries. [Електронний ресурс] / М. Delgado, М.Е. Porter, S. Stern – Режим доступу : https://clustermapping.us/sites/default/files/files/resource/Defining%20Clusters%20of%20Related%20Industries%20-%20NBER%20Working%20Paper%2020375_0.pdf

5. Top Ukrainian IT Clusters. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://ucluster.org/en/school-of-startups/top-ukrainian-it-clusters/>

УДК 658.336:065.11

Пуліна Т.В.¹, Мелешенко Р.А.²

¹ д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² асп. НУ «Запорізька політехніка»

СВІТОВА ДИНАМІКА СТВОРЕННЯ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ТНК

Сучасне світогосподарське середовище характеризується подальшою інтернаціоналізацією та глобалізацією світової економіки. Однією із особливостей є функціонування глобальних ланцюгів доданої вартості [ГЛДВ]. Цей термін та сама концепція були введені в науковий обіг на початку ХХІ сторіччя, що пов'язано зі зростаючою фрагментацією і географічним розподілом стадій виробництва між різними країнами. Теоретичним підґрунтям для цієї концепції виступає також вищезгаданий закон вертикальної інтеграції, як найбільш ефективна форма організації багато переробних виробництв з об'єднанням капіталів. Саме глобальні ланцюги доданої вартості зв'язують в єдину галузь географічно розкидані частинки виробничого циклу, а їх аналіз допомагає зрозуміти сенс змін у міжнародному виробництві та світовій торгівлі (домінування торгівлі компонентами) і, усвідомити взаємозалежність національних економік. Держави, конкуруючи, мають на меті зайняти найбільш вигідні позиції в складних ланцюжках доданої вартості. Концепція показує роль виробничих мереж, глобальних постачальників і покупців. Саме дослідження ланцюгів доданої вартості дозволяє виявити економічних суб'єктів, що являються координаторами економічної активності у виробничих мережах та контролюють їх. У науковій літературі пропонується безліч визначень цього поняття, однак принципово один від одного вони не відрізняються. Це визначення розкриває суть простого ланцюжка. У більш широкому сенсі, глобальні ланцюги створення доданої вартості являють собою механізм, що акумулює додану вартість на різних технологічних стадіях в процесі створення кінцевих продуктів. В даному процесі задіяні різні суб'єкти господарювання, які можуть перебувати в різних національних юрисдикціях [1].

Засновником глобальних ланцюгів доданої вартості називають М. Портера [2]. Він почав розвивати цю концепцію ще з 1990-х рр. в рамках теорії конкурентних переваг країн (його підхід, на думку вчених, виявився близький до концепції «потоків вартості» (value stream) Д. Вомака і Д. Джонсона [3]. В теорії М. Портера є свої плюси і мінуси. Плюс, на наш погляд, полягає в тому, що послідовність дій однієї компанії дозволяє визначити її конкурентні переваги, стратегію на

ринку і її сильні сторони. Мінус же полягає в тому, що діяльність тільки однієї компанії не відображає реальної ситуації на ринку виробництва. У зв'язку з цим, Портер змінив первісну концепцію і ввів поняття «система створення доданої вартості». Ця система включала в себе кілька ланцюгів, так як дозволяла об'єднувати різні компанії однієї галузі в процес виробництва кінцевого продукту.

По-перше, одним з принципових питань в цій концепції ми виділяємо нерівномірність створення доданої вартості в ланцюжку, що різним стадіям відповідає різна додана вартість: максимальна зосереджена, саме на стадіях НДДКР і формування бренду.

По-друге, на сучасне світогосподарське середовище, як зовнішнє середовище міжнародного виробництва, в значній мірі впливає зміна технологічних укладів, сучасний етап якої з 2010 року називається четвертою промисловою революцією, звичайно, дуже умовною. Нагадаємо, що в період третьої промислової революції (1960-2010 рр.), була проведена автоматизація окремих елементів системи масового виробництва, яке створювалося в епохи перших двох промислових революцій. Результатом першої, другої та третьої промислових революцій стала сучасна індустрія масового тиражування фізичних об'єктів з певними заданими властивостями.

ГЛДВ служили сполучною ланкою, яка формувалася впродовж двох попередніх століть в системі поглиблення поділу праці та ускладнення коопераційних зв'язків між розкиданими в просторі виробниками.

Цей фактор слід розглянути детально, оскільки об'єктом нашого дослідження є процеси транснаціоналізації та інтеграції ТНК у країнах, що розвиваються та країнах з перехідною економікою в умовах геополітичної нестабільності і турбулентності глобальної економіки.

Трансформація технологічних укладів призводить до зміни системи міжнародного поділу праці та спонукає суб'єктів господарювання до все активнішого використання адаптивних технологій. Четверта промислова революція створила умови в яких використання таких підсистем організації промисловості, як складальні лінії, масове виробництво, офшорінг стають все менш актуальними. Для прикладу, налаштування виробництва під окрему аудиторію (концепція кастомізації) приходиться на зміну масовому виробництву. Процеси антиглобалізації, геополітична нестабільність призводять до скорочення масштабів розгалуження ланцюжків доданої вартості у світі (решорингу) та сприяють відродженню культури місцевих виробників, здатних в найкоротші терміни і найбільш точно реагувати на запити локальних споживачів. Конвеєрне виробництво, започатковане Генрі

Фордом на початку ХХ сторіччя, в епоху діджиталізації бізнесу втратило свої лідируючі позиції.

Четверта промислова революція суттєво вплинула і на трансформацію життєвого циклу сучасного продукту, оскільки більшість операцій інноваційного (довиробничого) циклу, як то розробка, випробування, інжиніринг набувають «цифрового» характеру. У зв'язку з цим змінюється і конфігурація SC-кривої з точки зору рівня доданої вартості в окремих ланках.

Неоіндустріалізація, що базується на масштабній діджиталізації більшості бізнес-процесів не лише у фінансовій сфері (що характерно для третьої промислової революції), а й у сфері виробництва і пов'язаних з ним видів діяльності (як то розробка, дизайн, тестування, розповсюдження і просування продукції, після продажне обслуговування тощо), стає основою акумулювання і поєднання послідовних етапів ланцюжка доданої вартості в єдину керовану систему на основі цифрових платформ.

Використання таких систем дозволить збільшити якість аналітики, результативність координаційної роботи і, як наслідок, загалом підвищити ефективність діяльності суб'єктів господарювання.

Наразі цифрові платформи використовують як традиційні учасники ринку (наприклад, General Electric з платформою Predix) так і нові, для яких саме інформаційні платформи створили можливості виходу на глобальні ринки (наприклад, компанії Uber, Airbnb, індійська Flipkart).

Як показує практика, на протязі останнього десятиліття суб'єкти господарювання, що використовували цифрові платформи, демонстрували середньорічні темпи зростання до 100% на противагу 5-8% у ТНК, що сповідували традиційні методи роботи [4].

Цифрові технології докорінним чином змінять світову економічну систему, умови конкуренції, трансформують логістичні ланцюжки. Для наступної фази глобалізації буде характерною відсутність домінуючих економічних полюсів, оскільки одним з принципів цифрових технологій є масштабність використання.

Значення глобальних ланцюгів доданої вартості повсякчас зростає, про що свідчить той факт, що більша половина виробленої продукції є проміжним товаром, який в подальшому зазнає переробки в країнах зарубіжжя. Частка імпортованих товарів у загальному обсязі експорту теж демонструє тенденцію зростання. Значна кількість суб'єктів господарювання, які долучаються до глобальних ланцюгів доданої вартості у якості постачальників безпосередніх учасників ГЛДВ, сприяють впровадженню сучасних досягнень науки і техніки,

міжнародних стандартів якості, створюють підґрунтя для подальшого сталого розвитку окремих країн та міжнародної економіки в цілому.

Геополітична нестабільність та події, що її супроводжують вимагають реформування економічної системи, а відповідно, і трансформації глобальних ланцюгів доданої вартості.

Фахівці вважають, що важливими напрямками цієї трансформації стануть: фрагментація та географічна міграція, глобалізація та локалізація окремих елементів ланцюгів доданої вартості (табл. 1).

Таблиця 1 – Моделі трансформації ГЛДВ

	Глобалізація ГЛДВ	Міграція ГЛДВ	Локалізація ГЛДВ
Фактори	Пошук резервних постачальників в інших регіонах. Пошук більш стійких постачальників (Industry 4.0). Перехід до платформних рішень. Диверсифікація покупців.	Заміщення постраждалих постачальників. Пошук більш стійких постачальників (Industry 4.0). Відмова від постраждалих ринків збуту. Оптимізація ГЛДВ.	Зниження ризиків за рахунок решорингу виробництва. Пошук постачальників «на відстані витягнутої руки». Підвищення контролю над ланцюгом.
Галузі	Галузі, для яких характерні платформові рішення та які інтенсивно використовують Industry 4.0: електронні та електричні машини та обладнання.	Низько- та середньотехнологічні галузі, у яких виробництво може бути відносно легко перенесено: харчова, текстиль, будматеріали.	Виробництва під значущим впливом пандемії: фармацевтика, засоби індивідуального захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. Competitive Strategy. Simon and Schuster, 2008, 442 p.

3. Womack J. P. Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation. Lean Thinking. Simon and Schuster, 2010, 402 p.

4. Tomas, T. The Connection Between Smart Manufacturing and IoT / T. Tomas. URL: <https://www.manufacturing.net/article/2018/07/connection-between-smartmanufacturing-and-iot>

УДК 331.5

Пуліна Т.В.¹, Шаповалов Ю.А.²

¹ д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² асп. НУ «Запорізька політехніка»

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Зважаючи на складні умови, що виникли внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України, ринок праці країни став перед новими викликами. Загальна картина на ринку праці України в умовах війни характеризується зниженням зайнятості та зростанням безробіття. Що зображено на рисунку 1.

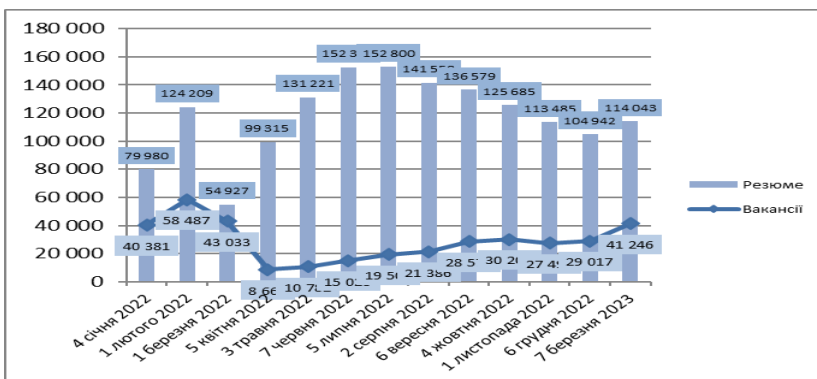

Рисунок 1 – Кількість нових вакансій і резюме в Україні на сайті Work.ua [1]

У зв'язку зі скороченням економіки, погіршенням інвестиційного клімату та надзвичайними обставинами, багато компаній змушені скоротити свою діяльність, що призводить до втрати робочих місць. На додачу до цього, внаслідок конфлікту на сході країни, багато людей змушені покинути свої місця проживання та переселитися в інші регіони, що також створює додаткові труднощі на ринку праці.

Так, можна побачити, що за період з лютого по березень 2022 року кількість нових резюме скоротилась в 2,2 рази, що в першу чергу пов'язано з вимушеною міграцією. Також, кількість нових вакансій за

період з лютого по квітень 2022 року скоротилась в 6,8 разів. Справжній «бум» нових вакансій стався в червні та липні, коли їх кількість досягала 152 тисячі.

Згідно цих даних можна зробити висновок, що ринок шукача скінчився, отже пропозиція робочих місць перевищуватиме попит.

Підвищення рівня зайнятості повинно бути основним пріоритетом у процесі післявоєнної відбудови та реінтеграції. Необхідно провести політичний діалог, що охоплює як поточні, так і довгострокові потреби ринку праці. Важливо розробити комплексну інтегровану програму, спрямовану на забезпечення прожиткового мінімуму, встановлення мінімальної заробітної плати, підтримку соціального захисту тощо. Доцільно також розглянути можливості підтримки освіти та розвитку спеціальних навичок, що допоможе збільшити кваліфікованість робочої сили і підвищити конкурентоспроможність ринку праці. Забезпечення соціальної захищеності та безпеки також є важливими чинниками для досягнення стійкого розвитку ринку праці [2].

Післявоєнний період передбачає значні виклики для економіки країни та вимагає серйозних зусиль для досягнення стабільності та розвитку. Збільшення рівня зайнятості та зменшення безробіття є ключовим завданням, яке потребує відповідальної та ретельної планування державної політики.

Для успішного відновлення економіки після війни необхідно проводити реструктуризацію та перерозподіл робочої сили між різними секторами економіки з метою підвищення продуктивності праці. Для зменшення рівня безробіття та надлишкової робочої сили в окремих регіонах країни потрібні короткострокові плани щодо релокації чи переорієнтації підприємств, які допоможуть підтримати бізнес та запобігти несплаті заробітної плати працівникам та податків.

Створення робочих місць є важливим фактором для реінтеграції населення, яке постраждало від війни, та сприяє розвитку економіки та подоланню бідності. Однак, як відзначено, це складне завдання, яке потребує комплексного підходу та врахування соціально-економічного та військово-політичного стану країни.

Для створення нових робочих місць можуть використовуватися різноманітні інструменти, такі як підтримка малих та середніх підприємств, розвиток інфраструктури, залучення іноземних інвестицій та інші. Також необхідно уважно аналізувати ринок праці та розробляти стратегії для різних секторів економіки, що дозволить забезпечити продуктивне використання робочої сили та збільшення її рівня продуктивності.

Розвиток місцевої економіки та залучення іноземних інвестицій є важливими факторами для відновлення економіки України та

забезпечення житлом постраждалих громадян. Програма відновлення економіки має включати широкий спектр заходів, спрямованих на відновлення інфраструктури, особливо у регіонах, що постраждали від війни. До таких заходів можуть відноситися відновлення доріг, мостів, енергетичної та водопостачальної інфраструктури, а також реконструкція житлового фонду.

Для забезпечення безпеки вразливих верств населення, держава має здійснювати політику соціального захисту та підтримки. Це означає, що необхідно забезпечувати належний рівень соціальних послуг, які включають медичне обслуговування та освіту, а також матеріальну допомогу для найбільш потребуючих. Крім того, держава має створювати програми, спрямовані на забезпечення житлом вразливих груп населення, зокрема для людей похилого віку та інвалідів. Необхідно також забезпечити належну якість питної води та безкоштовний доступ до неї для мешканців усіх регіонів країни. Такі заходи допоможуть зменшити соціальну нерівність та підвищити якість життя найбільш потребуючих верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кількість вакансій і резюме в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.work.ua/stat/count/?time=year>.

2. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>.

УДК 658.5:005.21:621

Шитікова Л.В.¹, Головатенко О.С.²

¹ канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² асп НУ «Запорізька політехніка»

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Складність і динаміка соціально-економічних процесів вимагають розробки нових підходів в управлінні. Тому результативна економічна діяльність підприємства можлива тільки при наявності сформованого ефективного стратегічного потенціалу.

В сучасних умовах господарювання, особливо за умов військових дій, фінансової кризи та економічної нестабільності перед

підприємствами стоїть складна проблема забезпечення сталого та ефективного господарювання. Розвиток українських підприємств характеризується зниженням системної стійкості. Ця тенденція зберігається незважаючи на позитивні зрушення, до яких прагне вітчизняний господарчий комплекс. Як свідчить практика, основна увага приділяється вирішенню тактичних задач і зовсім незначна стратегічним проблемам. Проте саме при їх правильній постановці, обліку чинників, які безпосередньо чи опосередковано впливають на швидкість, темпи, результативність цих процесів, можливий вибір оптимального напрямку розвитку всього підприємства. Процес планування визначеної проблеми передбачає виконання наступних ключових елементів: визначення цілей та їх кількості; визначення обсягу і меж; оцінка часу та кількість оглядів, необхідних для попереднього інспектування обладнання на кожній ділянці; формування плану реалізації рекомендацій. Крім того, ця система також забезпечує оперативне, ефективне і чітке введення в експлуатацію нових виробничих фондів.

Основою підвищення ефективності і розвитку економіки є наявний ресурсний потенціал та продуктивна праця, тому першочерговою задачею слід вважати створення економічних, технічних, організаційних, соціальних умов, а також побудову оптимальних взаємовідносин між усіма учасниками виробничого процесу. Розвиток сучасного підприємства повинен відбуватися на інноваційній основі із залученням і активним використанням інвестиційних, фінансових, матеріально-технічних, кваліфікованих трудових ресурсів.

Підприємство у ході розвитку досягає стабільності як найбільш бажаного стану, переходить до нових рівнів організації господарської діяльності. Цільовою функцією цього процесу є підвищення стратегічного економічного потенціалу, який є основою стійкості – оптимального функціонування підприємства в умовах постійної зміни зовнішнього середовища.

Управління як специфічний вид діяльності – об'єктивний і неминучий результат перетворення індивідуальних виробничих процесів в комбіновану суспільну працю. Відомо, що всяка безпосередньо суспільна або спільна праця, яка здійснюється в порівняно великому масштабі, потребує в більшій чи в меншій мірі управління, яке встановлює узгодженість між індивідуальними роботами і виконує загальні функції, що виникають з руху усього виробничого організму на відміну від руху його самостійних органів].

Активна участь держави в ефективному використанні потенціалу підприємства має на меті створення умов, при яких принципи соціально-орієнтованої економічної системи реалізуються в процесі ефективного використання всіх ресурсів.

Сучасний стан підприємств потребує перегляду, оновлення, удосконалення підходів і методів щодо управління стратегічним потенціалом підприємства. В даний час процес змін в промисловості набув ще більшої рушійної сили.

Науковий підхід до управління потенціалом машинобудівного підприємства потребує врахування і активного використання організаційно-економічних, правових, технічних, соціально-психологічних, та інших аспектів у їх сукупності і взаємозв'язку.

УДК 005.95:330.35

Шитікова Л.В.¹, Головатенко С.С.²

¹ канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² асп. НУ «Запорізька політехніка»

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Управління як специфічний вид діяльності – об'єктивний і неминучий результат перетворення індивідуальних виробничих процесів в комбіновану суспільну працю.

Розглядаючи сутність управління, А. Файоль відмічав: «Управляти – значить передбачати, організовувати, розпоряджатися, координувати і контролювати; передбачати – тобто враховувати прийдешнє і виробляти програму дій; організовувати – тобто будувати подвійний, матеріальний і соціальний організм підприємства; розпоряджатися – тобто змушувати персонал належним чином працювати; координувати – тобто пов'язувати, об'єднувати, гармонізувати всі дії і зусилля; контролювати – тобто піклуватися про те, щоб все відбувалося згідно з установленими правилами і відданим розпорядженням» [1].

Оскільки успішний розвиток підприємства забезпечує трудова сфера, яка є найбільш важливою складовою організації, одне з головних завдань для організацій різних форм власності – пошук ефективних способів управління працею, які забезпечують активізацію людського ресурсу. Тому першочерговим стратегічним завданням підприємства в досягненні високопродуктивної праці стає створення ефективного механізму управління, який буде адекватний сучасній стадії ринкових перетворень, забезпечить трансформацію трудових ресурсів в людський капітал, який принесе дохід як працівнику, так і підприємству.

Сучасний стан підприємств потребує перегляд, оновлення, удосконалення підходів і методів щодо управління трудовими ресурсами. Складність і динаміка соціально-економічних процесів

вимагають розробки нових підходів в управлінні. Тому ефективна економічна діяльність підприємства можлива тільки при наявності сформованої та результативно працюючої системи управління.

На сучасному етапі, держава, в якій людський потенціал в кілька разів більше ніж у країн Європи, яка має унікальний родючий чорнозем, перетворилася з країни-експортера в країну-імпортера. Тому потрібно змінювати цю ситуацію, адже потенціал у України є.

Метою дослідження є формулювання сутності, обґрунтування необхідності постійного розвитку і удосконалення системи управління персоналом відповідно до завдань розвитку підприємства.

Кожне підприємство повинно розробити особливі методи, процедури, програми управління процесами, які пов'язані з людськими ресурсами. Тому побудова ефективного і динамічно функціонуючої системи управління трудовими ресурсами є проблемою вкрай актуальною і робота по його подальшому удосконаленню повинна здійснюватися постійно. Робота фахівців в цьому напрямку повинна узгодити інтереси різних груп працюючих на підприємстві, визначити рівень якості, вибрати найвагоміші складові даної проблеми та удосконалити методичні засади оцінки впливу результатів покращення механізму управління трудовими ресурсами на ефективність діяльності підприємства.

Сучасні проблеми, з якими стикаються підприємства, не можуть бути вирішені без формування системи, що побудована з урахуванням ринково орієнтованих методів, принципів, підходів, які можуть забезпечити стійкий розвиток в умовах ризику і невизначеності.

Навіть в умовах оптимізації чисельності персоналу завдання HR служби – виявити й зберегти тих співробітників, які становлять основу людського капіталу. Компанії, що регулярно проводять оцінку персоналу або атестації, завжди мають у своєму активі базу співробітників і мають можливість по актуальних параметрах вибрати тих, хто має найбільш важливі для компанії компетенції. В умовах економічного спаду більша частина компаній спрямувала свої зусилля на поліпшення фінансових показників, таких як скорочення витрат, підвищення оборотності, збільшення рентабельності. При цьому важливо не забувати, що підвищення ефективності керування персоналом у жорстких умовах кризи вимагає уваги до всіх аспектів керування. Від того, наскільки підприємству вдасться зберегти повноцінну роботу з персоналом і при цьому одержати від людського ресурсу максимальну віддачу залежить стабільність компанії і її здатність конкурувати в майбутньому

Основними принципами розвитку механізму управління трудовими ресурсами сучасних машинобудівних підприємств слід

зазначити: принцип науковості, принцип оптимальності, принцип вдосконалення, принцип структурності, принцип цілісності, принцип ієрархії, принцип модульної побудови.

Система управління підприємством включає дві підсистеми: керуюча і керована, які тісно взаємопов'язані між собою, взаємозалежні і взаємо обумовлюють одна одну. Тому управління – це процес цілеспрямованої дії керуючої системи на керовану (суб'єкта управління на об'єкт управління) для досягнення певних результатів. Оскільки управління – це дія за допомогою інформаційних команд, то в керованій системі має бути механізм, який забезпечує перетворення команд в реальні дії [2]. Управління трудовими ресурсами – це більш високий рівень роботи з людьми, яка спрямована на забезпечення ефективної зайнятості, раціонального його використання з орієнтацією на досягнення стратегічних цілей. Необхідно враховувати особисті якості працівників, їх індивідуальні і групові цілі, потреби, манери поведінки, а також систему взаємовідносин [2].

Загальновідомим є той факт, що компетенції сучасного керівника-лідера формуються через запровадження сучасних інноваційних підходів до програм підготовки і до кадрової політики у сфері зайнятості.

Таким чином, сутність управління персоналом полягає у системному, планомірно організованому впливі за допомогою взаємопов'язаних організаційно-економічних та соціальних заходів на процес формування, розподілу, перерозподілу працюючих, на створення умов для використання трудових якостей працівника в цілях забезпечення ефективного функціонування машинобудівного підприємства і всебічного розвитку зайнятих на ньому робітників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Остапівський І.Є., Остапівська Т.П. Актуальність ідей Анрі Файоля в умовах сьогодення / І.Є. Остапівський, Т.П. Остапівська // Формування професійної культури керівника навчального закладу в сучасному освітньому середовищі : зб. матеріалів / укл. М. О. Стащенко. Луцьк : ВППО. – 2015. – С. 82 – 86.

2. Осовська Г.В. Управління трудовими ресурсами: навч. посібник / Г.В. Осовська, О.В. Крушельницька. – К.: Кондор. 2003. – 224 с.

3. Шандова Н. В. Розробка механізму управління стійким розвитком підприємств машинобудування / Н.В. Шандова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 101–105.

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОМПАНІЇ

Базовою ланкою економічної господарської системи є первинні економічні суб'єкти підприємництва – організаційні формування, які діють за певними правилами і процедурами. Кожне підприємство бажає реалізувати свої цілі, досягти яких можливо управляючи процесами розвитку.

У межах наукового менеджменту під управлінням розуміють процес цілеспрямованих зусиль керівництва організації, спрямований на забезпечення виконання встановлених завдань і досягнення цілей її діяльності, що реалізується шляхом планування й організації відповідних організаційно-економічних заходів, мотивації й контролю за перебігом їх упровадження [1, с. 265].

Управління розвитком науковці трактують як діяльність, зміст якої полягає у створенні умов для кількісно-якісних перетворень та координації дій, спрямованих на запобігання формуванню й усунення суперечностей, що виникають як у внутрішньому середовищі підприємства, так і внаслідок його взаємодії із зовнішнім середовищем [2], як визначенні траєкторії ефективного економічного розвитку підприємства, формування цілей і шляхів їх досягнення, утримання його на цій траєкторії.

Серед класичних підходів до управління розвитком підприємств традиційно виділяють системний, програмно-цільовий, ситуаційний, функціональний.

Системний підхід вимагає комплексного дослідження підприємства в процесі стратегічного розвитку у сукупності з чинниками зовнішнього середовища, вивчення кожного елементу системи в його зв'язку і взаємодії з іншими, виявлення впливу властивостей окремих складових на поведінку системи в цілому тощо. Теорія програмно-цільового підходу передбачає розгляд організації управління розвитком у вигляді системи цілепокладання та цілереалізації. Функціональний підхід виходить з того, що системі управління притаманні певні функції для кожного рівня ієрархії. Процесний підхід розглядає управління як процес, тому робота з досягнення цілей це не одночасна дія, а серія взаємопов'язаних дій.

Сучасні економічні, технологічні тенденції, зміни у зовнішньому середовищі організації змінюють підходи до управління. З'являються нові концепції управління. Найбільш відомими з яких є: управління комплексною якістю (Total Quality Management – TQM),

бенчмаркінг (benchmarking), аутсорсинг (outsourcing), реінжиніринг бізнес-процесів (Business Process Reengineering – BPR), ошадливий менеджмент (Lean management), контролінг (controlling), організація, що навчається (learning organization), а також управління якістю згідно стандартам ISO (International Standard Organization).

Управління розвитком підприємств на засадах визначених підходів є цілеспрямованим впливом керуючої системи на керовану за допомогою основних функцій менеджменту з метою забезпечення процесу переходу від поточного стану підприємства до кращого (бажаного) порівняно з попереднім станом відповідно до поставлених стратегічних завдань розвитку [3].

Вирішальною передумовою досягнення визначених орієнтирів розвитку є стратегічний менеджмент. Чітка стратегічна орієнтація компанії передбачає розроблення стратегій відповідно до проголошених місії та візії, її створення відповідного механізму реалізації програми переходу від поточного стану компанії до обраної моделі її майбутнього.

Особливе місце в забезпеченні дієвості підсистеми управління розвитком компанії належить соціокультурному середовищу, в якому відбувається процес розвитку та здійснюються управлінські впливи щодо його ефективної реалізації, що потребує формування корпоративної культури підприємства.

У контексті сучасних тенденцій зростання ролі нематеріальних ресурсів у набутті компаніями конкурентних переваг необхідно акцентувати увагу на таких аспектах формування та розвинення організаційної культури сучасного підприємства, як розвиток персоналу, підвищення компетентності топ-менеджменту та формування середовища лояльності працівників до організації шляхом формування й поширення стратегічної ідеї компанії, зокрема й підвищенням соціальної відповідальності бізнесу.

Також, у сучасних умовах одним зі способів забезпечення розвитку компанії стає якісне управління інформаційними ресурсами, що передбачає створення єдиного інформаційного середовища для підтримки процесу розвитку організації.

Впровадження цих управлінських концепцій є на сьогоднішній день об'єктивною необхідністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Верба В.А. Управління розвитком компанії : навч. посіб / В.А. Верба, О.М. Гребешкова. – К.: КНЕУ, 2011. – 482 с.

2. Карпова О.І. Управління розвитком підприємств малого бізнесу : Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01. Донецьк: Донецький національний ун-т. 2003. – 9 с.

3. Мариненко Н. Підходи та концепції управління розвитком промислового підприємства / Н. Мариненко // Економіка. – 2012. – № 5 (119). – С. 8.

УДК УДК 005.8

Yelisiiev Ye.Yu.¹

¹PhD student NU «Zaporizhzhia Polytechnic»

DEVELOPMENT OF DIGITALIZATION IN THE EDUCATIONAL SPACE

Digitalization is a dual factor affecting the labor market. Despite the fact that new technologies initially seem to bring only benefits, the possible major structural changes they may cause may lead to problems for society as a whole.

Classical sociological and economic literature suggests that new technologies stimulate growth and therefore have a positive effect on employment. This was true in the past, when personal computers replaced typewriters but required humans at the desk. In the digital age, however, this relationship between technology and the job market may be changing. Today's technology already allows computers to create news without human fingers. Thus, an important innovation in this technological change is that robots can now replace not only physical labor but also intellectual labor. This is not only technologically possible, but also cost-effective.

In addition to the general changes brought about by the digitalization of work processes, society may face the need to adapt to the demographic transition and the changing educational system. Research shows that labor market conflicts will arise not only between capital and labor, but also between young and old workers, as rationing will have an uneven impact on different age groups. What makes research interesting is that countries such as Japan and Germany may have less of a labor market problem.

The transition to a digital economy certainly represents enormous potential for economic development and prosperity. However, like any process of change, it is not without risks and challenges. It is important that managers and governments make efforts to minimize the risks and maximize the potentials associated with the digital economy.

One important aspect of transitioning to the digital economy is ensuring a smooth transition and adapting the workforce to the new environment. This

can include training and upskilling workers so that they can engage in the new professions that will emerge from the digital transformation.

It is also important to pay attention to social and labor relations and ensure workers' rights in the digital economy. There are possible security threats and data loss that can lead to social tensions in society. Therefore, it is necessary to develop measures to ensure data security and guarantee the social protection of workers.

Managers must rethink their management strategy and approach to managing resources in the digital economy. The introduction of information technology will significantly change the content of management functions in an organization, and a rethinking of management strategy and tactics will be required. This may include exploring new approaches to managing all types of resources, the most valuable of which is personnel.

Overall, the transition to a digital economy represents a tremendous opportunity for economic development and prosperity, but also requires efforts to minimize risks and maximize the potentials associated with digital transformation.

By definition, digitalization of education is the process of integrating modern digital technologies and tools into the educational process. This may include the use of computer programs, interactive learning materials, online courses and platforms, virtual classrooms and laboratories, and other innovative technologies to improve the learning process and quality of education.

However, it should be understood that the digitalization of education is not limited to the introduction of technology. It also means changing teaching, learning and assessment methods, as well as rethinking the role of the teacher and the student in the educational process.

Thus, to understand the term "digitalization of education" more fully, we should consider not only the technological aspect, but also the changes that take place in the very methods and process of learning as well as in the social sphere.

At the moment, the term "digitalization" describes the process of converting the content of physical media into digital formats, but this definition does not reflect the specifics of digitalization in the educational environment. In the educational sphere, digitalization is understood as the transfer of educational processes from the offline space to the digital space using information and communication technologies (ICT) [1].

A study of the growing use of digital technology in education shows that the problems of digital education are quickly becoming problems of education as a whole. At this point, students do not want only online courses at universities or the replacement of face-to-face classes with Skype tutoring. The material aspects of digital education are also being explored, with an emphasis on labor practices and natural resources.

Digitalization in the educational process is not just about having e-books instead of paper books. The process includes the development of personalized learning systems, the individualization of the educational process using digital data. Jeremy Knox's book, *What Post-Digital Means for Education*, examines post-digital as taking into account the many assumptions associated with digital technology in education. Thus, society expects much of a post-digital educational future [2; 3].

K-12 is an American online education platform that was created to educate children from kindergarten through the final year of school. This concept sees learning as a lifelong process, not just learning that ends after school. K-12 continues to evoke traditional beliefs and practices, applying K-12 ideas also to adult learners, parents, educators, boards of education, policymakers, and businesses that need talented team members. The platform provides innovative ways of learning focused on developing the skills and confidence needed to advance in life. It provides high-quality online and blended learning solutions, hands-on training programs, and career-focused programs that enable students, school districts, and businesses to reach their full potential.

Ruben Puentedura developed the SAMR (Substitution, Augmentation, Modification, Redefinition) model, a four-tiered approach to educational practices represented as a ladder. According to Puentedura, the SAMR model is a tool for describing and categorizing K-12 teachers' use of technology in the classroom [4; 5].

Changes are also occurring in teaching methodology: new forms of learning need to be created, new assignments developed that cannot be accomplished without the use of modern technology. This opens up new opportunities for more creative learning for students, as they can use various multimedia tools to display their ideas and knowledge in a more effective and interactive way. However, it should also be taken into account that the use of new technologies may require additional knowledge and skills from both students and teachers in order to use them effectively in the educational process. With the use of innovative methods, the instructor changes the way instructional material is presented, resulting in a functional change in the learning process. For example, instead of writing notes, students can watch video lectures or participate in online discussions. This allows for more efficient and engaging learning, as well as the development of critical thinking and independent work skills.

At the conversion level, technology is used to reimagine learning and take it to the next level. For example, an instructor can use virtual or augmented reality to create an immersive educational experience that helps students become immersed in the subject matter and be in an active state of

participation. Such technology can help students gain a new level of understanding and deep awareness of the material.

REFERENCES

1. Hennessey S. Teacher perspectives on integrating ICT into subject teaching: commitment, constraints, caution, and change / S. Hennessey, K. Ruthven, S. Brindley // *Journal of Curriculum Studies*. – 2005. – Т. 37, № 2. – P. 173.
2. Knox J. What Does the «Postdigital’ Mean for Education?» / J. Knox. – 2019. – P. 367.
3. Mishra P. Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge / P. Mishra, M. Koehler // *Teachers College Record*. – 2006. – Т. 108, № 6. – P. 1017 -1054.
4. Puentedura R. Transformation, technology, and education [Електронний ресурс] / R. Puentedura. – 2006. – Режим доступу: <http://hippasus.com/resources/tte/>.
5. Puentedura R. Building transformation: An introduction to the SAMR model [Електронний ресурс] / R. Puentedura. – 2014. Режим доступу: http://www.hippasus.com/rtpweblog/archives/2014/08/22/BuildingTransformation_AnIntroductionToSAMR.pdf.

УДК 111

Нечаєва І. А.¹, Козлова Д. Г.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУЗ-519 НУ «Запорізька політехніка»

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМТВА В КРИЗОВІЙ СИТУАЦІЇ

На думку багатьох експертів, період економічної кризи – найкращий час для великих інвестицій. Під час кризи капітальні витрати зазвичай нижчі, ніж у періоди економічного зростання та вищих цін на ресурси. Набагато дешевше стає також придбання компаній і заволодіння готовим бізнесом. Здавалося б, в умовах економічної кризи інвестиції є головною умовою успішного розвитку та конкурентоспроможності компанії. Однак на практиці підприємства відмовляються від інвестицій, що продиктовано природним песимізмом і страхом за збереження накопичених коштів. У цей складний час поняття інвестиційної діяльності набуває нового значення для бізнесу.

Взагалі будь-яка інвестиційна діяльність спрямована в першу чергу на захист і примноження капіталу. Відповідно до традиційної концепції, інвестиційна діяльність бізнесу характеризується довгостроковим вкладенням значних ресурсів для отримання прибутку та зміцнення конкурентних позицій у майбутньому. Відповідно, основною метою інвестування є отримання підприємством певної конкурентної переваги або запобігання втраті ним позицій на ринку.

Ці фінансові витрати дають бізнесу низку переваг одразу в кількох сферах: економічні, соціальні та організаційні переваги.

Базуючись на класичному визначенні інвестицій як способу збереження та збільшення капіталу, ми можемо виділити три широкі категорії інвестицій: фінансові інвестиції, фізичні (реальні) інвестиції, нематеріальні інвестиції.

Основні проблеми, які необхідно вирішити керівництву підприємства при прийнятті рішення щодо інвестиційної діяльності підприємства, у тому числі в умовах кризи, пов'язані з невизначеністю та низькою точністю прогнозування умов, у яких вони будуть діяти.

Інвестиційна активність бізнесу під час кризи є не лише можливістю динамічного розвитку, а й часто важливою умовою виживання кожної економічної одиниці. Ця ситуація особливо актуальна в періоди глибокої рецесії та невизначеності, коли попит на товари падає, а виживають переважно компанії зі сформованим брендом, міцним фінансовим становищем і з найбільш прийнятним для ринку продуктом.

Інвестиційні проекти є основним інструментом створення та вдосконалення виробничо-сервісного потенціалу компанії. Це допомагає компанії відповідати очікуванням ринку і водночас забезпечує значну конкурентну перевагу в період подальшого повернення економіки до висхідного тренду.

Труднощі з пошуком джерел фінансування, песимізм споживачів і невпевненість щодо завершення кризи фактично блокують рішення про інвестиції. Зростає занепокоєння щодо збереження капіталу. Існує думка, що для цього краще підходять інвестиції на фінансових ринках.

Потенційними перевагами фінансових інвестицій є: підтримка реальної вартості капіталу; зростання ринкової вартості активів з часом; отримання постійного доходу у вигляді відсотків або дивідендів; підвищення престижу переходу на інші інструменти інвестування.

Спектр інструментів, доступних інвесторам для інвестування фінансових надлишків, дуже широкий (табл. 1).

Кожна економічна криза відкриває унікальні інвестиційні можливості. Останні події, наприклад, підштовхнули розвиток індустрії

електронної комерції, одночасно вдаривши по туризму, авіакомпаніям і деяким рынкам нерухомості в традиційно дорогих регіонах світу.

Таблиця 1 – Сегменти ринку фінансових інвестицій та їх особливості

Сегмент	Короткий опис
Грошовий ринок	Цей сегмент включає банківські депозити, депозитні сертифікати, казначейські векселі, грошові векселі та короткострокові боргові цінні папери.
Ринок капіталу	Компанії інвестують в акції, середньо- та довгострокові боргові цінні папери (казначейські чи корпоративні), акції в інвестиційних фондах, середньо- та довгострокові структуровані фінансові продукти та депозитарні розписки.
Ринок деривативів	Ринок деривативів може включати форвардні або ф'ючерсні контракти, опціони своп, варанти.
Валютний ринок	Інвестиції на цьому ринку пов'язані з валютними операціями, обмеженими певними термінами виконання.

З одного боку, криза обходить світовій економіці в трильйони доларів щорічно. З іншого боку, криза пришвидшує технологічні зміни, інноваційні бізнес-процеси та економічні трансформації, які в стабільних умовах тривають багато років.

Отже, важливо, що під час економічної кризи інвестиційні витрати зазвичай нижчі, ніж у період динамічного економічного зростання. Технології, матеріали та праця загалом дешевші порівняно з тим періодом, коли за них конкурували багато суб'єктів господарювання.

Однак на практиці компанії, побоюючись за майбутнє, відмовляються від великих інвестицій.

УДК 331.101.262:330.332

Нечаєва І.А.¹, Єрьоменко К.А.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр.ФЕУз-519 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інвестиції в людський капітал можуть здійснюватися як самою особою, так і інвестором, який є зацікавленою стороною в тому, щоб посприяти професійному розвитку людини. Проте треба розуміти, що

зміст інвестицій – не просто вкладення коштів, а ще й реальна, усвідомлена та цілеспрямована діяльність інвестора [1, с. 550].

Інвестиції в людський капітал – стратегічно орієнтовані витрати коштів інвесторів, а також часу та зусиль людини на формування та розвиток її продуктивних характеристик (здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, соціальної відповідальності) з метою підвищення ефективності їх використання і, як результат, отримання економічних і соціальних переваг як їх власником і його нащадками, так і іншими інвесторами [2, с. 27].

Інвестування в людський капітал може здійснюватися на таких рівнях:

- особистісному – для формування людського капіталу окремої особи;
- сімейному – для формування людського капіталу сім'ї;
- мікрорівні – для формування людського капіталу підприємств (корпоративний рівень); □
- метарівні – для формування людського капіталу галузей;
- мезорівні – для формування людського капіталу регіонів;
- макрорівні – для формування національного людського капіталу;
- мегарівні – для реалізації ідей людського розвитку в усьому світі [2, с. 29].

Практики виділяють декілька способів інвестування в наявний людський капітал і підвищення рівня його утримання в компанії [3]:

а) інвестування в розвиток співробітників. Традиційно інвестиції в людський капітал включають навчання:

- 1) навчання на робочому місці;
- 2) навчання технічним навичкам;
- 3) навчання м'яких навичок [4; 5];
- 4) корпоративне навчання [6];

б) фонд стипендій. Фінансування стипендій коледжів або продовження освіти є довгостроковою інвестицією в людський капітал;

в) освітні бонуси. Бонуси полегшують працівникам підвищення кваліфікації на своїх посадах, особливо якщо вони не можуть собі це дозволити.

Можливості навчання також допоможуть підприємству уберегти людський капітал від «стрибка з корабля». За даними LinkedIn, понад 90% співробітників залишилися б у компанії довше, якби вона інвестувала в їх навчання [7].

г) програми допомоги сім'ям. Здоровий баланс між роботою та особистим життям зменшує стрес і підвищує продуктивність праці.

Інвестиції у людський капітал мають переваги та потенційні загрози, наведені у табл. 1 [8].

Таблиця 1 – Переваги та недоліки інвестицій у людський капітал

Переваги	Ризики
Поліпшення якості наданих послуг	Невизначений результат
Високий ступінь відданості та лояльності працівників	Недобросесність з боку працівника
Формування висококваліфікованих фахівців в організації	Загроза звільнення працівника після проходження навчання та перехід до конкурента
Можливість швидкого кар'єрного росту для працівника	Втрата часу та грошових ресурсів компанії у разі відсутності очікуваного результату
Формування стійкого соціально-психологічного клімату	Недостатнє розуміння керівниками того, що працівники – це не витрати організації, а стратегічний ресурс
Позиціонування організації як соціально відповідальної та покращення іміджу	Можливий застій та зменшення прибутку організації через нездатність конкурувати з іншими компаніями
Покращення фінансово-економічних показників організації	Загроза для компанії втрати клієнтів через відсутність розвитку персоналу

Керівник підприємства повинен завжди визначати пріоритети компанії на довгострокову перспективу, і не тільки матеріальні чи фінансові, але і стосовно людських ресурсів, які можуть принести набагато кращі результати, якщо регулярно поновлювати їх знання та навички у професійній сфері.

Крім того, вкладання коштів у людський капітал вигідне для суспільства та держави, оскільки працівник накопичує свої знання та передає їх іншим людям, роблячи суспільно корисну справу. Тож формування та розвиток людського капіталу повинні відбуватися і за рахунок держави, і за участі підприємств, установ, організацій, які «споживають» даний капітал у процесі своєї діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лисак В.Ю., Семендяк В.М. Розвиток людського капіталу: суть, проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / В.Ю. Лисак, В.М. Семендяк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018.

– Випуск. 21. – С. 548–552. – Режим доступу : <http://globalnational.in.ua/archive/21-2018/104.pdf>

2. Грішнова О. А. Інвестування в людський капітал у системі чинників забезпечення гідної праці : монографія [Електронний ресурс] / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. О. А. Грішнкової. – К. : КНЕУ, 2015. – 222 с. – Режим доступу : <https://core.ac.uk/download/pdf/79159891.pdf>

3. Examples of human capital: driving growth and innovation. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.betterup.com/blog/human-capital-examples>.

4. Data-driven insights into the changing world of work. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://business.linkedin.com/talent-solutions/global-talent-trends>.

5. Soft skills for leadership and employees to hone. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.betterup.com/blog/soft-skills>.

6. What is corporate learning (it's not what you think it is), and why is it important? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.betterup.com/blog/corporate-learning>.

7. Building the agile future. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://learning.linkedin.com/resources/workplace-learning-report>.

8. Лопатинський Ю.М. Людський капітал як невід'ємний чинник соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / Ю.М. Лопатинський, З.І. Кобеля, І.Г. Шелюжак // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2020. – Випуск 829. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/350999588_Human_capital_as_an_integral_factor_of_social_and_economic_development/.

9. Нечаєва І. Аналіз можливості та обґрунтування необхідності створення проєктів розвитку людського потенціалу регіону [Електронний ресурс] / І. Нечаєва, О. Борисенко, Н. Онуфрієнко // Економіка та суспільство, (27) – Режим доступу <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-51>.

УДК 351.863.1:338.14:65.011.5

Корольков В.В.¹, Гришнєва В.О.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-519 НУ «Запорізька політехніка»

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Складниками трудового потенціалу, які характеризують його на рівні окремого виду економічної діяльності та на рівні підприємства,

є такі взаємопов'язані поняття, як «кадри» і «персонал», оскільки «персонал» – це весь особовий склад підприємства, організації чи установи, включаючи найманих працівників, працюючих акціонерів і власників, тобто зайнятих суспільно корисною діяльністю, а «кадри» – це основа (штатна) частина зайнятих. При цьому кожен елемент персоналу є носієм індивідуального трудового потенціалу.

Трудовий потенціал підприємства формується з внутрішніх якостей, можливостей найманих працівників та засобів реалізації цих можливостей. При цьому до внутрішніх можливостей працівника належать здоров'я, працездатність, рівень професіоналізму та кваліфікації, а до засобів реалізації цих можливостей – умови праці та побуту, рівень оплати праці, системи мотивації та стимулювання праці, технічне оснащення робочих місць тощо. Ефективність реалізації трудового потенціалу як кожного працівника, так і трудового колективу залежить від умов, у яких здійснюється трудова діяльність [1].

Трудовий потенціал підприємства у загальному розумінні характеризує можливості працівника трудового колективу, спрямовані на досягнення певної мети. При цьому необхідно враховувати, що трудові колективи володіють різними потенціалами в залежності від територіального розташування підприємства, галузевої приналежності, розмірів виробництва, статевовікової структури та іншого. Крім того, кожне підприємство має свої особливості формування колективу, трудові традиції, взаємовідносини між робітниками.

Трудовий потенціал підприємства являє собою сукупну кваліфікацію та професійні здібності всіх працівників підприємства, а також досягнення підприємства в ефективній організації праці та розвитку персоналу [2].

Структура трудового потенціалу підприємства являє собою співвідношення різних демографічних, соціальних, функціональних, професійних та інших характеристик груп працівників і відносин між ними.

Метою розвитку трудового потенціалу працівників є забезпечення організації працівниками, які володіють відповідними якісними характеристиками та відповідають її цілям та стратегії розвитку. Щодо завдань, важливим є виявлення і підтримка здатних до навчання працівників; поширення знань і передового досвіду як системи безперервного навчання персоналу; активізація потенційних можливостей співробітників; зміцнення духу творчості та змагання; робота зі створення резерву керівників; створення системи службово-кваліфікаційного розвитку і планування трудової кар'єри [3].

Розвиток трудового потенціалу як динамічна категорія має мету позитивних кількісно-якісних зрушень у власній структурі, а також

прогресивний поступ у залученні працездатного населення до суспільно-корисної праці, досягнення зростання його якісних характеристик та загальної продуктивності.

Розвиток трудового потенціалу належить до одних з основних показників прогресивності суспільства, є вирішальним важелем науково-технічного процесу. Тому у державах з розвинутою ринковою економікою все більше компаній перебирають ініціативу щодо здійснення неперервного розвитку персоналу своїх підприємств. Планування та організація розвитку персоналу стають важливими функціями управління персоналом

Завданням розвитку трудового потенціалу підприємства є:

- здійснення професійної підготовки робітників, створення сприятливих умов для ефективної роботи персоналу шляхом запровадження гнучкої системи безперервної післядипломної освіти працівників;

- організація виробничої адаптації персоналу, його професійно-кваліфікаційного просування для реалізації цілей стратегічного управління;

- забезпечення більш повного використання здібностей, інтересів і нахилів працівника, його освітнього та професійного потенціал для впровадження у практику нововведень, високих технологій з метою підвищення гнучкості підприємства, його конкурентоспроможності на ринку;

- проведення оцінювання персоналу, застосування результатів [4].

Оцінювання під час здійснення виробничої адаптації, атестації працівників, забезпечення взаємозв'язку атестації зі стратегією управління конкурентоспроможністю персоналу організації; формування позитивного ставлення персоналу до організації, її керівництва внаслідок цілеспрямованого планування трудової кар'єри працівників, ефективного матеріального і нематеріального стимулювання їх розвитку підвищення престижу та привабливості організації серед молоді й інших груп населення [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончар О.І. Методи управління трудовим потенціалом сучасного підприємства. регіону [Електронний ресурс] / О.І. Гончар, Т.В. Руденко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2021. – № 3(3). – С. 91–94. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2021_3\(3\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2021_3(3)_20). (дата звернення: 25.03.2023)

2. Зубрицька Я.О. Оцінка системи управління трудовим потенціалом підприємства [Електронний ресурс] / Я.О. Зубрицька // Вісник Запорізького

національного університету. Економічні науки. – 2021. – № 1. – С. 172–182. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2015_1_23. (дата звернення: 25.03.2023)

3. Ткаченко А.М. Інноваційні підходи до управління трудовим потенціалом суб'єкта господарювання – основа формування антикризового менеджменту / А.М. Ткаченко, С.А. Силенко С.А. // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць: у 2-х вип. ПДТУ Маріуполь. – 2020. – Вип. 1, Т. 1. – С. 53–59.

4. Харун О.А. Функції управління трудовим потенціалом промислового підприємства / О.А. Харун // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. – 2020. – Вип. 19. – С. 102–105.

5. Харун О.А. Класифікація методів управління трудовим потенціалом промислових підприємств / О.А. Харун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 10 (2). – С. 121–125.

6. Череп А.В.. Дослідження сутності економічної категорії «трудоий потенціал» у менеджменті різних рівнів / А.В. Череп, Я.О. Зубрицька // Вісник ЗНУ: збірник наукових праць: Економічні науки. – 2020. – № 4 (8). – С. 90–95.

УДК 65.012.23 : 65.014.1

Корольков В.В.¹, Данилова А.Р.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУз-519 НУ «Запорізька політехніка»

РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах розвитку четвертої індустріальної революції та корінної зміни технологій виникає потреба постійного оновлення підприємства [1]. Таки оновлення мають здійснюватися відповідно обраної стратегії.

Але зміна технологій із застосуванням нових цифрових трендів вимагає модернізації класичної теорії розроблення стратегії розвитку підприємства [2]. В цих умовах пріоритетним напрямом розвитку промислових підприємств стає інтелектуалізація процесів [3]. Разом з тим основа класичної методології розроблення стратегії розвитку підприємства залишається без змін і включає етапи аналізу зовнішнього й внутрішнього середовища, проведення SWOT аналізу з визначенням слабких та сильних сторін, оцінки загроз й можливостей. Саме результати SWOT аналізу складають основу для формування дорожньої карти розвитку підприємства.

Але «Індустрія 4.0» передбачає докорінну зміну структури виробництва з формуванням екосистеми. Тому формування дорожньої карти має відбуватися через можливості динамічної змін структури виробництва. Це має відбуватися на основі вивчення особливостей новітніх технологій та використання принципово нового обладнання на основі штучного інтелекту, широкого застосування коботів, технологій Інтернет речей і інших новітніх цифрових трендів. Оновлення виробництва і створення екосистем «Індустрії 4.0» має базуватись на постійному впровадженні нових стартапів враховуючі етапи їх життєвого циклу. Зміни класичної теорії розробки стратегії розвитку підприємства мають враховувати нові концепції «Індустрії 4.0».

Насамперед це значне підвищення впливу знань людського капіталу на визначення стратегії інноваційного розвитку підприємства. Для цього людський капітал має набувати нові компетентності з орієнтацією на технології «Індустрії 4.0». Нові знання людського капіталу технологій «Індустрії 4.0» та проведення маркетингових досліджень існуючих потреб суспільства сприяють формуванню нових ідей створення високотехнологічних продуктів для потреб суспільства. Оцінка нової ідеї має пройти повний цикл стартапу від посівної стадії до підтвердження можливості її масштабування. Обов'язковим є захист ідеї, як об'єкту прав інтелектуальної власності відповідними патентами. Що дозволить у подальшому уникнути конкуренції.

Оцінювання технологічних потреб для виготовлення нової продукції та оцінювання можливостей підприємства формують завдання інноваційного розвитку підприємства.

Оцінювання можливостей підприємства має передбачати наступні складові:

- Оцінювання технологічних можливостей підприємства;

- Оцінювання існуючої системи управління;

- Оцінювання інтелектуального капіталу у складі продукції.

Отже, в умовах «Індустрії 4.0» розробка стратегії розвитку підприємства крім традиційних етапів класичної теорії має передбачати сприяння розвитку інтелектуального капіталу, який може генерувати нові ідеї. Також крім звичайних досліджень, що передують розробленню стратегії розвитку підприємства, потребується створення екосистем для проведення перших етапів життєвого циклу стартапу від зародження ідеї до етапу масштабування. Для цього у складі підприємства мають бути універсальні технологічні можливості та фінансові резерви.

При такому підході розроблення стратегії інноваційного розвитку підприємства стає новим інструментом докорінних змін традиційної виробничої структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сигида Л.О. Формування стратегії випереджаючого інноваційного розвитку в умовах Індустрії 4.0 [Електронний ресурс] / Л.О. Сигида, Л.Ю. Сагер, Н.Є. Летуновська // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2019. – Том 29. – № 2. – С. 53–61. – Режим доступу : <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1673>
2. Краус К. М., Краус Н. М., Штепа О. В. Індустрія х.0 і індустрія 4.0 в умовах цифрової трансформації та інноваційної стратегії розвитку національної економіки. / К.М. Краус, Н.М. Краус, О.В. Штепа // Ефективна економіка. – 2021. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8901>
3. Брюховецька Н. Ю. Інтелектуалізація як пріоритетний напрям розвитку промислових підприємств в умовах Індустрії 4.0. [Електронний ресурс] / Н.Ю. Брюховецька, О.А. Чорна // Економіка промисловості. – 2019. – № 4 (88). – С. 28–57. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/166440>

УДК 338.2:65.011.5

Корольков В.В.¹, Козловська Т.Є.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-319 НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА БЕЗПЕКА ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України стало складним випробуванням для територіальних громад, особливо це вплинуло на соціальний розвиток та їх безпеку.

Саме територіальні громади опинилися в активному епіцентрі жорстких умов життя у час воєнного стану. Реформа децентралізації значно підвищила спроможність територіальних громад самостійно вирішувати проблеми, що стосуються їх територій, але війна диктатор, і нові умови життя потребують швидкого і грамотного реагування для їх вирішення. Тому стратегії розвитку територіальних громад, що були прийняті на початку 2022 року, стали не актуальними.

Згідно Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, до війни в Україні було створено 1469 територіальних громад. На сьогодні, 329 територіальних громад

розташовані у районах проведення бойових дій, перебувають у тимчасовій окупації чи оточенні. Це території громад Донецької (66), Харківської (56), Дніпропетровської (10), Луганської (37), Запорізької (56), Херсонської (49), Миколаївської (26), Сумської (22), Чернігівської (5) областей. [1]

Оцінивши ситуацію в країні варто виділити декілька проблем з яким зіткнулися територіальні громади. Велика відповідальність лягла на територіальні громади на територіях яких не ведуться активні бойові дії, і головні завдання, на які зосереджено основні зусилля, це забезпечення умов безпеки життєдіяльності населення та організацій всіх форм власності, а також надання допомоги внутрішньо переміщеним особам. Такі територіальні громади створюють центри реєстрації вимушено переміщених осіб. В цих центрах можна отримати: тимчасове поселення, медичну та психологічну допомогу, поїсти, взяти необхідні речі, серед яких одяг та засоби особистої гігієни. Також в створюються гарячі телефонні лінії, за якими можна отримати інформацію про допомогу, і центри де можна отримати гуманітарну допомогу. Дуже велику роботу роблять волонтери та громадські організації, співпрацюючи з органами влади, вони надають матеріальну, психологічну та юридичну допомогу населенню.

Як наслідок вторгнення РФ на територію України, територіальні громади потерпіли втрат людського ресурсу, а саме це втрати мобілізованих та цивільного населення, втрати в наслідок міграції та депортації.

В перші дні війни саме тероборона відіграла важливу роль, і стала на захист територіальної громади. Налякані люди намагалися зберегти своє життя та життя своїх близьких, тому активно вступали до лав тероборони.

Також значно знизився рівень здоров'я населення через постійні бойові дії на території їх мешкання, через постійні переживання та стреси, через не достатню спроможність медичних закладів, внаслідок їх руйнації або під час посилення небезпеки, надавати якісні медичні послуги. Зокрема від початку повномасштабної війни в Україні пошкоджено 1218 закладів охорони здоров'я, з яких 540 лікарень – зруйновані частково, а 173 – повністю.[2]

На окупованих територіях та територіях де ведуться бойові дії, безпосередньо після проблеми безпеки, постає проблема отримання освіти. За даними МОН України станом на березень 2023 року пошкоджено 3156 закладів освіти, з них 440 повністю зруйновано, значного руйнування зазнало близько 15% дослідницької інфраструктури освітніх та наукових установ. У більшості закладів на територіях, які були під тимчасовою окупацією, знищено, пошкоджено або

викрадено обладнання.[3] Внаслідок воєнних дій населення не може в повному обсязі отримати освіти, тому навчальні заклади працюють тільки в дистанційному режимі. Але такий спосіб навчання ускладнюється через постійні відключення світла, відсутності зв'язку та стабільного інтернету.

Отже, після повномасштабного вторгнення РФ територіальні громади зіткнулися з низкою проблем та перешкод, що сповільнювали соціальний розвиток та значною мірою вплинули на безпеку, але завдяки мужності та стійкості українського народу, завдяки наполегливій праці державних служб і місцевих органів влади, громади стали протидіяти окупантам та працювати на перемогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний сайт України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minre.gov.ua/2022/12/13/onovleno-perelik-gromad-urajonah-bojovyh-dij-na-tot-i-tyh-shho-v-otochenni/BOO3> Укрінформ <https://www.ukrinform.ua/tag-vooz>

2. Офіційний сайт МОН України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>

УДК 111

Соріна О.О.¹, Кузьменко О.О.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-519 НУ «Запорізька політехніка»

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективне управління підприємством є ключовим фактором, що визначає його успішність та стійкість на ринку. Для забезпечення ефективності структури управління необхідно використовувати показники, які допоможуть оцінити її рівень продуктивності та виявити можливості для покращення. Такі показники можуть бути різноманітні, від показників ефективності функціональної та процесної структур до показників ефективності командної та матричної структур.

Показники оцінки ефективності структури управління підприємства є важливим інструментом для оцінки результативності управлінської діяльності. Їх використання дозволяє зрозуміти, наскільки добре організовано управління підприємством, які аспекти можуть бути покращені і які проблеми потрібно вирішувати в першу чергу.

Оцінка ефективності структури управління підприємства є важливою задачею для підприємств у будь-якій галузі. Показники ефективності структури управління підприємства можуть бути визначені за допомогою таких факторів, як:

- а) виконання стратегічних цілей підприємства;
- б) забезпечення ефективного функціонування організації;
- в) мінімізація затрат та оптимізація використання ресурсів;
- г) підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Показники оцінки ефективності структури управління підприємства можна класифікувати на абсолютні та відносні.

Абсолютні показники характеризують ефективність структури управління без порівняння з іншими підприємствами. До абсолютних показників можна віднести, наприклад, кількість керівних посад, рівень зайнятості управлінського персоналу, структуру розподілу витрат на управління відносно загальних витрат підприємства.

Відносні показники оцінки ефективності структури управління визначаються порівнянням з показниками інших підприємств відносно галузі або з міжнародними стандартами. До відносних показників можна віднести, наприклад, коефіцієнт ефективності управління активами, коефіцієнт використання ресурсів на одиницю продукції, відсоток витрат на управління відносно валового доходу.

У статті [1] досліджено показники, які можуть бути використані для оцінки ефективності структури управління підприємства. Зокрема, авторка розглядає такі показники, як рівень централізації прийняття рішень, рівень децентралізації виконання завдань, ефективність комунікації між підрозділами, рівень контролю за виконанням завдань та рівень автономності підрозділів. Авторка стверджує, що показники оцінки ефективності управління підприємством можуть відрізнятися в залежності від організаційної структури. Наприклад:

а) Функціональна структура. Показники можуть включати ефективність використання бюджету, часу, матеріалів, персоналу тощо.

б) Дивізійна структура. Показники можуть включати обсяг продажів, рентабельність, чистий прибуток, ринкову частку тощо.

в) Матрична структура. Показники можуть включати час виконання проєкту, вартість проєкту, якість роботи тощо.

г) Сіткова структура. Показники можуть включати кількість та якість виконаних вузлів, час на виконання тощо.

Отже, показники оцінки ефективності управління підприємством можуть бути різними в залежності від організаційної структури та можуть бути специфічними для кожної з них.

В якості антипода додаково була розглянута інша стаття [2]. Мелешко О.В. та Медінська Ю.В. також розглядають показники оцінки ефективності структури управління підприємства. Вони порівнюють галузеві показники оцінки ефективності управління підприємствами та проводять на основі таких факторів, як:

а) Специфіка галузі. Різні галузі мають свої особливості, тому показники ефективності можуть відрізнятися в залежності від галузі.

б) Розмір підприємства. Розмір підприємства може впливати на те, які показники ефективності є більш важливими.

в) Тип продукції або послуг. Показники ефективності можуть відрізнятися залежно від типу продукції або послуг.

г) Особливості ринку. Ринкові умови можуть впливати на те, які показники ефективності є більш важливими.

Обидві статті присвячені питанням оцінки ефективності структури управління підприємства, але вони мають різний підхід до цієї проблеми. Після аналізу цих статей, від себе хотілось би внести додаткові пропозиції щодо оцінки ефективності структури управління підприємством.

По-перше, можна ввести оцінку ефективності з точки зору сталого розвитку підприємства, що включатиме аналіз економічних, соціальних та екологічних показників.

По-друге, важливо враховувати міжкультурні аспекти при оцінці ефективності структури управління, особливо якщо підприємство має міжнародний бізнес.

По-третє, можна розглянути питання впровадження інноваційних технологій в структуру управління підприємством, що дозволить підприємству ефективніше використовувати свої ресурси та збільшити конкурентоспроможність на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаврентьева А. В. Показники оцінки ефективності структури управління підприємства / А. В. Лаврентьева // Економіка та управління. – 2019. – № 3(42). – С. 49–54.

2. Мелешко, О. В. Оцінка ефективності структури управління підприємством: методичний підхід / О. В. Мелешко, Ю. В. Медінська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2018. – Т. 2, № 1. – С. 10–20.

ПРОЦЕС РОЗРОБКИ РЕКЛАМНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Формування рекламної стратегії підприємства потребує ретельного аналізу цільової аудиторії, продукції підприємства, визначення її переваг та унікальної торгової пропозиції для клієнта, яка може бути покладена в основу рекламного позиціонування, дослідження рекламної активності конкурентів. Все це потребує використання певного набору інструментів та моделей, які застосовуються ситуативно в залежності від галузі, продукту, стадії життєвого циклу, розміру підприємства та його фінансових можливостей.

Створення реклами та рекламної стратегії можна описати різними моделями, серед яких найбільш популярною є модель AIDA (Attention – Interest – Desire – Action).

Для формування ефективної рекламної стратегії необхідно ретельно проаналізувати потенційних споживачів та визначити цільову аудиторію, на яку будуть спрямовуватися рекламні заходи та звернення. Дослідження цільової аудиторії передбачає з'ясування її потреб, які потребують задоволення та «біль», що має потенційний клієнт і яку можна вирішити продуктом або послугою підприємства, шляхом створення унікальної торговельної пропозиції. Досконале знання природи та сутності потреб дозволить формувати ефективну рекламу, яка буде орієнтуватися на задоволення конкретної потреби споживача та створення унікальної пропозиції та відповідного позиціонування. Унікальна торговельна пропозиція – це те, чим продукція підприємства може відрізнитися від аналогічних продуктів конкурентів, що може слугувати базою для рекламного позиціонування та впливу на потреби цільової аудиторії.

Метою рекламної стратегії може бути: збільшення продажів; створення потреби; поповнення бази даних контактів для поштових розсилок та здійснення дзвінків; створення образу продукту у споживача – позиціонування; збільшення лояльності споживачів; зростання рівня обізнаності про продукт та підприємство; лідогенерація; зростання коефіцієнту взаємодії з рекламою (для соціальних мереж); зростання трафіку на сайт (для мережі Інтернет); зростання рівня конверсії тощо.

Після проведення попередньої підготовки – аналізу потреб, сегментації, формування концепції продукту та вибору цілей та завдань

рекламної стратегії наступним етапом є обґрунтування ідеї реклами. Рекламна ідея – раціональні та емоційні аргументи, що є основою рекламного повідомлення і базою формування переконання споживача про те, що саме даний товар здатний найбільшою мірою задовольнити його потреби. Вибір рекламного звернення (ідеї, заклику, тексту) здійснюється в межах позиціонування товару, оскільки воно вказує на основні переваги товару для споживача. Головним правилом розробки рекламної ідеї – є постійність та послідовність рекламних комунікацій.

Після визначення рекламної ідеї, наступним етапом формування рекламної стратегії є визначення учасників рекламного процесу, вибір виду і засобів реклами. Учасниками рекламного процесу є рекламодавець, виробники реклами, рекламні агенції, канали розповсюдження рекламних повідомлень, рекламні плейсменти (офлайн середовище, мережа Інтернет). В залежності від плейсменту будуть обиратися рекламні інструменти.

Розмір рекламного бюджету можна визначити шляхом використання одного з наступних методів: відсоток від продажів; метод «за остаточною принципом»; метод конкурентного паритету; метод цілей та завдань; метод впливу на сприйняття; методу, що ґрунтується на меті максимізації прибутку.

Створення рекламного продукту, вибір способу передачі реклами – цей етап розробки рекламної стратегії відноситься до креативної складової. Рекламна стратегія на етапі створення рекламного продукту включає у себе багато різних складників: ідею, форму, контекст, плейсмент, план показів, технології та інструменти.

Заключний етап розробки рекламної стратегії – визначення термінів реалізації. Рекламна стратегія може створюватися на період від одного до трьох років, але складається вона з окремих рекламних подій, терміни реалізації яких від місяця до півроку. Терміни реалізації рекламних подій залежать від: мети реклами; каналів розміщення рекламних повідомлень; технологій реклами, які будуть задіяні. Якщо підприємство надає перевагу класичній рекламі (телебачення, радіо, друковані ЗМІ тощо), то рекламні заходи будуть доволі короткими за часом, оскільки вимагає високих витрат, значних затрат ресурсів у створення рекламного продукту, його демонстрації цільовим аудиторіям, оцінки ефективності. Рекламна стратегія в Інтернет-маркетингу може бути розрахована на триваліший час оскільки створення, розміщення та коригування рекламного продукту тут набагато простіше, вимагає коротших термінів, менших ресурсів. Інтернет реклама дешевша, при цьому ефективність її значно вища за рахунок таргетингу.

Для підвищення ефективності рекламної стратегії та її результативності підприємства застосовують змішані інструменти створення та показу реклами, оскільки і реклама в її класичному розумінні досі відіграє важливу роль, і новітня інтернет-реклама стає все більш ефективною та затребуваною, особливо в умовах значних змін зовнішнього середовища, глобальних природних та технологічних катаклізмів, пандемій та війн.

УДК 658.821:339.17

Тесленок І. М.¹, Толмачова К.А.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-519 НУ «Запорізька політехніка»

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічне планування діяльності підприємств дозволяє реалізувати поставлені цілі з урахуванням можливостей та перспектив розвитку, скоординувати діяльність усіх підрозділів підприємства в напрямку підвищення ефективності його функціонування, оптимізувати ресурсний потенціал підприємств. Загалом стратегічне планування являє собою комплекс дій та рішень керівництва підприємства, що спрямовані на досягнення поставлених цілей [1].

Найважливіше завдання стратегічного планування – забезпечення підприємству можливостей досягнення необхідної переваги перед іншими конкурентами шляхом використання найефективніших засобів, що сприяють поставленим цілям. Тому стратегічне планування на промислових підприємствах має бути спрямовано на їх довгостроковий розвиток, досягнення більш високих темпів економічного зростання на основі поетапного вдосконалення різних виробничо-технічних факторів та організаційно-управлінських структур з метою забезпечення високої якості роботи персоналу і рівня життя своїх працівників.

Стратегічне планування на мікрорівні, як підтверджує світова практика, є основою взаємодії безлічі внутрішніх і зовнішніх економічних процесів, факторів і явищ [4].

Стратегічний план задає перспективні напрямки розвитку підприємства, визначає основні види діяльності організації, дозволяє пов'язувати в єдину систему маркетингову, проектну, виробничу і фінансову діяльність, а також дозволяє краще розуміти структуру потреб, процеси планування, просування і збуту продукції, механізм формування ринкових цін; встановлює кожному підрозділу, в цілому

організації конкретні і чіткі цілі, які узгоджуються із загальною стратегією розвитку підприємства, забезпечує координацію зусиль усіх функціональних служб організації.

Стратегічний підхід стимулює менеджерів підприємства краще оцінювати свої сильні і слабкі сторони з точки зору конкурентів, можливостей, обмежень і змін навколишнього середовища.

Послідовність розробки стратегічного плану підприємства: прогнози та сценарії розвитку зовнішніх та внутрішніх умов на основі SWOT-аналізу; аналіз зовнішніх та внутрішніх економічних умов функціонування підприємства; прогноз реалізації виробленої продукції по кожній групі клієнтів; кошториси витрат на модернізацію підприємства; аналіз джерел фінансування та прогноз інвестиційних ресурсів; розробка прогнозного бюджету; зведені розрахунки стратегічного плану із зауваженням всіх учасників; розробка поточних планів на наступний рік; затвердження стратегічного і поточного планів; розробка організаційних планів (планів-графіків) [2].

Методи стратегічного менеджменту на підприємстві почали використовуватися тільки в останні роки.

Рівень складності та використання, як і раніше, дуже обмежений. Стратегія на підприємстві зводиться до місії, стратегічних цілей і стратегічного плану. Стратегії на підприємстві у такій обмеженій формі, як правило, формалізовані і поєднані з планом реструктуризації, який розроблений керівництвом.

Стратегії управління підприємством часто розглядаються як основний офіційний документ, що дає змогу уникнути деяких питань для різних зацікавлених сторін. Часто у стратегії наведено лише теоретичні положення і, менш імовірно, запропоновано конкретні рішення з управління. Більшість керівників також дистанціюються від цієї стратегії, яку вони створюють, зазначаючи, що вона адаптована до потреб органів підпорядкування та інших зацікавлених сторін [3].

Отже, проблема полягає у звуженні стратегії до опису місії і цілей, а також фінансових питань та управління якістю продукції. Недостатньо представлені в стратегії окремі частини маркетингу (наприклад, бренд-стратегії), управління людськими ресурсами (наприклад, системи стимулювання праці). Така вузька перспектива обмежує використання багаточисленних перевірених засобів стратегічного управління у різних функціональних сферах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковтун О. І. Стратегії підприємства: монографія / О.І. Ковтун – Л.: видавництво Львівської комерційної академії, 2020. – 424 с.

2. Кравцова Л.В. Стратегічне планування розвитку промислового підприємства / Л.В. Кравцова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2019. – № 3. – С. 125–127.

3. Ліпець Ю.А. Впровадження стратегічного менеджменту на підприємствах України як прогресивного напрямку їх розвитку / Ю.А. Ліпець // Проблеми науки. – 2020. – № 6. – С. 55–58.

4. Точилін В.О. Моделі стратегічного планування: світовий досвід та практика впровадження / В.О. Точилін // Актуальні проблеми економіки. – 2021. – № 1. – С. 109–116.

УДК 338.43:330.341.1

Шитікова Л.В.¹ Змикало О.С.²

¹ канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ.гр.ФЕУ-518 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ АГРОІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Використання інновацій, як одного з головних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності, здійснюється безсистемно в провідних країнах світу. Виникнення й поглиблення проблем аграрного комплексу, спричинених недостатнім розвитком інноваційної діяльності в Україні, призводить до нераціонального використання природних ресурсів, низького рівня прибутковості та зниження адаптивності суб'єктів внутрішнього ринку до мінливого зовнішнього середовища.

Значний внесок досліджень різних аспектів, які пов'язані з інноваційною діяльністю аграрного комплексу, досліджували вітчизняні фахівці, такі як: О. Височан, І. Буднікевич, В. Андрійчук, І. Вініченко, О. Кот, О. Янковська та ін. Однак, в умовах глобалізаційних економічних процесів, питання інноваційного розвитку підприємств аграрної сфери потребують подальших досліджень та удосконалень.

Враховуючи важливість інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору для функціонування економіки держави, виникає необхідність дослідження проблем, які перешкоджають активізації інноваційної діяльності та визначення основних механізмів інноваційно-орієнтованого розвитку.

Узагальнюючи основні точки зору різних науковців, під «агроінновацією» слід розуміти системні впровадження новацій в аграрній сфері, задля одержання різних видів ефекту на основі задоволення певних соціальних потреб та забезпечення продовольчої безпеки країни. Мета реалізації розвитку інноваційної діяльності в аграрній сфері складається на основі формування оптимального завантаження виробництва та забезпечення

раціонального функціонування окремих складових відповідного наукового потенціалу. Елементами розвитку виступають: інститути інноваційної діяльності, наукове забезпечення аграрного підприємства та підприємництво [1]. Інноваційна діяльність агропродовольчого ринку повинна відбуватися у двох напрямках:

- фокус на потреби ринку і споживачів, яким відповідає маркетингова політика підприємства;

- концентрація на ресурсах, тобто досягнення в науковій і виробничій сферах, технологіях, управлінських механізмах, оптимізуючи цим самим використання матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів [2].

Основними організаційними формами інноваційних підприємств, які у тій чи іншій мірі розвинуті на сьогодні в аграрній сфері України, є насамперед технопарки та аграрні кластери. Переваги аграрних технопарків полягають у тому, що вони дозволяють здійснювати апробацію наукових розробок та їх адаптацію до зональних умов та вимог сільськогосподарського виробництва. Протягом останніх років, незважаючи на природний потенціал в Україні, який міг би посісти провідне місце серед країн ЄС, рівень інноваційної активності підприємств аграрного сектору залишається низьким, що є результатом незадовільного державного фінансування інноваційної діяльності підприємств. Можливості аграрних підприємств обмежені внаслідок впливу багатьох чинників:

- відсутність державної інноваційної підтримки;

- недосконалість фінансово-кредитної системи, законодавчого забезпечення;

- нерозвиненість венчурного та лізингового фінансування;

- не адаптованість інноваційної діяльності до інституційного ринкового середовища [1];

- несприятливий інвестиційний клімат та низький рівень інвестиційної привабливості;

- обмежені фінансові можливості аграрних підприємств;

- різке підвищення цін на нові засоби виробництва;

- недостатній розвиток інноваційних досліджень у сільському господарстві [3].

Інноваційний розвиток підприємств агропромислового виробництва можливий тільки на основі відповідної моделі, яка має враховувати регіональні особливості агропромислового виробництва та можливості інноваційного розвитку. Саме тому необхідно забезпечити організацію конкурентоспроможного виробництва агропродовольчої продукції, що можливо завдяки таким напрямкам:

- концентрації капіталу на пріоритетних напрямках розвитку, зокрема освіти, науці, прогресивних технологіях, підприємницькій активності на ринку наукомісткої продукції;
- переорієнтувати інвестиції в розвиток галузей сільського господарства з порівняно високою інтенсивністю виробництва;
- створення механізму вільної конкуренції між суб'єктами інноваційної діяльності та формування ринку інновацій;
- створення певних умов для залучення інновацій в аграрний сектор економіки, через вдосконалення податкового законодавства, запровадження ринку землі тощо;
- надання пільг аграрним підприємствам, які активно втілюють інноваційні розробки у своїй виробничій діяльності;
- забезпечити правовий механізм з захисту права власності на отримані результати науково-технічної діяльності;
- запровадження інформаційної політики направленої на створення «інноваційного мислення» менеджерів середньої та вищої ланки аграрного сектору [4].

Тобто, швидкий розвиток і підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств суттєво залежать від ефективності їх інноваційної діяльності. Стратегічним завданням держави в цьому процесі має стати запровадження інституцій та фінансування, які здатні створити належні умови для ефективного запозичення найкращих інноваційних продуктів та просування їх у діяльність підприємств аграрного сектора України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шпикуляк О.Г., Грицаєнко М.І. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері: менеджмент та ефективність: монографія. / О.Г. Шпикуляк, М.І. Грицаєнко. – Х.: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 255 с.
2. Полегенька М.А. Особливості інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах України / М.А. Полегенька // Агросвіт. – 2017. – №6. – С. 49–53.
3. Горупашенко А. Методи та механізми управління інноваційною діяльністю аграрного підприємства / А. Горупашенко // Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., 06 жовт. 2022р. м. Вінниця – 2022. – С. 185–191.

УДК 331.5

Шитікова Л.В.¹Косенко О. С.²

¹ канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ.гр.ФЕУ-211 НУ «Запорізька політехніка»

ГІБРИД ЯК НАЙБІЛЬШ ЗБАЛАНСОВАНА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ

У сучасному світі, де технології стають все більш доступними та розвиненими, моделі гібридного офісу стають все популярнішими серед компаній та їх співробітників.

Гібридна модель організації праці характеризується зайнятістю працівників в різних місцях: як в корпоративному офісі, в приміщеннях для коворкінгу, во власній квартирі, так і в громадських місцях, якими є парки, кафе и т.п. залежно від потреб компанії та самого працівника. У зв'язку з пандемією багато компаній змушені були перейти на дистанційну роботу. Однак через деякий час, з початком вакцинації та послабленням карантинних обмежень, деякі компанії почали повертатися до офісу. У зв'язку з цим з'явилася необхідність у моделях гібридного офісу, які б комбінували роботу в офісі та на відстані.

Гібридний офіс – це простір, в якому взаємодіють співробітники, що працюють в різних робочих графіках, а також співробітники, які працюють віддалено з дому або ж з будь-якої точки світу. Робочі простори в гібридній моделі мають бути спроектовані таким чином, щоб оптимізувати діяльність співробітників, чого практично неможливо досягти в умовах «home office». Адже така організація праці має служити працівникам і компаніям, об'єднуючи колег та сприяючи встановленню зв'язків, що надихають на творчість, інновації та навчання.

Моделі гібридного офісу можуть бути різними, залежно від потреб компанії та її співробітників. Одна з можливих моделей – це три дні в офісі та два на відстані. Ця модель дозволяє співробітникам працювати з дому та в офісі, забезпечуючи баланс між роботою та особистим життям. Крім того, вона дозволяє економити кошти на оренді офісного приміщення.

Інша модель – це плавний перехід до гібридного офісу. Компанії, які обирають цю модель, можуть дозволити своїм співробітникам працювати з дому на початку, а потім поступово повертатися до офісу. Це дає можливість зменшувати ризик зараження та допомагає співробітникам звикнути до нових робочих умов.

Остання модель – це гнучкий графік. У цій моделі співробітники можуть обирати, коли працювати з дому та коли в офісі. Ця модель дає співробітникам більше свободи та контролю над своїм робочим графіком, що може забезпечити кращу робочу ефективність та задоволеність.

Традиційна офісна модель зазнає масштабних змін. Працівники не впевнені, чи безпечно їхати на роботу, а компанії сумніваються – чи безпечно відкривати офіс. Орендодавці не впевнені щодо знижок на незатребувані офіси, а інвестори – як оцінювати офісні активи сьогодні під час прийняття стратегічних рішень. У довгостроковій перспективі, працівники можуть відчувати себе менш прив'язаними до фізичного офісу, та попри все, офіс відіграватиме значну роль у підтримці корпоративної культури, співпраці та інновацій.

Важливо те, що ми сьогодні спостерігаємо абсолютне злиття фізичного та цифрового простору. Головне питання полягає в тому, наскільки ефективно виявиться робота в команді для різних секторів бізнесу, що визначатиме майбутнє офісів та присутність в портфелях компаній.

Існують обмеження віддаленої роботи та дистанційної зайнятості для різних категорій працюючих.

Програмісти та інші ІТ-спеціалісти можуть мати менше обмежень віддаленої роботи, їхні завдання можуть бути виконані за допомогою комп'ютера та Інтернету. Однак, такі працівники можуть зазнавати обмежень відсутності доступу до необхідного програмного забезпечення або обладнання.

Ціла низка працівників має певні обмеження щодо праці, використовуючи гібридну модель. Такими є: медичні працівники такі як лікарі, медсестри та інші медичні фахівці, можуть зазнавати обмежень віддаленої роботи, оскільки їхня робота пов'язана з наданням медичної допомоги пацієнтам в присутності; вчителі та викладачі також можуть зазнавати певних обмежень при виконанні своїх професійних обов'язків віддалено, наприклад брак прямого контакту зі студентами, який може бути необхідним для ефективного викладання та розвитку; продавці та представники клієнтської служби. Дистанційна зайнятість може знизити якість обслуговування клієнтів, оскільки спілкування через Інтернет не завжди ефективне в порівнянні з особистим контактом; робітники, які займаються важкою фізичною роботою, можуть мати обмеження у виконанні своїх завдань віддалено. Такі роботи можуть вимагати присутності на робочому місці, що ускладнює віддалену зайнятість.

Серед основних переваг зазначеної форми організації праці слід зазначити:

розширення кадрів. Новий формат дозволяє наймати найкращих фахівців, забезпечуючи талановитим співробітникам кращі умови праці, гнучкий графік роботи. Коли колеги відчують, що у них поганий баланс між роботою та особистим життям, то найчастіше вирішують покинути фірму;

підвищення продуктивності. Висока ефективність забезпечується завдяки більшій гнучкості та оптимізації робочих навантажень (співробітники можуть продовжувати працювати, навіть якщо у них застуда або незначні проблеми зі здоров'ям).

поліпшення відносин з персоналом. Професіонали, яких поважають і яким довіряють, з більшою ймовірністю будуть довше залишатися залученими в роботу.

Але гібридна зайнятість крім переваг має певні недоліки, якими є: складнощі у комунікації між працівниками і як слідство помилки в роботі та неправильне розуміння завдань;

відчуття соціальної ізоляції серед працівників, що може впливати на їх емоційний стан та загальний настрій;

перенавантаження працівників, особливо тих, хто працює з дому, через невідповідний робочий розпорядок та відсутність регулярної фізичної активності.

Отже, гібридний підхід до організації праці влаштує як робітників, так і їх роботодавців, тому що має цілу низку переваг. Гібридна зайнятість може допомогти підвищити продуктивність, оскільки працівники можуть працювати в зручному для них місці та часі. Компанії, що використовують гібридну зайнятість, можуть знизити витрати на оренду офісних приміщень та інші витрати. Тому робота майбутнього – це гібридна модель.

УДК 35.077:004.738.5

Шитікова Л.В.¹, Нефьодова А.В.²

¹ канд. екон. наук., доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-510 НУ «Запорізька політехніка»

ЕЛЕКТРОННІ ПОСЛУГИ: ДОДАТКИ, ЯКІ РОБЛЯТЬ НАШЕ ЖИТТЯ ПРОСТІШЕ

Згідно з законодавством України, електронні послуги – це послуги, які постачаються через мережу Інтернет, автоматизовано, за допомогою інформаційних технологій та переважно без втручання людини, у тому числі шляхом встановлення спеціального застосунку або додатка на смартфонах, планшетах, телевізійних приймачах чи інших цифрових пристроях.

Згідно даних статистики за останні роки Україна стрімко розвивається в зазначеному напрямку та впроваджує електронні послуги у повсякденне життя.

Аналіз корисності використання додатків показує, що за їх допомогою громадяни можуть замовити необхідні документи онлайн;

оформити паспорта громадянина України та закордонний паспорт одночасно; зробити аутентифікацію, тобто підписати будь-які документи електронним підписом; зробити розрахунки за побутове обслуговування/освіту онлайн; отримати державні послуги «там де тобі зручно», за принципом «єдиного вікна»; зручно контролювати банківські рахунки. Суттєвою перевагою є спрощення ведення бізнесу, доступність та прозорість та економія часу і коштів споживачів електронних послуг.

Але, як і у всього нового, при впровадженні електронних послуг є проблеми, пов'язані:

- з економічною безпекою – не достатня захищеність інформації і звітів українських компаній і підприємств перед загрозами з боку недобросовісних конкурентів;

- «форс-мажорними» обставинами – збій обладнання (відключення електрики, «зависання» системи електронного документообігу, електронної черги, реєстрації тощо), що призводить до паралічу всієї роботи адміністративних органів;

- питаннями сумісності – всі різноманітні технології електронного урядування, що впроваджуються як в органах державної влади, так і в органах місцевого самоврядування, обов'язково мають бути сумісними одна з одною, тощо.

З негативних моментів – час на знайомство з додатком: комусь може вистачити і 5 хвилин, щоб зрозуміти як все працює, у когось піде більше часу.

Серед найбільш популярних у населення електронних додатків слід зазначити такі як Приват24, E-health.

Додаток E-health зручний сервіс, який допомагає знайти та обрати лікаря за відгуками від інших пацієнтів, за стажем роботи; записатися до лікаря на дату, яка буде зручна; переглянути результати аналізів та діагностики в своїй електронній картці. І це все можна зробити в твоєму телефоні не виходячи з дому.

Приват24 – це невід'ємний застосунок для українців, які хочуть контролювати свої банківські карти; сплачувати все, коли зручно; відкривати та перепускати карти онлайн та ще багато інших корисних послуг.

Що ж стосується найголовнішого додатку нашої держави Дія, то він виконує велику кількість адміністративних послуг, а саме користування цифровими документами, а також замовлення довідок за кілька хвилин без затрати часу та фінансів.

Із вищеперерахованого з'ясовано, що державні додатки мають велику кількість можливостей для українців, впровадження електронних послуг за допомогою зручних застосунків допоможе кожному українцю вирішити важливі життєві питання.

УДК 353(474)

Шитікова Л. В.¹, Самсонова І. А.²

¹ канд. екон. наук., доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-520 НУ «Запорізька політехніка»

УКРАЇНСЬКЕ РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМАТИКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Управління соціально-економічним територіальним комплексом держави базується на державному управлінні, яке, в свою чергу, здійснюється органами місцевого самоврядування та державної влади, а також різноманітними об'єднаннями, виходячи відповідно з інтересів громад різних рівнів. Органи державної влади, країна в цілому, її соціально-економічні системи та місцеве самоврядування, громади та громадяни виступають одночасно і як суб'єкти, і як об'єкти управління.

Регіональна політика – невід'ємна складова державної політики України. Варто зазначити, що до її основи покладено так званий регіональний фактор. Регіональна політика містить у собі ряд заходів економічного, політичного, екологічного, соціального, гуманітарного характеру та спрямовується на національну та науково-технологічну сфери.

Що стосується використання термінів «регіональний менеджмент» і «регіональне управління» в українській практиці, то, на наш погляд, більш відповідним слід вважати другий термін, оскільки перший передбачає і асоціюється з поняттям професійної підготовленості, професійного застосування досягнень, принципів, методів та інструментів сучасної науки. В Україні в більшості випадків вищі посадові особи системи регіонального управління (губернатори, президенти, керівники урядів, адміністрацій), а також значна частина чиновницького апарату не мають належної професійної підготовки та досвіду менеджменту в нових ринкових, інноваційних та глобалізаційних умовах. Тому той чи інший вплив соціально-економічних процесів здійснюється часто не на науковій основі, а волонтаристичними методами (так би мовити, «За інтересами»), або методом «проб і помилок», або «по інтуїції», що не кращим чином позначається на соціально- економічну ситуацію в регіоні. У зв'язку з цим в сучасних умовах вважаємо більш доречним використовувати термін «регіональне управління», маючи на увазі, що воно є складовою частиною державного управління [1].

Існують різні типи організаційних структур регіонального управління. На сучасному етапі переважаючими є бюрократичні типи структур, зокрема лінійні і лінійно-функціональні, рідше дивізіональні. Організаційні структури регіонального управління створюються в

залежності від [2]: а) рівнів управління (наприклад, державний, регіональний чи місцевий); б) цілей і завдань, що стоять перед системою управління і ін.

Найчастіше в силу складності вирішуваних завдань у регіональній системі управління виділяються основні підсистеми, які безпосередньо реалізують цілі управління, і підсистеми забезпечення, покликані створити необхідні умови для функціонування основних підсистем (інформаційне забезпечення, кадрове забезпечення, законодавчо-нормативна база та ін.).

Важливою складовою частиною регіональної системи управління є інформаційне забезпечення, покликане забезпечувати органи управління повною, достовірною, актуальною та адекватною інформацією всі рівні регіонального управління [3]. У складі інформаційної системи створюється база даних – спеціально організована структура інформаційних елементів про параметри і показники діяльності організації. База даних являє собою інформаційну модель керованого об'єкта і є джерелом інформації для обґрунтування і прийняття управлінських рішень в усіх підрозділах організації.

Державна регіональна політика – важлива сфера діяльності держави, пов'язана з її регіональним розвитком, обумовленим відмінностями в суспільно-географічному розташуванні регіонів, природно-ресурсному, демографічному, науково-інтелектуальному потенціалі, структурі господарської діяльності, рівні концентрації виробничої сфери та сфери послуг і формах їх територіальної організації [4]. Регулювання територіального розвитку не може бути результативним, якщо не буде ґрунтуватися на теоретичних уявленнях про його суть і значення регулюючих впливів, а також на використанні досвіду ефективного впровадження заходів державного регулювання регіонального розвитку в провідних зарубіжних країнах.

Проблема державного управління регіональним розвитком особливо актуальна для країн в умовах трансформацій, коли йде пошук балансу між ринковими і державними методами регулювання розвитку економіки або між тенденціями тяжіння до самостійності деяких регіонів і збереженням ефективної державної вертикалі влади.

Таким чином, узагальнення науково-методологічних підходів, детальне вивчення історіографії державної регіональної політики, застосування досвіду ефективної державної регіональної політики в зарубіжних країнах повинні бути основою для формування моделі державного управління регіональним розвитком в сучасній Україні [5]. Воно передбачає оптимальне поєднання самостійності регіонів, перш за все в сфері вирішення повсякденних питань місцевого (регіонального) розвитку, і координуючої, стимулюючої ролі центру (представляє

інтереси суспільства, країни в цілому). Синергія двох складових при невідмінному обліку ролі самоврядування матиме позитивні наслідки при практичному застосуванні.

Отже, вивчення теоретичних основ і практичного функціонування сучасної системи регіонального управління в ряді суб'єктів нашої держави дозволяє виділити ряд її характерних ознак, зокрема, таких як: гнучкість; адаптивність; маневреність; комплексність охоплення вирішуваних проблем; раціональна реалізація специфічного потенціалу; ефективне використання нових інструментів менеджменту; раціональна побудова організаційної структури, відмова від багатоланковості та багатоступінчастості; децентралізація управління і посилення горизонтальних зв'язків; швидке реагування на різні зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищі; активізація творчості, інноваційності, ініціативи; стимулювання ділової активності, сприяння підприємництву; впровадження стратегічного планування; здатність формування соціальної консолідації в регіональному співтоваристві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воротін В.С. Шляхи модернізації механізмів і інструментів державного і регіонального управління в Україні / В.С. Воротін. // Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика (зб. наук. пр.), №5. – 2018. – №5. – С. 146–153.
2. Желяк А.А. Сучасний стан та стратегія регіональної політики в Україні / А.А. Желяк //The 9 th International scientific and practical conference “Modern research in world science”(November 28–30, 2022) SPC “Sci-conf. com. ua”. – 2022. – С. 1293.
3. Карташов Є. Г. Державне та регіональне управління / Є.Г. Карташов // Університет менеджменту освіти. 2019 – №1..
4. Маєв А. Шляхи інституціоналізації регіонального управління в сучасній Україні / А. Маєв //Актуальні проблеми державного управління. – 2016. – №. 2. – С. 79–84.
5. Трачук П.А.. Проблеми організації регіонального управління в Україні / П.А. Трачук, П.П. Черевко //Науковий Вісник Ужгородського Національного Університету. – 2020. – С. 48.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗДОБУВАЧІВ ПРИ НАВЧАННІ В ГАЛУЗІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

В сучасному світі комунікація між людьми грає велику роль в житті. В наш час спілкування відбувається не лише в сім'ї та на вулиці, також спілкування в інтернеті з різними групами осіб, спеціалістами та зарубіжними фахівцями. Тож в кожній сфері діяльності потрібні фахівці, які здатні добре комунікувати з людьми та працювати в команді, особливо важливе уміння правильно контактувати з людьми в публічному управлінні та адмініструванні. Саме для розвитку такого вміння потрібно починати вивчати напрямки комунікативної культури під час навчання. Адже найбільше знань та широкого аспекту для здатності сформувати хороші умови під час розмови.

Сучасна публічно-управлінська діяльність, побудована на принципах компетентнісного підходу, безпосередньо пов'язана з комунікацією, взаємообміном та спілкуванням, а, відтак, все частіше ідентифікується з поняттям «комунікативна культура» [1].

У своїй основі комунікативна культура як культура взаємин є одним із головних елементів управлінської культури, що дає управлінцям змогу ефективно виконувати поставлені професійні завдання. Тому одним із важливих завдань професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування є створення сприятливих педагогічних умов для формування й розвитку високого рівня комунікативної культури. У свою чергу, формування й розвиток комунікативної культури майбутніх управлінців має супроводжуватися проведенням систематичної діагностики та здійсненням педагогічної корекції результатів проведеної діагностики [2, с. 99]. Діяльність майбутніх управлінців пов'язана зі спілкуванням кожного дня з людьми різних категорій, чи то населення, чи то організації, чи то вищі управлінці, тому надважливо правильно вплинути на розвиток комунікативної здібності при навчанні студентів, щоб вже на той час у кожного майбутнього фахівця була база створення сприятливих умов для порозуміння з кожним.

Формування навичок комунікативної культури розв'яже чимало проблем на етапі розвитку сучасної освіти, у міжособистісних взаємостосунках, а також у суспільстві в цілому. Для формування

комунікативної культури необхідно створювати сприятливі дидактичні умови, використовувати особистісну індивідуалізацію, що припускає врахування контексту діяльності особистості, її життєвого досвіду, сфери його інтересів, бажань, духовних потреб, світогляду, емоційно-почуттєвої сфери й статусу особистості в колективі [3, с. 202].

Комунікативна підготовка майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування може здійснюватися засобами рідної та іноземної мови у процесі вивчення гуманітарних дисциплін як лінгвістичного, так і немовного спрямування. До речі серед фахівців поширеною є думка, що мова є не лише засобом спілкування, але і засобом управління.

Оскільки знання іноземної мови набувають важливості у багатьох професійних сферах, особливої уваги заслуговує формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх управлінців. Невіддільним складником освіченності сучасного висококваліфікованого управлінця є володіння однією або кількома іноземними мовами [4, с. 202].

Для підготовки комунікативної компетентності недостатньо одного методу, оскільки вивчаючи в різних напрямках, майстерність студента спілкуватися й сформулювати кращі відносини з різними людьми підвищується. Зокрема, так як своєрідність діяльності фахівців публічного управління та адміністрування потребує спілкування з будь-якою людиною нашого суспільства, то не варто недооцінювати знання іноземних мов, через те що завжди відбувається спілкування із зарубіжними партнерами, обмін професійним досвідом тощо.

Отже, при підготовці майбутнього спеціаліста публічного управління та адміністрування важливо сформулювати не лише навички управління, а й комунікативну здібність. Здатність встановлювати взаємостосунки та підтримувати контакт з різними людьми, також вирішувати багато суспільних проблем. Система навчання має сприяти розвитку комунікативної культури для кожного студента цієї сфери діяльності. В основу такої системи, використовуючи особистісну індивідуалізацію, покладено вивчення гуманітарних дисциплін різного спрямування, іноземних мов і т.д. Тож створення комунікативної культури на етапі підготовки надважливо для подальшої праці висококваліфікованих фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Литвинова Л.В. Міждисциплінарний підхід у дослідженні комунікативної культури в публічному управлінні / Л.В. Литвинова // Державне управління: удосконалення та розвиток – 2021. – № 2 – С. 10

2. Малик Ю.І. Експериментальне дослідження визначення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх управлінців [Електронний ресурс] / Ю.І. Малик, Г.А. Чередніченко // Інноваційна педагогіка. Теорія і методика професійної освіти. – 2019. – Випуск 11. Т. 2. – С. 99–102. – Режим доступу: <https://dspace.nuft.edu.ua/>.

3. Сиваєва М.О. Комунікативна культура студентської молоді як потреба сучасного європейського суспільства [Електронний ресурс] // С.О. Сиваєва // Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. – С.23–24. – Режим доступу: <https://krs.chmnu.edu.ua/>.

4. Малик Ю.І. Особливості вивчення гуманітарних дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування [Електронний ресурс] / Ю.І. Малик // Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук. – 2018. – Вип 21, том 1. С. 200–203. – Режим доступу: <https://dspu.edu.ua/>.

УДК 174:352

Гудзь П.В.¹, Корнієнко В.С.²

¹д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-511 НУ «Запорізька політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПОТОКІВ ГУМАНІТАРНИХ ВАНТАЖІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасних умовах війни дуже важливим є забезпечення населення України першочерговими товарами, необхідними для життя та здоров'я. Такими як: харчові продукти, засоби гігієни, ліки, одяг, товари для дітей та інвалідів тощо. Франція є одним з постачальників потрібної гуманітарної допомоги.

Варто зазначити, що оптимізація логістики – це друга після безпосереднього ведення військових дій проблема, яка життєво важлива для виживання нашої держави [1].

У наукових тезах використовуються теоретичні методи дослідження, а саме аналіз, синтез, узагальнення, пояснення, класифікація тощо.

Мета дослідження – дослідити організацію логістичних потоків гуманітарних вантажів Французької Республіки для України. Створення сприятливих умов життєдіяльності населення України.

Американські науковці Дж.Р. Сток і Д.М. Ламберт стверджують, що у процесі організації логістичних потоків з точки зору менеджменту

планується, реалізується та контролюється потік товарів, їх запаси, сервіс та пов'язана інформація від точки їх утворення до точки поглинання споживання з метою задоволення вимог споживачів [2].

Метою логістичних потоків є організація та оптимізація процесу потоків певної маси чи сукупності об'єктів.

Поняття матеріального потоку є ключовим в логістиці, а інформаційні, фінансові, сервісні та інші потоки відходять на другий план. Матеріальні потоки утворюються в результаті транспортування, складування і виконання інших матеріальних операцій із сировиною і готовими виробами. Нижче розглянемо, що треба робити для покращення логістичних потоків та як взагалі вони відбуваються під час війни.

Для побудови ефективної й економічної економіки воєнного часу потрібно вміти відстежувати динаміку переміщення товарних запасів, витрати палива, репутацію перевізників, проблеми в організації вантажно-розвантажувальних робіт у тих чи інших місцях з подальшим усуненням [1].

Потрібно створити логістичні центри та залучати до роботи в них фахівців, що працювали у сфері вантажоперевезень та мають досить великий досвід у керуванні цими процесами. В умовах, коли в результаті воєнних дій слід очікувати зниження руху товарів, такі фахівці можуть залишитися без роботи та працювати на користь держави. Вони мають координувати дії тільки великих вантажоперевізників і стати консультаційними центрами, які допоможуть заповнити будь-який транспорт, що рухається територією України [1].

Спеціально уповноважені державні органи з питань гуманітарної допомоги приймають рішення за погодженням із митними органами, податковими органами, центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я, у сфері економічного розвитку, державну фінансову політику, державну політику у сфері цивільного захисту, Міністерством внутрішніх справ України, органами Національної поліції, Національним банком України чи його філіями (територіальними управліннями) [3].

Звісно виникають такі проблеми, як: закриті порти, відсутність авіасполучення, ризики, які супроводжують автодоставки. Тому компаніям з налагодженою логістикою довелося переорієнтуватися за лічені дні. Волонтерам та усім, хто активно включився в допомогу Україні на гуманітарному фронті, взагалі треба налагоджувати логістичні процеси вперше [4].

Логісти щогодини моніторять ситуацію, тісно співпрацюють з державними органами, шукають дороги в об'їзд небезпечних ділянок та

обвалених мостів. Словом, маршрути стали довгими та непередбачуваними. В нас і до війни спостерігався дефіцит складських приміщень для зберігання товарів. Зараз у західних регіонах вільних складських площ катастрофічно бракує. Тим не менш, попри докорінні зміни та складнощі, логістика працює і не може зупинитися, бо навіть в умовах війни є критично важливою [4]. АТ «Укрзалізниця» виступає одержувачем гуманітарних вантажів; отримувачами гуманітарної допомоги є обласні, Київська міська військові адміністрації чи інші визначені Кабінетом Міністрів України суб'єкти [5].

У межах міжнародної стратегічної ініціативи «Допомога Схід» із Франції до України прибуло чотири автопотяги з гуманітарним вантажем загальна вага якого становить 50 тонн [6].

Гуманітарну допомогу передано Асоціацією «Медична та благодійна допомога Франція-Україна» на чолі з віцепрезидентом пані Діаною Дольс. Допомога вміщує в себе харчові продукти, ліки, засоби гігієни, одяг, ковдри, товари для дітей, інвалідні коляски тощо. Доставленню вантажу сприяла «Асоціація міжнародних автомобільних перевізників України» президентом якої є Леонід Костюченко, а також підприємства «Санагро Україна» [6].

Варто зазначити, що за минулий рік до України із Франції в межах проєкту «Допомога Схід» надійшло понад 83 тони гуманітарної допомоги на суму понад 29 млн грн, яку було доставлено до 25 медичних закладів, як в районі проведення операції Об'єднаних сил, так і в інших регіонах країни [6].

З моменту проголошення у серпні 1991 року української незалежності Франція підтримує з Україною відносини у військовому та оборонному співробітництві. Метою цього співробітництва є допомога Україні у її бажанні наблизитись до євроатлантичних структур [7].

ЄС звільнили від заборони надавати кошти чи економічні ресурси особам, визначеним у режимі територіальної цілісності України, такі установи та організації, як МКЧХ та спеціалізовані установи ООН. Крім того, деякі категорії гуманітарних організацій звільнюються від експортних обмежень [8].

Метою сьогоднішніх рішень є забезпечення принципів гуманітарних дій неупереджених гуманітарних суб'єктів, які задовольняють гуманітарні потреби цивільного населення в Україні. Це свідчить про відданість ЄС дотримуватися гуманітарних принципів і міжнародного гуманітарного права в політиці санкцій ЄС [8].

Отже, можна зробити висновок, що організація логістичних потоків запланована та організована на законодавчому рівні.

Французька Республіка робить великий вклад у допомогу Україні у воєнний час та не тільки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Овчаренко О. Логістика під час війни [Електронний ресурс] / О. Овчаренко // ZAXID.NET. – Режим доступу: https://zaxid.net/logistika_pid_chas_viyni_n1538608
2. Сток Д.Р. Стратегічне управління логістикою / Д.Р. Сток, Дж. Ламберт. – 2005.
3. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
4. Логістика війни. Як змінились вантажні перевезення в Україні [Електронний ресурс] // Новини бізнесу, економіки, фінансів, ринків та компаній – НВ Бізнес. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/perevezennya-v-ukrajini-pid-chas-viyni-gumanitarni-vantazhi-obmezheniya-na-perevezennya-50231625.html>.
5. Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // Офіційний вебпортал парламенту України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2022-п#Text>.
6. Наєв С. Відділ зв'язків з громадськістю Командування об'єднаних сил ЗСУ / С. Наєв. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/JointForcesCommandAFU/posts/346003920889000>.
7. Французько-українське співробітництво у військовій галузі [Електронний ресурс] // Посольство Франції в Україні. – Режим доступу: <https://ua.ambafrance.org/Francuz-ko-ukrayins-ke>.
8. EU introduces exceptions to restrictive measures to facilitate humanitarian activities in Ukraine [Електронний ресурс] Home – Consilium. – Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/04/13/eu-introduces-exceptions-to-restrictive-measures-to-facilitate-humanitarian-activities-in-ukraine/>.

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР УСПІШНОСТІ КОМПАНІЇ

В умовах кризи, значення корпоративної культури в ринковій економіці стає все більш важливим для загальної стратегії розвитку та збільшення конкурентоспроможності організацій. Незважаючи на це, досі недостатньо компаній зосереджують увагу на формуванні та впровадженні корпоративних цінностей та вдосконаленні рівня корпоративної культури, яка є ключовим інструментом впливу на ефективність підприємства через його персонал. Культура організації впливає на комунікаційні процеси, певні стандарти поведінки та забезпечує ефективну колективну роботу, мотивуючи працівників до продуктивної праці. Розвинена корпоративна культура має багато переваг як для працівників, так і для роботодавців. Працівники отримують можливість кар'єрного зростання, отримують більш високу заробітну платню та можуть розвивати свої професійні здібності, а роботодавці можуть краще використовувати здібності свого персоналу та забезпечувати стабільний соціально-психологічний клімат у колективі.

Корпоративна культура є темою, яка за останні роки стала дедалі більше актуальною для теоретиків та практиків управління. Вона є складною та багатоаспектною, оскільки включає в себе різноманітні складові, такі як цінності, погляди, норми поведінки та звички, які формуються у межах організації. З огляду на те, що корпоративна культура не є новою темою управління, вона все ще недостатньо висвітлена з наукової точки зору. Однак, на сьогоднішній день, розуміння корпоративної культури є ключовим фактором успішного управління організацією. У багатьох розвинутих країнах, корпоративна культура є продуктом багатовікової історії управління, що незримо пронизує та надихає всі основні механізми корпоративного контролю. Це означає, що корпоративна культура має глибокі корені та важливу роль у формуванні та розвитку організації.

У сучасному світі корпоративна культура є дуже важливою частиною підприємства. Зарубіжний досвід показує, що компанії, які беруть її до уваги як предмет стратегічного управління, функціонують краще, тобто результативніше. На превеликий жаль, українські компанії не приділяють належної уваги корпоративній культурі. Найбільш імовірною причиною є те, що керівники не можуть оцінити

корпоративну культуру, а також її вплив на практичну діяльність підприємства. Ринкова економіка дає змогу всім суб'єктам результативно формуватися, але в деяких виходить краще, ніж у інших. Керівники витрачають немало сил на дослідження цих невдач. Як наслідок, виявляються проблеми нерезультативного управління працівниками. Саме тому треба приділити особливу увагу корпоративній культурі, що нині знаходиться на стадії формування на більшості вітчизняних підприємств [1].

Корпоративна культура належить до складних матеріально-духовних феноменів, системних за своєю суттю, тому розглядати її треба всесторонньо, із позицій різних сфер знання. Як і будь-яка культура, вона формується і сприймається людською свідомістю, впливає на поведінку людини й спосіб її почувань та думання. Через це, обмежуватися організаційно-економічними чи технічно-функціональними підходами замало [2].

Можна зробити висновок, що корпоративна культура суттєво впливає на задоволеність працівників та результативність їхньої роботи, адже компанії, які створюють позитивну корпоративну культуру, мають вищу продуктивність, більш високий рівень задоволеності працівників та менший відтік кадрів. Крім того, корпоративна культура може впливати на інші аспекти роботи компанії, такі як її репутація, здатність залучати нових працівників та відносини з клієнтами. Наявність позитивної корпоративної культури може сприяти створенню позитивного іміджу компанії та залученню нових клієнтів. Отже, можна стверджувати, що створення та підтримка позитивної корпоративної культури є важливим фактором успіху компанії. Компанії, які звертають увагу на розвиток корпоративної культури та забезпечення задоволеності своїх працівників, мають можливість забезпечити більш високий рівень продуктивності та збільшення прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко А.В.. Основні фази формування корпоративної культури підприємств авіаційного транспорту [Електронний ресурс] / А.В. Шевченко, А.А. Трухан // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/27.pdf
2. Чебакова Т.О. Основні проблеми визначення сутності організаційної культури підприємства / Т.О. Чебакова // Ефективна економіка. – 2016. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4860>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Сучасний та кваліфікаційний підхід до управління персоналом необхідний кожній організації, оскільки завдяки цьому вона зможе ефективно функціонувати та максимізувати свій прибуток. За допомогою дослідження новітніх технологій, розробки нових методів, а також удосконалення форм управління можливо досягти високих результатів. Суспільство, як і підприємство постійно розвиваються, рухаються вперед, з плином часу з'являються модерні розробки та відкриття. Тож дослідження даної теми є актуальним та може допомогти підприємцям підвищити рівень організованості в своїй діяльності.

В умовах ринкових відносин інноваційне управління персоналом повинно мати системний характер на основі комплексного вирішення кадрових проблем. Система управління персоналом є відносно автономною і специфічною підсистемою загальної системи управління організацією. Якщо розглядати управління персоналом як систему, то це сукупність взаємопов'язаних елементів, в яку входять об'єкт та суб'єкт управління, між якими існують організаційні та управлінські відносини, а також функції управління, що реалізуються через систему відповідних методів та елементів [1].

Системний підхід в управлінні персоналом організації включає в себе орієнтацію на досягнення кінцевої мети та розробку механізму управління, що забезпечує планування, організацію, стимулювання і контроль роботи з персоналом. Він також охоплює всіх працівників організації та вирішення комплексних проблем, починаючи з прийняття на роботу, через просування по кар'єрному шляху і до закінчення робочого дня. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні методи і прийоми.

Сьогоднішні підходи до управління бізнесом базуються на необхідності постійної адаптації підприємства до змін у зовнішньому середовищі. Для того, щоб підприємство могло існувати та процвітати в конкурентному середовищі, необхідно вміти ефективно враховувати зміни у ньому. У цьому контексті, підприємство, яке може забезпечити високий рівень гнучкості та адаптивності, буде найбільш успішним у складних та динамічних умовах зовнішнього середовища.

Всі сучасні організації зобов'язані дбати про системно організований процес постійного набуття та поліпшення знань, умінь,

навичок та досвіду свого персоналу за допомогою сукупності організаційно-економічних заходів. Вони передбачають – професійне навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації, адаптацію та планування трудової кар’єри персоналу. Необхідність цього викликана задля підвищення ефективного функціонування організації, зростанням конкурентоспроможності на ринку водночас зі збагаченням інтелектуального, творчого і культурного потенціалу працівників [1] .

Приймаючи стратегічні та тактичні рішення відносно персоналу організації, керівництво має враховувати той факт, що без ефективно діючої системи управління персоналом неможлива ефективна робота самої організації, тому управління персоналом є найбільш важливою складовою менеджменту організації [2].

Підсумовуючи, можемо сказати, що управління персоналом в сучасних організаціях вимагає зміни підходів та стратегій. Нинішній бізнес-світ вимагає від керівництва не тільки знань і навичок управління, а й здатності до інновацій та адаптації до змін. Важливо використовувати сучасні інструменти та технології для підвищення ефективності та продуктивності працівників, забезпечення збереження та розвитку талантів в організації, а також для відстеження та аналізу даних щодо діяльності персоналу та розвитку бізнесу в цілому.

Сучасні підходи до управління персоналом в організаціях полягають у зосередженні на розвитку корпоративної культури, створенні гнучких структур, використанні технологій та інформаційних систем, застосуванні підходів до управління ризиками та безпекою праці, розвитку методів оцінки та мотивації персоналу, розвитку здатності співробітників до самоорганізації та самокерування, та застосуванні аналітики для прийняття рішень з управління персоналом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Патрика І.В. Сучасні підходи до управління персоналом на інноваційних засадах [Електронний ресурс] / І.В. Патрика // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №8 – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/118.pdf>

2. Сазонова Т.О. Системний підхід до управління персоналом сучасної організації [Електронний ресурс] / Т.О. Сазонова, Л.В. Келемеш. – 2019. – Режим доступу: http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6909/1/Тези_Сазонова_Келемеш%20Л.%20В..pdf

РИНОК КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В умовах інтеграції України у світове економічне суспільство питання, пов'язані з обслуговуванням бізнесу, набули великого значення для підприємств. Стимулювання розвитку вітчизняного консультаційного бізнесу пов'язане з необхідністю зменшити залежність української економіки від іноземних експертів та знизити витрати на іноземних високооплачуваних спеціалістів. Для цього необхідно виокремити головні проблеми, що стримують розвиток та сформулювати рекомендаційні заходи їх вирішення, задля підвищення попиту консалтингових продуктів в країні.

На сучасному етапі, глобалізація економіки, нові інформаційні технології, посилення конкуренції та динаміки на ринку є основними факторами, що стимулюють розвиток сфери консалтингових послуг.

Управлінський консалтинг – це професійна діяльність, яка полягає в наданні незалежних порад і допомоги з питань управління, включаючи визначення й оцінку проблем і можливостей, рекомендацій щодо впровадження відповідних заходів і допомогу в їх реалізації [1].

Управлінське консультування в Україні пройшло певні стадії становлення, від формування ринку до надання постприватизаційної підтримки компаніям та їх побудови на основі ринкових принципів управління. Суб'єктів консалтингової діяльності, що діють в Україні на сьогоднішній день, класифікують за основними групами:

а) Група А – це міжнародні консалтингові та аудиторські компанії, що першими з'явилися на ринку України, об'єднані єдиною корпоративною стратегією та культурою, серед них відомі такі компанії як: «Deloitte», «PriceWaterhouseCoopers», «Ernst & Young», «BeckerMkenzi». Їхніми основними консалтинговими послугами є: проекти технічної допомоги, реструктуризація підприємств, інвестиційний консалтинг, міжнародний аудит тощо. Компанії обслуговують міжнародні фінансові організації, органи державного управління, транснаціональні компанії та великі українські підприємства.

б) Група В – це великі українські компанії, що забезпечують процеси супроводу під час проведення приватизації підприємств: «Український центр післяприватизаційної підтримки підприємств», «Укрбізнесконсалтинг», «Київська консалтингова група». Компанії

обслуговують великі та середні українські підприємства, представництва іноземних компаній.

в) Група С – це дрібні українські консалтингові фірми, які надають різні консультаційні послуги з окремих видів діяльності та галузей, суб'єктам малого, середнього бізнесу, галузевим підприємствам [2].

За результатами дослідження [3], до повномасштабного вторгнення, ринкові перетворення в Україні підвищили попит на консалтингове супроводження управлінських та бізнес-процесів. Через залучення консалтингу в країні відбулось зростання інтелектуального та кадрового потенціалу регіонів, активізувалась підприємницька діяльність малого та середнього бізнесу. Але ж через високий рівень воєнної небезпеки крупні консалтингові компанії були вимушені залишити територію України, а запити від бізнесу консалтинговим компаніям змінилися. Найгострішими питаннями, які зараз постають перед консалтингом, є консультування бізнесу з питань релокації, запуску та налагодження раніше зупиненого виробництва, відтворення логістичних зв'язків, відновлення операційної ефективності, визначення процедури сплати податків, розвитку експорту.

Складна макроекономічна ситуація, зниження ділової підприємницької активності, низька платоспроможність клієнтів, складність отримання об'єктивної інформації про консультаційні фірми, низька поінформованість клієнта про корисність і ефективність послуг є факторами, що знижують показник попиту та призводять до стагнації даного сегменту ринку [1].

Залучення консультантів може допомогти підприємствам у вирішенні питань, що пов'язані з підвищенням їх конкурентоспроможності на ринках та стати поштовхом до нових перетворень. Наразі ринок консалтингових послуг в Україні потребує державного регулювання, популяризації та підтримки адаптаційних процесів консалтингового ринку до економіки країни в умовах війни. Зазначені проблеми, що призводять до зниження попиту та посилюють процес стагнації, можуть бути мінімізовані за допомогою перейняття успішного іноземного досвіду та підвищення інтеграції з успішними компаніями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Попова Н. В. Управлінський консалтинг : навч. посіб / Н.В. Попова. – Х.: Видавництво «ВДЕЛЕ», 2016. С. 10–17.
2. Довгань Л.Є. Управлінський консалтинг: навч. посіб. / Л.Є. Довгань, І.П. Малик, Н.В. Семенченко, І.М. Крейдич. – К. : НТУУ «КПІ», 2017. С. 13-14.

3. Гуренко А.В. Роль консалтингового супроводження бізнесу під час військового стану в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-10> (дата звернення 05.04.2023).

УДК 005.35: 004

Кутідзе Л.С.¹, Краснокутський К.А.²

¹ канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-512м НУ «Запорізька політехніка»

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

В сучасній економіці, яка характеризується інтенсивними змінами та високим ризиком, важливо якнайшвидше ухвалювати обґрунтовані стратегічні рішення та створювати адекватну систему корпоративного управління. Одним з ефективних шляхів удосконалення корпоративного управління є розробка та впровадження сучасних інформаційно-управлінських систем і технологій. Застосування інформаційних технологій може бути корисним для перепроєктування корпорацій, перетворення їхньої структури, масштабів, засобів комунікації та механізмів управління роботою, трудовими процесами, продукцією та послугами.

Нові інформаційні технології управління корпорацією є важливим та необхідним інструментом, який дозволяє швидко, якісно та надійно здійснювати одержання, облік, зберігання та оброблення інформації, а також значно скоротити кількість управлінського персоналу, зайнятого роботою зі збору, обліку, зберігання та оброблення інформації.

Управління корпорацією – це комплекс систем, що враховують особливості структурування корпорацій та наявність органів управління, таких як загальні збори акціонерів, рада директорів, правління та ревізійна комісія. Корпоративні інформаційні системи мають всебічне охоплення функцій управління, підвищення впорядкованості бізнес-процесів, можливість локального встановлення окремих частин системи та адаптивність до особливостей керованого об'єкта. Їх ефективність забезпечується масовістю операцій та використанням сучасного комп'ютерного та телекомунікаційного устаткування та програмного забезпечення, а також можливістю розвитку системи після впровадження на об'єкті. Корпоративна інформаційна система (ІС) повинна успішно вирішувати три головні завдання:

по-перше, забезпечувати максимально актуальною інформацією. Скорочення строків надання даних сприяє прийняттю більш гнучких і швидких стратегічних рішень.

по-друге, діюча корпоративна інформаційна система повинна забезпечувати складання звітів у різних варіантах, орієнтованих на строго визначену цільову аудиторію – відповідно до кола повноважень конкретних осіб та їх потреб.

по-третє, використання в усіх звітах базового набору показників, що охоплюють найбільш важливі складові частини корпоративного управління. Причому повинен використовуватися єдиний формат показників, що застосовуються.

Світова практика переконливо свідчить, що корпоративні системи – потужний інструмент підвищення продуктивності праці і ефективності виробництва. Всесвітнім економічним форумом спільно з міжнародною школою бізнесу INSEAD, був відзначений тісний зв'язок між рівнем розвитку інформаційних технологій і економічним процвітанням країн на підставі того, що інформаційні технології відіграють провідну роль у розвитку інновацій, підвищенні продуктивності та конкурентоспроможності, диверсифікують економіку і стимулюють ділову активність, тим самим сприяючи підвищенню рівня життя людей [1].

Більшість українських компаній мають інформаційно-технологічні системи, які використовуються менеджерами для поточного керівництва різними напрямками бізнесу, такими як планування ресурсів, організація збуту та постачання, управління взаємовідносинами з клієнтами тощо. Ці системи не відповідають повною мірою концепції корпоративної інформаційної системи управління [2].

Отже, для того, щоб українські компанії змогли вирішити проблеми, пов'язані зі своїми інформаційними системами управління, необхідно враховувати наступні аспекти: перше – керівництво має розуміти необхідність впровадження інформаційних технологій; друге – інформаційна система повинна бути спрямована на управління, а не лише на облік; третє – система повинна відповідати стандартам управління ERP і мати успішний досвід впровадженя в інших країнах ЄС; четверте – система повинна враховувати вітчизняне законодавство та особливості корпоративного управління.

Таким чином, сучасне корпоративне управління неможливе без новітніх інформаційних технологій, і головною умовою досягнення успіху в цьому є максимальна інтеграція різних інформаційних систем, котрі повинні допомагати органам управління у забезпеченні ефективної роботи компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сокол К.М. Світовий ринок інформаційних технологій в контексті глобалізації світової економіки / К.М. Сокол // Глобальні та

національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2015. – Вип.3. – С. 78–83.

2. Дмитрів К.І. Дослідження інформаційних систем в управлінні підприємствами: досвід та перспективи / К.І. Дмитрів, Ю.Н. Шпак // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2017. – № 14. – С. 231–239.

УДК 005.32: 331

Кутідзе Л.С.¹, Бугайцова Ю.О.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-110 НУ «Запорізька політехніка»

СТИЛЬ УПРАВЛІННЯ ЯК ЧИННИК МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ

У сучасному світі важливо забезпечити високу продуктивність праці, щоб бути конкурентоспроможним на ринку. Менеджмент та лідерство є важливими складовими успішної організації. Лідер, керуючи командою, має великий вплив на мотивацію та задоволеність працівників, що може позитивно або негативно відобразитися на результативності роботи.

Дослідженню стилів керівництва присвячено праці багатьох науковців, але ж динамічні зміни, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі організацій потребують постійної уваги до цього питання.

Результати наукових досліджень вказують, що різні лідерські стилі мають різний вплив на мотивацію та задоволеність працівників. Так, наприклад, лідерський стиль, заснований на демократичних принципах, забезпечує найвищу мотивацію та задоволеність працівників. Використання такого стилю дозволяє працівникам брати участь в процесі прийняття рішень, взаємодіяти зі своїми колегами та керівником, що сприяє розвитку внутрішньої мотивації та підвищенню рівня задоволеності від роботи.

З іншого боку, авторитарний стиль керівництва знижує мотивацію та задоволеність працівників, тому що працівники не беруть участь у процесі прийняття рішень та не мають можливості висловлювати свої ідеї та думки. Такий стиль керівництва може призвести до втрати довіри та підтримки з боку працівників, що може негативно відобразитися на роботі команди [1].

Ліберальний тип керівництва також може знижувати мотивацію у працівників, адже менеджер-ліберал мало втручається у справи підлеглих і не виявляє достатньої активності. Він непередбачуваний у

діях, легко зазнає впливу оточення, схильний без серйозних підстав скасувати раніше ухвалене рішення. У взаємовідносинах з підлеглими ввічливий і добродушний, ставиться до них з повагою, намагається допомогти у розв'язанні їхніх проблем, готовий вислуховувати критику і міркування, але у більшості випадків виявляється нездатним реалізувати висловлені йому думки [1].

У одному з найпоширеніших досліджень на цю тему, яке було проведене в рамках проекту GLOBE (Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness), було проаналізовано дані з 62 країн та виявлено, що демократичний стиль лідерства є найбільш ефективним для мотивації працівників. Цей стиль характеризується тим, що лідер надає працівникам свободу вибору та участі в прийнятті рішень, сприяє розвитку навичок та знань працівників, а також підтримує їхні інтереси та потреби.

Отже, керівництво організації повинно прагнути до використання демократичного стилю, що буде мотивувати працівників до більш продуктивної праці.

Для досягнення керівництвом такого стилю необхідно: забезпечити взаємодію та співпрацю між працівниками та керівником; забезпечити участь працівників у процесі прийняття рішень та стимулювати їхню активну участь у процесі прийняття рішень; налагодити відкриту та прозору комунікацію з працівниками; визнавати досягнення працівників та стимулювати їхній розвиток та кар'єрний зріст; забезпечити належні умови праці та можливості для особистого та професійного зростання працівників [2].

Крім того, важливо враховувати культурні та соціальні особливості команди та працівників при виборі керівницького стилю. Наприклад, в деяких культурах демократичний стиль керівництва може бути менш ефективним через сильну ієрархію та виокремлення ролі керівника.

Таким чином, демократичний стиль керівництва може бути ефективним в розвитку успішної і ефективної організації. Для досягнення цієї мети необхідно дотримуватись вищезазначених принципів та забезпечувати належну комунікацію з працівниками, стимулювати їхню мотивацію і розвиток

Крім того, впровадження демократичного стилю керівництва може вимагати певного часу та зусиль. Процес зміни культури організації та підвищення рівня комунікації та взаємодії між керівництвом та працівниками може бути складним та тривалим. Також керівництво повинно бути готовим до того, що працівники можуть бути незадоволені змінами та необхідно вміти ефективно реагувати на конфлікти та невдачі.

Отже, успішне впровадження демократичного стилю керівництва може сприяти підвищенню продуктивності та якості роботи працівників, а також зменшенню втрат через низьку мотивацію, втому та невдоволеність. Крім того, демократичний стиль керівництва може сприяти формуванню сильної корпоративної культури, яка забезпечує високий рівень задоволеності працівників та збільшує їхню лояльність до організації. Така культура може стати важливою конкурентною перевагою для компанії на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Романовський О.Г. Теорія і практика формування лідера: навчальний посібник / О.Г. Романовський, Т.В. Гура, А.Є. Книш. – Х.: НТУ «ХПІ», 2017. – 100 с.

2. Козак К.Б. Роль лідерства в системі управління персоналом на підприємстві / К.Б. Козак К.Б // Економіка харчової промисловості. – 2013. – № 3. – С. 24–28.

УДК 005.412

Панкова А.Ю.¹, Комишова Н.С.²

¹ канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-319 НУ «Запорізька політехніка»

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ТА ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради. Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад. Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. відповідно до Конституції України визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Система місцевого самоврядування включає:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- старосту;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення.

Механізм управління в системі місцевого самоврядування являє собою сукупність і логічний взаємозв'язок управлінських і самоврядних засобів, способів та важелів, за допомогою яких територіальна громада безпосередньо або через уповноважені нею органи досягає власних потреб і інтересів, виконання повноважень й реалізації цілей власного існування та розвитку в межах власної території.

Ознаки місцевого самоврядування:

– місцеве самоврядування займає особливе місце в механізмі управління суспільством і державою, виступаючи специфічною формою публічної влади, яка не є складовою частиною механізму державної влади;

– місцеве самоврядування має особливий об'єкт управління – питання місцевого значення – предмети відання, перелік яких закріплюється законодавством;

– одним із специфічних суб'єктів місцевого самоврядування є територіальна громада. І специфіка полягає в тому, що на місцевому рівні можна розглядати перетворення територіальної громади з учасника управління в його первинного суб'єкта. Як відомо, під управлінням розуміють будь-який цілеспрямований вплив суб'єкта управління на об'єкт управління. Але в умовах самоврядування очевидно сильнішим є вплив управлінської системи самої на себе. Таким чином, є не дві системи – управлінська і та, якою управляють, а одна – само управлінська;

– самостійність місцевого самоврядування, яка знаходить свій вияв у організаційній і матеріально-фінансовій відокремленості, самостійному вирішенні місцевих справ у рамках компетенції, закріпленої законодавством, самостійній відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Принципи, на яких ґрунтується місцеве самоврядування, можна поділити на дві групи:

а) загальні: народовладдя, законність, гласність, колегіальність;

б) спеціальні: поєднання місцевих і державних інтересів, виборність, правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність у межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітність і відповідальність перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державна підтримка та гарантія місцевого самоврядування; судовий захист прав місцевого самоврядування

На нинішньому етапі державотворення процес становлення й розвитку ефективно діючої системи органів місцевого самоврядування позначений значними змінами національного законодавства у сфері організації територіальної владної вертикалі. У сучасних умовах Україна впевнено наближається до європейського типу самоврядування, який принципово відповідає нашим національним традиціям.

Основним завданням сучасної держави є створення найбільш сприятливих умов для реалізації прав і свобод громадян. Але в той же час реалізація завдань, забезпечення визначеного рівня життя. Шляхи і напрямки удосконалення механізмів місцевого самоврядування в умовах кризи населення здійснюється не в державі взагалі, а в конкретних територіальних утвореннях компактного проживання громадян – муніципальних утвореннях, на рівні самоврядування.

УДК 371.13.81

Панкова А.Ю.¹, Носенко К.Є.²

¹ канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-212 НУ «Запорізька політехніка»

РОЛІ ШКІЛ МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНОМУ УПРАВЛІННІ

В світі існує багато повчань, але з історії менеджменту ми знаємо, що існувала велика кількість шкіл менеджменту в системі управління організаціями. Наприклад, в Україні гуманістична школа управління, в США класична школа управління, в Японії гуманістична школа управління. Все це витікає з шкіл, які були в історії менеджменту в яких є плюси і мінуси. Зараз ми розглянемо які позитивні і негативні моменти були в цих школах. Ця тема для мене є актуальною, тому що існує багато різноманітних систем управління, але хотілося, щоб з кожної школи взяли потроху.

Наукова школа була першою школою в історії менеджменту. Її називали науковою школою, оскільки її основною метою було

застосування наукового методу до адміністративних проблем. Тому спостереження та вимірювання є основними методами вирішення адміністративних проблем. Вона спрямована на підвищення продуктивності праці підприємств, застосовуючи принципи поділу праці та спеціалізації. З цією метою розглядалися дослідження часу, руху та спеціалізації. Це дозволяє краще використовувати ресурси. Бюрократична школа була другою школою менеджменту. Школа бюрократії базується на раціональній поведінці людини для досягнення цілей. З цієї причини він постулює, що бюрократія забезпечує ефективність організацій. Управління представлено в ієрархічній структурі. Структура заснована на тому, що накази повинні виконуватися в письмовій формі. Таким чином, вони детально описують усі дії, функції та процедури, які кожен працівник має розробити, щоб ефективно працювати в організації. Третьою школою менеджменту була класична школа. Школа рекомендує розділити адміністративні процеси на добре структуровані функції. Це функції планування, управління, організації та контролю. Школа розробила 14 принципів управління. Наступною школою менеджменту була гуманістична школа. Школу називають школою людських стосунків. Оскільки людські ресурси та їх взаємозв'язок стають важливим фактором у вивченні адміністрування. Він вважає, що мотивація керівництва та визнання співробітників можуть вплинути на ефективність роботи. Слід зазначити, що ця школа вважає HR (людські ресурси) найважливішою частиною організації. Він отримує внесок від соціологів і психологів, тому вивчення поведінки людей і групової поведінки застосовується до організацій. Зародження промислової та організаційної психології. На черзі школа поведінки. Біхевіоризм розглядає людські потреби як головні чинники мотивації людської поведінки. У застосуванні до менеджменту передбачається, що для того, щоб мотивувати працівників, їхні потреби повинні задовольнятися за допомогою праці. Наступною школою менеджменту була школа непередбачених ситуацій. Школу непередбачуваних ситуацій називають теорією прийняття рішень. Оскільки він намагається реагувати на повсякденні ситуації, пов'язані з компанією, установою чи групою людей, які прагнуть досягти спільної мети. Ідея полягає в тому, щоб мати можливість приймати найкращі рішення з найкращим використанням ресурсів. У результаті було досягнуто кращих результатів як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Організації вважаються відкритими системами. Подальшою школою менеджменту є математична школа. Школа математичного менеджменту розглядає організації як логічні одиниці, де математичні принципи можуть бути застосовані для прийняття рішень.

Його мета – забезпечити об'єктивність прийняття управлінських рішень. Водночас математику використовували для вирішення адміністративних задач. Ви можете виміряти та кількісно визначити будь-що, якщо у вас є необхідні дані. Тому логіка та обчислення використовуються для планування та організації завдань. Нарешті, неокласична школа менеджменту пропонує еkleктичний погляд на менеджмент. У ній зазначено, що адміністративні процедури мають застосовуватися відповідно до звичаїв і традицій, засвоєних з минулого. Він стверджує, що як формальні, так і неформальні організації прагнуть досягти своїх цілей раціональним способом. Простіше кажучи, його мета полягає в тому, щоб уникнути помилок на основі минулого навчання. Він еkleктичний, оскільки включає знання та принципи різних теорій управління. Усе це разом формує загальне розуміння управлінського мислення.

Для України необхідно використати знання неокласичної школи, тому що це дасть змогу перевести помилки минулого у користь для майбутнього. Кожна школа гарна за своїм, людство обрало все саме найкраще, а те що не підходить прибрали. Бажано, щоб наші керівники, які існують зараз в організаціях, використовували ці знання для того щоб покращити систему управління в своїй організації.

УДК 658.013.

Панкова А.Ю.¹, Ревтова К.А.²

¹ канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-519 НУ «Запорізька політехніка»

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Соціально-економічне середовище функціонування підприємств характеризується високою динамічністю та постійно зростаючим рівнем конкуренції. Відбувається поступове зміщення пріоритету матеріальних виробничих ресурсів на користь інформації та знань, як основних чинників виробництва, що забезпечують збільшення конкурентоспроможності та капіталізації підприємства.

Організаційна структура – найбільш важливий механізм управління. Вона дає можливість реалізувати сукупність функцій, процесів та операцій, необхідних для досягнення поставлених цілей. В умовах динамічного розвитку зовнішнього середовища та високої конкуренції питання необхідності вдосконалення організаційної

структури та правильного розподілу функцій між підрозділами і співробітниками підприємства є дуже важливими.

Поняття «організаційна структура підприємства» визначає ієрархічний зв'язок між функціями, що виконуються працівниками, що виявляється у формі розподілу праці, створення спеціалізованих підрозділів, поштових систем. Це необхідний елемент для ефективного функціонування підприємства.

На формування організаційної структури управління підприємством впливає багато факторів. Тому виділено три комплекси факторів, які впливають на вибір фірмою певного типу організаційної структури: загальність, специфічність та характеристики управління.

Під час формування організаційної структури доцільно використовувати запропоновані принципи, дотримуючись відомих послідовних етапів формування оргструктури підприємства:

1 етап. Визначення цілей підприємства.

2 етап. Встановлення та аналіз факторів впливу.

3 етап. Побудова моделі управління підприємством.

4 етап. Формування дерева цілей і функцій організаційної структури управління.

5. Вибір способу формування організаційної структури управління
Для створення оптимальної організаційної структури необхідно визначити робочі місця під конкретні функції (вертикальна структура), згрупувати робочі місця у відділи та структурні підрозділи (структурна ієрархія), скоординувати функціональну діяльність (сформувати горизонтальну структуру).

У сучасній практиці використовуються механістичний або органічний підходи до побудови організаційних структур, які забезпечують різний ступінь адаптивності організації до змін і невизначеності навколишнього середовища. Створення оргструктури є важливим елементом в організаційній діяльності підприємства. Під час її проектування можуть використовуватися як методи, що базуються на якісному аналізі, так і цілий ряд формалізованих методів.

У процесі побудови чи удосконалення організаційної структури системи управління необхідно враховувати фактори, що впливають на її якість. До таких факторів слід віднести: цілі й завдання розвитку підприємства; склад і особливості функцій управління; обсяг і масштаби економічної та соціальної діяльності підприємства; ресурсні можливості управління підприємством; склад структурних підрозділів і тип діючої організаційної структури управління підприємства; специфіку економічного і соціального розвитку підприємства

УДК 658

Nadiia Shmygol¹

Shmygol Yeugeniia²

¹Dr. Sc., professor National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

²PhD student, Politechnika Warszawska, Warsaw, Poland

BIM TECHNOLOGIES IN ARCHITECTURAL MANAGEMENT: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Building Information Modeling (BIM) technology is a game-changer in the architecture and construction industries. It has transformed the way construction projects are planned, designed, and executed, enabling more efficient collaboration, better communication, and improved project outcomes. However, as with any new technology, there are both opportunities and challenges associated with its adoption.

When it comes to managing complex construction projects, Building Information Modeling (BIM) technology has become an indispensable tool for architects, engineers, and project managers alike. BIM allows professionals in the architecture and construction industries to create, share, and manage detailed digital models of buildings and infrastructure projects. BIM technology has transformed the way in which construction projects are planned, designed, and executed, enabling more efficient collaboration, better communication, and improved project outcomes.

However, while BIM technology offers many benefits, it also poses significant challenges for those involved in managing construction projects. One of the biggest challenges is the need for architects and project managers to develop new skills and adapt to new ways of working. BIM requires a high level of technical expertise, and it can be difficult for professionals who are accustomed to traditional design and construction methods to make the transition to BIM.

Another challenge is the need to invest in the necessary software, hardware, and training to fully utilize BIM technology. While the cost of BIM software and hardware has decreased in recent years, it can still be expensive for smaller firms or those with limited budgets. In addition, the training required to use BIM effectively can be time-consuming and costly.

Despite these challenges, the benefits of BIM technology for construction project management are undeniable. BIM allows for more accurate and efficient project planning, enabling architects and project managers to identify and mitigate potential issues before construction begins. BIM also facilitates better collaboration and communication between project stakeholders, including architects, engineers, contractors, and owners.

Moreover, BIM technology can help to reduce construction costs and improve project outcomes. By creating detailed digital models of buildings and

infrastructure projects, architects and project managers can identify opportunities to optimize materials usage, reduce waste, and improve energy efficiency. BIM also facilitates more efficient project scheduling, enabling construction projects to be completed more quickly and with greater accuracy.

In addition to these benefits, BIM technology is constantly evolving and improving. New advances in BIM software and hardware are being developed all the time, offering even more possibilities for construction project management. For example, augmented reality (AR) and virtual reality (VR) technologies can be integrated with BIM to provide more immersive and interactive experiences for project stakeholders.

Another area where BIM technology is having an impact is in the field of sustainability. BIM can be used to create more environmentally friendly buildings and infrastructure projects, by enabling architects and project managers to optimize designs for energy efficiency and sustainability.

Finally, BIM technology is also changing the way in which buildings are maintained and managed over their lifecycle. By creating detailed digital models of buildings, BIM technology can be used to manage and maintain buildings more efficiently, enabling facilities managers to identify and address issues more quickly and effectively.

In conclusion, BIM technology is a powerful tool for architects and project managers in the construction industry, offering a wide range of benefits for construction project management. While there are certainly challenges associated with implementing BIM, the benefits in terms of more accurate project planning, improved collaboration, reduced costs, and sustainability make it a worthwhile investment for any firm involved in construction project management. It is essential that architects, project managers, and other construction professionals stay up to date with the latest advances in BIM technology and develop the necessary skills to use it effectively in order to stay competitive in the industry.

УДК 332

Andrii Antoniuk¹, Yang Huan²

¹ Dr. Sc., docent Classical Privat University

² Student, National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

WHAT ARE THE TOOLS FOR PROTECTING THE INTERESTS OF PROJECT EXECUTORS

Managing a project can be a challenging task, especially when it comes to ensuring that the project is completed on time and within budget while maintaining effective communication with team members and stakeholders.

One crucial aspect of successful project management is protecting the interests of project managers. However, this can be a daunting task that requires the use of various tools and strategies. In this article, we will explore some available tools that can help project managers protect their interests, such as contract management tools, risk management tools, project management software, human resource management tools, and financial management tools. By utilizing these tools, project managers can effectively manage their projects and ensure their successful completion.

When executing a project, project managers often face various challenges such as ensuring that the project is completed on time and within budget, as well as maintaining good communication with team members and stakeholders. However, protecting the interests of project managers can be a difficult task. Here are some available tools that can assist project managers in protecting their interests:

Contract management tools: Contracts are essential tools for protecting the interests of project managers. Contract management tools can help project managers track the terms and conditions of contracts to ensure that suppliers or contractors comply with their commitments. In addition, these tools can help establish transparent and open communication between project managers, contractors, and suppliers. By using these tools, project managers can ensure that the terms of the contract are being met, and take necessary legal action when needed.

Risk management tools: Risk management tools are important for identifying potential risks that a project may face and taking measures to reduce their impact. These tools can help project managers understand the legal and compliance issues related to the project, and ensure that the project complies with all applicable regulations. By identifying potential risks, project managers can develop contingency plans to reduce their impact, and ensure that the project stays on track.

Project management software: Project management software can assist project managers in tracking project progress and costs, as well as maintaining communication with team members and stakeholders. Real-time data provided by these tools can help project managers make quick decisions and ensure timely completion of projects. Additionally, project management software can help project managers allocate resources effectively and ensure the quality of projects. By using project management software, project managers can keep track of project timelines, costs, and progress, and ensure that the project stays on budget and meets quality standards.

Human resource management tools: Human resource management tools can assist project managers in recruiting and managing team members, as well as providing training and development opportunities. These tools can help project

managers understand the skills and abilities of team members and ensure that they have the necessary skills and knowledge to complete the project. By providing training and development opportunities, project managers can ensure that their team members are well-equipped to handle project tasks, and can manage conflicts or performance issues more effectively.

Financial management tools: Financial management tools can help project managers track project costs, predict future expenditures, and develop budget plans. These tools can help project managers understand the financial situation of the project and ensure that the project is completed within budget. By using financial management tools, project managers can manage project finances more effectively, and make adjustments to the project budget or resources as needed.

In summary, protecting the interests of project managers requires the use of multiple tools and strategies. These tools can help project managers better manage projects, ensuring that they are completed on time and within budget. Therefore, project managers should be proficient in these tools and apply them flexibly when needed. By using these tools effectively, project managers can ensure that their projects are successful, and their interests are protected throughout the project lifecycle.

УДК 332

Nadiia Shmygol¹, Chen Pei²

¹Dr. Sc., professor National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

²Student, National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

PROBLEMS AND PROSPECTS OF PROJECT MANAGEMENT IN CHINA

Project management is a critical discipline that ensures the success of any project, regardless of its size or complexity. In China, a rapidly developing country, project management has become increasingly important as the number and complexity of projects continue to grow. However, there are several challenges associated with project management in China that must be addressed to ensure successful implementation.

One of the most significant challenges in project management in China is the lack of standardization. Different organizations use different approaches to project management, which can create confusion and inconsistency in project management practices. As a result, project managers may struggle to know which standards to follow, leading to delays, disruptions, and even project failure. To overcome this challenge, it is essential to establish standardized project management practices that can be adopted across all organizations to ensure effective project management.

Another significant challenge is inadequate communication in project management. Weak communication channels can lead to misunderstandings, delays, and even project failure. Effective communication is critical to ensure that project stakeholders understand the project's objectives, timelines, and roles and responsibilities. It is also necessary to have a communication plan that outlines the communication channels, frequency, and content to ensure that all stakeholders are informed about project progress.

Limited stakeholder participation is another significant challenge in project management in China. To ensure project success, all stakeholders, including project team members, customers, and end-users, must be involved in all stages of the project, from conceptualization to execution and evaluation. Stakeholder participation ensures that all viewpoints and needs are considered, reducing the risk of project failure due to poor planning or inadequate execution.

Project managers in China can adopt best practices from global experience to address these challenges. These practices include proper planning, effective communication, skilled team management, and stakeholder engagement. By following these practices, project managers can improve the chances of project success and enhance China's reputation as a global leader in project management.

However, project managers in China must also be aware of the unique cultural and social factors that can affect project management. In China, *guanxi*, or relationships, play a significant role in business and can impact project success. Therefore, project managers must understand the cultural and social context in which projects are being carried out to effectively manage projects and ensure successful outcomes.

Another cultural factor to consider in project management in China is the emphasis on hierarchy and respect for authority. Project managers must navigate the cultural landscape carefully to ensure that all stakeholders are heard and that all viewpoints are considered. It is also necessary to establish clear lines of authority and responsibility to avoid confusion and ensure effective project management.

Additionally, the rapid pace of development in China has led to significant environmental and social challenges that must be addressed in project management. Sustainable development practices must be integrated into project management to minimize the negative impact on the environment and society.

In conclusion, project management is a critical discipline that must be embraced to ensure the success of projects in China. To overcome the challenges associated with project management, it is essential to establish standardized practices, improve communication, and engage all stakeholders. Adopting best practices from global experience can also help project managers achieve success and enhance China's reputation as a global leader

in project management. Project managers must also understand the cultural and social context in which projects are being carried out to effectively manage projects and ensure successful outcomes. Finally, sustainable development practices must be integrated into project management to minimize the negative impact on the environment and society.

Відповідальний на факультеті

_____

(підпис)

Декан факультету
КОРОЛЬКОВ

_____

(підпис)

Ніна ПАВЛІШИНА

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Владислав

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

СЕКЦІЯ МАРКЕТИНГ ТА ЛОГІСТИКА

УДК 658.821:339.17

Соколова Ю.О.¹

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОШУК НОВИХ БІЗНЕС МОДЕЛЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

За останні п'ять років Українська економіка пройшла через глобальну пандемію, яка змінила умови ведення бізнесу та його характер, споживачів та їх потреби, характер відносин та комунікацій та багато іншого. Але тільки не економіка почала відновлюватися, а бізнес адаптуватися, почалося широкомасштабне військове вторгнення, яке знов змінило правила гри та умови ведення бізнесу, комунікацій зі споживачами, маркетинг та інші функції підприємства. І тому знов постала необхідність шукати ефективні моделі ведення бізнесу та організації маркетингової діяльності для виживання українських компаній.

В умовах нової економіки одиницею розгляду інновацій стає не товар або технологія, а концепція бізнесу. Концепція бізнесу і модель бізнесу складаються з однакових елементів: модель бізнесу – це реалізована на практиці концепція бізнесу. Інноваційна концепція бізнесу – це здатність представити собі геть інші концепції бізнесу або зовсім інші шляхи диференціації існуючих концепцій бізнесу.

В науковій літературі зустрічається дві основні моделі бізнесу:

а) модель, яка побудована на здатності підприємства реагувати на зміни у зовнішньому середовищі з максимальною швидкістю. Вона потребує одного головного ресурсу – інформації, і однієї компетенції – гнучкості. Підтвердженням цього висновку слугує ілюстрація, наведена в роботі «Contemporary strategy analysis» Р. Гранта: «Успіх Wal-Mart – її здатність постійно випереджати за результатами інших роздрібних торговців базується на системі бізнесу, яка швидко та ефективно реагує на зміну попиту, а ядром здатності до змін є заохочення та винагорода ініціативи на всіх рівнях компанії [1, с. 230].

б) модель, побудована на внутрішніх змінах, які викликані інноваціями. Так, Wal-Mart використовує модель бізнесу, що ґрунтується на нових технологічних процесах і підходах до організації: «зіркоподібний» ланцюг постачань, система дистрибуції, новаторські методи вантаження в портах, використання інформаційних технологій і комунікацій дозволяють отримати дані з усіх пунктів продажу і на їхній основі приймати рішення про ланцюг створення цінності [1, с. 232].

Найбільшого успіху досягають компанії, які використовують обидві моделі, як можна побачити з прикладу Wal-Mart.

Сьогодні траєкторією розвитку багатьох бізнесів, та маркетингу як однієї з основних складових будь-якої бізнес-моделі, є розповсюдження цифрових технологій. Становлення цифрової економіки – одне з пріоритетних напрямків для більшості країн – економічних лідерів, включно із США, Великобританією, Німеччиною та Японію. В останні роки і Україна активно розвивається в цьому напрямку, з'явилася велика кількість цифрових адміністративних та бізнес-послуг, активно розвивається інтернет-маркетинг, який все більше використовується різними підприємствами для досягнення найкращих результатів. Найбільш вдалий цифровий проєкт останніх років це державний портал «Дія», але цифровізація торкнулася всіх сфер життя.

У міжнародній практиці досі не склалося єдиного визначення цифрової економіки. У більшості джерел при описі цифрової економіки акцент робиться на інформаційно-комунікаційних технологіях та пов'язаних з їх використанням змін у способах взаємодії економічних агентів. При цьому можуть згадуватись або конкретні види технологій, або ті чи інші форми змін економічних процесів. Часто визначення цифрової економіки підмінюють перерахування напрямків її впливу економіку та соціальну сферу. Цифрова економіка знаходить своє відображення в таких сферах:

- підтримуюча інфраструктура (техніка, програмне забезпечення, зв'язок, мережі);
- електронний бізнес (як ведеться бізнес, будь-який процес, який організація проводить через комп'ютерні мережі);
- електронна комерція (наприклад, продаж книжок в інтернет-магазинах).

Цифрова економіка, сама по собі є новою бізнес-моделлю, як сприяла появі цифрового маркетингу, цифрової торгівлі, цифрового навчання тощо.

А отже, в умовах, коли споживачі змінюються у своїх цінностях, поведінці, потребах, коли велика кількість споживачів перемістилася житина інші території та, навіть, країни, інструменти нової цифрової бізнес-моделі дозволяють краще вивчати споживачів, позиціонуватися на їх потреби за рахунок таргетингу та ремаркетингу. Переведення бізнесу в цифрове середовище та використання можливостей інтернет-маркетингу в мовах, що склалися дозволить багатьом підприємствам не лише пережити війну та глобальний спад економіки України, але й отримати конкурентні переваги та підвищити свою ефективність

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Grant R. M.. Cases to accompany Contemporary strategy analysis, fifth edition. 5-th ed. Oxford: Blackwell. 2005. – 560 p.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ

В сьогоднішніх умовах збільшення результативності торгової діяльності в магазині досягається за допомогою застосування певних заходів мерчандайзингу які потребують постійного перегляду відповідно до змін поведінки покупців. Тому основною задачею торговця є підбір та застосування таких методів оцінювання їх ефективності, які дозволяють виявляти та впроваджувати найбільш дієві інструменти впливу на споживача.

Кожний магазин вибудовує свою систему оцінки мерчандайзингу в залежності від досліджуваних метрик. Ці метрики можна умовно поділити на два типи: спеціалізовані та загальні. Спеціалізовані представляють собою численну кількість різних показників, що використовуються здебільшого ще під час створення і прорахунку системи мерчандайзингу в компанії, наприклад: коефіцієнт ефективності торгової площі, коефіцієнт установчої площі, коефіцієнт експозиційної площі, коефіцієнт відвідуваності певного відділу тощо. В той же час загальні показники представляють собою абсолютні величини, за допомогою котрих чітко можна побачити приріст або спад тих метрик, що визначені для порівняння, а саме: приріст обсягу продажів в абсолютному й відносному вираженні; зменшення витрати на захід в абсолютному вираженні й на одну покупку; зростання прибутку компанії від запровадження заходу; зростання рентабельності заходу; зменшення строку окупності заходу. Порівняльна характеристика основних методів оцінювання ефективності мерчандайзингових заходів представлена в табл.1

Представлені методи відрізняються один від одного метою їх застосування, показниками та періодичністю проведення. Тому магазин, у відповідності до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, а також поведінки споживача повинен використовувати набір методів, який буде враховувати особливості торгової діяльності та вирішувати завдання оцінки ефективності застосування заходів мерчандайзингу комплексно на постійній основі й у необхідних обсягах, виходячи з мети визначення рівня змін результатів торгової діяльності оперативно, з високим ступенем точності. Результати такого оцінювання повинні стати підґрунтям для розробки та впровадження в торгову діяльність

підприємства нових засобів впливу на поведінку споживача з метою збільшення обсягів продажів.

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика основних методів оцінювання ефективності мерчандайзингових заходів

Метод оцінки	Характеристика
АВС-аналіз	Аналіз структури товарообігу й прибутку на основі принципу Парето. Дозволяє виявити найбільш рентабельні товари в асортименті торговельної точки
XYZ-аналіз	Аналіз стабільності продажів товарних груп або окремих товарів. Дозволяє визначити значення товарної групи (товару) і вибору відповідних методів роботи, визначити норматив товарного запасу й частоти замовлення товару.
Крос-аналіз (поєднання АВС-аналізу та XYZ-аналізу)	Дозволяє визначити статус або місце кожного товару в асортименті товарної групи, як в окремій торговельній точці, так і у всій торговельній мережі.
Аналіз еластичності площі	Дозволяє оцінити ефективність змін в плануванні й/або викладенні товарів
Аналіз ефективності використання торговельних площ	Дозволяє визначити ефективність використання торговельних площ: проблемні ділянки й потенційно перспективні зони. Застосовується для перерозподілу місця в торговельному залі й на полках
Аналіз сум структури чеків	Дозволяє оцінити: ефективність використання торговельних площ магазину; мерчандайзингу взагалі; асортимент і цінову політику магазину; групи покупців магазину й купівельних кошиків (склад чеків різних груп покупців); позиції, що найчастіше зустрічаються у чеках (найбільш великих чеках, чеків різних груп покупців, чеках у який-небудь час доби); товари, що купуються спільно.
Аналіз динаміки середньої суми покупки й кількості покупок по днях тижня	Дозволяє визначити: тенденції розвитку магазину; товарні групи – «магніти» і товарні групи-«паразити»; скоригувати асортимент і цінову стратегію; оцінити ефективність проведених заходів.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У РЕКЛАМІ

В умовах розвитку інноваційних технологій в області маркетингових комунікацій зростає інтерес до питань використання нововведень в створенні реклами як ефективного засобу впливу на поведінку споживача. Цифрова реклама є однією з найбільш успішних маркетингових ділянок, які перейняли штучний інтелект.

Artificial intelligence (AI), або ж штучний інтелект (ШІ) – це галузь комп'ютерних наук, що моделює процеси людського інтелекту.

Штучний інтелект – дуже молода область досліджень, започаткована у 1943 р. американськими нейрофізіологами У. Мак-Коллоком і У. Піттсом, які розробили першу «нейтронну» модель на основі теорії діяльності головного мозку людини. У 1950 р. англійським математиком А. Тьюрінгом було сформовано перше визначення штучного інтелекту. 1956 р. вважається роком офіційного визнання ШІ науковою областю досліджень.

Розглядаючи штучний інтелект, важливо враховувати його основні складові:

- Machine learning (ML) – вивчає методи побудови алгоритмів;
- Deep learning (DL) – фокусується на класифікації даних;
- Artificial neural networks (ANN) – відтворює роботу людського мозку;
- Natural language processing (NLP) – спеціалізується на технологіях розпізнавання мови.

Штучний інтелект у бізнесі – реальність сьогодення, яку мало хто помічає. Відеоігри, безпілотні автівки, чат-боти, технології розпізнавання облич, голосові асистенти Alexa, Google Assistant, Siri й навіть реклама в соцмережах працюють на основі ШІ.

За даними IBM Global AI Adoption Index 2022, 35% компаній використовують штучний інтелект (ШІ) у бізнесі, а ще 42% досліджують можливості його застосування.

На даному етапі технологій, ШІ допомагає персоналізувати рекламу, відповідно направити її на конкретного споживача, що значно підвищує ймовірність того, що клієнт зробить покупку. Фактично ШІ переводить комунікацію з клієнтом на новий рівень. Пропонуючи відвідувачам рекламу, система враховує його потреби, вік, гендер, інтереси тощо. Такий формат реклами можна адаптувати під сезон, час доби та безліч інших факторів. Це

робиться для того, щоб надати максимально зручний сервіс. Як це працює? Коли ви шукаєте продукт або послугу в інтернеті, ШІ миттєво запам'ятовує, що вам потрібно й пропонує подібні речі на інших різних платформах. Ви стали цільовою аудиторією для брендів і компаній, які пропонують послуги або продукти, які вас цікавлять. ШІ широко використовується на таких платформах як Facebook, Instagram, Google й Snapchat. Ця технологія допомагає компаніям показувати найбільш актуальні рекламні оголошення для цільової аудиторії в потрібний час, що зрештою покращує продуктивність оголошень й забезпечує велику кількість продажів.

Наприклад, завдяки технологіям машинного навчання Google збільшив обсяг онлайн-реклами та покращив результати пошуку. Також корпорація працює над проектом LaMDA (Language Model for Dialog).

Головний запуск останнього року у цій сфері – Google Performance Max. Система зі штучним інтелектом управляє рекламою одразу на всіх майданчиках Google. Користувачеві потрібно лише надати матеріали для креативів, описати цільову аудиторію та виконати ще кілька налаштувань. Алгоритм сам збере креативи та вибере найсильніші, оптимізує бюджет кампанії, налаштує час показу та уточнить цільову аудиторію.

Performance Max – це спеціальний тип кампанії, який можна вибрати у рекламному кабінеті Google.

У Google використовували ШІ не тільки для управління онлайн рекламою, але і для офлайн просування. Так, креативний директор Google Unskippable Labs Ноель Пааш розповідав про кейс із зовнішньою рекламою в Лондоні.

Компанія Google Outside на підтримку пошуку об'єднала 160 рекламних конструкцій по всьому місту. Рекламні банери показували перехожим рекомендації про найближчі маршрути, події, рецепти та ідеї на вечір. Контент банера змінювався залежно від часу доби, погоди, географії, останніх новин та пошукових трендів.

Так ШІ допомагав оптимізувати зовнішню рекламу. 81% перехожих, які бачили кампанію, назвали Google найінноваційнішим брендом. А кожен п'ятий користувач після цього встановив Google Пошук на свій телефон.

Застосування штучного інтелекту в рекламі має й свої мінуси:

- втрата роботи: очікується, що в період з 2020 до 2025 року через автоматизацію процесів 85 млн людей втратять роботу;
- соціальна маніпуляція: філіппінський політик Ф. Маркос, який володіє ботофермою в TikTok, завдяки цьому переміг на виборах 2022 року;
- фінансові кризи через алгоритми ШІ: фінансова індустрія найчастіше залучає ШІ для вирішення багатьох питань. Тож експерти

прогнозують, що можливі похибки в алгоритмах здатні спричинити фінансову кризу.

Штучний інтелект – це новий інструмент в історії людства, винайдення якого для технологічного прогресу має те ж значення, яке колись мав двигун внутрішнього згорання. ШІ значно спрощує життя та виконує завдання набагато швидше, та за рахунок розвитку, точніше за людей. Він обчислює, аналізує величезні об'єми даних, генерує цікаві ідеї для реклами. Багато компаній використовують його вже зараз. І сегмент ШІ буде зростати з кожним роком, навіть місяцем. Тому саме за технологіями штучного інтелекту є наше майбутнє і нам треба пристосовуватись до умов праці з ним та обов'язки обмежувати його, щоб цю силу не використовували злочинці або сам ШІ не вийшов з-під нашого контролю. Так ми зробимо наше майбутнє безпечнішим, розвинутішим та щасливішим.

УДК 659.1.011.4

Зеркаль А.В.¹, Величко В.О.²

¹ д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕКЛАМИ В ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩІ

У сучасну епоху реклама відіграє важливу роль у всіх бізнес-стратегіях. Зі стрімким розвитком інтернету реклама значною мірою замінила традиційні медіа цифровими платформами. Інтернет створив нові можливості для компаній охопити свою цільову аудиторію за допомогою різних онлайн-платформ, таких як соціальні мережі, пошукові системи та email-маркетинг.

Реклама в онлайн-середовищі є невід'ємною частиною бізнес-стратегій багатьох компаній. Оскільки все більше людей користуються Інтернетом для отримання інформації та покупок, реклама в онлайн-середовищі стає все більш ефективним інструментом залучення нових клієнтів і збільшення прибутку.

Аналіз ефективності реклами в онлайн-середовищі є дуже важливим для бізнесу, оскільки допомагає визначити, наскільки успішними є рекламні кампанії та чи дійсно вони допомагають збільшувати продажі. Крім того, аналіз дозволяє виявити потенційні проблеми та помилки в рекламній стратегії, що можуть бути виправлені, щоб досягти кращих результатів.

Також варто відзначити, що реклама в онлайн-середовищі дуже динамічна і швидко змінюється, тому аналіз ефективності є постійним процесом. Дослідження ринку та аналіз тенденцій допомагають компаніям змінювати свої рекламні стратегії для залучення більшої уваги та збільшення конверсії.

По-перше, інтернет спростив для компаній націлювання на конкретну аудиторію. За допомогою аналітики даних та штучного інтелекту компанії тепер можуть аналізувати поведінку, інтереси та вподобання своєї цільової аудиторії. Це дозволило компаніям створювати персоналізовані рекламні кампанії, пристосовані до потреб своєї аудиторії. Такий цілеспрямований підхід виявився більш ефективним, ніж традиційні методи реклами, оскільки дозволяє компаніям досягати потенційних клієнтів у потрібний час і в потрібному місці.

По-друге, інтернет підвищив економічну ефективність реклами. Традиційні методи реклами, такі як телебачення та друківані видання, є дуже дорогими, і малим та середнім підприємствам часто важко конкурувати з великими компаніями. Однак Інтернет створив рівні умови, дозволивши малим та середнім підприємствам (МСП) рекламувати свої товари та послуги за нижчими цінами. Як наслідок, МСП можуть пропонувати свої товари та послуги ширшій аудиторії та конкурувати з більшими компаніями.

По-третє, інтернет полегшив компаніям відстеження ефективності їхніх рекламних кампаній. За допомогою різноманітних онлайн-інструментів компанії можуть відстежувати відвідуваність своїх веб-сайтів, кількість кліків на оголошення, коефіцієнт конверсії рекламної кампанії тощо. Ці дані допомагають компаніям оцінити ефективність рекламних кампаній та внести відповідні зміни.

Однак, незважаючи на переваги інтернет-реклами, існують і недоліки. Однією з головних проблем є блокування реклами. Багато інтернет-користувачів встановлюють блокувальники реклами, щоб не бачити її, що ускладнює компаніям доступ до своєї цільової аудиторії. Іншою проблемою є шахрайство в Інтернеті, коли компаніям доводиться платити за шахрайські кліки на свої оголошення.

Підсумовуючи, можна сказати, що реклама в Інтернеті виявилася ефективним способом для компаній досягти своєї цільової аудиторії. Можливість орієнтуватися на конкретну аудиторію, економічна ефективність і можливість відстежувати результативність рекламних кампаній – все це переваги онлайн-реклами. Однак компаніям також необхідно пам'ятати про такі виклики, як блокування реклами та шахрайство в Інтернеті, і відповідно адаптувати свої рекламні стратегії. Загалом, інтернет-реклама є потужним інструментом для компаній і,

ймовірно, залишатиметься важливим аспектом будь-якої бізнес-стратегії, а аналіз ефективності реклами допомагає компаніям досягати кращих результатів та збільшувати свій прибуток.

УДК 339.138

Зеркаль А.В.¹, Дерев'яно А.В.²

¹ д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРАКТИВНОЇ РЕКЛАМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ МАРКЕТИНГОВИХ КАМПАНІЙ

Просування різноманітних товарів та послуг вже давно перейшло на новий рівень. Звичайна реклама майже не сприймається в сучасному суспільстві, тому що мало хто звертає на неї увагу. Натомість інтерактивна реклама дає змогу зацікавити якомога більший потік людей. Основною її перевагою є надання цільовій аудиторії можливості взаємодії з нею, оскільки інтерактивна реклама передбачає двосторонню комунікацію. Це допомагає споживачам краще запам'ятовувати основні ідеї та сам бренд, а компанії – привертати увагу аудиторії та медіа.

Можливості інтерактивної реклами дозволяють встановити правдивий асоціативний ряд у споживачів, а також краще донести головний меседж компанії. Більш того, такий різновид реклами дає змогу підвищити лояльність цільової аудиторії та впізнаваність бренду, а разом з тим – стимулювати активну залученість аудиторії та надавати більш індивідуальний підхід. Інтерактивна реклама поділяється на дві основні групи: офлайн та онлайн.

Перша група припускає взаємодію, наприклад, з інтерактивними білбордами та інсталяціями. Розміщеність в людних місцях надає компанії місце для креативу та великий потік людей. Приміром, нідерландська авіакомпанія KLM Royal Dutch Airlines встановила білборд, який був оснащений слуховим пристроєм та AI механізмом, що розпізнає приблизно 40 тисяч звуків, які можуть свідчити про погане самопочуття. На білборді демонструвалися гарні краєвиди, а коли хтось поруч кашляв, чхав чи шморгав носом, то на екрані з'являлися слова «Погано?» або «Будьте здорові!» з подальшими словами «Скасувати рейс за €0». У такий спосіб компанія нагадувала шведам про можливість скасування бронювання рейсів у разі хвороби. Не менш цікавим прикладом є білборд із вмонтованою біговою доріжкою від американської компанії Nike, який рекламував благодійний забіг в

Аргентині. Усі охочі мали можливість долучитися та побігати на цій доріжці. Крім того, за кожен кілометр, що пробігала людина, компанія жертвувала кошти міжнародній організації UNICEF. Так перехожі мали змогу ознайомитися з умовами рекламованого компанією забігу, потренуватися, а головне – приєднатися до благодійної акції.

Друга група пропонує комунікацію через різні онлайн-інструменти як, наприклад, інтерактивні банери, відео, спливаючі вікна, доповнена та віртуальна реальність тощо. Це дозволяє залучити споживачів та зібрати більше інформації про потенційних клієнтів. Ось, наприклад, український книжковий онлайн-магазин Yakaboo напередодні великих свят пропонує взяти участь у розіграві, на прикладі спливаючого вікна, книжкових сертифікатів та промокодів, знижок, безкоштовній доставці тощо. Ще одним цікавим прикладом є розробка дизайн-лабораторії Ikea Space 10. Вона дозволяє користувачам заново проектувати свої тривимірні плани приміщень за допомогою додатку Ikea Studio, що використовує датчики LiDAR.

Так, порівняно з традиційною рекламою, інтерактивна має набагато більший потенціал. Вона краще запам'ятовується, підвищує впізнаваність бренду та дає більше можливостей для взаємодії з цільовою аудиторією. Приміром, такі платформи як Google та Facebook нав'язують даний тип реклами, аби покращити якість обслуговування споживачів.

Загалом, інтерактивна реклама надає незлічені можливості для проведення творчих маркетингових кампаній. Перетворюючи пасивну аудиторію на активних учасників, компанія може отримати більше інформації про своїх потенційних клієнтів, розширити відомість бренду, а головне – підвищити рентабельність інвестицій, конверсію та продажі. Крім того, інтерактивна реклама дозволяє більш точно налаштувати рекламну кампанію, в залежності від реакції цільової аудиторії на впровадження тих чи інших елементів реклами.

УДК 331.2

Зеркаль А.В.¹, Дерев'яно А.В.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-211 НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОД ПЕРЕПИСУ НАСЕЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ОТРИМАННЯ ДАНИХ ПРО НАСЕЛЕННЯ

У будь-якій країні світу загальна мета проведення перепису населення є однаковою та полягає в отриманні даних про чисельність, склад та

розміщення населення. Підсумки переписів населення є основою багатьох політико-економічних, соціально-економічних досліджень.

Згідно статті 3 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення», метою проведення перепису населення є отримання достовірних, об'єктивних та цілісних даних щодо населення країни в цілому та по кожній адміністративно-територіальній одиниці зокрема для інформаційного забезпечення управління та прогнозування соціально-економічного розвитку, а також розроблення та реалізації державної політики з питань народонаселення в інтересах економічного добробуту та прав людини [1].

У більшості країн під час проведення національних переписів населення, зазвичай, дотримуються певних методологічно-організаційних принципів, що визначені Законом України як основні для Всеукраїнського перепису населення: регулярність і періодичність перепису населення; загальність і одномоментність перепису населення; єдність програми перепису населення, а також методів його проведення і оброблення результатів; персоніфікованість первинних даних перепису населення; конфіденційність первинних (персональних) даних перепису населення; централізоване керівництво і координація всіх робіт, пов'язаних з підготовкою і проведенням перепису населення, а також обробленням, узагальненням, поширенням та використанням його результатів [1].

Історія вітчизняних переписів населення починається з часів Київської Русі – у VIII столітті. Пізніше облік населення окремих князівств Київської Русі здійснювався з вимог татарських ханів для визначення розмірів данини. Так, у 1245 році з наказу Батия було пораховано населення в Київському та Чернігівському князівствах, для чого були прислані спеціальні «численці із татар», або, як їх ще називали, «баскаки». Як правило, після кожного такого обліку населення проводився черговий збір данини. У XVI–XVII століттях, у зв'язку з оподаткуванням певних груп населення в межах Речі Посполитої, збиралися статистичні дані для складання реєстрів, до яких вносилися дані про членів сім'ї та майно. Унікальну історичну цінність мають матеріали перепису козацького стану, здійсненого за наказом гетьмана України Богдана Хмельницького у 1649 році. Переписи всього чоловічого населення, так звані ревізії, проводилися в Україні з 1720 до 1857 року.

У 1897 році було проведено перший і єдиний загальний перепис населення. Даний перепис базувався на принципі одночасності, переписні листи заповнювалися станом на 28 січня (9 лютого за новим стилем). Обліковці формувалися з письмених запасних солдатів, «благонадійних» вчителів та священиків. Про кожного опитуваного збиралися відомості по 14

запитанням, включаючи прізвище і помітки про фізичні вади. Матеріали перепису оброблялися вручну протягом 8 років.

За радянських часів було проведено 8 загальних переписів населення: у 1920, 1926, 1937, 1939, 1959, 1970, 1979 і 1989 роках. Трагічною сторінкою в історію увійшов перепис 1937 року. Його результати, що відбивали втрати населення через голодомор, колективізацію та масові карні акції влади проти мільйонів людей, за вказівкою тодішнього керівництва СРСР, були анульовані, так і не будучи опублікованими. Більше того, деякі керівники статистичних служб (зокрема, в Україні), які забезпечували організацію і проведення цього перепису, були репресовані.

Перший національний перепис населення відбувся 5 грудня 2001 року. Метою проведення Всеукраїнського перепису населення було одержання об'єктивної інформації про зміни, які відбулися в соціально-економічному житті та устрої незалежної України, створення інформаційної бази демографічних та соціально-економічних даних щодо чисельності населення, його національного, мовного, сімейного складу, розподілу за віком, статтю, громадянством, рівнем освіти, джерелами засобів існування, професійної приналежності, становищем у занятті, міграційною активністю тощо, як по країні в цілому, так і за всіма її адміністративно-територіальними одиницями [2].

Отже, метод перепису населення є способом як оцінки кількості населення, так і його певних характеристик. Перепис населення проводиться майже в усіх країнах світу на регулярній основі, це зазвичай відбувається раз на 10 років. Дані перепису населення можуть бути використані як для планування державної політики та видатків, так і для формування більш точної вибірки для проведення соціологічних опитувань, для кращого розуміння бізнесом своїх клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Всеукраїнський перепис населення [Електронний ресурс]: Закон України: [прийнятий Постановою Верховної Ради України № 2058-III від 19.10.2000 р. : станом на 01.01.2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14#Text>

2. Всеукраїнський перепис населення [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrcensus.gov.ua>.

ДІЯ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В Україні з 24 лютого 2022 року був введений воєнний стан. Такий правовий режим в країні передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб. Факт запровадження воєнного стану не впливає на чинність будь-яких правочинів, у тому числі договорів страхування – всі права й обов'язки сторін залишаються чинними, але з певними застереженнями.

У відповідності до статті 1 Закону України 85/96-ВР в редакції від 31.03.2023 р. «Про страхування», страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів. Стаття 4 свідчить про те, що предметом договору страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані: з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування); з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування); з відшкодуванням страховальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності) [1].

На сьогоднішній день, більшість ритейлових договорів страхування, що уклалися на українському ринку, не передбачають покриття збитків, що були завдані внаслідок воєнних дій. З 2014 року страхові компанії включають до договорів страхування вносять «воєнне» застереження – договори страхування як правило не діють на території проведення бойових дій і на окупованих територіях України. Страхування воєнних ризиків здійснюється страховими компаніями переважно тільки в корпоративному сегменті та обмежено через складність процесу андеррайтингу, високу вартість та незначну ємність українського ринку для страхування й перестраховання воєнних та інших катастрофічних ризиків. Кількість страховиків, що здійснюють страхування та перестраховання воєнних ризиків, в світі є достатньо

обмежена, тому що вони використовують спеціальні умови їх страхування [2].

Воєнний стан не є причиною відмови у страховому відшкодуванні у відповідності до норм законодавства. Це залежить від того, за яких обставин стався страховий випадок, а також, що написано в договорі. В будь-якому випадку необхідно подавати документи на компенсацію за страховим випадком, згідно процедури подання документів.

Національний банк України, як регулятор страхового ринку, рекомендував страховим компаніям спростити процедуру врегулювання випадків, що мають ознаки страхових – максимально використовувати електронні документи, копії необхідних документів у разі неможливості або ускладнення можливості отримання оригіналів документів, інші засоби дистанційного врегулювання страхових випадків. Це забезпечить страховий захист споживачів за спрощеною процедурою [3].

Після отримання документів, страхова компанія розглядає їх та приймає рішення щодо виплат. У випадку, якщо клієнту відмовляють у відшкодуванні, залишається ще один спосіб отримання компенсації – це судовий, але спочатку варто проконсультуватися з фахівцем, який оцінить перспективи судового процесу та вірогідність позитивного результату [4].

Таким чином, договори страхування продовжують діяти, незалежно від введеного правового режиму – воєнний стан. Страхові компанії, за рекомендаціями Національного банку України, максимально спростили процедуру врегулювання страхових випадків та виплат відшкодування за страховими випадками. Але існують певні застереження: воєнні ризики не покриваються (якщо тільки немає поліса на випадок війни), а зона бойових дій і тимчасово окуповані території країни виключаються із зони покриття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України: [прийнятий Постановою Верховної Ради України № 86/96 ВР від 07.03.1996 р. : станом на 31.03.2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни [Електронний ресурс] / Л. Бурбель. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html>

3. Що потрібно знати небанківським фінансовим установам під час воєнного стану: роз'яснення Національного Банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://>

bank.gov.ua/ua/news/all/scho-potribno-znati-nebankivskim-finansovim-ustanovam-pid-chas-voennogo-stanu

4. Бабенко Ю. Страхування під час війни: чи реально зараз отримати страхову виплату [Електронний ресурс] / Ю. Бабенко – Режим доступу: [https:// mitrax.com.ua/ uk/blog/ strahuvannya-pid-chas-vijni-chi-realno-zaraz-otrimati-strahovu-viplatu/](https://mitrax.com.ua/uk/blog/strahuvannya-pid-chas-vijni-chi-realno-zaraz-otrimati-strahovu-viplatu/)

Відповідальний на факультеті

_____

(підпис)

Декан факультету
КОРОЛЬКОВ

_____

(підпис)

Ніна ПАВЛІШИНА

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Владислав

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

СЕКЦІЯ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ, ФІТНЕС ТА РЕКРЕАЦІЯ»

УДК 796.01

Атаманюк С.І.

д-р пед.наук., доц. НУ «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ

Ефективне використання комплексного підходу до фізичного виховання студентів передбачає використання сучасних педагогічних технологій. Під педагогічною технологією розуміється проект учбово-виховного процесу, як моделі цього процесу та принципів його організації.

Педагогічні технології дозволяють звести до мінімуму експромти у викладанні та перевести його на шлях попереднього проектування учбово-виховного процесу та подальшого практичного використання.

Одним із сучасних методологічних підходів, що дозволяють переосмислити сучасний стан педагогічної діяльності як освітнього простору і намітити шляхи його модернізації в країні є інноваційна діяльність. Інновація – це результат реалізації нових ідей і знань з метою їх практичного використання для задоволення певних запитів людини, суспільства та держави. При цьому критеріями інновації має бути наукова новизна та її практичне втілення. У сфері фізичної культури і спорту накопичено певний багаж сучасних інноваційних технологій, які спрямовані на формування нового підростаючого покоління, що володіє необхідним рівнем фізичної та спортивної культури.

Серед основних інноваційних технологій виділимо:

- спортивно орієнтоване фізичне виховання;
- особистісно орієнтоване фізичне виховання;
- професійно орієнтоване фізичне виховання;
- екологічна освіта;
- олімпійська освіта;
- спортивно-патріотичне виховання;
- моніторинг стану фізичного здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості дітей, підлітків та молоді;
- нетрадиційні методи оздоровчої фізичної культури.

Зазначені технології не знайшли ще повною мірою втілення до практичної педагогічної діяльності, і від цього суттєво затримується інноваційний процес при модернізації фізкультурної освіти в цілому. Все це вказує на те, що інноваційні технології в оздоровчій фізичній культурі не мають достатнього методичного забезпечення і як наслідок цього є слабким їхнє практичне втілення.

Технологія в фізичному вихованні – це взаємопов'язана, впорядкована сукупність оптимальних та ефективних засобів, методів, прийомів спрямованих на забезпечення планованого спортивного результату чи показників фізичної підготовленості при метрологічному лікарсько-педагогічному контролі.

Технології викладання фізичної культури повинні забезпечувати системний підхід до підготовки спеціалістів на базі сучасних досягнень теорії і методики фізичного виховання та спортивного тренування, відповідних сучасному рівню розвитку знань, реальним освітнім завданням тим, хто навчається, та відповідності потребам суспільства. Високий ступінь готовності до використання інноваційних технологій у професійній діяльності це діяльність в системі багаторівневого фізичного виховання і фізкультурної освіти, що передбачає розробку різноманітних науково-обґрунтованих оздоровчих та освітніх програм. Запропоновані програми мають сприяти збільшенню рухової активності студентів у тижневому циклі, підвищенню валеологічної грамотності та зниження негативного впливу як факторів аудиторного впливу, так і навколишнього середовища.

У цьому зв'язку доцільно говорити про вибудовування моделей інноваційного розвитку фізичного виховання і фізкультурної освіти. Ця модель повинна містити певні етапи навчання. На початку треба побудувати взаємозв'язки предметних знань і професійних технологій, завдяки яким формується інноваційне мислення. Далі створюються нові знання та вміння, вивчаються інноваційні технології, які впливають на якість навчання. Та на останньому етапі вивчається наукова інноваційна методологія з подальшим її застосування на практиці.

Актуальним організаційно-методологічним напрямом удосконалення фізичного виховання, що дозволяє переосмислити сучасний стан педагогічної діяльності, як освітнього простору так і намітити шляхи його модернізації в результаті комплексного підходу є інноваційні здоров'язбережувочі технології. Все це є результат реалізації нових ідей та знань з метою їхнього практичного використання для задоволення певних запитів людини, суспільства та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаманюк С.І. Інноваційні види рухової активності та підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до їх використання: монографія / С.І. Атаманюк. – Суми: ФОП Цьома, 2020. – С.233–234
2. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки кадрів з фізичної культури / Т. Круцевич, М. Зайцева // Теорія і методика фізичного виховання 2005. №4. С.41–45.

СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ВОЛЕЙБОЛІСТІВ У РІЧНОМУ МАКРОЦИКЛІ

Проблема визначення характеристик спеціальної фізичної підготовленості спортсменів є актуальним науково-практичним завданням загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів. Це велика проблема є в ігрових командних видах спорту – взагалі, та у волейболі, зокрема. Це обумовлено декількома чинниками, а саме, складністю та варіативністю змагальної діяльності у волейболі; високим рівнем конкуренції на змаганнях національного та міжнародного рівнів; впливом дії чинників глобалізації спорту вищих досягнень на систему багаторічної підготовки волейболістів. Аналіз поточного стану відображення цієї проблеми у сучасній науковій і методичній літературі та глобальній мережі «Internet» дозволяє констатувати, що актуальні питання визначення динамічних характеристик спеціальної фізичної підготовленості спортсменів протягом річного макроциклу або його окремих структурних утворень (мікро- та мезоциклів підготовки) залишаються у центрі уваги українських і закордонних фахівців. На нашу думку, фундаментальними працями, у яких проаналізовано сучасний стан цієї проблематики у загально-теоретичному та загальнонауковому аспектах, є дослідження [1, 2, 3]. Ці наукові роботи містять як ґрунтовні теоретичні та методичні підходи до вдосконалення спеціальної фізичної підготовленості спортсменів, так і критичні зауваження та дискусійні питання стосовно окремих питань загальної теорії спорту: «блокової» системи періодизації спортивного тренування; аналогічні та відмінні параметри фізичної та функціональної підготовленості; проблемні питання теорії адаптації організму спортсменів до субмаксимальних і максимальних фізичних навантажень у тренувальній і змагальній діяльності.

Більш прикладними є дослідження силових і динамічних параметрів фізичної підготовленості, які спрямовані на вивчення показників динамічної сили нижніх і верхніх кінцівок у спортсменів у тренувальному та змагальному процесах. Також ці проблемні питання отримали висвітлення в аналогічних дослідженнях. Динамічні характеристики параметрів функціональної підготовленості волейболістів протягом річного макроциклу; можливості педагогічного, медико-біологічного та комплексного тестування у системі управління командами протягом річного макроциклу підготовки. Крім цього,

актуальні питання управління підготовкою та змагальною діяльністю кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів висвітлено у дослідженні [5]; підвищення ефективності змагальної діяльності волейболістів на основі моделювання техніко-тактичних дій, параметрів фізичної та функціональної підготовленості – у дослідженнях [5]; удосконалення тренувального процесу у волейболі з урахуванням особливостей формування адаптації жіночого організму до змагальних навантажень – у дослідженнях [4]. Також науковці зазначають, що в процесі аналізу показників змагальної діяльності в офіційних змаганнях національного або міжнародного рівнів, крім показників техніко-тактичних дій, необхідно аналізувати показники фізичної та функціональної підготовленості спортсменів в якості необхідної передумови для реалізації набутого спортивного потенціалу гравців. Аналогічне дослідження присвячене аналізу та узагальненню результативності змагальної діяльності гравців волейбольних клубів в аспекті розвитку гри, де істотно підвищуються вимоги до спеціальної роботоспособності організму на фоні зростання стомлення протягом змагального періоду. Також значущими є більш прикладні наукові дослідження, які стосуються вивчення окремих напрямів у питаннях спеціальної фізичної та функціональної підготовленості гравців. Зокрема, у дослідженнях проаналізовано динаміку показників технічної підготовленості гравців на основі спрямованого розвитку координаційних і силових здібностей. Зауважимо, що саме на етапі спеціалізованої базової підготовки спостерігається істотне зростання стабільності виконання техніко-тактичних дій на основі підвищення показників спеціальної фізичної підготовленості та провідних рухових здібностей – швидкісно-силових, координаційних і спеціальної витривалості. Крім цього, актуальними є дослідження, які стосуються вивчення впливу пліометричних тренувань, які мають швидкісно-силову спрямованість у поєднанні з інтервальним спринтерським бігом на показники фізичної підготовленості волейболістів і вивчення взаємозв'язків між виконанням спеціалізованих координаційних тестів та майстерністю у спортсмена. Також поширеними є результати наукових досліджень, у яких, на основі узагальнення літературних даних і результатів експериментальних досліджень, наголошено, що спеціальна фізична і функціональна підготовленість є передумовою реалізації техніко-тактичної майстерності спортсменів. На основі моделей фізичної та функціональної підготовленості визначено рухові профілі змагальної діяльності та позиційні відмінності волейболіста в офіційних змаганнях.

Фізіологічні основи розвитку спеціальної роботоздатності та педагогічне тестування рівня рухових здібностей у спортсменів розглянуто у багатьох дослідженнях. Наголошено на визначальній значущості раціонального підбору тестових вправ та їх відповідності основним вимогам – валідності, надійності, інформативності.

У контексті вищезазначеного, констатуємо, що актуальним залишається розгляд проблемних питань визначення показників спеціальної фізичної підготовленості волейболістів у річному макроциклі підготовки, які ще не знайшли остаточного вирішення у науковій та методичній літературі.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що для визначення напрямів удосконалення рівня фізичної підготовленості волейболістів необхідно проаналізувати його динаміку у річному макроциклі підготовки з точки зору оптимізації його параметрів.

Основою для розробки актуальних питань проведеного дослідження є гіпотеза, яка ґрунтується на припущеннях, що для визначення напрямів удосконалення рівня фізичної підготовленості волейболістів необхідно проаналізувати його динаміку у річному макроциклі підготовки з точки зору оптимізації його параметрів. У процесі порівняльного аналізу, узагальнення та систематизації отриманих результатів експериментальних досліджень сформульовано положення наукової новизни. Вперше, на матеріалах тестування спортсменів СК «Орбіта» (Запоріжжя), розглянуто показники спеціальної фізичної підготовленості волейболістів в якості необхідної передумови для реалізації наявного техніко-тактичного потенціалу спортсменів у змагальній діяльності. Також уперше для порівняльного аналізу динамічних характеристик спеціальної фізичної підготовленості використано тести, які практично не використовуються у дослідженнях національного рівня, але широко використовуються закордонними дослідниками. Крім цього, вперше, на основі вивчення даних науково-методичної літератури і власних експериментальних досліджень, обґрунтовано спрямованість порівняльного аналізу динамічних характеристик спеціальної фізичної підготовленості на їх оптимізацію для подальшого моделювання показників фізичної та функціональної підготовленості у тренувальному та змагальному процесах. Доповнено дані про показники фізичної та функціональної підготовленості волейболістів у динаміці річного макроциклу на основі використання тестів з переважною спрямованістю на анаеробну та аеробну продуктивність – «test 300 yard». Також доповнено дані стосовно рівня розвитку рухових якостей у висококваліфікованих спортсменів у динаміці річного макроциклу.

Висновки. Динаміка показників фізичної підготовленості волейболістів має стабільний темп на зростання протягом річного макроциклу за

результатами тестів «біг 30 м», «стрибок у висоту» (за виключенням 2 тестування). За показниками тестів «жим штанги, лежачи» зафіксовано змінну динаміку: 1–3 тестування – стабільний темп на підвищення показників, 4–6 тестування – стабільний тренд на зниження показників. Результати інших тестів на визначення рівня спеціальної підготовленості свідчать про варіативну динаміку показників протягом річного макроциклу: за тестом «кидок набивного м'яча» спостерігається ступенева динаміка показників протягом 1–6 тестування – «зменшення збільшення», за тестом «300 yard» – зниження у 2 та 6 тестуванні із загальним стабільним трендом на збільшення показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Платонов В. Структура и содержание непосредственной подготовки спортсменов высокой квалификации к главным соревнованиям [Электронный ресурс] / В. Платонов // Наука в олимпийском спорте. – 2018. – № 2. – С. 17–41. – Режим доступа: https://sportnauka.org.ua/wp-content/uploads/nvos/magazines/NvOS_2018_2.pdf

2. Платонов В.Н. Двигательные качества и физическая подготовка спортсменов : монографія / В. Н. Платонов – К.: Олимпийская литература. 2017. 656 с. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/323880488_Dvigatelnye_kacstva_i_fiziceskaa_podgotovka_sportsmenov

3. Платонов В. Теории адаптации и функциональных систем в развитии системы знаний в области подготовки спортсменов. / В. Платонов // Наука в олимпийском спорте. – 2017. № 1. – С. 29–47. – Режим доступа: https://sportnauka.org.ua/wp-content/uploads/nvos/magazines/NvOS_2017_1.pdf

4. Hornstrup T., Wikmana J.M., Fristrupa B., Povoasb S., Helgea E.W., Nielsena S.H., Helgec J.W., Andersend J.L., Nyboea L., Krustруп P. Fitness And Health Benefits of Team Handball Training for Young Untrained Women – a CrossDisciplinary RCT on Physiological Adaptations and Motivational Aspects. Journal of Sport and Health Science. 2018. 7 (2). S. 137-148. DOI: 10.1016/j.jshs.2017.09.007

5. Kostiukevych V., Imas Ye., Borysova O., Dutchak M., Shynkaruk O., Kogut I., Voronova V., Shlonska O., Stasiuk I. Modeling of the Athletic Training Process in Team Sports During an Annual Macrocycle. Journal of Physical Education and Sport. 2018. № 18 (1). S. 327–334. DOI: 10.7752/jpes.2018.s144

УДК 799.311.4 (075.8)

Голева Н. П.¹, Висоцька Н. І.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² нач. патентно-інформаційного відділу НУ «Запорізька політехніка»

ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ СТРІЛЕЦЬКИХ ТРЕНАЖЕРІВ

У наш час стрімкого розвитку комп'ютерної техніки та технологій жодна з галузей людської діяльності не обходиться без сучасних пристроїв та гаджетів, які без сумніву можна віднести до найефективніших засобів спортивного тренування. Будь який вид спорту має для всебічної підготовки цілий арсенал спортивних тренажерів які керовані комп'ютерними технологіями, або використовують у якості основного, ведучого елементу саме можливості сучасної техніки та програмування.

Широке розповсюдження отримали спортивні комп'ютерні тренажери, зокрема у технічних видах спорту (або видах спорту, що потребують спеціальної підготовки), таких як військово багатоборство, прикладна стрільба, біатлон, стендова стрільба, стрільба кульова. Тренажери, створені для цих видів діяльності мають широкий спектр цілей та завдань, що вирішуються за їх допомогою та дають можливість їх класифікації [1].

Стрільба кульова - олімпійський вид спорту. У ньому використовуються вогнепальна та пневматична нарізна зброя – спортивні гвинтівки та пістолети. Конструкції тренажерів для цього виду спорту достатньо різноманітні від простих, які дозволяють помічати (або робити помітними) найелементарніші помилки у стрільців-початківців, до складних, що розроблені за участю спортсменів вищого рівня (або й ними самими чи їх тренерами). Останні дозволяють достатньо точно оцінити та проаналізувати техніку виконання поодинокого пострілу (та навіть змагальної вправи в цілому), що стрілець-початківець навіть не здатний його опанувати та використовувати без допомоги тренера, а іноді початківці просто побоюються на них тренуватися. Річ у тім, що робота на таких тренажерах дуже добре демонструє не лише тренерам, а й усім оточуючим – яких помилок, всупереч вказівкам тренера припускається початківець. Такі помилки неможливо помітити недосвідченій людині, але їх наявність унеможливує влучність у стрільбі. Також варто зазначити, що робота за допомогою тренера дозволяє початківцям на порядок швидше впевнитися у слушності порад та зауважень тренера та значно прискорює процес опанування технікою виконання влучного

пострілу. До того ж можливості цієї техніки можуть бути задіяні на різних етапах спортивного тренування та можуть бути корисними при підготовці спортсменів різного рівня.

Ознайомлення з існуючими видами стрілецьких тренажерів дозволяє зробити певні висновки щодо їх спеціалізації, сфери використання та призначення, а також методів, за допомогою яких здійснюється процес удосконалення техніки стрільби.

Перша група тренажерів – це суто імітаційні тренажери. Різняться вони лише за формами відтворення певних елементів здійснення пострілу та кількості їх різновидів, що втілюються у таких тренажерах. Тобто їх мета – створити у стрільця відчуття «справжності» того що відбувається, за допомогою штучного відтворення звуку пострілу, віддачі, імітаційного влучання у імітацію цілі та т. п. [2].

Друга група – направлена на вдосконалення лише одного (нехай навіть важливого) елемента техніки стрільби і не претендує на універсальність. На певному етапі стрілецької підготовки такі тренажери можуть бути доречними, якщо спортсмен має якісь вади у техніці, яких потрібно позбутися будь що, або «підтягнути» до потрібного рівня якості виконання якогось елемента техніки пострілу [3].

Третя група – лазерні тренажери – які мають на меті не стільки спортивне вдосконалення, скільки розваги, або просто перевірку – на що наразі здатна техніка стрільця, якого результату він може досягнути. Тобто це імітація тренувальної або навіть змагальної діяльності, але без можливості апаратного аналізу якості виконання елементів стрілецької майстерності [4].

І, нарешті, четверта група – суто спеціалізовані стрілецькі тренажери, які дають змогу удосконалити техніку виконання пострілу, тому що у них одним з обов'язкових елементів є, власне, спортивна стрілецька зброя, на яку прикріплюються спеціальні приладдя (н-д – інфрачервоний випромінювач) та справжня мішень у рамці-приймальнику сигналу, налаштування яких дозволяє отримувати не лише підрахування результату але й цілу низку показників для подальшого аналізу припущених помилок та вдосконалення спортивної майстерності [5].

До цієї ж групи відносяться і тренувальні комплекси, творці яких намагаються обійняти «неосяжне», і їх самих вже не можна назвати тренажерами, бо вони виявляються настільки перевантаженими «деталлями», вони такі громіздкі, що їх використання стає надто незручним та неефективним і тому не користується попитом, інтерес до них швидко згасає.

З вищенаведеного видно, що у переліку відсутні тренажери, які б сприяли на початковому етапі опановуванню техніки цього виду спорту. За нашою думкою, значно ефективніше із самого початку навчання виключити (за допомогою певних пристроїв) неправильне заучування елементів техніки. Сталі помилки у техніці виконання пострілу, на жаль, спостерігаються навіть у досвідчених стрільців, і якщо навіть за допомогою досвідченого тренера вони виявляються та стрілець намагається їх виправити – все ж таки у хвилини змагального стресу, розпачу від «поганих» пострілів ті помилки знову проявляються і заважають спортсменові показати найкращий результат.

Тому здається доцільним створення такого тренажера, який би самою своєю конструкцією не дозволяв би початківцю заучувати неправильне виконання елементів техніки стрільби як окремо, так і у поєднанні. У такий спосіб створюватимуться навички правильної техніки стрільби, що у свою чергу може стати базою для подальшого зростання спортивних результатів та майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Голева, Н.П., Висоцька, Н.І. Сучасні спортивні комп'ютерні тренажери та їх різновиди / Н.П. Голева, Н.І. Висоцька // Спорт та фізичне виховання у закладах вищої освіти. Сучасність та майбутнє: Всеукраїнська інтернет– конф., 15 березня 2023 р.: тези доп. / Редкол.: В. А. Шаломєєв (відпов. ред.) Електрон. дані.– Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. – С. 10–12.

2. US US008.911235B1 United States, МПК F4LA33/00F4IGI/38. Shooting training device [Електронний ресурс] /Malcom Baxter, Nolensville, TN (US) ; заявник і патентовласник Trigger Master, Inc. Nol Ile, TN (US); – N : 14/053,594; заявл. Oct. 14, 2013;; опубл. Dec. 16, 2014 . – Режим доступу:
<https://patentimages.storage.googleapis.com/a8/e6/94/760d4792023c77/US8911235.pdf>

3. Пат. 120946 Україна, МПК (2006) F41J 5/00 A61B 5/02, F41G 3/26 Радіоелектронний пристрій для тренування біатлоністів. [Електронний ресурс]/ Карташов В.М., Коритцев І.В., Сідоров Г.І., Чобану П.В. (Україна) заявник і патентовласник Харківський національний університет радіоелектроніки.– № u201705120; заявл. 25.05.2017; опубл. 27.11.2017, Бюл. № 22.

4. Пат. 59466 Україна, МПК F41G 3/26 (2006.01) Стрілецький лазерний тренажер з відображенням траєкторії точки прицілювання. [Електронний ресурс]/Зубков О. В. ; Коритцев І.В ; Олейніков В. М.; Сідоров Г.І.; Ільїн М. А. (Україна) заявник і патентовласник

Харківський національний університет радіоелектроніки.– № u201015832; заявл. 28.12.2010; опубл. 10.05.2011, бюл. № 9. <https://base.uipv.org/search/INV/search.php?action=viewdetails&IdClaim=158873>

5. Грищенко, Л. Я., Голева, Н. П. Використання стрілецького тренажера СКАТТ на заняттях спортивного відділення з кульової стрільби у ВНЗ [Текст] / Л. Я. Грищенко, Н. П. Голева // Фізичне виховання та спорт у вищій школі. За здоровий спосіб життя: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2009. – С. 10–12.

УДК 796.01

Данильченко С.І.

викл. НУ «Запорізька політехніка»

ФІТНЕС ТА СУЧАСНЕ ОБЛАДНАННЯ З ІННОВАЦІЙНИМ ПІДХОДОМ РЕКРЕАЦІЇ

Фітнес – це новий сучасний напрямок у системі фізичного виховання, який дуже стрімко охоплює розвинуті країни світу. Він характеризується, як система засобів, що своїм змістом, методами, принципами виконання вправ забезпечує розвиток і вдосконалення здібностей людини. Від інших напрямків фітнес насамперед відрізняється оздоровчим характером, удосконаленням фізичних здібностей та покращенням психічного стану. Наведені приклади свідчать, що фітнес, як оздоровчий напрямок фізичної культури набув найактуальнішого значення в сучасному суспільстві і зокрема у ЗВО.

Завдання, що вирішує фітнес, це укріплення здоров'я, підвищення життєвого тону, зростання загальної та спеціальної працездатності, виховання фізичних якостей, формування постави та корекція вад статури, профілактика патологічних станів та профзахворювань, виховання естетичних навичок, психопрофілактика, психокорекція, психорегуляція, набуття життєвої енергії, бадьорості, життєрадісного настрою, протидії та опору до стресів.

У сучасному житті є такий продукт-тренажер до якого відноситься компанія Blackroll, за допомогою якого багато професійних спортсменів та не професійних спортсменів, а звичайних людей, використовують цей тренажер. Його використовують, як для розминки так і у відновленні після тренувань, або при будь-яких хронічних травмах та у відновленні після травм, операцій. М'язовий біль широко поширений у професійному спорті. Багато спортсменів-любителів і людей, які ведуть сидячий або стоячий спосіб життя, також страждають від хворобливої

напруги, яка може призвести до хронічного болю і обмеження рухливості. Завдяки своєму зручному розміру та простоті у користуванні BLACKROLL є ідеальним компаньйоном – незалежно від того, чи використовується він вдома, у тренажерному залі чи подорожі.

Рисунок 1 – Blackroll Standart.

Це обладнання вважається справжньою класикою Blackroll. Доведено – при м'язових проблемах та напрузі, для самомасажу спини та шиї. Ідеальний пристрій для початківців.

Функціональне тренування фасції зі СТАНДАРТОМ (рис. 1) підходить як для самолікування, так і як тренажер. Можна варіювати або посилювати вправи у будь-який час, щоб спеціально зміцнити певні групи м'язів та стимулювати кровообіг у м'язах. Можна не тільки відчувати себе краще та сильніше, а також є змога покращити рухливість своїх м'язів, щоб досягти нових вершин у спорті.

Рисунок 2 – Blackroll BALL 08 (12) см.

Це обладнання для вибіркового самомасажу всіх ділянок тіла (наприклад, стопи). Можна використовувати на столі, на підлозі та на стіні. Ідеальний фасціальний м'яч для дії на окремі області (наприклад, шию, стопу). Цей девайс маленький та зручний, практичний у дорозі. Має діаметр: 8 (12) см.

Завдяки універсальному застосуванню можна легко дістатися навіть до важкодоступних м'язів для лікування, так званих тригерних точок (больових точок). Сюди входять не тільки м'язи шиї та спини, але також сідниці та ікри. Тригери в цих областях часто викликають біль, який може іррадіювати в руки або ноги і часто помилково приймається

за грижу міжхребцевого диска. Фасція – це сполучна тканина, яка оточує ваші м'язи. Якщо вони застрягли, це може мати болючі наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Graumann L., Andrä M., Pfitzer T. / Funktionelles fastzientraining mit der BLACKROLL / L. Graumann., M. Andrä., Pfitzer T. // – Deutschland, München – 2015 – 148s. Riva Verlag, 2015. – С. 22–32.
2. Раєвський Р.Т. / Фізичне вдосконалення студентської молоді: стратегія та інноваційні технології: моногр. за матеріалами міжнар. симп., Одеса., 22–23 вер. 2011 р. / під. заг. ред. проф. Р. Т. Раєвського. – Одеса.: Наука і техніка, 2011. – С. 462.

УДК 376.33:796.012.23

Журавльов Ю. Г.

канд. фіз. вих. доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНИХ ІГОР В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Постановка проблеми і аналіз останніх досліджень. У процесі аналізу літературних джерел визначено, що у працях таких учених, як Д.М. Анікеєв [1], С.Н. Бацунов, О.Г. Гладощук [2], І.О. Денисенко та А.А. Чуєв, С.А. Жеребов, та ін. акцентується увага на важливості фізичних вправ в освітньому процесі ЗВО та їх позитивному впливі на організм молоді людини. Науковці підкреслюють, що сформована на сьогоднішній день система організації фізичного виховання надає студентам можливість вільно обирати певні види рухової активності. Однак, є малочисленими дослідження у напрямку пошуку сучасних технологій, які сприятимуть розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету.

Мета статті: охарактеризувати особливості розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, опитування студентів, методи статистики.

Виклад основних результатів дослідження. У «Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту» наголошено, що здоровий спосіб життя є визначеним чинником забезпечення тривалості активного життя, формування та реалізації бажання використовувати рухову активність у

повсякденній діяльності відбувається на підставі індивідуальних особливостей і потреб кожної людини, і тому в основу системи фізичного виховання покладається комплекс показників обсягу щотижневої рухової активності, рівень спеціальних знань про особливості рухової активності людини, її фізичний розвиток, стан функціональних систем організму, фізичної працездатності та рухових здібностей.

Сучасна система освіти, яка розвивається в умовах статусності відповіді на потреби людини, як зазначає О. Г. Глагощук, повинна «знайти своє місце і можливості самореалізації у новому глобальному просторі, своїми орієнтирами починає вбачати не лише знання, уміння й навички, але й загальну фізичну, психологічну, моральну складову людини, адже загальна спрямованість на гармонійний розвиток особистості визначає головну мету сучасної освіти як розвиток можливостей особистості, які потрібні їй самій у професійно-виробничій діяльності та суспільству, як включення її в соціально-ціннісну діяльність». Нам імпонують ці думки. П.П. Ткаченко вважає, що на сьогоднішній день «зміни в системі фізичного виховання студентів в Україні поставили перед закладами вищої освіти завдання корінного і всебічного поліпшення професійної підготовки майбутніх фахівців». Науковець зазначає, що «зміни цільової спрямованості фізичного виховання, суть якого зводиться до формування фізичної культури особистості, вимагає від навчально-виховного процесу відмови від авторитарних методів, врахування інтересів і потреб студентів у сфері особистого фізичного і духовного вдосконалення, а зміни соціокультурних процесів в суспільстві зумовлюють прагнення молоді до заперечення сталих фізкультурно-спортивних традицій у вищих навчальних закладах і формування нових стереотипів різних виявів рухової активності, оптимально відповідних їх стилю, способу життя, соціально-психологічному і морфо- функціональному статусу, особливостям ментальності». У більшості людей, які зайняті у сфері інтелектуальної праці, рухова активність обмежена. Це притаманне й студентам, у яких співвідношення динамічного і статичного компонентів життєдіяльності складає, за даними С.Н. Бацунова, за часом у період навчальної діяльності 1:3, а у позанавчальний час 1:8. Ці показники вказують на низький рівень рухової активності значного контингенту студентів. У той же час значна частина студентів захоплюється спортом, рівень досягнень якого вимагає від них виконання порівняно високих за обсягом та інтенсивністю фізичних навантажень.

З метою вивчення стану розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітньому середовищі університету було здійснено анкетування 309 студентів (2 курс), які навчалися з галузі знань 01 «Освіта/педагогіка» спеціальності 03 «Гуманітарні науки», 035

«Філологія» та 014 «Середня освіта українська мова і література» за освітнім ступенем «бакалавр». В анкетуванні брали участь 32 студенти Бердянського державного педагогічного університету, 74 студенти – Хмельницького національного університету, 71 студент – Дрогобицького державного педагогічного університету та 132 студенти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Проведене опитування студентів дозволило встановити, що майже половина, а саме 43,3 % мають не достатній тижневий обсяг рухової активності, 27,8 % опитаних студентів стверджують про частково достатній та тільки 22,1% студентів вважають свій тижневий обсяг рухової активності достатнім, важко було відповісти 6,8 % респондентам щодо власного тижневого обсягу рухової активності.

Результати опитування студентів про оптимальний тижневий обсяг організованої рухової активності свідчать, що третина (33,7 %) респондентів займаються фізичними вправами від 6–12 год. упродовж тижня, 26,8 % опитаних студентів вказують на тижневий обсяг рухової активності від 3–5 год, 24,1 % респондентів вважають свій тижневий обсяг рухової активності 2 год, 15,4 % – важко відповісти.

Висновки. У процесі дослідження проаналізовано особливості організації фізичного виховання у закладах вищої освіти та вивчено стан розвитку рухової активності студентів в освітньому середовищі університету. З'ясовано, що майже половина опитаних студентів мають не достатній тижневий обсяг рухової активності, і тільки п'ята частина студентів зазначили свій тижневий обсяг рухової активності достатній. Оптимальні тижневі обсяги організованої рухової активності для третини опитаних студентів є заняття фізичними вправами від 6–12 год упродовж тижня, і тільки четверта частина опитаних студентів вказали на оптимальний обсяг рухової активності 2 год. на тиждень.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні розвитку рухової активності засобами спортивних ігор у навчальний та позанавчальний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анікєєв Д. М. Рухова активність у способі життя студентської молоді : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту. Київ, 2012. – 20 с.

2. Гладошук О. Г. Рухова активність студентської молоді – шлях до професійного здоров'я. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015. Вип. 5 (1). С. 60–63.

ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНА РУХОВА АКТИВНІСТЬ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Із засобів масової інформації нам відомо, що кількість населення в Україні невинно зменшується. На сьогодні воно складає 46,5 мільйонів. Вчені прогнозують, що за наступні 20 років населення в Україні зменшиться ще на 10 мільйонів. За даними МОЗ України зменшується водночас кількість здорового населення. Кожен 20 українець визнаний інвалідом. Тільки 10 відсотків населення вважається практично здоровими.

Підвищення рівня рухової активності населення у комплексі з іншими факторами здорового способу життя видається ефективним напрямом подолання в нашій державі демографічної кризи.

Намагання вирішити зазначену проблему на теоретико-методологічних засадах так званого «масового спорту» і традиційної фізичної культури не приводять до сутєвих результатів. Спортивна діяльність як вид фізичної культури має тривалу історію, але очікуваного ефекту у практиці фізкультурно-оздоровчої роботи з населенням не дає. Очевидно, відсутність належного ефекту є результатом локальної дії на суто окремі верстви населення та негнучкої системи стандартизованих способів організації й методики проведення. Так, масовий спорт обмежений визначеними видами спорту та суворим регламентом їх проведення в рамках чинних правил суддівства, що відштовхує багатьох людей від активних занять та участі в спортивних змаганнях; «оздоровча фізична культура» чи ЛФК охоплює незначну групу людей, які прагнуть виправити свої вади здоров'я. Залишається значний прошарок населення, не залучений до занять фізичними вправами і який з причин малоактивного способу життя складає групу ризику щодо власного здоров'я.

В цих умовах стали закономірними і логічними результати пошуку ефективних шляхів забезпечення доступності для широких верств населення організованої рухової активності заради вдосконалення здоров'я і працездатності людини, створення умов для покращення якості життя.

Аналіз світового досвіду та результатів низки наукових досліджень переконують, що ефективним напрямом підвищення рівня рухової активності різних груп населення в Україні є вдосконалення системи технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності. При цьому під системою технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності розуміють окремий напрям фізичної культури та його елементи,

об'єднані системостворюючим фактором в єдине ціле з можливістю самостійного функціонування (приклад, соціальна система, сонячна система, система фізичного виховання).

Таким чином, форми організації сучасних технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності – це складні та суперечливі явища, а формування теорії новітніх технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності ще далеко не закінчено.

У зв'язку з цим можна констатувати, що одним із напрямів розвитку сучасної загальної теорії технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності, як наукової та навчальної дисципліни, є закономірності функціонування і розвитку її різних форм.

Сучасні фітнес-технології оздоровчо-рекреаційної спрямованості як різновид наукового пізнання включає в себе ідеї, концепції, висновки та узагальнення, характеристики, пояснення та прогнозування об'єктивних закономірностей функціонування та подальшого їх розвитку в суспільстві.

З метою забезпечення наукового обґрунтування такої системи доцільно визначити основні її категорії, особливості виникнення видів оздоровчо-рекреаційної рухової активності та історії створення технологій їх використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булатова М. М. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні / М. М. Булатова, Ю. О. Усачов // Теорія і методика фізичного виховання; за ред. Т. Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська література, 2008. – Т. 2. – С. 320–354.

2. Іваночко В. В. Фітнес, як засіб оздоровлення : метод. матеріали / В. В. Іваночко (укладач). – Л.: Вид-во Львівської комерційної академії, 2004. – 20 с.

УДК 796.015.5

Кокарева С.М.¹, Кокарев Б.В.²

¹ канд. фіз. вих., доц. НУ «Запорізька політехніка»

² канд. фіз. вих., доц. ЗНУ

МІОФАСЦІАЛЬНИЙ РЕЛІЗ ЯК МЕТОД ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМАТИЗМУ У ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФУТБОЛІСТІВ

У переважній більшості видів сучасного професійного спорту тренери досить часто стикаються зі скаргами спортсменів на відчуття

болю у м'язах, які є ознакою фізичного дискомфорту, заважають спортсменам повноцінно тренуватися і виступати у змаганнях. Однак, у переважній кількості випадків, медичні працівники не діагностують проблем, які пов'язані з функціонуванням опорно-рухового апарату спортсменів. З іншого боку, тренер візуально фіксує певні рухові дефекти при виконанні ігрових прийомів техніки футболу та постави спортсменів, що призводить до зниження ефективності тренувального процесу кваліфікованих футболістів. Така ситуація призводить до втрат значної кількості змагального і тренувального часу внаслідок необхідності відновного лікування і реабілітації. [1, 2].

Ймовірною причиною таких проблем є негативні зміни у міофасціальних структурах опорно-рухового апарату кваліфікованих футболістів, які характеризуються донозологічними або преморбідними станами їх організму. Комплексним наслідком максимальних і субмаксимальних фізичних навантажень, травм опорно-рухового апарату і дії перманентних стрес-факторів є розвиток передпатологічних станів. У результаті – міофасціальні структури організму кваліфікованих футболістів частково втрачають еластичність. Внаслідок кумулятивного ефекту зазначених чинників, мікротравм і незначних пошкоджень м'язово-зв'язкових структур спостерігається обмеження амплітуди рухів у суглобах, розвиток спайкового процесу з подальшими патологічними і патоморфозними явищами на основі формування рубців м'язово-фасціальних структур. [3, 6].

У сучасних дослідженнях використовується термін «тригерна точка» за авторством Janet G. Travell. У її роботах започаткована концепція міофасціального больового синдрому. За її визначенням, міофасціальний больовий синдром – це біль і (або) вегетативні симптоми, які відображені у активних міофасціальних тригерних точках з певним проявом дисфункції.

У разі відсутності корекції, міофасціальні тригерні точки позбавляють м'язову тканину еластичності так, що змінюється нормальний фізіологічний тонус фасціальних ланцюгів – це екстраполюється на інших м'язи, що істотно обмежує рухливість прилеглих суглобів. [3, 4, 5].

Для вирішення цієї проблемної ситуації необхідний пошук найбільш ефективних засобів і методів, що дозволяють відновити втрачені функції м'язово-зв'язкових структур у найкоротші терміни. Це актуально як для спорту взагалі, та і для футболу, зокрема. Одним з таких методів є MFR, який дослідники визначають як одночасний мануальний вплив на м'язову та сполучну тканину, який спрямований на розслаблення міофасціальних структур. Ефект досягається за рахунок здавлювання і пасивного

розтягування подразнених м'язово-фасціальних структур, які потребують відновної терапії та реабілітації. [6].

Вважають, що засоби MFR у поєднанні зі стретчингом є ефективними вправами для прискорення процесів відновлення після значних фізичних навантажень, зменшення больових відчуттів і м'язового гіпертонусу, підвищення гнучкості у суглобах і зменшення ймовірності травматизації спортсменів.

Найчастіше, для впливу на напружену ділянку, використовується спеціальний циліндр (Foam roller), виконаний з різних матеріалів, що мають різні пружні властивості: пінопласт, пінополіпропілен, поліуретан, дерево та ін. Циліндри відрізняються складом матеріалу, від якого залежить їх жорсткість, і діаметром, який забезпечує більшу або меншу площу контакту з тілом. Ці відмінності дозволяють варіювати ступінь тиску на проблемні локації тіла спортсмена. Для більш спрямованого впливу також використовують м'ячі різного діаметру і жорсткості (наприклад, тенісний м'яч). [1, 3, 4].

Також значущим є чинник, що змагальна і тренувальна діяльність кваліфікованих футболістів є достатньо травматичною внаслідок її специфічного характеру: постійні зміни швидкості та напрямку рухів, висока координаційна складність ігрових прийомів, варіативність атакуювальних і захисних техніко-тактичних дій та їх комбінаторних поєднань, боротьба за позицію та м'яч. Комплексний вплив зазначених чинників призводить до травм опорно-рухового апарату кваліфікованих футболістів: пошкодження м'язів, зв'язок і сухожилів є досить поширеним явищем у змагальній та тренувальній практиці спортсменів. Така ситуація актуалізує напрям наукових досліджень, які стосуються вивчення ефективності спрямованого впливу на опорно-руховий апарат кваліфікованих футболістів шляхом використання спеціальних вправ – міофасціального релізу та стретчингу. Сучасні наукові дослідження свідчать, що наявні комплекси спеціальних вправ (засоби стретчингу) є недостатньо ефективними, у контексті їх системного використання у тренувальному процесі та змагальній діяльності кваліфікованих футболістів для профілактики травматизму і відновлення амплітуди рухів у суглобах. [1, 3, 5].

Тривалий змагальний період у сучасному футболі – 8–10 місяців календарного року, високі фізичні навантаження за показниками обсягу та інтенсивності, високоваріативна змагальна діяльність з кумулятивним впливом стрес-агентів соціально-психологічного характеру актуалізує проблемні питання, що стосуються пошуку і впровадження ефективних відновних методик фізичного стану кваліфікованих футболістів, засобів їх реабілітації та профілактики

спортивного травматизму. Одним з таких засобів є мануальні техніки МФР, які рекомендовано використовувати в якості засобу профілактики спортивного травматизму і відновлення амплітуди рухів у кваліфікованих футболістів після травм, пошкоджень і значних фізичних навантажень у комплексі із вправами стретчингу та іншими терапевтичними вправами для посилення загального ефекту. [2, 6].

Також, у процесі експериментальних досліджень методами педагогічного спостереження, узагальнення та систематизації отриманих даних визначено наступні варіанти практичного застосування засобів МФР у відповідності до мети, завдань і спрямованості конкретних тренувальних занять:

- у підготовчій частині – з метою підвищення амплітуди рухів у суглобах і профілактики травматизму в основній частині: для зниження ризику травматизації футболістів при подальших високоамплітудних рухових діях і високоінтенсивному тренувальному процесі;

- у заключній частині – з метою прискорення метаболічних процесів у м'язово-зв'язкових структурах опорно-рухового апарату футболістів і зменшення проявів м'язового болю після значних фізичних навантажень;

- як самостійний тренувальний засіб – з метою реабілітаційного впливу на хворобливі ділянки м'язово-зв'язкових структур опорно-рухового апарату футболістів для зниження м'язового тону та розвитку гнучкості.

Результатом застосування мануальних технік МФР є:

- розслаблення хронічно напружених м'язів;
- відновлення рухливості та нормальної (фізіологічно обумовленої) амплітуди руху у суглобах;
- поліпшення еластичних властивостей м'язово-зв'язкових структур опорно-рухового апарату футболістів;
- оптимізація гемодинаміки і лімфодинаміки на мікроциркуляторному рівні;
- оптимізація загальних і локальних метаболічних процесів в організмі;
- відновлення функцій опорно-рухового апарату футболістів після надмірних фізичних навантажень і травм;
- поліпшення пропріорецепції та нейром'язового контролю;
- оптимізація психоемоційного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кокарева С.М., Кокарев Б.В., Дорошенко Е.Ю. Інноваційні методики фітнес-тренінгу для підвищення фізичної підготовленості

висококваліфікованих футболістів. Монографія. Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2022. 223 с.

2. Кокарева С.М. Дослідження стану опорно-рухового апарату гравців футбольного клубу «Зоря» (Луганськ) по завершенні першого кола Чемпіонату України. Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. Вип. 2. С. 119 – 123.

3. Baeumler, P., Hupe, K., & Irnich, D. Proposal of a Diagnostic Algorithm for Myofascial Trigger Points Based on a Multiple Correspondence Analysis of Cross-Sectional Data. *BMC Musculoskeletal Disorders*, 2023. 24: 1. <https://doi.org/10.1186/s12891-023-06129-y>

4. Barbero, M., Schneebeli, A., Koetsier, E., & Maino, P. Myofascial Pain Syndrome and Trigger Points: Evaluation and Treatment in Patients with Musculoskeletal Pain. *Current Opinion in Supportive & Palliative Care*, 2019. 13(3), 270–276. <https://doi.org/10.1097/SPC.0000000000000445>

5. Bethers, A.H., Swanson, D.C., Sponbeck, J.K., Mitchell, U.H., Draper, D.O., Feland, J.B., & Johnson, A.W. Positional Release Therapy and Therapeutic Massage Reduce Muscle Trigger and Tender Points. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 2021. 28, 264-270. <https://doi.org/10.1016/j.jbmt.2021.07.005>

6. Lisenchuk G., Leleka V., Bogatyrev K., Kokareva S., Adamenko O., Shchekotylyna N., Romanenko S., Krupenya S. Fitness training in functional preparedness of highly qualified football players. *Journal of Physical Education and Sport* ® (*JPES*), Vol. 23 (issue 2), Art 62, pp. 502 – 509, February 2023. <https://doi.org/10.7752/jpes.2023.02062>

УДК 796.015

Кубатко А.І.

канд. пед. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Військова агресія та бойові дії в Україні призвели до введення дистанційного навчання в більшості областей нашої країни, зокрема і в закладах вищої освіти. Постійне перебування в одному приміщенні, малорухливий або сидячий спосіб життя – те, що передбачає робота за комп'ютером або іншим гаджетом в період дистанційного навчання. Рівень розумового навантаження та психічного напруження лише зростає. Як наслідки маємо порушення багатьох функцій організму. Фізична активність впливає на багато факторів: серце, судини, дихання,

імунітет, хвороби хребта та інше, а зміцнення психологічної складової нашого організму зараз особливо важливо.

Постійне перебування перед монітором та пасивний спосіб життя можуть спричинити занепокоєння, депресію, мігрень, серцево-судинні захворювання, високий кров'яний тиск, синдром комп'ютерного зору та інші проблеми, які впливають на фізичний та емоційний стан студентів.

Перехід на дистанційну форму навчання має низку незручностей:

- неможливість проведення занять в спортивному залі;
- недостатність контроль при виконанні вправ і навантаження студентів під час онлайн-занять;
- відсутність можливості індивідуального підходу до кожного студента;
- відсутність спеціального спортивного інвентарю для занять.

Тому необхідно шукати способи розв'язання цих проблем. Аналіз і пошук матеріалів свідчить про те, що на даний момент методи й форми, що використовуються в організаційному процесі занять з фізичної культури недостатньо пристосовані до реалій сучасного стану нашого життя.

Першим способом покращити та модернізувати дистанційне навчання це є трансляція онлайн-заняття з фізичного виховання через програми Zoom, Google meet або інші. Обирати необхідно для занять більш зручні для такого формату викладання види тренувань.

Для цього гарно підійдуть:

- танцювальні види фітнесу;
- заняття за системою табата;
- пілатес;
- різновиди йоги;
- колові тренування;
- стретчинг.

Заняття так само можуть містити блоки заняття: підготовча частина, розминка, основна частина, заключна частина. Тривалість 80 хвилин за регламентом занять у закладах вищої освіти.

Наступним способом покращення змісту заняття є заміщення спортивного інвентарю побутовими речами, які знайдуться в будь-якого студента. Для цього ми можемо використовувати: рушник (замість гімнастичної палиці), книгу, подушки (для вправ з стретчингу), стілець, капронові колготи (замість еспандера), баклажки з водою різноманітного літражу (замість гантелей, мітболів, обтяження), невеличкі м'ячики для вправ міофісцального релізу (самомасажу).

Використання під час заняття музичного супроводу теж є одним із способів підвищення ефективності заняття та підвищення мотивованості студентів. Музичний супровід треба підбирати в залежності який виду

тренування яке проводиться. Для танцювальних видів аеробіки обирати ритмічні, сучасні, цікаві для молоді треки, для пілатесу та стретчингу більш спокійну музику релаксійного характеру. Завдяки цьому способу покращиться емоційний та психологічний стан студентів.

Ще один новітній спосіб проведення заняття є заняття з використанням мобільних додатків на платформа App Store, GooglePlay, iTunes. Перевагою цього засобу тренувань є зручність та ефективність. Багато вправ розраховані на домашнє виконання, мають велике різноманіття. Додатки дають змогу обрати будь-який спосіб тренувань: йога, розтяжка, вправи на певні групи м'язів та інші. У переважній кількості тренування у додатках передбачають розподіл за певними ознаками на категорії. Це дозволяє підібрати максимально ефективний комплекс вправ. Для цього необхідно вказати свої дані: вік, вага, зріст. Це забезпечує спеціальний підбір вправ, що індивідуально розраховані за вашими показниками. Викладач може допомагати студентам методичними вказівками до вправ, або до використання побутового інвентарю замість спортивного в певному комплексі вправ.

Отже перед викладачами закладів вищої освіти стоїть завдання знайти альтернативу заняттям в залі, замінити необхідний інвентар більш доступним для студентів, і зацікавити молодь до занять фізичною активністю. Щоб навіть в такий важкий для нашої країни час підтримувати, зміцнювати та покращувати фізичний та емоційний стан молоді.

УДК 796.325

Луценко С.Г.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК УВАГИ НА ЗАНЯТТЯХ З ВОЛЕЙБОЛУ

Сучасний волейбол – це динамічна та атлетична гра зі швидкою зміною різних ігрових ситуацій. Протягом усього матчу, гравцю доводиться стежити одночасно за польотом м'яча, за діями суперників, і за тим, що роблять партнери. Найменша незібраність гравців призводить до неминучих помилок у виконанні технічних прийомів та у вирішенні тактичних завдань. Це пред'являє спортсменам-волейболістам підвищені вимоги не тільки у розвитку фізичних якостей, а й у швидкості мислення та уваги, які безпосередньо пов'язані зі швидкістю рухової реакції. Для їх розвитку, у навчально-тренувальному процесі збірної команди з волейболу НУ «Запорізька політехніка» регулярно використовуються спеціальні вправи.

У підготовчій частині заняття студенти виконують:

- прискорення за зоровим сигналом із різних вихідних положень;
- естафети, які включають: біг, стрибки, силові вправи, вправи зі скакалкою;
- естафети, які включають одразу кілька технічних прийомів волейболу;
- прискорення у парах. Гравці стають на лінії старту, один до одного, на відстань витягнутої руки. Гравець, що стоїть спиною по напрямку руху, плескає по руці партнера. Це сигнал до початку бігу. Волейболіст повертається на 180 градусів і біжить. Гравець, який стоїть другим, повинен його наздогнати та торкнутися. Після цього спортсмени міняються місцями. Вихідне положення при виконанні цієї вправи може бути іншим;
- кожній парі волейболістів дається по м'ячу. Один з них, ведучи м'яч, намагається наздогнати свого партнера і торкнутися його, продовжуючи при цьому вести м'яч;
- біг навколо майданчика. За сигналом гравці роблять поворот на 180 градусів та біжать у зворотному напрямку. У процесі вправи дається кілька сигналів і гравці змінюють напрямок. Це дуже емоційна вправа, студенти виконують її із захопленням.

В основну частину заняття включені вправи з м'ячами та ігри:

- гравці парами стоять обличчям до стіни, потилицю один одному. Відстань від першого гравця до стіни 4–5 метрів. Другий гравець робить, з-за спини першого, нападаючий удар у стінку. Перший повинен, після відскоку від стіни, прийняти м'яч способом зверху. Цю вправу можна змінити. Перший гравець стає спиною до стіни. М'яч, після відскоку від стіни, він приймає, розвертаючись на 180 градусів. Тут потрібна і швидкість реакції у відповідь та вміння діяти в захисті;
- два партнери виконують нападаючі удари в одного гравця двома м'ячами по чергово, з мінімальними паузами;
- рухливі ігри. Студенти розподіляються на дві команди, кількість граючих необмежена. На початку гри на кожній стороні майданчика однакова кількість м'ячів (чотири, шість, вісім). За командою гравці починають перекидати м'ячі через сітку у будь-який спосіб. Командою що програла вважається та команда, на боці якої на момент закінчення гри виявиться більше м'ячів;
- двосторонні ігри у волейбол двома м'ячами. Розіграш починається з одночасної подачі м'яча з двох сторін і йде, за всіма правилами волейболу до втрати обох м'ячів.

Отже, всі ці спеціальні вправи, в яких час для прийняття рішення обмежений, змушують студентів проявляти максимум уваги і контролювати на майданчику кілька подій одночасно. Такі ускладнення

навчають зібраності, вмінню зосередитися у незвичній обстановці та сприяють вдосконаленню майстерності.

УДК 796

Мілкіна О.В.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПОТРЕБИ ЗАНЯТЬ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ПІД ЧАС ОНЛАЙН-ЗАНЯТЬ

Під час онлайн-навчання у студентів виникає проблема браку руху та фізичної активності через збільшення екранного часу та сидячого способу життя. Регулярні заняття фізичною культурою можуть покращити фізичне та психологічне здоров'я студентів.

Надаючи перевагу фізичній активності в онлайн-заняттях, студенти можуть покращити загальне самопочуття, знизити рівень стресу та підвищити успішність.

Виховання потреби занять у фізичній культурі під час онлайн-занять може бути досягнуто шляхом організації спеціальних фізкультурних занять і вправ.

Необхідно створити умови для занять фізичною культурою на віддалених заняттях, такі як використання підручних засобів і рекомендації щодо вправ.

Педагогічні працівники можуть залучати студентів до фізичної культури, використовуючи різні методики та прийоми.

Студенти мають усвідомлювати важливість занять фізичною культурою для свого здоров'я та брати активну участь у фізкультурних заняттях.

Залучення студентів до фізичних вправ і занять фізичною культурою може сприяти розвитку командного духу та згуртуванню в групі.

Використання інтерактивних методик в онлайн-заняттях, пов'язаних із фізичною культурою, може підвищити мотивацію студентів до занять спортом і фізичних вправ.

Систематичні перерви в онлайн-заняттях з використанням фізичних вправ можуть сприяти поліпшенню здоров'я студентів і підвищенню їхньої академічної успішності.

Співпраця університетів та спортивних клубів може створити можливості для студентів щодо занять спортом та фізичною культурою поза онлайн-навчанням, що додатково підвищить їхню мотивацію до занять.

Залучення до занять у фізичній культурі під час онлайн-навчання дає змогу створити спільне середовище для студентів, що своєю чергою підвищує їхню мотивацію та ефективність навчання.

Використання інтерактивних ігор та додатків, пов'язаних із фізичною культурою, може допомогти студентам навчитися контролювати свої рухи та координацію.

Визнання і заохочення оцінками досягнень у сфері фізичної активності може допомогти студентам відчувати себе більш мотивованими і впевненими у своїх здібностях.

Використання різних онлайн-платформ і технологій для проведення онлайн-уроків фізичної культури, таких як відеоуроки, онлайн-тренажери, вебінари тощо, може допомогти студентам урізноманітнити свою фізичну активність і підвищити їхню мотивацію до занять.

Організація онлайн фізичних занять може сприяти формуванню у студентів звички займатися спортом регулярно поза навчальним закладом.

Різноманітність форм онлайн-занять з фізичної культури може допомогти студентам обрати відповідний вид спорту, зміцнити здоров'я та підвищити фізичну активність у повсякденному житті.

Проведення онлайн-занять з фізичної культури може стимулювати студентів до пошуку додаткової інформації про здоровий спосіб життя та спортивну діяльність.

Включення елементів фізичних вправ у рамках онлайн-занять з інших дисциплін (наприклад, під час перерв) може допомогти збільшити активність та енергію студентів під час навчання.

Розширення можливостей для занять фізичною культурою в онлайн-середовищі може допомогти студентам знайти себе в цій галузі та навіть продовжити займатися фізичною активністю після закінчення навчання.

УДК 796.39

Мотуз С. О.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ НАСТІЛЬНОГО ТЕНІСУ НА РОЗВИТОК МОЗКУ

Настільний теніс – це спортивна гра, яка має великий вплив на розвиток різних мозкових функцій, таких як координація рухів, швидкість реакції, просторове мислення та концентрація. У цьому рефераті ми дослідимо, як саме настільний теніс впливає на розвиток мозку та як це може використовуватися для покращення когнітивних функцій у людей.

Швидкість реакції та координація рухів є ключовими елементами гри в настільний теніс. Гравець має бути здатним швидко реагувати на

переміщення м'яча на столі та правильно його відбивати. Це вимагає від мозку розвитку високої швидкості обробки інформації та здатності виробляти рішення за короткий час. Настільний теніс може допомогти вдосконалити ці навички і покращити реакційність, що є корисним не лише на тенісному корті, але й у повсякденному житті.

Крім того, настільний теніс вимагає від гравців координації рухів та просторового мислення. Гравці повинні бути здатні оцінювати простір навколо себе та визначати правильний кут відбивання м'яча. Це допомагає розвивати мозкові функції, пов'язані з просторовим сприйняттям та аналітичним мисленням.

Крім того, настільний теніс може бути корисним для покращення концентрації та зосередженості. Гравці повинні бути зосереджені на грі та не відволікатися на зовнішні подразники, такі як, звуки та рухи навколишнього середовища. Це може бути важливо для покращення психічної стійкості та здатності до концентрації у повсякденному житті.

Інші дослідження показали, що регулярна гра в настільний теніс може покращити когнітивні функції у людей з різними порушеннями. Наприклад, у людей з хворобою Паркінсона регулярна гра в настільний теніс допомогла покращити їхні рухові та когнітивні здібності. Також відомо, що настільний теніс може бути корисним для покращення функцій мозку у людей з депресією та тривожними розладами.

Отже, можна зробити висновок, що настільний теніс має значний вплив на розвиток мозкових функцій, таких як швидкість реакції, координація рухів, просторове мислення та концентрація. Це може бути корисним для покращення когнітивних функцій у людей з різними порушеннями та може бути використано як частину терапії для покращення функцій мозку. Отже, настільний теніс – це не лише забавна гра, але й корисний засіб для розвитку різних мозкових функцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Журавльов О. М., Гончаренко В. В. Вплив занять настільним тенісом на показники фізичного розвитку дітей 9–10 років. / О.М. Журавльов, В.В. Гончаренко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2017

2. Самойленко Н. П., Литвин О. В. Фізичні вправи та настільний теніс як засіб оздоровлення дітей з патологією опорно-рухового апарату / Н. П. Самойленко, О. В. Литвин. // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2015.

ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПОТРЕБИ ДО ФІЗИЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Прагнення до формування та культивування соціальних потреб і, зокрема потреби у фізичній культурі та спорті, обумовлено їх зростаючою роллю у соціальному розвитку суспільства. Фізична культура і спорт набувають все нових рис і стають соціальними явищами, що мають економічне, культурне, виховне значення. Заняття фізичною культурою та спортом розширюють реальні можливості всебічного розвитку особистості, підвищують її духовне багатство, моральну чистоту та фізичне вдосконалення.

Всебічний гармонійний розвиток особистості студентів потребує певного ступеня фізичної підготовленості, що є неможливим без систематичного фізичного навантаження. Однак через ряд причин, незважаючи на об'єктивну необхідність, значна частина молоді не займається фізичною культурою та спортом систематично, а деякі взагалі не виявляють бажання займатися фізичними вправами.

Останнім часом гостро постає питання про залучення студентів до систематичних занять фізичною культурою та спортом у режимі дня з метою підвищення рівня фізичної підготовленості, підготовки до навчально-трудової діяльності, проведення вільного часу. При цьому не можна забувати, що вирішити це питання неможливо без формування у студентів потреб у цих заняттях.

Під час виконання фізичних вправ на заняттях, студентам необхідно в доступній формі розкривати їх значення для зміцнення здоров'я, підвищення розумової працездатності, фізичної підготовленості, підготовки до трудової діяльності. Крім того, потрібно показати зростаючу роль фізичної культури та спорту загалом як засобів виховання життєво-важливих психофізичних якостей, оптимізації рухової активності, всебічного фізичного розвитку. Тут необхідно відзначити важливу роль систематичних занять у вирішенні цих задач.

Заняття фізичною культурою та спортом, повинні бути різноманітними, цікавими, спонукати студентів до систематичного виконання фізичних вправ. Студенти при такому проведенні занять, знаючи про позитивний вплив фізичних вправ на організм, постійно відчуватимуть, що недостатня рухова активність не дозволяє бути здоровою, працездатною, фізично досконалою людиною. Звідси виникає незадоволеність наявним рівнем рухової активності, виникає

суперечність між станом здоров'я, фізичним розвитком, фізичною підготовленістю та іншими показниками, що є в даний момент і тим, якими вони повинні бути відповідно до сформованих вимог навчальної програми вузу та майбутньої професії.

Після усвідомлення потреби в заняттях фізичною культурою, з'являється інтерес до систематичних занять, прагнення регулярно виконувати фізичні вправи. Найбільш ефективно інтерес до них можна розвивати на заняттях з фізичної культури підвищуючи якість навчального та тренувального процесу; покращуючи умови занять фізичною культурою та спортом; більш ретельно вивчаючи бажання та схильності студентів під час розподілу їх за навчальним відділенням.

Добре сформована потреба до фізичного самовдосконалення є результатом заохочення студентів до систематичних занять фізичними вправами, вихованням в них правильного ставлення до фізичної культури і спорту, так само як розуміння особистої необхідності в заняттях фізичною культурою, дотриманням здорового способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белкова Т. О. Підготовка студентів вищих медичних закладів до формування особистого здоров'я засобами фізичної культури: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /Т. О. Белкова. – Кропивницький, 2018. – 316 с.

2. Герасімова І. М.. Формування здорового способу життя студентів як педагогічна проблема. Збірник наукових праць VI Всеукраїнської науковопрактичної конференції «Педагогіка здоров'я» (м. Кривий Ріг, 28–29 квітня 2016 р.). Харків, 2016. С. 78–81

3. Мозолев О.М. Організація фізичного виховання студентів педагогічних спеціальностей. Навчально-методичний посібник [Електронний ресурс]. – Хмельницький, Видавець ФОП Цюпак А.А., 2022. 99 с. – Режим доступу: <http://212.111.198.18:88/jspui/handle/123456789/637>

4. Самчук О. Формування в студентів основ самовиховання та самовдосконалення / О. Самчук, І. Кліш // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – № 1 (13). – С. 52–55.

ЗМІСТ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ТРЕНУВАЛЬНОМУ ЕТАПІ В СПОРТИВНІЙ АЕРОБІЦІ

Спортивна аеробіка – складно координаційний вид спорту, в якому зростання спортивних результатів зумовлене рівнем розвитку методичного забезпечення тренувального процесу. Для ефективної підготовки гімнастів технічна підготовка структурується на базову, профілюючу, об'ємну та змагальну підготовку. Для кожної вікової категорії правилами змагань висунуто низку вимог до змагальної програми. У них відображено тривалість музики, кількість елементів складності, позначено розміри змагального майданчика, обов'язкові елементи, заборони тощо. Раціональний підхід до вивчення техніки елементів спортивної аеробіки відповідно до особливостей етапу підготовки веде до зростання виконавської майстерності.

У спортивній аеробіці на тренувальному етапі (етапі спортивної спеціалізації) висуваються такі вимоги: підвищення рівня загальної та спеціальної фізичної, технічної, тактичної, теоретичної та психологічної підготовки; набуття досвіду та досягнення стабільності виступу на офіційних спортивних змаганнях; формування спортивної мотивації; зміцнення здоров'я.

Актуальність – на сьогоднішній день технічна підготовка в більшості складно координаційних видах спорту набула вирішального значення, тому що для швидкого, надійного та високоякісного освоєння вправ прогресуючої складності, які відображають чільну тенденцію цих видів, необхідно закласти фундамент технічної підготовленості юних спортсменів. В спортивній аеробіці, як і у ряді інших гімнастичних видів спорту, велике значення має формування та вдосконалення рухового навичку. Це одна із сторін готовності людини до спортивної діяльності. Вона служить основою для нових вмінь. Рухова діяльність може бути успішною якщо, вона базується на міцності сформованого навичка. В спортивній аеробіці це визначає майстерність спортсмена.

Правила змагань (2022–2024) регламентують зміст змагальних програм, але немає рекомендацій щодо послідовності вивчення програмного матеріалу кожного навчального року. Тренерам доводиться керуватися досвідом роботи та науково-методичними матеріалами, доступними для використання. Думка фахівців багато в чому не збігається, оскільки використовуються різні підходи до оцінки послідовності вивчення програмного матеріалу. Вивчення та

обґрунтування оптимальної послідовності освоєння елементів спортивної аеробіки потребує науково-методичного обґрунтування.

Мета дослідження – виявити думку експертів про послідовність освоєння аеробних вправ у гімнастів 10–14 років у спортивній аеробіці.

Практичне значення – у роботі використовувалися такі методи: теоретичний аналіз наукової та методичної літератури, експертне опитування (анкетування). Було складено анкету і проведено експертне опитування щодо послідовності навчання елементів (вправ) на тренувальному етапі в спортивній аеробіці. У дослідженні в якості експертів виступали тренери вищої та першої категорії, які є суддями національної та міжнародної категорії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Розвиток швидко-силових якостей та спеціальної витривалості спортсменок високого класу у спортивному командному фітнесі: навч. посіб. / Атаманюк С. І., Пасічна Т. В. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2020. – 141 с.

2. Спортивна аеробіка навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл / Т. В. Пасічна, Л. В. Мохорт, Н. М. Лозенко. – Київ : ФУСАФ. 2019. – 98 с.

3. INTRODUCTION OF THE FIG CODE OF POINTS OF AEROBIC GYMNASTICS – 15th Cycle 2022 – 2024.

УДК 796

Ремешевський О.В.

старш. викл. НУ«Запорізька політехніка»

ДОСВІД РОЗВИТКУ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНІХ СЕРЕДОВИЩАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НІДЕРЛАНДІВ

Постановка проблеми у її загальному вигляді. Глобалізація та інтеграція вивчення закордонного досвіду розвитку рухової активності студентів, на сьогоднішній час, стає все більш корисною практикою для освітньої діяльності різних закладах вищої освіти в Україні та за її межами.

Питання, пов'язані з розвитком рухової активності студентів та організацією занять з фізичного виховання у закладах вищої освіти, ґрунтовно досліджували В. Ареф'єв, В. Жамардїй, Н. Завидівська [1] та О. Ханіянц, О. Тимошенко [2], Е. Harns, J. Voutnans та ін. Науковці наголошують, що на сьогоднішній день діюча системи фізичного виховання та зміст навчальної

програми загалом вичерпав себе та потребує оновлення через упровадження сучасних, інтегративних форм організації даного процесу. Однак, є недостатніми проведені дослідження у напрямку діяльності польських закладів вищої освіти, які спрямовані на розвиток рухової активності студентів засобами спортивних ігор.

Мета статті: аналіз досвіду розвитку рухової активності студентів в освітніх середовищах закладів вищої освіти Нідерландів. В UvA налагодженні тісні взаємозв'язки з тисячами дослідників і сотнями державних і приватних установ, як в Нідерландах, так і в усьому світі. ЗВО набув вагомого міжнародного значення, яке поєднується з характером, історією м. Амстердаму як незалежного, інноваційного і привабливого міста країни.

Місія UvA полягає в наданні академічної освіти для майбутніх лідерів і новаторів, проведенні інноваційних досліджень і використанні результатів для розробки соціально важливих проектів.

Університет надає освіту для широкої групи студентів, готуючи їх до глобального ринку праці. Академічні співробітники мають все необхідне необхідні для проведення інноваційних і міждисциплінарних досліджень. До структури UvA входять 7 факультетів, які мають свої коледжі (програми бакалавра) та аспірантури (програми магістратури і навчальний компонент програм докторського ступеня).

Чотири кампуси UvA є невід'ємною частиною м. Амстердам. UvA також вступає в партнерство з компаніями, соціальними установами, музеями, громадянами та муніципалітетом. Співпраця сприяє вирішенню проблем міста. Для науковців і студентів це має перевагу змістовного викладання та дослідження.

Як і в більшості закладів вищої освіти Нідерландів, в Амстердамському університеті (University Amsterdam) заняття фізичними вправами студентів побудовані за принципом клубної системи. Університет співпрацює зі студентським спортивним центром в м. Амстердамі – USC. Студентам пропонується обрати з 80 видів рухової активності. Спортивна програма USC є доступною для усіх студентів, незалежно від їх рівня фізичної підготовленості та вподобань. У цій спортивній програмі USC збалансовано співвідношення ціна/якість наданих спортивних послуг. Окрім того, спортивна програма USC підтримує студентські спортивні асоціації в м. Амстердам, що значно розширює спектр спортивних можливостей для студентів.

У Спортивній програмі USC зосереджено найкращий спортивний фонд, який підтримує студентів-спортсменів. Найкращі спортсмени можуть тренуватися в USC безкоштовно або за дуже низькою ціною.

Університет імені Еразма Роттердамського (Erasmus University Rotterdam (EUR) – це державний заклад вищої освіти, який розпочав свою

роботу у 1973 році та входить до десятки найкращих освітніх закладів Нідерландів. Головний кампус закладу вищої освіти розташований у м. Роттердам. EUR визнається одним із найкращих університетів з якості викладання та входить до топ 200 у світовому рейтингу. Високий рейтинг серед роботодавців університету забезпечує випускникам високу ймовірність працевлаштування після завершення освітнього процесу.

Для забезпечення оптимальною руховою активністю або досягнення високих спортивних результатів в Університеті імені Еразма Роттердамського (Erasmus University Rotterdam) створені умови для діяльності студентських спортивних клубів. Студентські спортивні клуби Erasmus Sport об'єднують 26 закладів і функціонують в Erasmus Sport Center або в іншому місці в м. Роттердамі. Для студентів пропонуються заняття різними видами спорту.

Студентський спортивний клуб Erasmus Sport пропонує широку спортивну програму протягом усього навчального року під керівництвом інструкторів [12]. Діяльність усіх студентських спортивних клубів організована на платній основі. Для студентів університету передбачено знижки на абонементи для занять

Висновок. Аналіз досвіду розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітніх середовищах закладів вищої освіти Нідерландів показав, що у кожному нідерландському університеті існує студентська спілка, яка опікується спортивними командами студентів і представляє інтереси студентів на різноманітних спортивних змаганнях регіонального чи міжнародного рівня.

Перспективи подальших досліджень. Використання позитивних здобутків закладів вищої освіти Нідерландів у вітчизняній освітній практиці сприятиме запровадженню ефективних підходів до розвитку рухової активності студентів засобами спортивних ігор в освітніх середовищах українських закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Завидівська Н. Реорганізація системи фізичного виховання студентів вищої школи: проблеми й перспективи / Н. Завидівська, О. Ханіканц // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2016. – № 1. – С. 51–56.

2. Тимошенко О. В. Особливості організації дистанційної форми навчання майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах України / О.В. Тимошенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2014. – Вип. 118(2). – С. 237–242.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ

Організація занять у фізичному вихованні займає важливе місце в теорії фізичного виховання, тому, що успішне вирішення завдань фізичного виховання у значній мірі залежить від того як буде організовано навчальний процес. Заняття фізичними вправами проводяться з різним контингентом, в різних умовах та з різною спрямованістю.

Знання основ організації занять необхідні фахівцям з фізичного виховання та спорту, які власне і проводять їх.

Кожне окреме заняття має свій зміст і форму.

Специфічним змістом занять у фізичному вихованні являється актива, спрямована на фізичне вдосконалення, практична діяльність людей, що виявляється у виконанні фізичних вправ.

Формою заняття є відносно стійкі об'єднання елементів його змісту: способи взаємодії вчителя (викладача, тренера) та учнів (осіб з якими проводяться заняття), тривалість виконання вправ, кількість повторень вправ, послідовність їх виконання, регламентація відпочинку, відносини між особами, що займаються, у процесі виконання вправ та інше.

Розглянемо основні аспекти побудови занять у фізичному вихованні. Однією з найважливіших закономірностей побудови будь-якої форми організації занять є обов'язкове вирішення чотирьох структурних завдань: – організація осіб, що займаються; – підготовка організму осіб, що займаються до майбутньої роботи; – вирішення основних завдань заняття; – підготовка до переключення на іншу діяльність і організоване завершення роботи.

Урочні форми організації занять. У системі занять фізичними вправами присутні різноманітні організаційні форми. При цьому не всі з них рівнозначні за важливістю. До основних відносяться відносно великі форми занять, які створюють необхідні умови для ефективного навчання руховим діям, розвитку фізичних якостей, 8 підтримання тренуваності. Такими являються перш за все урочні форми. Практичною і основною урочною формою занять є урок. Найважливіші переваги уроку як форми організації занять: в уроці створюються найкращі умови для вирішення освітніх, оздоровчих і виховних завдань; урок є найбільш ефективною формою систематичних занять як у фізичному вихованні, так і спорті та прикладній фізичній підготовці; в межах загальнообов'язкових навчальних курсів з фізичного виховання урок є найбільш уніфікованим, що зумовлено наявністю єдиних програм, однорідністю континенту, що займається, стабільністю розкладу, лімітом часу заняття, постійним числом занять у тижневому циклі і та інше. В умовах фізкультурного руху на добровільних

засадах заняття урочного типу більш варіативні. Вони змінюються в залежності від змісту і спрямованості, а також у залежності від різних змінних обставин. Цим пояснюється своєрідність форм урочних занять. Але для всіх них характерні такі основні ознаки уроку: – керівна роль педагога-фахівця, який відповідає за його організацію і проведення; – стабільність розкладу занять (що забезпечує їх систематичність та правильне чергування роботи та відпочинку); – постійний склад осіб, що займаються, який до того ж як правило однорідний за віком, статтю, станом здоров'я, рівнем фізичної підготовленості; – відповідність навчального матеріалу програмі та особливостям контингенту; – можливість широкого застосування різноманітних методів навчання і тренування, виховання і організації, контролю і управління з обов'язковим облік рівня фізичного стану учнів, а також застосування різноманітних засобів фізичного виховання.

Позаурочні (неурочні) заняття доповнюють урок як основну форму занять фізичними вправами. Серед неурочних форм розповсюдженні: ранкова гімнастика, гімнастика до занять в школі, фізкультурні паузи і хвилинки, розваги, ігри, туристичні походи, змагання і інші. Ці заняття можуть бути епізодичними (наприклад, походи, спортивні розваги, змагання) і систематичними (ранкова і ввільна гімнастика, фізкультхвилинка, паузи, прогулянки). Неурочні форми відіграють 14 допоміжну роль у вирішенні завдань фізичного виховання і доповнюють уроки. Але інколи вони набувають самостійне значення і повністю забезпечують фізкультурні потреби окремих контингентів населення. Неурочні форми занять є достатньо варіативним, а тому більш доступними для широких мас. Їх застосовують окремі особи у вигляді індивідуальних самостійних занять, а також групи різної чисельності. Для неурочних форм занять характерна самодіяльність і самостійність осіб, що займаються. Часто неурочні форми характеризуються відносно змістом і спрощеною структурою (оздоровчий біг, гігієнічна гімнастика, фізкультхвилинки і т. п.), але вимагають особистої ініціативи і самостійності. Основна мета таких занять – активний відпочинок, відновлення і зміцнення здоров'я, збереження і підвищення працездатності, вдосконалення в спортивних досягненнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Козленко М. П. Теорія і методика фізичного виховання / М. П. Козленко, Є.С. Вільчковський, С.Ф. Цвек. – К. : Вища школа, 1984. обмеженим.

2. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 ч. / Б. М. Шиян. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2004. – Ч. 1. – 272 с. ; Ч. 2. – 248 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ЗВО

У період перебудови вищої освіти в Україні фізичне виховання студентів є важливим напрямком підготовки сучасного фахівця, яке повинно забезпечити фундамент його фізичного, духовного добробуту та успіхи у виробничій діяльності. Значення цього постійно зростає у зв'язку із змінами в сучасному суспільстві і пов'язані з ними інтенсифікацією праці, комп'ютеризацією навчання і виробництва, які ставлять нові підвищені вимоги до фізичних і психічних якостей людини.

Функціонування системи фізичного виховання студентів з орієнтуванням на її прогресивний розвиток зумовлюється власне управлінням, що зберігає її цілісність, пропорційність оптимального співвідношення підсистем, діяльність основних структурних елементів – викладача та студента, які повинні перебувати в постійній взаємодії для досягнення поставленої мети. Однак порушення цілісності системи як на структурному так і на функціональному рівнях не приводить до її досягнення.

Особливі труднощі виникають із фізичним вихованням студентів, яке в деяких навчальних закладах витісняється із обов'язкових дисциплін у розряд факультативних чи різко скорочується за кількістю годин у навчальному плані.

Фізичне виховання стає переривчастим, носить формальний характер, обмежується взаємодія між викладачем та студентом, знижується рівень рухової активності. Наслідком цього є зниження опірності організму студентів до несприятливих факторів навколишнього середовища, зростання випадків захворювань, зниження як розумової так і фізичної працездатності, різке збільшення числа осіб, які віднесені за рівнем здоров'я до спеціальних медичних груп, зниження рівня фізичного стану студентів. З огляду на це взаємодія між викладачем та студентом потребує фундаментального перегляду, що має забезпечити цілісність та безперервність фізичного виховання. Саме в такому відношенні актуалізується управлінська діяльність, оскільки вона перебуває в стані постійної адаптації до змінюваних соціально-педагогічних умов.

У фізичному вихованні студентів під управлінням розуміють процес спрямованої і контрольованої зміни фізичних і духовних можливостей людини відповідно до поставленої мети, інтегральним показником ефективності цього процесу є рівень фізичного стану

студентів. Викладач опосередковано здійснює управління фізичним станом студентів через поведінку за допомогою управлінського впливу. Управлінський вплив неодмінний і обов'язковий компонент управління фізичним станом студентів. Саме в керуючому впливі викладача на студента і закладена сутність управління у фізичному вихованні.

Для вибору ефективного управлінського впливу та постановки мети управління необхідно визначити вихідний фізичний стан студентів. Фізичний стан включає низку компонентів, які визначають його зміст та структуру. На основі цього повинна визначатися методика його оцінки відповідно до індивідуальних особливостей здоров'я і розвитку студента. Вкрай мало наукових робіт, присвячених удосконаленню системи оцінювання фізичного стану студентів.

Управління фізичним станом студентів – це єдина організована ціла система, яка складається з багатьох елементів та існує і розвивається завдяки їх взаємодії. За умови випадіння або послаблення хоча б одного елемента не приводить до досягнення мети.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на розроблення технології управління фізичним станом студентів

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Круцевич Т., П Потребово-мотиваційний підхід до управління фізичним вихованням студентів [Електронний ресурс] / Т.П. Круцевич // Наукова періодика України – Режим доступу: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3091/1/%D0%A2%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3_55.pdf

2. Чихик В. В. Оздоровча фізична культура в умовах проживання на радіоактивно забруднених територіях / І В. В.Чихик – Луцьк: [Ред.-вид. відділ Вежа, Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки] – 2000. –197 с.

3. Яремко Є. О. фізіологія спорту та фізичних вправ : навч. посіб. – Л : ЛДУФК, 2010. –179 с.

УДК 796.421

Черненко А.Є.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Необхідною і головною передумовою збереження здоров'я студентів є здоровий спосіб життя (ЗСЖ) як якась еталонна модель,

система загальних умов, приписів заходів, що сприяють зміцненню та збереженню здоров'я. Останнім часом активізувалося увагу до ЗСЖ студентів, що відображає занепокоєння суспільства здоров'ям фахівців, що випускаються вищою школою, зростанням захворюваності в процесі професійної підготовки, зниженням дієздатності в трудовій сфері. Основними суб'єктивними факторами, що впливають на здоров'я, які залежать в тій чи іншій мірі від поведінки студента, є: достатня рухова активність, раціональне харчування, ритмічність у праці і відпочинку, ритмічність в житті та навчанні, уміння протистояти і боротися з негативним впливом стресу, особиста гігієна і загартованість організму, профілактика самоотруєння. Проблема в формуванні здорового способу життя полягає в наступному: майбутні фахівці ведуть певний спосіб життя, в якому є місце шкідливим звичкам, неправильного режиму праці і відпочинку, не відповідність харчування, малої рухової активності, а також не дотримання гігієни.

Здоров'я людини – результат складної взаємодії соціальних, середовищних і біологічних факторів. Вважається, що внесок різних впливів в стан здоров'я наступний: спадковість – 20%, навколишнє середовище – 20%, рівень медичної допомоги – 10%, спосіб життя – 50%. Дослідження А.М. Дюкаревої, А.В. Ляховича, І.П. Круглякової містять переконливі докази погіршення стану здоров'я студентів з негативною динамікою його за період навчання у вузі, високих показників і темпів приросту захворюваності, поширення негативних тенденцій в способі життя студентів. Науковці стверджують, що даний підхід найбільш ефективно впливає на особистісний розвиток молоді, дозволяє успішно самостверджуватися і самореалізуватися в різноманітних сферах діяльності. Аналізуючи роботи вчених і фахівців, які досліджували аспекти формування здорового способу життя у студентів ЗВО встановлено, що фізичне виховання у вищій школі відіграє особливу роль для певного контингенту, насамперед для осіб з низьким рівнем фізичної підготовленості, і особливо, для студентів, які не вважають фізичне виховання важливою дисципліною. Проте, згідно численним дослідженням, останнім часом спостерігається стійке погіршення стану здоров'я населення та молоді зокрема.

Увага до здорового способу життя студентів в останні роки значно активізувалося, це пов'язано зі стурбованістю суспільства щодо здоров'я фахівців, які випускаються вищою школою, явним зростанням захворюваності в процесі професійної підготовки, як наслідок – подальшим зниженням працездатності. Щоб підтримувати своє здоров'я, не треба мати спеціальної підготовки, для цього потрібно стежити за станом і змінами свого організму, також дотримуватися

загальноприйнятих норм. Студенти частенько не усвідомлюють необхідності здорового способу життя, оскільки вступають в новий етап життя, де легко піддаються новим віянням і дії навколишніх людей. Для формування здорового способу життя у студентів, їм потрібна мотивація і зусилля. Не кожен може вирішити завдання самостійно, потрібна націленість системи виховання і освіти. Таким чином, здоровий спосіб життя розглядається нами як цінність, що розкривається за допомогою наступних ідей : ідея цінності здоров'я і ідея ведення здорового способу життя. Дбайливе відношення до здоров'я необхідно активно виховувати в студентські роки. І допомогти їм вибрати правильний шлях для самозбереження і саморозвитку.

У багатьох навчальних закладах проводять діагностику і моніторинг здорового способу життя, вже зібрано достатню кількість відомостей. Спосіб життя студентів постійно контролюється, і викладачі корегують досконалу роботу в цьому напрямку.

Проаналізувавши з позначеної проблеми, можна констатувати, що на формування здорового способу життя студентів впливає: по-перше, необхідність інформування студентів про стан і зміну їх здоров'я; по-друге, оволодіння студентами досвіду формування здорового способу життя; по-третє, створення необхідних умов у вищому закладі для ведення здорового способу життя; по-четверте, проведення різних наукових і культурних заходів по цій темі. Таким чином, формування здорового способу життя у студентів – це планомірний процес, який зачіпає всі сфери життя людини. Важливе місце в його формуванні займає ЗВО, тому що після його закінчення індивід починає самостійно дбати про своє здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Котова О.В. Ставлення студентів до фізичної культури і спорту як способу формування здорового способу життя. / О.В. Котова, О.В. Непша, О.О. Попазов // Актуальные научные исследования в современном мире. ПереяславХмельницкий – 2019. – Вып. 1(45), ч. 5. – С.51–56.

2 Ушаков В. С. Шляхи формування фізичної культури особистості студентів вищих навчальних закладів / В.С. Ушаков // Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Т. 2. Бердянськ: БДПУ, – 2018. – С. 108-109.

УДК 796.01

Атаманюк С.І.¹, Кашура Д.О.²

¹ д-р пед. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ- 912 НУ «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

Здоров'я – один з найважливіших компонентів людського щастя, одне з невід'ємних прав людської особистості, одна з умов успішного соціального та економічного розвитку. Потреба в здоров'ї носить загальний характер, вона притаманна як окремому індивіду, так і суспільству в цілому. Здоровий спосіб життя – це спосіб життя, заснований на принципах моральності. Він повинен бути раціонально організованим, активним, трудовим, загартовуючим, зберігаючим моральне, психічне і фізичне здоров'я [1].

Проблеми формування і ведення здорового образу життя (ЗОЖ) студентської молоді останнім часом набули особливої актуальності. Зміцнення здоров'я підростаючого покоління та профілактика захворювань вважаються одними з пріоритетних завдань охорони здоров'я та освіти.

Результати медичних оглядів студентської молоді свідчать, що система вищої освіти не повною мірою забезпечує їх здоров'я. Більшість авторів відзначають, що в останнє десятиліття рівень здоров'я та фізичної підготовленості студентської молоді погіршився. За даними досліджень на перший курс вишів щорічно поступають до 85 % молоді з відхиленнями у стані здоров'я. Біля 25 % студентів мають надмірну вагу, майже 60 % відхилення у розвитку опорно-рухового апарату, патології органів дихання, серцево-судинної, нервової системи, онкологічні захворювання. 70–75% студентів не можуть скласти контрольні нормативи на трійку.

У зв'язку з цим низка вчених веде пошук найбільш ефективних форм та методів формування здорового образу життя студентської молоді шляхом удосконалення системи фізичного виховання, пропонуючи різні способи її модернізації, інтенсифікації, оптимізації. Останнім часом завдання формування навичок здорового способу життя засобами фізичної культури вирішується у рамках впровадження до навчального процесу інноваційних оздоровчих технологій.

Поряд з традиційно використовуваними засобами – різними видами бігу, ходьби, плавання, ігор – широко використовуються комплекси аеробних вправ із «зворотним зв'язком», програми фітнесу

та різні види бойових мистецтв. Така система навчання, безумовно посилює гуманітарну складову процесу фізичної освіти, дозволяє найповніше задіяти потенціал кафедри фізичного виховання, відповідає потребам та інтересам студентів, підвищує мотивацію до занять фізичним вихованням.

Проте чи дотримується принцип гармонійного формування та реалізації всього спектра здібностей індивіда? Одним із шляхів вирішення названої проблеми може бути пошук раціональних підходів у фізичному вихованні з урахуванням інтересів студентів та фізіологічних характеристик запроваджуваних оздоровчих програм.

З метою визначення показників фізичного здоров'я студентів було проведено тестування. Дані, отримані під час тестування фізичної підготовленості студентів, свідчать що у вправі на витривалість (біг 3000 м) 5% чоловіків здали на «відмінно», 17,6 % отримали оцінку «задовільно» і 78,4 % не здали норматив. Оцінку «задовільно» в справі підтягування отримали 26,3 % студентів, «відмінно» – 16 % і 67,7 % не змогли здати цей норматив. У швидкісно-силових якостях (біг 100 м) було здано на «відмінно» 8 %, на «задовільно» – 27 % не здано – 65 %. У дівчат оцінку «задовільно» на дистанції 2000 м отримали 10,5 %, а на 100 м – 13 %. В результаті математичного аналізу результатів тестування фізичної підготовленості студентів першого курсу ми можемо констатувати, що розвиток фізичних якостей і фізичної підготовленості дуже низький. Отримані результати свідчать, що обов'язково необхідно використання теоретичного курсу, який посилює освітню спрямованість фізичної культури, інформує студентів про здоровий спосіб життя, формує переконаність у необхідності відвідування занять з фізичного виховання, вивчення особливостей організму, раціональне харчування, оптимальне використання свого фізичного потенціалу, ведення здорового способу життя.

Різноманітні форми та методи при проведенні занять з фізичного виховання допомагають формувати зацікавленість студентів до рухової активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаманюк С.І. Інноваційні методи педагогічної діяльності викладача в ВНЗ / С.І. Атаманюк, Г.П. Койгушська, К.Г. Черненко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів. – 2012. – Вип. 98. – Т. 1. – С. 42–44.

2. Белікова Н.О. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту / Н.О. Белікова //

Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів. – 2013. – Вип. 112. – Т. 2. – С. 52–56.

УДК 799.31

Ванюк О.І.¹, Васильченко Я.О.²

¹ канд. фіз. вих. доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-111 НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ТАКТИЧНИХ ДІЙ У ФУТБОЛІ

В наш час футбол є однією з найбільш популярних спортивних ігор України та всього світу. Високий рівень розвитку футболу потребує вирішення проблем, таких як: організації навчально-тренувального процесу, використання найбільш досконалих форм, методів та засобів тренування.

За цією грою спостерігають мільйони вболівальників. Не стоять на місці і нові технології які вимагають від футболу вдосконалюватись, а від самих спортсменів покращувати свою індивідуальну майстерність та техніку володіння м'ячем під час матчів. Сучасний рівень розвитку футболу вимагає диференційованого та системного підходу до питання вдосконалення тактики й техніки гри футболістів збірних різного віку.

Велика кількість закладів вищої освіти по Україні мають власні збірні команди з цього виду спорту, які приймають активну участь в чемпіонатах та турнірах різного рівня. Сучасні дослідження в галузі футболу привертають увагу вчених до проблем, пов'язаних з пошуком ефективних і методично обґрунтованих підходів до розв'язання питань з удосконалення різних видів підготовки спортсменів, зокрема тактичної. Так як у змаганнях високого рівня перемагає команда в арсеналі якої є значна кількість різних тактичних комбінацій та взаємодій.

Питанням удосконалення тактики гри у футбол вивчалось багатьма науковцями. К. Л. Полуренко у своїх дослідженнях пропонує використовувати розроблену ним модельно-цільову програму техніко-тактичної підготовки студентських команд з футболу [3].

Г. С. Лалаков, В. В. Козін та В. А. Блінов вважають, що для удосконалення тактики гри потрібно використовувати посилення організації гри в середині поля [2, с. 21–24]. М. А. Рум'янцеv та М. М. Царьов пропонують застосовувати інформаційні технології при навчанні тактики гри в футбол, а саме графічну мову опису ігрових епізодів. Вони вважають, що використання графічної мови опису ігрових епізодів дозволяє конкретизувати безліч варіантів ігрових

епізодів і раціональніше організувати тренування по формуванню базової схеми дій як окремого гравця, так і декількох.

Б. Г. Чирва провів аналітичний аналіз ігрової діяльності найсильніших футболістів світу для виявлення закономірностей гри в футбол. Він пропонує використовувати закономірності гри в футбол, як основу для вибору тактики гри і побудови техніко-тактичної підготовки кваліфікованих футболістів [1].

Е. А. Стрикаленко проаналізував існуючі тактичні стилі ведення гри у футбол в провідних чемпіонатах Європи гравцями високого класу. Визначив пріоритетні напрямки тактичної побудови гри в різних клубах та виявив фактори, що впливають на вибір тактики на кожному окрему гру. Він вважає, що в сучасному футболі вирішальну роль у підсумковому результаті матчу відіграє вдало підібрана тактична побудова та система розташування гравців на футбольному полі [2].

Тенденції розвитку сучасного футболу свідчать про те, що тактична підготовка гравців стала провідною поміж інших видів підготовки спортсменів, оскільки визначає їх цільову спрямованість і зміст роботи, конкретизує функціональні обов'язки футболістів у команді в різних ігрових ситуаціях, сприяє слушності вибору системи гри, визначає параметри моделей команд.

Тактика є основним змістом всієї ігрової діяльності під час зустрічі. Вдало вибрана тактика боротьби проти конкретного суперника сприятиме досягненню успіху, а невдало підібрана тактика або не реалізована в ході матчу за звичай приводить до поразки. Вміння правильно вирішувати задачі нейтралізації суперників і успішне використання власних можливостей в атаках характеризується тактичною зрілістю як команди в цілому, так і її окремих гравців. Команда може досягти успіху тільки при добре організованих і обов'язково активних діях всіх футболістів в нападі та в захисті.

Тактичні дії команд високого класу суттєво відрізняються в залежності від тактичної побудови гри команди суперника. Під час матчів, залежно від ситуації, що складається у ході гри, спортсмени часто застосовують неефективні ігрові прийоми, що заважає отримати перевагу над противником. Гравці прагнуть доцільно застосовувати ігрові прийоми спільно зі своїми партнерами, домагатися переваги над противником.

Е. А. Стрикаленко у своїх дослідженнях виділив низку факторів які необхідно враховувати при виборі ефективної тактики на гру, головними серед яких є: можливості власної команди (антропометричні показники гравців, збалансованість команди, універсалізація гравців, рівень фізичної та технічної підготовленості, тощо), можливості команди суперника (особливості антропометрії суперників, стиль гри який проповідує команда

суперник, рівень технічної та фізичної підготовленості, тощо) та від того де відбувається матч (на своєму або на чужому полі) [2].

Одним из напрямків удосконалення тактичної підготовки в футболі є побудова моделей змагальної діяльності, цим питанням займалось багато науковців.

В своїх дослідженнях В. Костюкевич виявив, що в процесі змагань командами використовуються різні тактичні моделі, які будуються на активному, пасивному, комбінованому методах і системах гри, а також на різних співвідношеннях розстановки гравців (144–2; 1–4–5–1; 1–34–3; 1–3–5–2). Ним проаналізована змагальна діяльність найсильніших європейських команд та визначено чотири тактичні моделі гри футбольних команд високої кваліфікації: «А», «В», «С» і «О».

Тактичні моделі «А» і «С» характеризуються активним методом ведення гри з використанням «плеймейкінг-тактики». При цьому тактична модель «А» передбачає більш активні атакуючі дії команди, ніж модель «С», що передбачає тривалий контроль м'яча. Для тактичної моделі «В» характерно переважне застосування середнього пресингу з оптимальним поєднанням позиційних і швидких атак. Змагальна діяльність команди на основі тактичної моделі «О» обумовлена насамперед відбором м'яча в першій зоні поля і проведенням атакуючих дій з використанням швидких атак, а також позиційних атак першого і другого темпу.

На його думку основними компонентами тактичних моделей змагальної діяльності футбольних команд високої кваліфікації є:

- співвідношення позиційних і швидких атак;
- співвідношення високого, середнього та низького пресингу;
- співвідношення утримуючих, розвиваючих і загострюючих передач;
- виконання техніко-тактичних дій в різних режимах координаційної складності;
- специфічні коефіцієнти інтегральної оцінки техніко-тактичної діяльності [1].

Аналіз футбольних матчів після гри, а не в реальному часі, застосування систем на основі аналізу відеозаписів виглядає більш зручним. Наприклад, змодельовавши футбольний матч в системі Stadionus, можна отримати:

- повні звіти по грі кожного окремого гравця і обох команд;
- графіки швидкостей, прискорень, володінь м'яча, передач, пасів, прийомів для кожного окремого гравця і будь-який з команд;
- динамічні графіки і таблиці по обраному вами часового інтервалу будь-яких фізичних і тактичних показників обраних гравців;

– динамічні показники різних ліній і зон поля, траєкторій гравців, середні значення, мінімуми і максимуми всіх можливих даних по кожному гравцеві і гри в цілому;

– таблиці порушень, передач, показники дальності пасів і їх точності;

– роздруковується звіт в форматі POE і багато іншого [3].

Висновки. Проаналізувавши літературні джерела та данні Internet ми виявили, що тактична підготовка гравців стала провідною поміж інших видів підготовки спортсменів, оскільки визначає їх цільову спрямованість і зміст роботи, конкретизує функціональні обов'язки футболістів у команді в різних ігрових ситуаціях, сприяє слушності вибору системи гри. Одним із напрямків удосконалення тактичної підготовки в футболі є побудова моделей змагальної діяльності, але з урахуванням факторів гри. На думку науковців основними факторами які необхідно враховувати при виборі ефективної тактики на гру, є: можливості власної команди, можливості команди суперника та місце де відбувається матч. У сучасному футболі побудова тактичних моделей змагальної діяльності виконуються з допомогою аналізу відеозаписів спортсменів високої кваліфікації, а також даних комп'ютерно-імітаційного 3d-модельовання тактичних дій як одного футболіста, так і всієї команди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюкевич В. Тактические модели соревновательной деятельности в футболе / В. Костюкевич. //Наука в олимпийском спорте. – 2017. – №3. – С. 40–50.

2. Лалаков Г. С. Современные тенденции в совершенствовании техники и тактики футбола. / Г. С. Лалаков, В. В Козин, В. А. Блинов.// Физическая культура и спорт в жизни студенческой молодежи. – 2015. – С. 21–24.

3. Матвиенко А. И. Компьютерное имитационное 3d-моделирование тактической подготовки в футболе. / А. И. Матвиенко// Вестник полоцкого государственного университета. Серия Е: педагогические науки. – 2012. – №7 – С. 2005–2013.

УДК 799.31

Ванюк О.І.¹, Колосов К.О.²

¹ канд. фіз. вих. доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-221 НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІ ТЕХНОЛОГІЇ

У нашому світі все частіше звучить слово «Інновації». Інновації являють собою якість нововведення в тій чи іншій галузі знань. Інновації проникли у всі сфери нашої професійної та побутової діяльності: у педагогіку, комп'ютерні технології, мистецтво, але і звичайно ж, у фізкультуру, у фізкультурно-оздоровчі технології. З поняттям фізкультура знайомий абсолютно кожен. Фізкультура (фізична культура) – система зміцнення здоров'я та фізичного виховання людей за допомогою фізичних вправ у поєднанні з природними факторами природи та заходами суспільної та особистої гігієни.

Але варто також прояснити, що мають на увазі під собою фізкультурно-оздоровчі технології. По суті, фізкультурно-оздоровча технологія – це спосіб реалізації діяльності, спрямованої на досягнення та підтримання фізичного благополуччя та на зниження ризику розвитку захворювань засобами фізичної культури та оздоровлення. Це основні правила використання спеціальних знань та умінь, способів організації та здійснення конкретних дій, необхідних для виконання фізкультурно-оздоровчої діяльності. Під інноваціями в цій галузі не слід розуміти лише якість «сучасне» обладнання, тренажери. Тут доречні й методики викладання, нові види-форми занять, технології проведення занять. Актуальність даної теми зумовлена тим, що ми, і світ навколо нас не може залишатися в статичі – потрібен постійний рух уперед. Говорячи інакше, кожна галузь потребує інновацій та сучасних підходів. Дана гілка, а саме гілка фізкультурно-оздоровчих технологій, активно розвивається в наш час, і це чудова нагода проявити молодим спеціалістам себе. Також інновації у фізкультурно-оздоровчих технологіях дуже позитивно впливають на наше здоров'я, самопочуття та впевненість у собі. Сьогодні фізкультурно-оздоровчі технології не є надбанням особистого досвіду рідкісних фахівців, а розробляються відповідно до здобутків медичної науки. Будь-яка фізкультурно-оздоровча технологія включає постановку мети і завдань оздоровлення, і власне реалізацію фізкультурно-оздоровчої діяльності в тій чи іншій формі. Технологія включає у собі як реалізацію оздоровчої програми, а й визначення рівня здоров'я, і тестування фізичної підготовленості, і навіть питання управління та адміністрування.

Серед інноваційних фізкультурно-оздоровчих технологій можна виділити такі: стретчинг (розтяжка), ігровий стретчинг (для дітей ДОП), техніка степу (вправи зі степ-платформою, степ-аеробіка, зумба-степ, stepbasic + core, StepandSculpt, doublestep), dancemix, hotiron (силове тренування з міні-штангою), crossfit (кругова відпочинку), fitball (вправи з великим пружним м'ячем), ABL (проробка ніг, преса, сідниць), wellnessmix (комплекс вправ пілатесу, йоги і стретчингу), Bodysculpt (силове тренування, що проходить в аеробному режимі), слайд , босу (тренування на платформі "Bosu"). Насправді тут навіть половини не перераховано, так можна продовжувати писати нескінченно. До того ж, як нами було помічено, фітнес-центри та спортивні клуби вигадують нові оздоровчі технології за таким принципом – синтез технологій. Приклад: Зумба-степ (зумба + вправи зі степплатформою), ABL (тренування черевної порожнини + сідниць + ніг в одній програмі), Dancemix (суміш елементів різних танцювальних напрямків 275 минулого та сучасності), Wellnessmix (пілатес + йога + стретчинг).

З усього мною сказаного вище напрошується очевидний висновок. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології з кожним роком все більше розвиватимуться і з кожним роком все більше впливають на наше життя та дозволя.

УДК 796.4

Данильченко С.І.¹, Артамошин Є.В.²

¹ викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-112 НУ «Запорізька політехніка»

ЛЕГКА АТЛЕТИКА ЯК ВИД СПОРТУ ТА СПОСІБ САМОСТІЙНО ТРИМАТИ СЕБЕ В ГАРНІЙ ФІЗИЧНІЙ ФОРМІ

Легка атлетика – це вид спорту, який включає в себе різноманітні дисципліни, які зазвичай вимагають від спортсменів швидкості, витривалості та координації рухів. Він об'єднує такі спортивні вправи: ходьба, біг, стрибки, метання, багатоборства.

У кожній з цих спортивних вправ є свої різновиди і варіанти. Правилами змагань визначені дистанції та умови змагань для чоловіків, жінок, спортсменів різних вікових груп. Широке використання легкоатлетичних вправ особливо необхідне в юному віці, оскільки вони сприяють підвищенню функціональних можливостей організму, забезпеченню високої працездатності, успішному вирішенню освітніх, оздоровчих і виховних завдань.

Серед основних дисциплін легкої атлетики можна виділити біг, стрибки та кидки. Кожна з цих дисциплін має свої підвиди та вимагає від спортсменів різних навичок та фізичних здібностей.

Біг – це одна з найбільш поширених дисциплін легкої атлетики. Бігові дисципліни включають біг на короткі та довгі дистанції, стометровий біг та біг з бар'єрами. Біг вважається одним з найбільш ефективних способів покращення кардіоваскулярної системи та збільшення витривалості. Біг зменшує ризик серцево-судинних захворювань та допомагає знизити рівень холестерину в крові.

Стрибки – це ще одна важлива дисципліна легкої атлетики, яка включає в себе стрибки в довжину, висоту та трипл-скоки. Ці дисципліни вимагають від спортсменів хорошої координації рухів та силової витривалості. Стрибки сприяють розвитку м'язів ніг та стимулюють ріст кісток, що є особливо важливим для дітей та підлітків.

Кидки – це ще одна дисципліна легкої атлетики, яка включає в себе кидки м'яча, диска та молота. Ці дисципліни вимагають від спортсменів сили та техніки, а також хорошої координації рухів. Кидки сприяють розвитку м'язів рук та плечей та покращують координацію між верхнім та нижнім тілом.

Окрім того, легка атлетика може мати позитивний вплив на психічне здоров'я. Вона допомагає зняти стрес та покращує настрій, оскільки під час виконання різних вправ в організмі виділяються ендорфіни – речовини, які зменшують біль та покращують настрій. Крім того, спорт взагалі сприяє збільшенню самооцінки та самодисципліни, що дуже важливо для розвитку позитивної психічної стійкості та здоров'я.

Легка атлетика також може бути використана для змагань та рекреації. Змагання в легкій атлетіці дозволяють спортсменам показати свої навички та змагатися з іншими спортсменами, що допомагає збільшити мотивацію та покращити результати. Рекреаційна легка атлетика дозволяє людям, які не займаються спортом професійно, займатися фізичною активністю та підтримувати своє здоров'я у вільний час.

Нарешті, легка атлетика може бути використана для розвитку спеціальних навичок та вмінь. Наприклад, біг може бути використаний для тренування витривалості та швидкості для інших видів спорту, таких як футбол чи баскетбол. Стрибки можуть допомогти розвивати координацію та силу для інших видів спорту, таких як волейбол чи гімнастика. Інші види легкої атлетики, такі як метання диска та молота, можуть бути корисними для людей, які працюють у важкій фізичній праці, оскільки вони допомагають розвивати силу та витривалість.

Щоб займатися легкою атлетикою, не обов'язково бути професійним спортсменом. Для початку можна взятися за біг, оскільки він є найбільш

доступним видом легкої атлетики. Для початку можна встановити невеликий метр та бігти на ньому кілька разів на тиждень, збільшуючи дистанцію поступово. Також можна спробувати інші види, такі як стрибки та метання, але для цього може знадобитися більше досвіду та підготовки.

Але важливо також пам'ятати про безпеку під час занять. Перед початком тренувань рекомендується провести розминку, щоб розігріти м'язи та запобігти травмам. Також важливо зберігати правильну поставу під час виконання вправ, щоб уникнути напруги м'язів та травм. Якщо виникають болі або дискомфорт, потрібно припинити тренування та звернутися до лікаря.

У підсумку, легка атлетика – це дуже корисний вид спорту, який може покращити здоров'я та психічний стан. Вона може бути використана як для професійного спорту, так і для рекреації та зміцнення здоров'я. Головне – починати з трохи, поступово збільшувати навантаження та зберігати безпеку під час занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахметов Р.Ф. Легка атлетика : Підручник / Р.Ф. Ахметов, Г.М. Максименко, Т.Б. Кутек. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – С. 4–7.

2. Бачинський Й.В. Легка атлетика : Навч. посібник / Й.В. Бачинський. – Л: Друкарня фірми «Таля» 1996. – С. 4–5

УДК 796.01.2

Дуднік Ю.І.¹, Самокіш О.В.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-320 НУ «Запорізька політехніка»

ОСНОВИ ТЕОРІЇ АДАПТАЦІЇ І ЗАКОНОМІРНОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У СПОРТСМЕНІВ

Великий вплив на удосконалення теорії і методики підготовки спортсменів має теорія адаптації – сукупність достовірних знань про пристосування організму людини до умов зовнішнього середовища, особливо до так званих екстремальних ситуацій. У найбільш загальному вигляді під «адаптацією» розуміють здатність всього живого пристосовуватись до умов зовнішнього середовища. Виділяють генотипову і фенотипову адаптацію.

Генотипова адаптація лежить в основі еволюції, являючи собою процес пристосування популяції до умов середовища шляхом спадкових

змін і природного відбору. Генотипова адаптація покладена в основу еволюційного вчення – сукупності уявлень про механізми і закономірності історичних змін в живій природі.

Фенотипова адаптація являє собою пристосувальний процес, який розвивається в окремої особи протягом життя у відповідь на вплив різноманітних факторів зовнішнього середовища. Поняття «адаптація» першочергово розглядалась як біологічне та медичне. Але бурхливий технічний прогрес, зміни і ускладнення взаємовідносин людини із зовнішнім середовищем привернули до проблеми адаптації увагу спеціалістів різноманітних професій: соціологів і психологів, інженерів і педагогів. Дане поняття широко проникло у сферу спортивної підготовки. Ним користуються в теорії і методиці спорту, спортивної фізіології і морфології, біохімії і біомеханіці, психології і медицині. При визначені адаптації слід враховувати, що вона тлумачиться і як процес, і як результат:

- адаптація використовується для визначення процесу, при якому організм пристосовується до факторів зовнішнього або внутрішнього середовища;
- адаптація застосовується для зазначення відносної рівноваги, яка встановлюється між організмом і середовищем;
- під адаптацією розуміється і результат пристосувального процесу.

Сучасні дослідження продемонстрували, що не існує видів професійної діяльності, які могли б порівнюватися за своїм тренувальним ефектом із тренувальними або змагальними навантаженнями сучасного спорту. Важка фізична праця, яка ускладнюється екстремальними кліматичними умовами, не спроможна викликати в організмі таких адаптаційних перебудов, які спостерігаються у спортсменів високої кваліфікації. Пояснюється це просто: інтенсивність напруженої щоденної багатогодинної фізичної роботи, навіть яка ускладнена важкими умовами зовнішнього середовища (клімат, високогір'я), є значно більш низькою у порівнянні з інтенсивністю тренувальної роботи, а екстремальні умови змагальної діяльності не мають аналогів в професійній та інших видах діяльності, виключаючи окремі випадки, які пов'язані із боротьбою людини за життя. Прояви адаптації в спорті різноманітні. Під час тренувань доводиться зіштовхуватися з адаптацією до фізичних навантажень різної спрямованості, координаційної складності, інтенсивності і тривалості, використовуючи широкий арсенал вправ, які спрямовані на розвиток фізичних якостей, удосконалення техніко-тактичної майстерності, психічних здібностей. Змагання, особливо головні (Олімпійські ігри, чемпіонати світу, регіональні змагання), пов'язані не

лише з подоланням фізичних навантажень, але й присутністю екстремальних умов (жорстка конкуренція, складні кліматичні та погодні умови, особливості суддівства), визначають формування адаптаційних реакцій. Специфічні особливості адаптації в багатьох видах спорту пов'язані ще з тим, що людині необхідно взаємодіяти із партнерами або суперниками в умовах тренувань і змагань, використовуючи спеціальне обладнання (ракетки, м'яч, шпаги), що створює додаткові проблеми до пристосування організму до умов зовнішнього середовища.

Особливість адаптації у спорті, на відміну від багатьох інших сфер діяльності, характеризується необхідністю пристосування до екстремальних умов, багатоступеневістю ускладнених умов зовнішнього середовища. Кожен наступний етап багаторічного спортивного удосконалення, тренувальний рік або окремий макроцикл, кожні змагання певного масштабу ставлять перед спортсменом необхідність чергового адаптаційного стрибка. Протягом спортивної кар'єри спостерігається велика кількість таких стрибків. В структурі багаторічної підготовки виділяють сім етапів, які охоплюють часові проміжки, в залежності від специфіки виду спорту, від 6–8 до 20–25 років і більше. В свою чергу, кожен рік може включати від одного до трьох, чотирьох і більше самостійних макроциклів, кожен з яких завершується відповідальними змаганнями, які потребують спеціальної підготовки, відповідно, нового (по відношенню до попередніх змагань) рівня адаптації. Тривале утримання високого рівня адаптаційних реакцій в сучасному спорті характерне для заключних етапів багаторічної підготовки, пов'язаних зі збереженням досягнень на максимально доступному рівні, і має свою своєрідну специфіку. Високий рівень пристосування функціональних систем організму у відповідь на тривалі, інтенсивні і різноманітні подразники може бути збережений лише при наявності напружених підтримуючих навантажень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / Келлер В. С., Платонов В. М. – Л.: Українська спортивна Асоціація, 1992. – 269 с.
2. Матвеев, Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов // Л. П. Матвеев. – К: Олимпийская литература, 1999. – 317 с. – ISBN 966-7133-22-2
3. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения :

учебник для студ. высших учеб. заведений физ. воспитания и спорта / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с.

4. Платонов В. М. Фізична підготовка спортсмена / В.М. Платонов, М.М. Булатова. – К.: Олімпійська література, 1995. – 320с.

УДК 796

Журавльов Ю.Г.¹, Шутко А.С.²

¹ канд. фіз.вих., доц. НУ«Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-128 НУ«Запорізька політехніка»

РУХЛИВИ ІГРИ НА ЗАНЯТТЯХ З ПЛАВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОСНОВНОЮ МЕДИЧНОЮ ГРУПОЮ

Гра, благотворно впливаючи на нервову систему збуджуючи ігровий азарт, прагнення до перемоги, специфічно і невимушено виховує інтерес до подолання труднощів і перешкод на шляху до поставленої мети спонукає повніше використовувати свої знання вміння та навички в узгоджених діях с товаришами по команді.

Рухливі ігри що використовуються на заняттях з плавання, сприяють оволодінню і закріпленню необхідних плавальних умінь, вивчення нових рухових дій у воді, формуванню плавальної навички і специфічних плавальних умінь. Під час гри відбувається багаторазове повторення предметного матеріалу в його різних поєднаннях і формах.

Включення рухливих ігор в заняття з плавання виправдано в будь-якому віці, однак найбільше значення набувають при навчанні плаванню студентів. Складність ігор, що застосовуються на заняттях повинна бути доступною і зростати поступово, бути доступною для тих, що займаються та відповідати ступеню їх плавальної підготовленості.

При проведенні ігор слід дотримуватися наступних методичних вимог:

- в кожній грі ставиться завдання, яке сприяє навчання потрібним елементам техніки плавання і розвитку тих чи інших фізичних якостей;
- гра потрібна бути посильною, відповідати рівню підготовленості студентів, надавати позитивний емоційний вплив;
- гра повинна сприяти прояву активності і ініціативи учасників;
- інструктор повинен контролювати ступінь емоційності тих, що займаються і вчасно припиняти гру, керувати нею.

Ігри у воді проводяться індивідуальним (без поділу на групи) і груповим методом.

Класифікація ігор наступна:

- ігри що включають елемент змагання і не мають сюжету;

- ігри с сюжетом;
- командні ігри

Відповідно з педагогічними завданнями всі ігри на воді можуть бути переважно спрямовані на:

- засвоєння водного середовища;
- навчання студентів техніці дихання, пірнання лежання на воді та спливання;
- розвиток різних рухових і плавальних якостей;
- навчання студентів техніці плавальних рухів.

УДК 623.3.01

Кириченко О.В.¹, Калінін Д.О.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ІФ-411 НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОД ПІЛАТЕСУ – ЯК ОЗДОРОВЧИЙ ВІДПОЧИНОК ПІСЛЯ РОБОТИ

Пілатес – це така система вправ, яка розрахована на створення сильного і гнучкого тіла, де вправи виконуються у повільному темпі. Перш ніж починати заняття цим видом фітнесу необхідно ознайомитись з базовими принципами. До них належать:

- контроль дихання – важлива частина занять пілатесом. Багато з нас дихають поверхнево. Для ефективних тренувань необхідно буде дихати глибоко. Це не просто, бо ідеальним диханням в системі Пілатес є той тип, в якому під час вдиху розширюється спина;

- будь-яка вправа спрямована на вирівнювання тіла та відновлення функціонального балансу м'язів. Знімається навантаження з хребта, прокачуються м'язи спини;

- виконання вправ потребує постійного контролю і зосередженості. Від цього втрачається ефективність тренування;

- вправи виконуються без ривків, плавно. Категорично заборонено робити різкі рухи чи відчувати дискомфорт при виконанні вправ.

Особливості пілатесу для початківців:

- навчись концентрації та зосередженості, це повільна , більше оздоровча програма. Пілатес – універсальний, він підходить кожному. Після пілатесу покращується психоемоційний і фізичний стан людини. Основне правило програми – напружуватись настільки багато наскільки це необхідно, настільки мало, наскільки можливо;

– цей вид фітнесу корисний для людей малорухливого способу життя. Він корисний, бо сприяє зниженню болю в спині, покращується рухливість суглобів, покращується роботи м'язів тазового дну;

– зникає втома та внутрішня тривога, з'являється бажання проводити заняття ще один раз;

– не має обмежень у віці за виконанням вправ. Вправи можуть виконувати особи від 10 до 100 років. Пілатес – реабілітація після травм і родів. Підходить усім хто має проблеми з хребтом: сколіоз, дискові грижі, біль в спині.

Головна користь пілатесу – свобода рухів та гнучкості. Вправи відновлюють природне положення м'язів.

Пілатес допомагає боротися із стресом та депресивними станами, замінює тривогу та духовну гармонію.

Можна підкреслити деякі цікаві факти про пілатес :

– система розроблена Йозефом Пілатесом у 20-і роки минулого сторіччя. Спочатку призначалася для реабілітації після травмування;

– гарного результату занять можна досягти що найменше 5 разів на тиждень;

– за пілатесом можна схуднути, але не так ефективно як інші види фітнесу;

– особлива увага зазначається на координації рухів та точності і симетрії рухів у положенні тіла.

Пілатес або тренажерний зал .

Пілатес і тренажерний зал переслідують різні цілі. Пілатес, допомагає у побудові гарного та збалансованого тіла, повернути 10-15 років молодості. Для позбавлення зайвих кілограмів більше підходить тренажерний зал.

Тренажери зміцнюють кісткову тканину, що сильно обмежує за станом здоров'я , на відміну від пілатесу: впливає на опорно-руховий апарат і покращує функціонування хребта. Ці напрями чудово можна поєднати один з одним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Марчило М.М. 5 переваг заняття Пілатесом для того, щоб розслабитись після роботи [Електронний ресурс] / М.М. Марчило. – Режим доступу: https://tvoemisto.tv/news/5_perevag_zanyattya_pilatesom_dlya_togo_shchob_rozslabytys_pislya_roboty_85658.html.

2. Співак О. Що таке пілатес і яку користь він дає? [Електронний ресурс] / О Співак. – Режим доступу: <https://fitness.org.ua/shcho-take-pilates-i-iaku-koryst-vin-daie/>

МОТИВАЦІЯ ДО САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ АКТИВНІСТЮ

Ні для кого не секрет, що час від часу, а може і завжди, важко встати з дивану щоб відвідати спортивну залу або елементарно зробити ранкову гімнастику. Не біда. Ми розглянемо якщо не всі, то основні способи мотивації до занять фізичною активністю і кожен знайде спосіб, що підходить саме йому.

а) тренуйтеся з другом. Не думайте, що ви єдині, хто має мету почати тренуватися. Подивіться навкруги і виявиться, що вас оточують одностудентів. Займатися самостійно може бути важко, але тренування з другом – це зовсім інша річ. Друзі можуть підтримувати і мотивувати вас, і набагато важче відмовитися від заняття, коли ви заздалегідь домовилися про це з другом. Сюди ж можна віднести групові заняття, де ви зможете відшукати нових друзів;

б) ставте собі ціль. Можливо, ви хочете покращити свій зовнішній вигляд до якоїсь особливої події, влізти в старі джинси або просто трохи схуднути, щоб ви могли вести більш активний, здоровий спосіб життя. Якщо у вас є чітка мета, ви набагато більше схильні запровадити корисні та здорові звички;

в) розробіть план і дотримуйтеся його. Розробіть план фізичних занять та слідкуйте, що ви постійно його виконуєте, коли у вас є достатньо часу. Будь то 20 хвилин на велотренажері, візит у тренажерну залу або біг навколо парку, впишіть заняття в щоденний розклад і чітко дотримуйтеся його;

г) не встановлюйте собі недосяжних цілей. Будьте реалістичними щодо ваших цілей. Тренування для досягнення нереалістичного образу тіла просто не дасть вам мотивації;

д) дозвольте собі перерву. Не перестарайтеся. Краще повільно і поступово збільшувати час занять та інтенсивність навантажень. Таким чином, ви збільшите свою силу та витривалість, і ваш запал та мотивація не зникнуть і не перегорять;

е) рухайтесь поступово. Якщо фінальна мета є занадто далекою, візьміть менший фокус. Наприклад, зосередитись на досягненні ваших цілей тренувань на тиждень, а не на місяць. Розбийте велику ціль на декілька маленьких;

е) змініть свій рутинний спосіб життя. Нудьга і одноманітність є справжніми вбивцями мотивації, тому переконайтеся, що ви трохи змінюєте процедуру тренувань, що безумовно, додасть вам мотивації займатися фізичними вправами;

ж) моніторинг. Відстежуйте свої рівні фізичної активності за допомогою програми, трекера активності або паперового щоденника. Таким чином простіше буде відслідковувати прогрес і відповідно посилити мотивацію;

з) зосередьтеся на мотивації. Зрозумійте, що це нормально відчувати себе невмотивованою і шукайте шляхи повернути собі прагнення досягти мети;

і) Ваш стан – це найголовніше. В жодному разі не дозволяйте нікому маніпулювати вами і нав'язувати свої цінності. Ваше здоров'я та фізична форма – це лише ваша особиста справа. Не дайте зовнішнім подразникам збити вас зі шляху.

Розрізняють такі види мотивації:

- зовнішня, або екстринсивна (не пов'язана з умістом певної діяльності, але зумовлена зовнішніми щодо суб'єкта обставинами);

- внутрішня, або інтринсивна (пов'язана не із зовнішніми обставинами, а із самим змістом діяльності);

- позитивна (заснована на позитивних стимулах);

- негативна (заснована на негативних стимулах);

- стійка (заснована на потребах людини, оскільки вона не вимагає додаткового підкріплення);

- нестійка (вимагає додаткового підкріплення).

Не забувайте, що окрім вас самих, змотивувати вас не зможе ніхто і ніщо. Хіба що дати поштовх чи натхнення, а далі вже у ваших руках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антіпова Ж.І. Формування у здобувачів мотивації до занять фізичною культурою у закладах вищої освіти / Ж.І. Антіпова, Ю. С. Шлентов. // Матеріали конференцій Молодіжної наукової ліги, 29.05.2021, м. Миколаїв, С. 206–209.

2. Барсукова Т.О. Мотивація до фізичної активності – головний компонент успіху в фізкультурно-оздоровчій діяльності в закладах вищої освіти [Електронний ресурс] / Т.О. Барсукова, Ж.І. Антіпова. – Режим доступу: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v35/22.pdf>

3. Портал Ukr.Media [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukr.media/sport/381380/>

ДВОРАК М.О. БАЙЛОТЕРАПІЯ

Байлотерапія є новим напрямом у світі фітнесу, але вже за короткий період часу встигла стати популярною по всьому світу, тому багато знаменитостей вже давним-давно включили її до свого плану тренувань.

Байлотерапія – складний комплекс різноманітних вправ з різних напрямків, свого роду поєднання латиноамериканських танців та аеробіки з венесуельськими та африканськими мотивами. Це, мабуть, один із найбільш дивовижних і незвичайних видів фітнесу, такого об'єднання, яке не об'єднується, неможливо побачите більше ніде. Тому цей напрямок обов'язково сподобається тим, хто чекає від занять екзотики та чогось незвичайного.

Засновником виду фітнесу, що стрімко набирає популярність, є Аліса Брейсгардл. Надана нею програма занять призначена спеціально для представниць прекрасної статі, які мріють про бездоганну фігуру і давно страждають від невпевненості та заниженої самооцінки.

Новий вид фітнесу підійде шанувальникам активних тренувань під музику. Він призначений для тих, хто:

- хоче красиву, молоду, підтягнуту постать;
- мріє об'єднати у тренуванні спорт, танці та йогу;
- шукає неординарних вражень та екзотики;
- прагне ідеального балансу тіла та гармонії душі.

Початковим етапом тренування є розминка. Багато хто недооцінює її, вважаючи недоцільною. Але не треба думати, що розминка є марною тратою часу. Розминку слід використовувати при виконанні будь-яких спортивних вправ, у тому числі перед основною частиною байлотерапії, яка вимагає попереднього розігріву. Для розминки використовують легкі вправи, які слід виконувати 15 хвилин. При розігріві м'язи переходять у робочий стан, вони стають готовішими до подальшого навантаження. Проходить перерозподіл крові від внутрішніх органів до скелетних м'язів, що збільшує фізичну витривалість. Крім цього, слід зазначити, що розминка готує серцево-судинну систему до виконання основних вправ, оскільки без попередньої підготовки спостерігається занадто велике навантаження, особливо на серці.

Після розминки застосовують звичайну аеробіку, яка є гімнастикою. Її слід виконувати під ритмічну музику, завдяки якій легко стежити за ритмом виконання гімнастичних вправ. Традиційна аеробіка

включає ходьбу, стрибки та вправи на гнучкість, а також біг. Регулярне застосування аеробіки наводить тіло в тонус, під час виконання вправ тренуються м'язи, а організм оздоровлюється. У байлотерапії аеробіка поєднується з ча-ча-ча та мамбо. Ча-ча-ча входить до латиноамериканських танців і має кубинське походження. Певна схожість цей танець має з румбою, але є швидшим. Коли застосовують ча-ча-ча, то вчать переносити вагу тіла на пальці ніг. Мамбо також є латиноамериканським танцем, який відомий у всьому світі. Походить він теж із Куби і у своїй основі має стародавній ритуальний танець, пов'язаний із культом Вуду.

Закінчується тренування комплексом повільних та плавних рухів, які виконуються під східну музику.

На тренування потрібно одяг досить зручний для себе, не надто стискаючий, але й не надто вільний. Треба пам'ятати, що на заняттях виконується маса різноманітних рухів, як аеробних, так і танцювальних. Тому людина має бути готовою до всього. Тільки комфортне та натуральне взуття та одяг. Тканина екіпірування має бути натуральною, дихаючою, оскільки заняття проходять в інтенсивному ритмі. Важливо правильно підібрати взуття – підощва повинна бути не ковзною і добре гнутися.

Плюси занять байлотерапією:

- швидка втрата зайвих кілограмів;
- залучення всіх груп м'язів;
- гарне, рельєфне тіло;
- покращує обмін речовин;
- є відмінним жироспалювачем;
- тільки позитивні емоції;
- збільшить витривалість;
- заряджання енергією та бадьорістю на тривалий період часу;
- гарний та солодкий сон;
- поліпшить роботу серцево-судинної та нервової систем;
- корисна для хребта;
- можливість поєднати дві улюблені справи (танці та спорт);
- цікаві заняття змусять приходити на них знову і знову, тому ефективність такого тренування набагато вища, ніж при заняттях нудним тренуванням;
- гарна підготовка перед записом на танці.

Ефективність цього фітнес напрямку є значним. Усього за одну годину тренування йде від 500–1000 ккал, помітно підтягуються м'язи живота та стегон, удосконалюється силует ніг. Надмірна вага стрімко залишає вас, м'язи набувають тонусу, метаболічні процеси

налагоджуються, тіло стає еластичнішим, сутулість зникає – постава вирівнюється, стає досконалою. Наприкінці кожного заняття ви відчуватимете приплив сил, бадьорості та радості.

Байлотерапія є легким та приємним способом зміцнення здоров'я, схуднення та формування красивих контурів тіла. При даному виді фітнесу розвивається фізична витривалість організму, зміцнюється серце та легені, покращується постава, а також координація рухів та рівновага тіла. Байлотерапію обирають все більше людей, щоб тренуватися без втоми, спалювати калорії та заряджатися енергією. Це вид фітнесу, що розсуває межі звичного.

УДК 796.015

Кубатко А.І.,¹ Дорофєєва С.Є.²

¹канд.пед.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-321 НУ «Запорізька політехніка»

РУХОВА АКТИВНІСТЬ – ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ГАРМОНІЇ ОСОБИСТОСТІ

Ми часто чуємо фразу, вона також постійно вживається у світі йоги – «Гармонія розуму, тіла та духу». Що ж означає слово гармонія? Гармонія із собою означає позитивне ставлення до свого тіла і свідоме піклування про нього. Ми можемо порівняти тіло людини з посудиною, в якій тримається або концентрується душа. Без посудини душа, як рідина розтечеться в просторі і втратить на силі, але і сама людська свідомість впливає на розвиток і формування тіла.

Найістотнішим показником фізичного розвитку людини, який може бути в певній мірі прослідкований історично, є тривалість життя людини, точніше, тривалість її продуктивного життя, тобто такого періоду в житті, коли її фізичні кондиції дозволяють їй нормально працювати або вчитися, виконувати репродуктивні функції. Але однозначної думки щодо довжини тривалості продуктивного періоду життя немає, адже це залежить від самої людини, її ставлення до свого тіла та душі.

Саме з приводу гармонії між свідомістю людини та її тілом в наш час набула дуже великої популярності Йога, що має на меті позбавити людину від душевних переживань та інших наслідків стресу за допомогою розслаблення м'язів, що позбавляє організм зайвого, непотрібного навантаження. Так як все-таки гармонія між собою, яку сповідує Йога, може впливати на нашу фізичну форму? Головні причини:

– більш висока мотивація: коли людина полюбляє своє тіло і ставить до нього з повагою, вона зазвичай більш мотивована до піклування про своє здоров'я та фізичну форму;

– краще самопочуття: людина, яка має гармонійний стан зі своїм тілом, зазвичай відчуває краще самопочуття, більш енергійною та активною, що може позитивно впливати на підтримання гарної фізичної форми;

– більш здорове харчування: людина, яка має гармонію зі своїм тілом, зазвичай більш свідомо ставиться до свого харчування і обирає здорові продукти, що може позитивно впливати на її фізичну форму;

– набуття корисних звичок: людина, яка має гармонійний стан зі своїм тілом, зазвичай більш налаштована на регулярну фізичну активність, що допомагає підтримувати гарну фізичну форму;

– менше стресу: людина, яка має гармонію зі своїм тілом, зазвичай менше «стресує», що може позитивно впливати на її здоров'я та фізичну форму. Стрес може сприяти збільшенню ваги, зниженню рівня фізичної активності та забрудненню здоров'я.

Як же ми можемо сприяти подовженню нашого продуктивного періоду життя не змушуючи себе через силу робити те, що нам не подобається? Як полюбити себе, своє тіло, зробити його більш здоровим і придатним для якісного способу життя? Ось декілька важливих порад, які допоможуть вам краще зрозуміти свій організм і встановити контакт між своєю свідомістю та тілом:

– уникайте суперечок з собою про їжу та спорт. Намагайтеся не сварити себе за те, що з'їли щось «заборонене» і повинні обов'язково відпрацювати це в залі. Їжу не потрібно заслужувати, і чим спокійніше ви будете до цього ставитися, тим краще;

– вчіться слухати своє тіло. Якщо ви збираєтеся на тренування, хоча відчуваєте себе погано, ви створюєте негативний зв'язок між спортом і організмом. Слухайте себе і не ігноруйте сигнали про допомогу, які посилає тіло;

– пам'ятайте про переваги спорту. Спорт – це не лише втрата ваги. Ось в якому ключі корисно про це думати:

«У мене стрес, я заспокоюся, коли прогуляюся»;

«Я відчуваю приплив сил, коли займаюся в залі»;

«Покатаюся з друзями на велосипеді – це відмінний спосіб провести час разом»;

«Я злюся і готова розбити стіну, треба сходити на бокс»;

«Мені подобається музика на цьому танцювальному занятті, тому залишуся до кінця»;

– радуйте себе. Важливо займатися тим, що вам подобається. Тоді після занять спортом у вас будуть приємні відчуття, які ви запам'ятаєте

і захочете повторити. Рух має приносити радість, а не асоціюватися тільки з схудненням.

Звісно, що після такої кількості інформації виникає питання: «З чого ж мені почати? Які саме вправи можуть привчити моє тіло до спорту, який буде мені подобатись?» Щодо цього також є перелік порад, що допоможуть налагодити контакт між тілом та заняттям фізичною культурою:

– розумійте свої цілі: Важливо мати чітку мету, наприклад, покращення здоров'я, зниження рівня стресу, збільшення м'язової маси або покращення фізичної форми. Розуміння мети допоможе вам зосередитися на досягненні цілей і зберігати мотивацію;

– розпочніть з малого: Почніть з невеликих фізичних вправ і поступово збільшуйте їхню інтенсивність та тривалість. Наприклад, почніть з коротких пробіжок або прогулянок, а потім поступово збільшуйте відстань та тривалість;

– робіть різноманітні вправи: Різноманітність вправ допоможе вам зберегти мотивацію та підтримувати інтерес. Включайте в програму тренувань різноманітні види вправ, такі як йога, біг, плавання, велосипед або танці;

– розтяжка і зняття напруги: Не забувайте про розтяжку і зняття напруги перед і після тренування. Розтяжка допоможе зменшити ризик травм, зберегти гнучкість м'язів і зняти напругу;

– зберігайте регулярність: Регулярність тренувань є важливою для досягнення результатів. Встановіть собі розклад тренувань та ставтеся до нього серйозно.

Не дивлячись на різноманітність підходів фізичної культури, головним способом віднайти гармонію між собою та своїм тілом є любов до себе. Любіть себе, своє тіло, приймайте себе такими, які ви є. І головне, пам'ятайте, що займаючись спортом ви, перш за все, піклуєтесь про своє тіло і його можливість якомога довше забезпечувати вам активний спосіб життя.

УДК 796.325

Луценко С.Г.¹, Клеткіна К.В.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-311 НУ «Запорізька політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВОЛЕЙБОЛІСТІВ

У сучасному волейболі, ефективно застосовуються допоміжні технічні засоби різної конструкції. Вони відтворюють рухи у спеціально

створених штучних умовах. Їх використання передбачає, не механічне нарощування обсягу тренувальних навантажень, а інтенсифікацію навчально-тренувального процесу, за рахунок прискореного навчання, розвитку координаційних якостей гравців та удосконалення їх різноманітних рухових умінь та навичок.

Усі технічні засоби можна класифікувати як:

- тренажери (для гри в нападі, для гри в захисті, для вдосконалення точності подачі і нападаючого удару);
- допоміжні засоби (кошики для м'ячів, тумби для подачі м'ячів, пастки для м'ячів);
- засоби для оцінки рухової підготовленості (пристрій для виміру висоти стрибків).

Розглянемо основні та найпоширеніші тренажери.

Тренажер для нападника. Призначений для вдосконалення техніки нападаючого удару. Складається зі стійки з кошиком для м'ячів, від якої відходять рейки для прокату м'яча у фіксатор. М'яч фіксується на потрібній висоті і дозволяє багаторазово повторювати нападаючий удар. Існує також модифікація для фіксації одного м'яча.

Тренажер для зв'язуючого гравця. Він використовується для вдосконалення техніки виконання передачі м'яча нападнику. Складається зі стійки з кільцем і сіткою, яке регулюється під оптимальним кутом і висотою, що дозволяє налаштувати його під необхідну висоту передачі. Зв'язуючий гравець повинен передачею м'яча потрапити в кільце. Кут нахилу кільця можна змінювати, тим самим тренуючи різні види передач.

Тренажер блоку. Його застосовують для вдосконалення нападаючого удару у вільну від блоку зону майданчика. Він складається зі стійки з рухомою платформою зверху, що дозволяє пом'якшувати відскок від блоку та переводити м'яч на бік суперника. При виконанні нападаючого удару гравець намагається потрапити у вільну від блоку зону майданчика.

Тренажер для гри в прийомі та захисті. Являє собою прямокутну платформу з сіткою, яку розташовують на підлозі. Застосовується як для удосконалення прийому, так і передачі м'яча. Робиться удар у сітку і після відскоку, гравець захисту повинен виконати прийом чи передачу м'яча.

Тренажер для подачі м'ячів – «гармата». Це механічний пристрій, що робить викид м'яча. Застосовується для вдосконалення прийому.

Розглянемо допоміжні технічні засоби. Вони в основному призначені для інтенсифікації процесу тренування.

Тумба для подачі м'яча, дозволяє виконувати атакуючі дії через сітку без виконання стрибка.

Пастка для м'ячів. Допомогає зробити найбільшу кількість повторень нападаючих ударів у певний проміжок часу. Збір м'ячів після атаки може займати більше 70% тренувального часу, саме пастка для м'ячів сприяє виконанню цього трудомісткого завдання.

Кошик для м'ячів. Він потрібен під час роботи з групою і дозволяє не відволікатися для отримання м'ячів. Гравці самі кластимуть м'ячі в кошик, звідки нападаючий гравець їх братиме самостійно.

Пристрій для вимірювання висоти стрибка. Призначений для вимірювання вертикального стрибка. Представляє собою рухомі пластини з кроком 2 см закріплені на стійці. Волейболіст виконує стрибок і як можна вище збиває прапорці, в результаті можна оцінити висоту стрибка.

Отже тренажери і тренувальні пристрої дозволяють підходити до тренування кожного спортсмена індивідуально, повторювати вправи багаторазово, досягаючи автоматизму і вироблення стійкого динамічного стереотипу. Також, їх застосування, скорочує терміни навчання та сприяють досягненню максимальних спортивних результатів спортсменів, як на етапі початкової підготовки, так і на етапі поглибленої спеціалізації. Тому, необхідно широко впроваджувати у процес підготовки волейболістів спеціальні тренувальні засоби, які дозволяють розширити можливості для розвитку та вдосконалення технічних прийомів гри у волейбол та інтенсифікують тренувальний процес.

УДК 796.02

Мілкіна О.В.¹, Барняк К.О.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-321 НУ «Запорізька політехніка»

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ТРЕНАЖЕРИ ПРИ ЗАНЯТТІ ФІЗКУЛЬТУРОЮ

Фізична культура – це навчальна дисципліна, де існує тісний зв'язок навчання з життям, саме тому на цих заняттях активізується фізичний потенціал студентів, прищеплюється інтерес до піклування про своє здоров'я та його збереження. У сучасному світі заняття фізкультурою мають свій відтінок завдяки технологіям та тренажерам.

За допомогою сучасних технологій можна підвищити ефективність процесу навчання, зацікавити студентів та зменшити травматичність. Наприклад, при навчанні баскетболу краще продемонструвати правильну техніку гри за допомогою мультимедійних презентацій та відео. Саме при спостереженні за технікою рухливих дій спортсменів у студента з'являється теоретичні знання про безпечну та ефективну техніку гри та це

сприяє розвитку мислення. Завдяки презентаціям та відео студенти набагато швидше засвоюють матеріал, ніж просто почувши його.

Після процесу перегляду слід практично відпрацювати техніку гри, яку побачили. За допомогою камери можна записати на відео виконання техніки студентом і потім розібрати та покращити її. Завдяки цьому теорія і практика буде дуже добре засвоєна, тобто буде закладений фундамент для подальшого заняття фізкультурою або окремим видом спорту.

Також до сучасних технологій при занятті фізкультурою відносять пристрої відстеження стану здоров'я. Одним з них є пульсометр – прилад відстеження частоти серцевих скорочень, іноді запису показників для подальшого дослідження. Вони використовуються в таких видах спорту: бігові види легкої атлетики, велосипедний спорт та плавання. В них пульсометр виконує функцію контролю пульсу, щоб стежити за навантаженням на спортсмена і розуміти – коли необхідно зменшити темп, а коли збільшити.

Також є види пульсометрів, які називають датчиками. Наприклад нагрудний датчик, який прикріплюється на грудну клітину людини за допомогою ремня. Він може передавати сигнал на відстань до 70 см у певний годинник-приймач.

Іншим прикладом датчику є встроений датчик – за допомогою нього визнається пульс доторканням двох електродів пульсометру.

Також фізкультурно – оздоровчі технології у фізичному вихованні включають в себе фітнес – програми з використанням різних снарядів. Фітнес програми складаються з таких частин: розминка (warm-up); основна (workout/activity); заминка (cool-down). Під час розминки доцільно використовувати кардіо-розминку на біговій доріжці, завдяки цьому в студентів є можливість навчитися бігати завжди з однаковою швидкістю. Також через особливість конструкції полотна доріжки амортизує і трохи зменшує навантаження на суглоби, також деякі бігові доріжки мають функцію вентиляції, тобто обдувають прохолодним повітрям під час бігу – це запобігає комфортній розминці навіть у душному приміщенні.

Ще при занятті фізкультурою використовують інша тренажери та снаряди: наприклад гребний тренажер, крос-тренажер. Гребний тренажер імітує рухи веслярів, що дозволяє інтенсивно опрацювати м'язи спини і плечового пояса, а також підтримувати в тонусі м'язи нижньої частини тіла, також задіюючи колінні суглоби в поблажливому режимі. Тренажер відноситься до найбільш безпечних, і підходить для відновлювальної фізкультури після хвороби і травм.

Крос-тренажери використовують для тренування литкових м'язів, а також м'язів стегна. З їхньою допомогою розвивають плечі та верхні частини рук. Крос-тренажери, що випускаються промисловістю, не мають мотора. З

їхньою допомогою можна ефективно спалювати калорії й одночасно з цим розвивати гнучкість суглобів і тіла, а також еластичність м'язів.

Отже використання технологій та тренажерів дозволяє збільшити об'єм рухової активності, більш продуктивно та корисно вирішувати задачі процесу фізичного виховання, підвищує рівень здоров'я та розвитку рухових якостей, збільшує інтерес студентів до занять фізичною культурою. Також слід виділити, що використання комп'ютерних та інших технологій допомагає викладачу планувати навчальний матеріал, вірно визначити фізичний стан студентів та дає рекомендації щодо дозування навантаження. Тобто використання технологій та тренажерів дозволяє зробити ефективнішим та якісним як заняття фізичною культурою так і процес фізичного виховання в університеті в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кокарев Б.В. Основи побудови та проведення занять з оздоровчої аеробіки: навчально-методичний посібник / Б.В. Кокарев., О.Є Черненко, О.А. Гордейченко. – Запоріжжя: ЗНУ. – 2006. – 70 с.

2. Інноваційні педагогічні технології фізичного та естетичного виховання як умови формування особистісної фізичної культури: навчально-методичний посібник для студентів та викладачів ВНЗ, учителів фізичної культури. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2014. 247 с.

УДК 796

Мілкіна О.В.¹, Левченко Я.О.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. КНТ-151 НУ «Запорізька політехніка»

ФІЗКУЛЬТУРА ЯК КЛЮЧ ДО УСПІХУ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Фізична активність є важливою складовою здорового способу життя, особливо в умовах воєнного часу, коли люди відчувають великий стрес і нервову напругу. У таких умовах регулярна фізична активність може стати ключем до успіху в навчанні та поліпшення загального самопочуття.

Один зі способів зберігати фізичну форму в умовах віддаленого навчання – це займатися фізичними вправами та виконувати тренування вдома. Важливо знайти час для таких занять, зробити розклад та дотримуватися його.

Вправи можна виконувати як на початку, так і в кінці дня, щоб розігнати м'язи та зняти напруження. Крім того, є багато відеоуроків та онлайн-тренувань, які можна використовувати для тренувань вдома.

Іншим способом підтримувати фізичну форму в умовах віддаленого навчання – це займатися спортом на вулиці або в парку, дотримуючись при цьому необхідних заходів безпеки. Наприклад, можна займатися бігом, велосипедним спортом, йоґою, аеробікою чи іншими видами фізичної активності на свіжому повітрі. Це допоможе зберегти фізичну форму та поліпшити загальний стан здоров'я.

Крім того, важливо підтримуватися здорового способу життя та правильної дієти. Надзвичайно важливо отримувати достатню кількість вітамінів, мінералів та інших корисних речовин, бо правильне харчування забезпечує енергією та збільшує концентрацію під час занять фізкультурою та навчання. У цій ситуації, коли викладання та тренування проводяться в онлайн-форматі, можна навчитися готувати здорові та ситні страви за короткий час.

Крім того, фізична активність та заняття спортом можуть бути ефективним засобом для зменшення стресу та тривоги. Важливо знайти час для регулярної фізичної активності, яка може покращити здоров'я та збільшити продуктивність навчання.

Звичайно, в дистанційному навчанні важливо також мати хороші засоби для спілкування та співпраці з викладачами та іншими студентами. Це можуть бути онлайн-форуми, чати, відеоконференції та інші засоби, які допоможуть уникнути відчуття відірваності та нададуть можливість обговорювати матеріал та розв'язувати питання з іншими учасниками навчального процесу.

Узагалі, дистанційне навчання може бути викликом для студентів у складних умовах війни, але з правильним підходом та дотриманням простих порад можливо досягти успіху та продовжувати розвиватися. Фізична активність та здорове харчування в цьому процесі відіграють важливу роль, допомагаючи зберігати енергію та зосередженість на навчанні.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В УНІВЕРСИТЕТАХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В ЕПОХУ ВІЙНИ, ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА СИДЯЧОГО СТИЛЮ ЖИТТЯ

В даний час все переважна частина людей ведуть сидячий образ життя, що може негативно впливати на здоров'я людини, проводячи більшу частину дня у університеті або офісі. Це негативно позначається на здоров'ї людей, тому фізична культура та спорт в університетах стають дедалі важливішими дисциплінами у цей непростий час. Однак епоха війни та цифровізації також вносить свої виклики, які можуть вплинути на розвиток фізичної культури в університетах.

Одним із основних викликів є зменшення часу, який студенти готові приділяти фізичній культурі та спорту. Багато студентів зайняті навчанням, роботою та іншими обов'язками, тому вони не можуть дозволити собі витратити багато часу на тренування чи участь у спортивних заходах. У цьому випадку університети мають запропонувати більш гнучкі програми, які можуть бути легко вписані в розклад студентів. Так студентизможуть виділяти час на заняття спортом та особисту участь в університетських спортивних заходах.

Ще одним викликом є технологічний прогрес та епоха цифровізації. Сучасні студенти дуже залежні від технологій та інтернету, що може призвести до ще більшого захоплення сидячим способом життя. Однак університети можуть використовувати технології для залучення студентів до фізичної культури та спорту. Наприклад, університети можуть створювати онлайн-курси або мобільні програми для занять фітнесом, які студенти можуть використовувати у вільний час. Застосунок навіть може бути додатково вбудований у систему управління курсами moodle, студентам не доведеться завантажувати додаткового програмного забезпечення, та викладачі зможуть додавати туди свої системи занять на кожен день. На мою думку, такий застосунок додасть більшу мотивацію до активного способу життя та зробить розвиток фізичного здоров'я більш інтерактивним та захоплюючим для студентів. Цей застосунок для занять спортом має декілька важливих функцій. По-перше, він надає користувачам доступ до відеоуроків з різних видів спорту, які можна переглянути прямо на платформі. Ці відеоуроки можуть бути корисні для тих, хто займається спортом вперше, або для тих, хто хоче вивчити

новий вид спорту. Крім того, користувачі можуть створювати свої власні тренувальні програми та відстежувати свій прогрес виконання тренувань. Друга важлива функція – це можливість створювати групи для занять спортом. Користувачі можуть запрошувати інших учасників до своєї групи, щоб тренуватися разом. Це особливо корисно для викладачів, які можуть створювати групи для своїх студентів, щоб мотивувати їх до занять спортом та створити командний дух. Третя функція - це можливість відстежувати фізичну активність користувачів. Застосунок автоматично розпізнає, коли користувачі роблять фізичні вправи та відстежує їх прогрес. Це допомагає користувачам та викладачам відстежувати своє фізичне здоров'я та форму, а також мотивує до регулярної фізичної активності.

Незважаючи на ці виклики, існують можливості для розвитку фізичної культури в з таких університетах. Однією можливістю є інтеграція фізичної культури до навчального процесу. Наприклад, університети можуть створювати спеціальні програми, які поєднують навчальний матеріал із фізичними вправами, щоб стимулювати студентів до активного життя. У третього та четвертого курсу також повинна бути фізична культура.

Також університети можуть створювати спеціальні команди або клуби для студентів, які хочуть займатися спортом. Це допоможе студентам знайти однодумців та побудувати соціальні зв'язки в рамках університетської спільноти.

Крім того, університети можуть організувати спортивні заходи та змагання між студентами, що допоможе їм вийти з режиму навчання та розслабитися, а також підвищити їхній інтерес до фізичної культури та спорту.

Важливо також враховувати, що фізична культура та спорт мають не лише фізичні, а й психологічні переваги.

Участь у спортивних заходах може мати значний вплив на академічні результати студентів. Дослідження показують, що студенти, які регулярно займаються спортом, мають кращі результати в навчанні порівняно з тими, хто не займається спортом. Регулярна фізична активність допомагає зменшити ризик розвитку численних хвороб, таких як ожиріння, діабет, серцево-судинні захворювання, депресія та тривожність. Це може позитивно впливати на здатність студентів концентруватися та виконувати навчальні завдання. Участь в спортивних заходах може також мати позитивний вплив на ментальне здоров'я студентів.

Проте не всі студенти готові приймати участь у спортивних заходах може мати багатор переваг для студентів. Вони не тільки допомагають підтримувати здоров'я і підвищувати фізичну форму, але й дозволяють

розвивати соціальні навички та знайомитися з новими людьми. Однак, досить мізерна кількість студентів бере участь у спортивних заходах.

По-перше, однією з причин, чому студенти не беруть участь у спортивних заходах, є високі вимоги до їхнього часу. Багато студентів відчувають, що їхні заняття та академічні завдання займають більше часу, ніж вони можуть витратити на спорт. Це зокрема стосується студентів, які займаються дослідженнями та виконують домашні завдання, тому що вони часто відчувають, що не можуть знайти достатньо часу на участь в спортивних заходах.

По-друге, іншою причиною, чому студенти не беруть участь у спортивних заходах, є відчуття непевненості. Багато студентів можуть відчувати, що вони не досить спортивні, щоб змагатися на спортивних заходах. Це може бути особливо відчутним для студентів, які не мають досвіду в спорті або не мають друзів, які беруть участь у спортивних заходах. Це відчуття непевненості може зупинити студентів від участі в спортивних заходах.

Дослідження показують, що фізична активність може допомогти зменшити рівень тривоги та депресії, покращити настрій та знизити ризик розвитку психічних захворювань. Крім того, участь в спортивних заходах може позитивно впливати на самооцінку та самопочуття студента. Студенти, які досягають успіхів у спорті, зазвичай мають більшу впевненість у собі та віру у свої здібності, що може допомогти їм досягти більшого успіху в навчанні та у житті загалом. Заняття спортом та фізичною культурою можуть допомогти студентам покращити свою самооцінку, зменшити стрес та тривогу, а також підвищити загальну психологічну стійкість.

На закінчення, фізична культура та спорт мають велике значення для студентів та їх здоров'я. Університети повинні надавати гнучкі та доступні програми для студентів, щоб вони могли легко увімкнути фізичну активність у свій режим дня. Крім того, університети повинні використовувати технології для залучення студентів до фізичної культури та спорту, а також інтегрувати фізичну культуру до навчального процесу. Ці заходи допоможуть студентам зберегти здоров'я та покращити їхній психологічний стан, а також створити умови для розвитку спортивної спільноти всередині університету.

УДК 796.42

Мотуз С. О.¹, Бойко Р. В.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-612 НУ «Запорізька політехніка»

АТЛЕТИЧНА ГІМНАСТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Атлетична гімнастика – це система різних фізичних вправ з використанням спеціальних зовнішніх обтяжень (гантели, штанги, гири, тренажери), спрямовану на вдосконалення як силових якостей, а й у загальне зміцнення здоров'я та стрункості тіла. Цей оздоровчо-розвиваючий вид спорту такий популярний і актуальний у наш час тому, що ним можуть займатися люди різних вікових груп та різного рівня фізичної підготовленості. Широка доступність обумовлюється тим, що атлетичною гімнастикою можна займатися не тільки в тренажерних залах, а будь-де, тому що деякі спеціальні обтяжливі пристосування не займають багато місця (еспандери або обтяжувачі). Атлетична гімнастика пов'язана з різноманітним вибором комплексів вправ, з можливістю точного дозування величини обтяження, обсягу та інтенсивності силового навантаження відповідно до індивідуальних особливостей статури, рівня фізичного розвитку та функціональних можливостей організму. А поєднання атлетичного тренування з різними аеробними заняттями, такими як біг, плавання, ходьба та спортивні ігри лише підвищують ефект. Приступаючи до занять атлетичної гімнастикою, слід враховувати, що підхід до багаторічних систематичних тренувань є чіткою метою:

– оздоровча – спрямована на тренування серцево-судинної, нервової та інших життєво важливих систем організму, сприятливий вплив на роботу внутрішніх органів, підвищення обміну речовин, відновлення організму після травм м'язів та суглобів; зміцнення кісток, суглобів і зв'язок, виключення чи різке зниження шкідливого на організм про чинників ризику;

– розвиваюча – спрямована на розвиток сили та витривалості, опрацювання всіх груп м'язів шляхом надання їм вираженого рельєфу, гармонійність розвитку опорно-рухового апарату, збільшення гнучкості;

– формуюча – спрямована на створення бажаної статури, позбавлення від різних фізичних недоліків: сутулість, запалі груди, неправильна постава, слаборозвинені м'язи. Режим тренувань у поєднанні з раціональним харчуванням дозволяє позбутися зайвих жирових відкладень або додати у вазі у випадках, коли це необхідно.

Заняття атлетичною гімнастикою складається із трьох частин: розминка, силові вправи (основна складова) та заключна частина. Розминка має особливе значення, оскільки знижує ризик отримання травм і призводить м'язи до тонусу перед основним тренуванням. При розминці зазвичай виконують розігрівальні вправи – легка пробіжка, робота на велотренажері, розтяжка. Силові вправи, обсяг та інтенсивність навантаження в основній частині заняття підбираються з урахуванням фізичної підготовленості та цілей тренування. Існує шість основних груп гімнастичних вправ:

– 1-а група – вправи без обтяжень та предметів, пов'язані з подоланням опору власної ваги тіла (ланки);

– 2-а група – вправи на снарядах масового типу та гімнастичного багатоборства;

– 3-я група – вправи з гімнастичними предметами певної конструкції та тяжкості (м'ячі, палиці, амортизатори тощо);

– 4-а група – вправи зі стандартними обтяженнями (гантелі, гірі, штанга);

– 5-та група – вправи з партнером (у парах, трійках);

– 6-а група – вправи на тренажерах та спеціальних пристроях.

Заключна частина складається із заспокійливих вправ, таких як повільний біг із переходом на ходьбу та плавання.

Таким чином, атлетична гімнастика задовольняє нагальні потреби організму людини – бути в русі та формі, позитивно впливати на здоров'я, виховує звичку до систематичних занять фізичними вправами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пономаренко Д.М. Все про атлетичну гімнастику / Д.М. Пономаренко – Донецьк: 2016. – 28 с

УДК 796

Напалкова Т.В.¹, Башкатова М.О.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. СН-312 НУ «Запорізька політехніка»

ФУНКЦІОНАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЛЮДИНИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФІЗИЧНОЇ ТА РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Існує зв'язок між процесами, що відбуваються в мозку та впливом фізичного навантаження. Коли ми тренуємось, виділяються речовини,

що допомагають мозку змінювати структуру. Через це збільшується розумова працездатність. Зараз багато людей проживають внутрішній біль і дискомфорт, бо через війну не можуть адаптуватися до навколишніх умов. Щоб проживати зміни, балансувати між роботою та відпочинком та вдосконалювати ефективність від роботи, люди потребують м'язових навантажень.

Функціональна активність організму включає: переміщення людини під час тренувань, скорочення м'язів серця, дихання, ковтання, рух очних яблук. Розрізняють фізичну та розумову діяльність. Фізична передбачає активний спосіб життя, регулярні тренування, залученість до занять спорту. Водночас, когнітивна відповідає за роботу мозку, ухвалення рішень, емоційні та психологічні реакції. Здоровий спосіб життя передбачає помірні фізичні навантаження, а для розвитку розумових навичок людина проходить певні життєві етапи (дитячий садок, школа, університет, робота). Наведімо приклади, чому фізична та розумова діяльність пов'язані.

Фізичні навантаження розглядаються як один з чинників, що допомагає подолати або запобігти депресії. Це не означає, що тренування стовідсотково допоможуть, але завдяки процесам зміни структури головного мозку під час регулярних тренувань, вплив спостерігається.

У деяких позашкільних клубах як частину спортивної програми викладають основи грамотності та математики – і підлітки частіше досягають успішних результатів, ніж лише з викладанням спорту.

Оскільки існує зв'язок між розумовою та фізичною сферою, важливо відслідкувати, як цей баланс дотримано на парах студентів. Саме перед молоддю виникають виклики витримувати розумові навантаження, щоб побудувати кар'єру, але не нашкодити здоров'ю. Студентам варто повністю концентруватися на навчанні, щоб досягти успішності. Але багато з них починають ігнорувати сон, збивати режим, перестають займатися спортом.

В умовах повномасштабного вторгнення студенти навчаються дистанційно. У цій ситуації неможливо організувати повноцінну освітню діяльність як під час занять в університеті. Варто підкреслити, що навіть у цих умовах на парах присутні заліки нормативів, викладачі підбирають освітні відео, пояснюючи, як потрібно виконувати вправи. Крім цього, здобувачі освіти вчаться працювати з цифровими технологіями. Студенти створюють презентації на задану тему, пов'язану з фізичною культурою, наприклад, про Давньоолімпійські ігри або сучасні Ігри. Водночас через дистанційне навчання, у багатьох підлітків збільшилося розумове навантаження та час за комп'ютером. Через діджиталізацію освіти,

студенти відчують себе розгубленишими і, у зв'язку з цим, потребують емоційної підзарядки та хоч якоїсь рухової активності.

Фізична підготовка студентів підвищує загальну працездатність організму та вдосконалює стійкість в умовах стресу. Через вплив стресів та недостатнього сну, неоднакові умови навчання, більшу завантаженість робочого графіку студенти приділяють менше часу тренуванням, а отже пари з фізкультури, на яких є достатні фізичні навантаження, допоможуть «переключитися» людям, у яких переважають теоретичні навчальні програми.

Вибираючи спорт для себе, можна помітити, що деякі напрями у фітнесі, як Animal flow, побудовані на принципі доступності, незалежно від віку та підготовки. «Вправи розвивають силу, гнучкість, мобільність, когнітивні навички, зір. Задіяний вестибулярний апарат, працюють усі групи м'язів, розвивається баланс. У комплексі вправвикористовуються елементи йоги, гімнастики, паркуру, акробатики, тренувань з власною вагою і функціональних елементів». Що підтверджує зв'язки між спортом та розумом. Крім цього, чим більше часу людина проводить на вулиці, тим кращий має зір. Вибираючи вуличні ігри, ми задіємо більше м'язових груп і змінюємо напрямки рухів, що підвищує рівень дофаміну.

Отже, зв'язки між інтелектуальною та руховою активністю існують і потребують більшого дослідження. Молоді варто навчатися, враховуючи чергування фізичних та розумових навантажень. Це вдосконалив результативність роботи, підтримуватиме здорове самопочуття та стане емоційною розрядкою для студентів в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бейгул І. О. Взаємозв'язок розумової працездатності та рухової активності студентської молоді / І.О. Бейгул, В.М. Тонконог, О.М. Шишкіна // Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Серія: Фізична культура. – 2013. – № 4 (29). – С. 81–86.

2. Головіна О. Діти і рух: як фізична активність розвиває мозок [Електронний ресурс] / О. Головіна. – Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/dity-i-ruh-yak-fizychna-aktyvnist-rozvyvaye-mozok/>

3. Напалкова Т.В. Заняття фізичними вправами як засіб стабілізації психоемоційного стану студентів в умовах воєнного положення / Т.В. Напалкова // Тиждень науки-2022 : тези доп. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 18-22 квітня 2022 р.). – Запоріжжя : Запорізька політехніка. – 2022. – С. 1050.

4. How Movement Radically Transforms The Brain (Rebroadcast) [Електронний ресурс] Dhru Purohit Podcast. – Режим доступу : <https://www.podchaser.com/podcasts/dhru-purohit-podcast-678141/episodes/how-movement-radically-transfo-118983409>

5. Physical activity. Education Endowment Foundation [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/teaching-learning-toolkit/physical-activity>.

УДК 796

Напалкова Т.В.¹, Драчевський Д.О.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. РТ-812 НУ «Запорізька політехніка»

НЕТРАДИЦІЙНІ СИСТЕМИ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Нетрадиційні системи зміцнення здоров'я і фізичного удосконалення є популярними серед тих, хто шукає альтернативні методи підтримки здоров'я та зниження стресу. Ці системи можуть включати в себе різні практики, такі як: йога, шейпінг, стретчинг, фітнес, пілатес, тайцзі, кунг-фу, тхеквондо та інші.

Однією з найбільш популярних та ефективних нетрадиційних систем зміцнення здоров'я та фізичного удосконалення є йога. Йога включає фізичні вправи, практики дихання та медитацію, що поліпшує фізичне здоров'я та знижує рівень стресу. Одна з ключових особливостей йоги полягає в тому, що вона спрямована на забезпечення гармонії між тілом, розумом та душею. Фізичні вправи йоги можуть включати в себе різноманітні пози, що допомагають розтягнути м'язи та зміцнити тіло, а практики дихання допомагають збалансувати енергію в організмі та знизити рівень стресу. Медитаційні практики, в свою чергу, допомагають зосередитися та заспокоїти розум, що сприяє загальному покращенню психічного здоров'я. Йога може бути корисною для людей будь-якого віку та рівня фізичної підготовки. Вона покращує гнучкість, координацію та баланс, зміцнює м'язи та сприяє загальному покращенню фізичного здоров'я.

Шейпінг – це фізична активність, яка об'єднує в собі елементи аеробіки, силових вправ та розтяжки. Головною метою цієї системи занять є формування та зміцнення м'язової тканини, зокрема, у таких зонах, як живіт, стегна, ягодиці та руки. Шейпінг включає в себе різноманітні вправи, які виконуються під музику і включають елементи кардіотренування, такі як

стрибки, присідання, різні кроки та крокові комбінації. У програму включені силові вправи з використанням ваги тіла або додаткових гирь для зміцнення м'язів та підвищення загальної витривалості.

Стретчинг – це система розтяжки, яка сприяє зміцненню тіла, підвищенню гнучкості та розслабленню м'язів. Головна мета стретчингу полягає в підвищенні рівня гнучкості та рухливості, що дозволяє зменшити ризик травм та покращити почуття рівноваги. Програма стретчингу може включати в себе різноманітні розтяжки, які виконуються у статичному або динамічному режимі.

Фітнес є важливим елементом здорового способу життя. Крім покращення фізичного стану та збільшення сили, витривалості та витрати калорій, знижує рівень стресу, поліпшує настрій й збільшує самооцінку. Під час фітнес-тренувань варто слідкувати за правильним виконанням вправ уникати травм. Важливо балансувати фітнес-тренування зі здоровою дієтою та відпочинком.

Пілатес-тренування орієнтовані на розвиток м'язів корсету, що підтримують правильну осанку. Вправи спрямовані на розтягування та зміцнення м'язів, поліпшення гнучкості та координації рухів. Також, пілатес покращує повітряний обмін, що допомагає підтримувати здоров'я легень та серця. У пілатесі використовують спеціальне обладнання, таке як рухливі диски, резинки, м'які кулі та інші, що дозволяє виконувати вправи з контролем рухів та збалансованістю.

Ці системи мають великий попит серед тих, хто хоче зміцнити своє тіло та поліпшити здоров'я, і вони є чудовою альтернативою для тих, хто не хоче займатися інтенсивними вправами в спортзалі. Розгляньмо пару видів Азіатських бойових мистецтв, які дуже підходять до цієї теми. Тайцзі, кунг-фу та тхеквондо.

Тайцзі чи тайцзі-цюань була розроблена в Китаї, заснована на традиційних китайських практиках кунг-фу та йоги. Тайцзі складається з різних форм, які виконують плавно та використовують рухи, що зіставляють з рухами тварин, таких як дракон, крокодил, змія тощо. Крім того, у тайцзі використовуються практика дихання та медитація, що допомагає зосередитися та заспокоїти розум. Вона може допомогти знизити рівень стресу, покращити роботу серцево-судинної та дихальної систем, збільшити загальний рівень енергії та витривалості.

Кунг-фу – система зміцнення здоров'я та фізичного удосконалення, що розроблена на основі вікових традицій китайських бойових мистецтв та включає в себе різні стилі, такі як шаолінь, вущу та інші. Ідея кунг-фу полягає в тому, щоб розвивати силу, гнучкість, координацію та реакцію, що забезпечує високий рівень фізичної підготовки. Крім того, кунг-фу може допомогти збільшити рівень

самодисципліни та самоконтролю. У кунг-фу використовуються різні техніки та рухи, такі як удари, удари ногами, блоки, кидки та заборона. Виконання цих рухів допомагає збільшити координацію та гнучкість, а також покращити реакцію та швидкість. Усі ці аспекти роблять кунг-фу не тільки корисною для фізичного здоров'я, а й для психічного та емоційного благополуччя. Вона може допомогти зменшити рівень стресу та покращити загальний рівень самопочуття.

Тхеквондо – це корейська система бойових мистецтв, яка включає в себе різні техніки ударів ногами та руками. Техніка базується на принципі швидкості та точності, що допомагає розвивати координацію та реакцію. Одна з головних переваг тхеквондо для здоров'я полягає в тому, що воно може допомогти збільшити гнучкість. Багато технік ударів ногами вимагають значної гнучкості, що в свою чергу може покращити кровообіг та розтяжку м'язів. Крім того, тренування тхеквондо допомагає покращити силу та витривалість. Тхеквондо може допомогти збільшити рівень самодисципліни та самоконтролю, бо багато тренувань включають медитацію та зосередженість на техніці. Це може бути корисним не тільки для фізичного, а й для психічного здоров'я, оскільки такі вправи можуть допомогти зняти стрес та покращити загальний рівень концентрації.

Ці системи зміцнення здоров'я та фізичного удосконалення є неперервно розвинутими інноваційними підходами до фітнесу та здоров'я. Вони не тільки допомагають у зміцненні м'язів та поліпшенні координації рухів, а й сприяють зниженню рівня стресу, покращенню настрою та підтримуванню здорового дихання. Важливим аспектом цих систем є індивідуальний підхід, що дозволяє тренуватися відповідно до своїх особистих потреб та фізичних можливостей. Завдяки нетрадиційним системам зміцнення здоров'я та фізичного удосконалення люди мають можливість зберегти своє здоров'я та добре самопочуття. Слід пам'ятати, що перед початком будь-якої системи тренувань, необхідно звернутися до фахівця, який допоможе підібрати оптимальний режим навантажень відповідно до особистих потреб та фізичних можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кизима Р. Нетрадиційні системи зміцнення здоров'я і фізичного удосконалення. Оздоровче та прикладне значення обраних систем фізичних вправ [Електронний ресурс] / Р. Кизима. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/netradiciyni-sistemi-zmicnennya-zdorov-ya-i-fizichnogo-udoskonalennya-ozdorovche-ta-prikladne-znachennya-obranih-sistem-fizichnih-vprav-266406.html>.

2. Підлужняк О. Нетрадиційні засоби і методи зміцнення здоров'я людини в сучасному соціумі [Електронний ресурс] / О. Підлужняк // Мат. XLVIII наук.-техн. конф. (м. Вінниця, 13-15 березня 2019 р.) – Вінниця : ВНТУ. – 2019. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2019/paper/view/6544>

3. Толчева Г. Нетрадиційні засоби зміцнення здоров'я і фізичного вдосконалення людини в сучасному соціумі [Електронний ресурс] / Г. Толчева – Луганськ : ЛНУ ім. Т. Ш., 2010. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/308418317_Netradicijni_zasobi_z_micnenna_zdorov'a_i_fizicnogo_vdoskonalenna_ludini_v_sucasnomu_sociumi

УДК 796

Напалкова Т.В.¹, Замула М.О.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. РТ-812 НУ «Запорізька політехніка»

ПЕРЕВАГИ «КОЛОВОГО ТРЕНУВАННЯ» У РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ

Колове тренування – це система тренувань, в якій вправи виконуються у формі кругів, зазвичай з визначеним часом відпочинку між кожним кругом. Ця система тренувань стає все більш популярною, особливо серед спортсменів та людей, які хочуть підтримувати своє здоров'я.

Перша перевага колового тренування – це покращення аеробної та анаеробної витривалості. Коли ви виконуєте вправи в формі кругів з мінімальним часом відпочинку між ними, ваше серце працює більше, а це означає, що ви зможете покращити свою кардіоваскулярну систему. Крім того, колове тренування може збільшити анаеробну витривалість, зміцнюючи м'язи.

Друга перевага – розвиток сили та м'язової маси. Колове тренування включає в себе різні вправи, які стимулюють різні м'язові групи. Це дозволяє вам розвивати не тільки силу, але і м'язову масу, що може бути корисним для підвищення продуктивності в спорті та підвищення загального здоров'я.

Третя перевага – зменшення часу тренування. Коли ви тренуєтеся в формі кругів, ви можете займатися з більшою інтенсивністю протягом коротшого часу. Це може бути корисним для людей, які мають обмежений час для тренувань.

Четверта перевага – покращення координації та балансу, коли ви виконуєте вправи в формі кругів.

До достоїнств методу належить можливість чітко управляти великою групою учнів та організувати самостійні заняття.

До недоліків методу кругової вправи можна віднести організаційні складності з підготовчої роботи з обладнання станцій різноманітними тренажерами, діагностичнокорегуючими комплексами, спеціальним обладнанням. Тренування на них дає змогу індивідуально добирати обсяг і характер тренувальної дії, оптимізувати контроль за якістю виконання завдань, оперативно вносити корективи в програму тренувальних занять.

Під час колового тренування потрібно дотримуватись таких правил:

- вправлятися так, щоб зміцнювалося здоров'я;
- вправлятися всебічно;
- вибирати придатні для себе вправи й способи їх виконання;
- вправлятися регулярно й цілеспрямовано;
- повторювати свій комплекс вправ протягом тривалого часу;
- навантаження підвищувати систематично, поступово;
- тренуватися регулярно, щоб сила, швидкість і витривалість у разі вимушених перерв довго залишалися стійкими;
- вправлятися відповідно до свого віку, статті, тренуваності й здоров'я.

У загальному, колове тренування може бути корисним для розвитку фізичних якостей, але важливо виконувати його правильно та з урахуванням власних потреб та обмежень. Серед позитивних рис методу колової вправи варто виокремити досить високий емоційний фон, можливість як вузько спрямованого так і комплексного впливу на розвиток рухових якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко В. Г. Загальна фізична підготовка (Методичні рекомендації з проведення занять) / В.Г. Бабенко, О.В. Попов, І.В. Янко. – К. : МВС України 2002 – 22с.

2. Вільчковський Е.С., Пасічник В.Р. Застосування методу колового тренування на заняттях з фізичної культури у загальноосвітній школі / Е.С. Вільчковський, В.Р. Пасічник // Актуальные проблемы физического воспитания и спорта, здорового образа жизни профессионально-прикладной физической подготовки : материалы междунар. электронн. науч.-практ. конф., посвященной памяти проф. Р. Т. Раевского. Одесса. – 2013. – С. 20–24.

3. Кабанов О. О. Підвищення ефективності використання методу колового тренування на уроках фізичної культури / О.О. Кабанов // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 4. – С. 188–194.

4. Рибницький А.В. Використання методу колового тренування на уроках фізичної культури / А.В. Рибницький, О.С. Нестеров, В.В. Артеменко, О.І. Мілаєв, К.В. Козерук // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2015. – Вип. 129(3). – С. 275–277.

УДК 796

Путров О.Ю.¹, Лойко Н.В.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ІФ-511 НУ «Запорізька політехніка»

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах соціально-економічні зміни ставлять перед фізкультурно-оздоровчою роботою серед студентів нові вимоги до вдосконалення форм, засобів та методів. Відповідно до досліджень фахівців у галузі фізичного виховання, сучасна молодь стає фізично слабкішою, розвиток рухових здібностей не відповідає вимогам підготовки фахівців нового покоління. Низький інтерес студентів до занять фізичною культурою є одним з чинників цього процесу. Найбільш значущими мотивами студентів для занять фізичним вихованням є бажання поліпшення зовнішнього вигляду, покращення здоров'я, профілактика розвитку стресових станів та уникнення конфліктів з викладачами. Але, як правило, студенти готові займатися фізичною культурою в основному із-за необхідності отримання академічного заліку з дисципліни «Фізичне виховання». За даними, тільки 10% студентів самостійно займаються фізичним вдосконаленням.

Мотивація є ключовим фактором у реалізації фізичної активності. Вона відображається у всіх основних компонентах людської поведінки: напряму особистості та її характеру, емоціях, здібностях, психічних процесах та діяльності. Мотивація визначає вибір процесів, їх інтенсивність та тривалість. Вона обґрунтовує цілеспрямованість дії, організованість та стійкість діяльності, спрямованої на досягнення певної мети у фізичному вихованні.

Мотивація ґрунтується на мотивах, що виступають у ролі конкретних причин, які змушують людину діяти та здійснювати вчинки.

У фізичному вихованні мотивацію формують потреби у збереженні та покращенні здоров'я, розвиток фізичної спритності та спортивних досягнень, задоволення від фізичної активності тощо.

Мотиви складаються з динамічних систем, у яких здійснюється аналіз та оцінка альтернатив, вибір та ухвалення рішень. У процесі фізичного виховання мотиви є ключовим чинником у формуванні позитивної мотиваційної сфери, що дозволяє досягати кращих результатів у спортивних досягненнях та збереженні здоров'я. Отже, розуміння та підтримка мотивації є необхідним елементом в процесі фізичного виховання.

Згідно з дослідженням Є. Коновалова, студенти мають різні мотиваційно-ціннісні орієнтації до занять фізичною культурою. Професійні мотиви пов'язані з використанням засобів фізичної культури у розвитку професійних психофізичних якостей, формуванні знань і умінь для профілактики і збереження професійного здоров'я та підтримки працездатності. Оздоровчі мотиви спрямовані на покращення фізичних і функціональних можливостей організму та збереження і зміцнення здоров'я. Соціальні мотиви пов'язані з формуванням відчуття відповідальності, розумінням соціальної значущості навчання, толерантними відносинами з іншими людьми, затвердженням своєї ролі і позиції у суспільстві. Пізнавальні мотиви стосуються ерудиції, підвищення інформованості у галузі фізичної культури, здорового способу життя, реалізації відчуття задоволеності від самого процесу навчальної діяльності та отриманого результату.

Крім того, К.Е. Афанасенко вважає, що структурними компонентами фізичної культури особистості виступають: мотиваційно-ціннісний, що відображає емоційне ставлення сформовану потребу до фізичної культури, систему знань, інтересів, мотивів і переконань, пізнавальну і практичну діяльність щодо оволодіння цінностями фізичної культури, націленість на здоровий спосіб життя і фізичне вдосконалення; операціональний представлений руховими уміньми, навичками, фізичним розвитком і фізичною підготовленістю; практико-діяльнісний (особистісно-творчий), що відображає види діяльності у сфері фізичної культури (пізнавальну, пропагандистську, інструкторську, професійну й ін.).

Здоров'язбережувальна компетенція студентів вищих технічних навчальних закладів має три структурні компоненти, зокрема: пізнавальний, що вказує на те, що студенти повинні мати знання про здоров'язбереження, а також бажання отримувати, розширювати та поглиблювати цізнання; емоційний, що передбачає наявність у студентів позитивних емоцій щодо здоров'язбережувальної діяльності,

зокрема, у процесі занять фізичною культурою та спортом; та поведінковий, що передбачає наявність у студентів певних умінь та навичок здоров'язбережувальної діяльності.

Висновки. Змінюючи мотивацію студентів вищих технічних навчальних закладів до здоров'язбережувальної діяльності, можна використовувати значущий мотив у вигляді отримання атестації з дисципліни «Фізичне виховання». Для цього можна використовувати рейтингове оцінювання, в рамках якого проводиться моніторинг індивідуальних досягнень студентів у фізичній підготовці, відвідуванні занять з фізичного виховання, участі у спортивних змаганнях з різних видів спорту та студентських наукових конференціях, а також результатів самостійної навчально-дослідницької роботи. Організацію, проведення і зміст фізкультурно-оздоровчих занять необхідно здійснювати відповідно до специфіки майбутньої професійної діяльності студентів та їх інтересів у сфері оздоровлення.

УДК 796

Ремешевський О.В.¹, Дребот В.В.²

¹ старш. викл. НУ« Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФРЕТ-212 НУ« Запорізька політехніка»

РІЗНОМАНІТНІ ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТА УКРІПЛЕННЯ М'ЯЗІВКИСТЕЙ ТА ПЕРЕДПЛІЧ В ГИРЬОВОМУ СПОРТІ

На основі вивчених літературних джерел і проведених педагогічних експериментів ми пропонуємо таку класифікацію вправ для м'язів кистей і передпліч: 1) вправи з гирями; 2) вправи зі штангою і гантелями; 3) вправи з кистьовим еспандером; 4) вправи на тренажерних пристроях; 5) вправи на гімнастичних снарядах; 6) вправи з самоопором; 7) вправи з партнером; 8) вправи з використанням підручних засобів і ваги власного тіла.

Розглянемо перші два пункти з нашої класифікації.

I. Вправи з гирями:

I.1 Ривок гири (в класичному виконанні). Різновиди вправи: а) те ж, але з попередньо намиленими долонями; б) те саме, але на руках надіті рукавички.

I.2 Ривок двох гир. (У кожній руці – по гири; в нижньому положенні обидві гири знаходяться між ніг; протягом вправи – руки паралельні одна до одної). Різновиди вправи: а) те ж, але з попередньо намиленими долонями; б) те саме, але на руках надіті рукавички.

I.3 Махи з гирею, тримаючи її двома руками. (В нижньому положенні гиря знаходиться між ніг). Різновиди вправи: а) те ж, але з попередньо наміленими долонями; б) те саме, але на руках надіті рукавички (рукавиці, рукавиці); в) те саме, але після кожного маха (коли гиря знаходиться у верхній точці своєї траєкторії) спортсмен переміщається на один крок вперед (назад).

I.4 Махи з гирею, тримаючи її однією рукою. (В нижньому положенні гиря знаходиться між ніг). Різновиди вправи: а) те ж, але з попередньо наміленими долонями; б) те саме, але на руках надіті рукавички (рукавиці, рукавиці); в) те саме, але після кожного маха (коли гиря знаходиться у верхній точці своєї траєкторії) спортсмен переміщається на один крок вперед (назад); г) те ж, але після кожного маха (коли гиря знаходиться у верхній точці своєї траєкторії) проводиться зміна рук; д) те саме, але гиря після кожного маха підкидається високо вгору (дужкою – до спортсмена), з подальшою її ловом.

I.5 Жонглювання гирею (гирями). Для зміцнення м'язів кистей і передпліч можна використовувати практично всі вправи з арсеналу гирьовиків-жонглерів. Для прикладу наведемо деякі з них: а) високі підкидання гирі (дужкою – до спортсмена); б) обертання гирі перед собою в площині, паралельній підлозі (дужка гирі також паралельна підлозі); в) обертання гирі перед собою щодо осі, паралельної дужці гирі (гиря здійснює обороти «на спортсмена» або «від спортсмена»); г) жонглювання двома гирями; д) жонглювання в парах, трійках, четвірках.

I.6 Підйом гирі за дужку вгору за рахунок згинання кисті в променезап'ястковому суглобі. Рука зігнута в лікті; передпліччя спирається на жорстку поверхню (лавка, власне стegno). Долоня повернена лицьовою стороною вгору. Різновиди вправи: а) те ж, але зі значною затримкою (6-60 секунд) гирі в верхньому положенні після виконання заданої кількості повторень; б) те саме, але долоня повернена лицьовою стороною вниз.

I.7 Обертання (всередину і назовні) гирі в опущених руках з швидкою зміною напрямку обертання, яка супроводжується максимальним зусиллям м'язів кистей і передпліч, що сприяє цій зміні.

I.8 Стояння з гирями в опущених руках. Різновиди вправи: а) переміщення (біг, ходьба, стрибки) по різного роду поверхонь (рівна поверхня, сходи, пересічена місцевість) з гирями в опущених руках; б) те саме, але з попередньо наміленими долонями; в) стояння з гирями з упором передпліччя в стегна в невеликому присіді.

II. Вправи зі штангою і гантелями:

П.1 Підйом штанги вгору за рахунок згинання кистей в променезап'ясткових суглобах, тримаючи штангу в опущених прямих руках за спиною. Долоні повернені лицьовою стороною назад.

П.2 Утримання штанги на розкритих прямих долонях, спершись передпліччями на жорстку поверхню (лавка, власне стegno). Передпліччя і долоні, повернені лицьовою стороною вгору, – паралельні підлозі.

П.3 Підйом штанги вгору за рахунок згинання кистей в променезап'ясткових суглобах. Руки зігнуті в ліктях; передпліччя спираються об жорстку поверхню (лавка, власне стegno). Долоні повернені лицьовою стороною вгору. Різновиди вправи: а) те ж, але зі значною затримкою (6–60 секунд) штанги в верхньому положенні після виконання заданої кількості повторень; б) те саме, але долоні повернені лицьовою стороною вниз; в) те саме, але долоні повернені лицьовою стороною один до одного (при використанні штанги спеціальної конструкції з поперечними вставками всередині грифа).

П.4 Обертання кульової гантеллю (гантелями) в різних напрямках, взявшись за її кінець. (Передпліччя – паралельно підлозі)

УДК 294.527

Рімар Ю.І.¹, Біліонова О.М.²

¹ канд. фіз. вих., доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

ЙОГА ЯК ОДНА З НАЙДАВНІШИХ СИСТЕМ ОЗДОРОВЛЕННЯ

На сьогоднішній день фізична культура має важливе значення в житті сучасної людини. Тренування слід обирати і продумувати так, щоб вони органічно вписувалися в складений розпорядок дня та мали позитивне значення для організму людини. Хоча йога і виникла в давні часи на Сході, вона також поступово була адаптована і пристосована під стиль життя сучасної людини і з тих пір дуже швидко набула популярності у фітнес-клубах та інших спортивно-оздоровчих закладах.

Сама йога прийшла до нас із давнього Сходу, а слово «йога» в перекладі з санскриту означає «з'єднання», але в більш широкому тлумаченні – «те, що послідовно і неухильно застосовується». Йога покращує силу, баланс і гнучкість. Повільні рухи та глибоке дихання посилюють кровообіг і розігрівають м'язи, у той час як утримання пози може збільшити силу. Для людей, які страждають від болю в попереку, йога так само корисна, як і базова розтяжка, щоб зменшити біль і

покращити рухливість. Американський коледж лікарів рекомендує йогу як засіб першої лінії лікування хронічного болю в спині. Регулярні заняття йогою зменшують напругу та набряк у всьому тілі та сприяють здоров'ю серця. Багато факторів, що сприяють серцевим захворюванням, включаючи високий кров'яний тиск і ожиріння, також можна вирішити за допомогою йоги. Йогою можна займатися в будь-якому віці. Інтелектуальний рейтинг, професійні успіхи, гнучкість і фізична підготовка не мають ніякого значення. Щоб заняття йогою пішли на користь, потрібно практикувати їх регулярно і розумно, орієнтуючись на свої можливості, стан свого здоров'я. Не соромтеся радитися з викладачем. Це допоможе зрозуміти, який ваш стан організму і поступово змінювати його на краще.

Існує багато різновидів йоги, бо сам цей напрямок вдосконалюється кожного дня. Найвідомішими видами є Айенгара, Хатха йога, Аштанга-йога та Сахаджа-йога. Айенгара є класичною йогою, яка може підійти абсолютно усім, вона не потребує тяжких навантажень. Щодо Хатха-йоги, то основні її елементи –асани та пранаями, розслаблення і медитація. Метою хатха-йоги є досягнення спокою душі і балансу між тілом та духом, а найголовніше – навколишнім світом. А ось Аштанга практикується в більшості як серія переходів із пози в позу, причому пози відрізняються більшою складністю, ніж в інших різновидах йоги. Під час виконання вправ необхідно дихати рівномірно, вдихаючи і видихаючи при зміні поз. Вчення Сахаджа-йога веде до оздоровлення організму людини, про це заявила індійська лікарка Шрі Матаджи Нирмала Деві, яка відкрила метод духовного відродження людини завдяки цьому різновиду йоги.

Отже, при заняттях йогою людина самовдосконалює себе із різних боків. Поєднання в йозі медитації, виконання технічних вправ та дихання може допомогти покращити психічне благополуччя людини. Регулярна практика йоги створює ясність розуму та спокій; підвищує усвідомлення тіла; знімає хронічний стрес; розслабляє розум; центрує увагу і загострює концентрацію.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ РОЗУМОМ І ТІЛОМ У СПОРТІ

Взаємозв'язок між розумом і тілом у спорті – це концепція, яка підкреслює важливість психологічного аспекту спорту та його зв'язок з фізичними показниками.

Попри те, що фізичні навички є надзвичайно важливими, розумові здібності, які демонструють спортсмени, можуть виявитися ще важливішими для досягнення успіху.

Часто виникає питання про те, що відіграє більшу роль в особистому зростанні спортсмена – тіло чи розум.

Це питання не настільки однозначне, як нам здається.

Просто поставивши питання – чи можна приписати поганий виступ розуму чи тілу – розкриває справжню сутність проблеми.

Розглядаючи розум і тіло як дві різні ізольовані одна від одної структури, ми повністю ігноруємо зв'язок між ними.

Зв'язок між розумом і тілом передбачає розуміння взаємодії цих двох елементів. Для того, щоб досягти максимальної продуктивності, вже недостатньо просто зосередитися на фізичних навичках.

Незважаючи на важливість фізичної підготовки, ви не повинні нехтувати розвитком основ сильного і здорового розуму.

Самосприйняття відіграє значну роль у спортивних досягненнях.

Йдеться не лише про зовнішній вигляд, а й про те, як спортсмен бачить себе відносно будь-якого аспекту свого життя.

З точки зору спортивних досягнень, самооцінка відображає уявлення спортсмена про те, наскільки успішним він може бути, як він справляється з хвилюванням, як він діє під тиском, наскільки він впевнений у собі тощо.

Зв'язок між розумом і тілом передбачає переконання, що причини, розвиток і наслідки низької результативності визначаються взаємодією психологічних, соціальних і біологічних факторів.

Застосовуючи це визначення, ми більше не повинні ставити питання щодо причин низької результативності – чи це брак фізичних навичок чи наявність психологічних викликів.

Тепер ми можемо застосувати більш цілісний підхід, щоб зрозуміти, чому спортсмен виступає погано.

Задля формування міцнішого зв'язку між розумом і тілом спортсмену необхідно зосередитися на зміцненні вже наявних зв'язків, змушуючи розум і тіло краще працювати злагоджено.

Цього можна досягти, набувши більшого контролю над тими процесами, що відповідають за численні негативні впливи на розум, наприклад, над думками.

Щоб покращити зв'язок між розумом і тілом, спортсмен повинен досягти самоусвідомлення через концентрацію уваги та письмову роботу.

Отримавши ясність щодо процесів мислення в голові, атлет має встановити контроль над ними.

Завдяки когнітивній реструктуризації атлет може отримати владу і контроль, контролюючи те, які думки займають його свідомість.

Зосередившись на цих двох сферах, спортсмен може покращити зв'язок між мозком і тілом і, як наслідок, покращити свої показники.

Підсумовуючи, можна сказати, що взаємозв'язок між розумом і тілом у спорті є ключовим фактором у досягненні спортивних результатів.

Розум і тіло – це не дві різні сутності, відокремлені одна від одної, а пов'язані між собою структури, і цей зв'язок є головною передумовою будь-якого успіху чи невдачі, що трапляються в спортивному житті атлета.

Щоб покращити свої результати, спортсмени повинні зосередитися на побудові міцнішого зв'язку між розумом і тілом.

УДК 621.316

Рімар Ю.І.¹, Шишкін І.Р.²

¹ канд. фіз. вих. доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Е-412 НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ НА БРУСАХ ТА ПЕРЕКЛАДИНІ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Відомо, що спорт позитивно впливає на людину, є корисним для здоров'я дорослих та дітей. Контрольована й правильно розрахована фізична активність є чудовим способом підтримки гарного самопочуття, молодості, сили, впевненості у собі. Переоцінити користь спорту в житті людини важко – в багатьох випадках тренування є частиною терапевтичних заходів, реабілітаційних програм, профілактики хвороб.

В сучасної людини, як ми знаємо дуже мало вільного часу, робота, навчання, перегляд стрічки «ТікТок», та цей список можна перераховувати вічно. Саме для цього я провів експеримент з якого ми дізнаємось вплив на

організм людини занять на брусах та перекладині. Тим паче спортивні майданчики є будь де, та займатися спортом можуть всі охочі.

Віджимання на брусах – базова вправа в бодібілдингу і пауерліфтингу виконується на брусах, яке розвиває грудні м'язи та трицепси. Дана вправа навантажує більше м'язів, ніж жим штанги лежачи. Якщо звернутися до історії і повернутися в 50-ті роки минулого століття, то з'ясується, що віджимання на брусах мали репутацію відмінної базової вправи для грудей. Основне навантаження віджимання на брусах створюють на м'язи задньої поверхні плеча або трицепси. Суть руху полягає в тому, щоб за рахунок розгинання рук у ліктях (а саме це основна функція трицепса) підняти своє тіло з нижнього положення у верхнє. Як би ми не ставили руки, не відхиляли корпус і не змінювали положення ліктів – трицепс працює у будь-якому випадку. Крім перерахованих вище м'язових груп, значне навантаження припадає на передні пучки дельтовидних м'язів і зв'язки плечових суглобів. Для виконання вправи плечовий пояс повинен бути абсолютно стабільним, адже ви не тільки тримаєте за нього всю свою вагу, але ще й рухаєтеся, створюючи додаткове навантаження. Саме через високе навантаження на зв'язки плечей віджимання на брусах вважаються дещо травмонебезпечною вправою.

Перекладина або турнік – спортивний снаряд. Найпростіші вправи на перекладині (підтягування, підйом переворот) входять до програми загальної фізичної підготовки. Також під час підтягувань опосередковано або в залежності від хвату і форми вправи може працювати трицепс, дельтовидний м'яз плеча, великий круглий м'яз, плечовий променевий м'яз, біцепс, великий грудний м'яз. Відмінно зміцнюють м'язи рук та плечей. Регулярно виконуючи цю вправу, можна якісно опрацювати передпліччя та самі плечі. Ефективно розвивають силу верхньої частини корпусу.

Перед будь-яким заняттям спортом обов'язково потрібно приділити увагу для розминки, підготувати себе до виконання вправ, ти виконувати їх з правильною технікою, щоб не завдати собі шкоди. Рівно 2 місяця тому я вирішив для себе почати займатись на брусах та перекладині. Після завершення навчальних занять я вирушав на спортивний майданчик, розминка займала +-10 хв., та починалось тренування. Навантаження підбирають кожен під себе в залежності від фізичного стану. На перших заняттях були отримані результати, віджимання на брусах: 8 разів, лікті 90 градусів, повільно та підконтрольно, при наступних підходах втрачалась витривалість. Підтягування: 5 разів, 2–3 підходи, після чого передпліччя виснажувались, та продовжувати далі було не можливо. Саме

тренування займало 30 хв., та навантаження вистачало. Впродовж 2 місяців регулярних занять я почав помічати, що с кожним наступним тренуванням мені стає відчутно легше, збільшились витривалість, зміцнився плечовий пояс, передпліччя стали міцнішими, та взагалі фізичний стан покращився. Результати: віджимання на брусах = 20 разів, повільних та підконтрольних, відпочинок 2–3 хв. та наступний підхід 10–15 разів. Підтягування: рекорд 16 разів (середній хват), стабільні 10 підтягувань, 10 разів(широкий хват). Під час підтягувань відчувається легкість виконання вправи, передпліччя справляються з навантаженням, та немає того дискомфорту що був на початку експерименту.

Підсумок експерименту: впродовж 2 місяців регулярних занять спортом, збільшилась загальна витривалість, зміцнився плечовий пояс, верх тулуба, покращилась осанка, змінилась в кращу сторону фігура. Але вплив спорту відбився на емоційному стані, я став більш спокійний, врівноважений, мені стало легше сприймати та розуміти інформацію, аналогічно мислити та приймати рішення не емоціями, а холодним та точним розумом, з'явилась внутрішня енергія яка підштовхує мене до дій(немає ліні, є мотивація робити справу), збільшилась продуктивність праці. Дослідним шляхом було доведено вплив брусів та перекладини на здоров'я людини, фізичний та емоційний стан покращився, недоліків виявлено не було.

УДК 796

Соляник Д.Г.¹, Голуб А.О.²

¹ викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-912 НУ «Запорізька політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ФІТНЕС-АЕРОБІКИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Стан здоров'я молодого покоління у справді демократичному суспільстві стає показником здоров'я нації, що характеризує рівень соціально-економічного та морального розвитку суспільства, культури та науково-технічної зрілості країни, перспектив її благополуччя, безпеки зрілості країни, перспектив її благополуччя, безпеки та незалежності.

Фізичний розвиток і фізична підготовленість здобувачів освіти характеризується дисгармонією розвитку основних рухових якостей і функціональних систем, від стану яких залежить правильне формування зростаючого організму школяра.

Аналіз сучасної теорії та практики фізичного виховання показує, що фізичній культурі старшокласників приділяється недостатня увага. Традиційна побудова навчальних уроків у загальноосвітній школі не вирішує повною мірою проблем цілеспрямованої підготовки учнів до фізкультурної самоосвіти і фізичного самовдосконалення.

Організація та зміст фізкультурно-спортивної роботи в школі потребує критичного перегляду. Впровадження нових засобів фізичної культури і спорту в процес фізичного виховання здобувачів освіти видається одним із перспективних шляхів його вдосконалення.

Термін «спортивна освіта» означає методику і технологію викладання предмета фізична культура з орієнтацією на освоєння цінностей культури спорту. Цільова спрямованість спортивної освіти полягає у формуванні компетентної, захопленої та грамотної спортивної особистості. Спортивна особистість – та особистість, у якій закладено знання, навички та вміння, що, своєю чергою, дають змогу отримувати задоволення від занять спортом, і викликають бажання вдосконалитися.

Спортивна освіта в умовах загальноосвітньої школи спрямована на формування знань, умінь і навичок, ціннісного ставлення старшокласників, до спортивної діяльності з метою інтенсивного використання фізичних вправ у рамках змагальної діяльності, яка має на меті досягнення високого спортивного результату внаслідок фізичного та духовного вдосконалення.

Актуальність дослідження визначається наявністю суперечності – між необхідністю гармонійного розвитку особистості старшокласниць, з одного боку, і відсутністю ефективних сучасних програм, засобів і методів формування спортивної освіти на основі використання фітнес-аеробіки в процесі фізичного виховання старшокласниць, з іншого.

Модель змісту та організації спортивної освіти для старшокласниць у межах навчального предмета фізична культура є педагогічним інструментарієм викладача. Для її побудови ми використовували метод моделювання. Моделювання розглядається як комплексний підхід до освітнього процесу, спрямований на його проектування, впровадження, оцінювання, корекцію та досягнення поставлених цілей навчання.

До змісту навчального предмета спортивного спрямування входить три розділи: теоретичний, практичний і контрольний.

Теоретичний розділ містить знання про історію становлення та розвитку спорту, теорію спорту, основи спортивного тренування, методи медичного контролю та самоконтролю, методику розвитку фізичних якостей, самоконтролю, методики розвитку фізичних якостей.

Практичний розділ включає основні розділи спортивної підготовки: загально-фізичну, тактичну, технічну та спеціальну. Змагальна діяльність є невід'ємною частиною цього процесу.

Контрольно-нормативний розділ передбачає оцінку знань рухових умінь і навичок на рівні вимог юнацьких спортивних розрядів.

Цільовими орієнтирами даної моделі є становлення спортивної освіти на основі формування усвідомленої, значущої та дієвої мотивації до занять, гармонізації фізичного, інтелектуального, морального та естетичного розвитку і спортивного стилю життя.

Змістовна частина програми являє собою інтегрований комплекс обов'язкового мінімуму змісту освіти з фізичної культури в школі та навчальний матеріал для груп початкової спортивної підготовки з фітнес-аеробіки, що включає в себе теоретичну, спортивно-технічну, психологічну, інструкторську та змагальну підготовку. На уроках з фітнес-аеробіки одне із завдань, це залучення старшокласниць до систематичних занять спеціальними фізичними вправами, спрямованими на підвищення ефективності виконання рухових дій, а також естетичність їхнього сприйняття.

Спеціальна фізична підготовка являє собою фізіологічну основу для досягнення високих спортивних результатів, а також відіграє провідну роль у формуванні рухових здібностей.

У фітнес-аеробіці характерні різні групи рухів. Для виявлення темпів приросту освоєння техніки рухів за основними різновидами (у базових кроках, поворотах і обертаннях, танцювальних рухах, стрибках і стрибкових вправах, колективних (групових) діях) проводиться експертне оцінювання в процесі змагальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фізичне виховання: теорія і практика: Часопис кафедри теорії і методики Ф48 фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури ПНПУ імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2018. – № 4. – 152 с.

2. Пасічна Т.В. Спортивна аеробіка навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл / Т.В. Пасічна, Л.В. Мохорт, Н.М. Лозенко. – К. : ФУСАФ. 2019. – 98 с.

3. Методика фізичного виховання учнів 1 – 11 класів: навчальний посібник / За редакцією М.Д. Зубалія. – К., 2012. – 216 с.

НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Фізичне виховання студентів є важливою складовою системи освіти вищих навчальних закладів, оскільки сприяє їхньому повноцінному фізичному та психологічному розвитку. Величезне значення має фізичне виховання як вирішальний фактор формування характеру студентської молоді. Його вплив поширюється на підвищення фізичних і організаційних здібностей цільової групи.

Високий рівень фізичної підготовки є життєво важливим для виконання численних ігрових елементів, які його характеризують. Однією з основних цілей фізичного виховання в ВНЗ є формування здорового способу життя у студентів. Це включає в себе регулярну фізичну активність, збалансоване харчування та знання про те, як уникнути шкідливих звичок. Отримавши це, фізичне виховання також сприяє формуванню соціально-психологічних навичок та навичок роботи в команді. Заняття спортом можуть сприяти підвищенню самооцінки, взаєморозумінню, емпатії та здатності до співпраці з іншими. Студенти, які займаються регулярно фізичними вправами, зазвичай мають більш високий рівень концентрації та здатності до праці, що може позитивно впливати на їхню академічну успішність.

Серед різноманітних видів спорту, які можуть бути включені до програм фізичного виховання, особливе місце займає настільний теніс. Він є доступним видом спорту, який може бути відмінним засобом підвищення рівня фізичної підготовки студентів. Настільний теніс є одним із завдань розвитку фізичних здібностей студентів. До таких завдань відносять : удосконалення моторики, формування здоров'я, молодості, зміцнення фізичних якостей та психофізичних здібностей.

Настільний теніс є популярним видом спорту, який захоплює та привертає до себе увагу різних категорій населення. Це масова та видовищна гра, яка знаходить широке застосування серед любителів спорту.

Настільний теніс дуже відомий серед багатьох. Цей вид спорту сприяє фізичному та розумовому розвитку. Різноманітний підхід до настільного тенісу сприяє його популярності та підвищує настрій.

Якщо проаналізувати дослідження вчених про роль настільного тенісу для студентів у ВНЗ, то можна стверджувати, що настільний теніс відіграє важливу роль у фізичному вихованні студентів різних рівнів.

Для успішного проведення занять з настільного тенісу учні повинні мати необхідний спортивний інвентар – ракетки, м'ячі, столи. Також необхідно мати кваліфікованих тренерів, які допоможуть учням удосконалити техніку та підвищити рівень гри.

Заняття настільним тенісом можна проводити індивідуально або в групах. На індивідуальних заняттях тренери працюють з учнями, щоб покращити техніку та гру, а також допомогти розвинути фізичну працездатність. Групові заняття дозволяють учням грати один з одним і практикувати свої навички гри. Настільний теніс також можна проводити в рамках спортивних змагань між студентами різних вузів і факультетів. Це чудовий спосіб підвищити мотивацію та інтерес учнів до спорту та покращити фізичну форму.

Також, настільний теніс може бути організований як частина спортивних змагань між студентами різних вузів або факультетів. Це може бути хорошим способом підвищення мотивації та інтересу студентів до занять спортом та підвищення рівня їх фізичної підготовки.

Таким чином, настільний теніс може відігравати важливу роль у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів. Це спортивне заняття може сприяти підвищенню рівня фізичної підготовки студентів, розвитку їх координації та балансу, покращенню рівня концентрації та реакції, а також покращенню їх загального фізичного стану. Організація занять з настільного тенісу може бути добрим способом підвищення інтересу та мотивації студентів до занять спортом та покращення їх фізичної підготовленості.

УДК 7797.4

Терьохіна О.Л.¹, Сацюк А.О.²

¹ канд. пед. наук, старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-112 НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ ГНУЧКОСТІ ДЛЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ

На сьогоднішній час новітніх технологій, а також під час війни за незалежність і соборність України навчання у школах та вищих навчальних закладах відбувається в онлайн форматі. І один із негативних наслідків цього є гіподинамія (мала рухливість),

одноманітність рухів, зниження рівня здоров'я і зменшення рухової активності у студентів та молоді в цілому.

Студентський вік можна назвати прикінцевим етапом вікового фізичного розвитку. Сила, швидкість, спритність, гнучкість і витривалість – параметри рухових функцій організму, поліпшення яких сприяє комплексному розвитку фізичного стану мускулатури молодої людини. У повсякденному житті, професійній і спортивній діяльності студента йому доводиться виконувати різноманітні рухові дії. Одні з них потребують незначної амплітуди рухів у суглобах, а інші – майже граничної. Технікою деяких рухових дій взагалі неможливо оволодіти без певного рівня розвитку рухливості в суглобах.

Тобто, на розвиток й формування особистості студента важливий вплив має гнучкість (рухливість) – багатофункціональна властивість опорно-рухового апарату, завдяки якій можна виконувати рухи з великою амплітудою. Форма суглобів під дією занять фізичними вправами не змінюється. А ось довжина суглобових поверхонь та їхня конгруентність хоча повільно і досить обмежено, але піддаються позитивним морфологічним змінам під дією цілеспрямованих занять фізичними вправами.

Гнучкість поділяється на пасивну і активну. Різниця між пасивною і активною гнучкістю – це резерв гнучкості. Чим більше цей показник, тим легше піддається розвитку активна гнучкість. Гнучкість відносно легко і швидко розвивається за допомогою раціонально організованого тренування. За 3–4 місяці щоденних занять можна досягти 80–95% анатомічної рухливості у суглобах.

Проте розвивати гнучкість до граничних величин не потрібно. Особливо, якщо врахувати те, що м'язи, зв'язки і сухожилки повинні виконувати захисну функцію по відношенню до суглобів. Надмірна їхня розтягнутість може призвести навіть до ушкодження суглобів. Тому гнучкість слід розвивати лише до такого рівня, котрий забезпечує виконання необхідних рухів без перешкод.

Розвинена гнучкість забезпечує студентам швидкість, свободу рухів і легкість при виконанні фізичних вправ, а головне стимулює розумову діяльність, яка сприяє розвитку необхідних психічних функцій: пам'яті, уваги, мислення, вольових якостей, адаптації до негативних, життєвих і побутових умов та покращує емоційний стан людини.

На жаль, молодь вже у такому віці має безліч відхилень від норм фізичного здоров'я, бо нехтують звичайними фізичними вправами, проте у студентському віці (18–24р.) біологічний розвиток молодого організму ще має високу пластичність опорно-рухового апарату, тому потрібно більше уваги приділяти профілактиці захворювань опорно-

рухового апарату (хребта й суглобів) та систематично займатися спортом. Адже, у молодій людині, яка не володіє достатньою гнучкістю, знижена здатність м'язів до розтягування, підвищений м'язовий тонус і ще багато різних негативних показників у майбутньому житті спричинять різні хвороби.

Тож, регулярні заняття фізичними вправами створюють великі можливості для формування позитивних рис особистості, гнучкість, як і будь-який інший фізичний параметр виховує характер, розвиває активність, викликає почуття впевненості та бадьорості, і забезпечує стабільність у працездатності та в повсякденному житті студента.

Отже, можемо сказати, що гнучкість для студента має величезне насаперед оздоровче й розвивальне значення. Розвивати й підтримувати її на належному рівні необхідно регулярно з урахуванням індивідуальних можливостей і здібностей студента.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Хіміч Ю. Фізичне виховання. Підвищення рівня розвитку гнучкості : метод. рек. до вивч. дисципліни для студ. навч. відділення плавання / Ю. Хіміч, О. Качалов – К.: НТУУ «КПІ», 2012 – 62 с.

2. Антіпова Ж.І. Гнучкість та її значення в підвищенні рівня фізичної підготовленості студентів / Ж.І. Антіпова, Т.О. Барсукова, Г.В. Кучеренко. – 2021. – Випуск 31. – Т. 1.

УДК 796.14

Терьохіна О.Л.¹, Терьохін Є.Ю.², Соболева А.Г.³

¹ канд. пед. наук, старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Е-712 НУ «Запорізька політехніка»

³ студ. гр. ФЕУ-612 НУ «Запорізька політехніка»

САМОСТІЙНІ ЗАНЯТТЯ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ

Фізичне виховання, фізична культура і спорт – важливий засіб підготовки всесторонньо розвиненої особи, основна частина виховного процесу молодого покоління.

Систематичні заняття фізичною культурою і спортом є основним засобом зміцнення здоров'я студентів, сприяє, підвищено і збереженню працездатності, умовою здорового способу життя і довголіття. Навчання вимагає від студентів великої розумової напруги і великого об'єму часу на переробку інформації, а отже, пов'язано з обмеженням

рухової активності. Важливу роль грає використання засобів фізичної культури і спорту в житті студентів спеціальної медичної групи.

Раціональне використання фізичних вправ сприяє зміцненню здоров'я, правильному розвитку організму, профілактиці захворювань, ліквідації залишкових явищ після перенесених захворювань, розвитку рухових навиків, координаційних можливостей людини, розвитку фізичних якостей. Особливе місце повинне займати використання фізичних вправ в індивідуальному порядку залежно від захворювання, уміти складати комплекси вправ лікувальної фізкультури і самостійно його виконувати, уміти вести самоконтроль і аналізувати дані щоденника самоконтролю.

Основною формою занять по фізичному вихованню для студентів спец. мед. групи – учбові заняття за програмою, на яких студенти опановують теоретичними і практичними знаннями по проведенню самостійних занять. Проте фізичне виховання студентів не повинне обмежуватися тільки учбовими заняттями за розкладом. Вони повинні включати позаурочні форми занять, які включають наступні форми:

– самостійні заняття в режимі робочого дня (поза учбовим розкладом);

– ранкова гігієнічна гімнастика, фізкультура на заняттях з інших дисциплін, виробнича фізична культура;

– масові оздоровчі, фізкультурні і туристичні заходи, 5 – заняття в групах ЗФП, ЛФК та ін.

Одній з важливих форм позаурочних занять – самостійні заняття студентів спец мед-групи.

Студенти спеціальної медичної групи займаються окремо від студентів основної групи. У методиці проведення занять в цих групах дуже важливий облік принципу поступовості в підвищенні вимог до оволодіння руховими навиками і уміннями, розвитку фізичних якостей і дозування фізичних навантажень.

В процесі проходження курсу фізичного виховання кожен студент зобов'язаний: систематично відвідувати заняття по фізичному вихованню (теоретичні і практичні) в дні і годинник, передбачені навчальним розкладом; підвищувати свою фізичну підготовку і виконувати вимоги і норми і удосконалювати спортивну майстерність; виконувати вправи і нормативи, здавати модульний контроль по фізичному вихованню у встановлені терміни; регулярно займатися гігієнічною гімнастикою, самостійно займатися фізичними вправами і спортом, використовуючи консультації викладача; проходити медичне обстеження у встановлені терміни, здійснювати самоконтроль за станом здоров'я, фізичного розвитку, за фізичною і спортивною підготовкою.

Методика проведення самостійних занять студентами спец. мед. групи різна і залежить від характеру захворювання і його стадії розвитку. Тому для успішного заняття фізичною культурою студенти повинні мати конкретні медико-біологічні знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буц А.М. Основи загально розвивального тренування. Методика оздоровчого тренування: навч. посібник / А.М. Буц, Т.В. Шепеленко. – Х.: УкрДАЗТ. 2007. – 130 с..

2. Буц А.М. Основи загально розвивального тренування. Методика оздоровчого тренування: конспект лекції / А.М. Буц, Т.В. Шепеленко. – Х.: УкрДУЗТ. 2016. – 26 с.

УДК 796.14

Терьохіна О.Л.¹, Терьохін Є.Ю.², Соболева А.Г.³

¹ канд. пед. наук, старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Е-712 НУ «Запорізька політехніка»

³ студ. гр. ФЕУ-612 НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ГРИ У БАСКЕТБОЛІ

Баскетбол – це гра, де психологічні аспекти відіграють велику роль. У цій грі, мотивація, концентрація та стрес відіграють важливу роль, їх управління та контроль можуть вплинути на успіх гравців та команди в цілому.

Мотивація – це ключовий фактор для досягнення успіху у баскетболі. Високий рівень мотивації може допомогти гравцям покращити свої навички, а також призвести до кращої роботи в команді. Необхідно підтримувати високий рівень мотивації гравців, щоб вони відчували себе більш впевнено та готовими до гри.

Концентрація – це здатність гравця зосередитися на грі та ігрових ситуаціях. Хороша концентрація допомагає гравцям зробити правильні рішення та виконати складні ігрові прийоми. Гравці можуть тренувати свою концентрацію, щоб покращити свою гру.

Стрес – це природний стан, який може виникнути у процесі гри, особливо під час змагань. Стрес може виявитися корисним, якщо гравець використовує його як мотивацію для досягнення успіху. Однак, якщо рівень стресу стає надто високим, це може негативно вплинути на ігрову діяльність гравця. Тренери повинні навчити гравців керувати своїм рівнем стресу.

Впевненість у собі – це ще один психологічний аспект, який важливий для успіху у баскетболі. Впевненість допомагає гравцям почуватися впевненіше у грі та приймати рішення більш ефективно. Тренери можуть допомогти гравцям підвищити впевненість у собі, заохочуючи їх, даючи позитивний зворотний зв'язок та навчаючи правильному підходу до гри.

Командний дух – це ще один важливий психологічний аспект у баскетболі. Командний дух допомагає гравцям працювати разом, підтримувати один одного та вдосконалювати свою гру.

Психологічний аналіз гри в баскетболі має важливе значення для розвитку та покращення гри команди. Він дозволяє тренеру та гравцям розуміти, які фактори впливають на ігрову діяльність, а також виявляти слабкі місця та проблеми, які можуть бути усунені.

Розуміння психологічних факторів гри: психологічні чинники, такі як мотивація, концентрація та стрес, відіграють важливу роль у грі. Психологічний аналіз допомагає тренеру та гравцям розуміти, як ці фактори впливають на гру, і як вони можуть бути керованими та контрольованими.

Виявлення сильних та слабких сторін: психологічний аналіз гри допомагає виявляти сильні та слабкі сторони гри команди. Це дозволяє тренеру та гравцям зосередитися на покращенні слабких сторін та нарощуванні переваг команди.

Побудова стратегії гри: психологічний аналіз гри допомагає тренеру та гравцям будувати стратегії гри, які враховують психологічні аспекти гри. Наприклад, якщо тренер зауважив, що команда зазнає стресу під час змагань, він може розробити стратегію, яка допоможе гравцям керувати своїми емоціями та зосередитися на грі.

Розвиток командного духу: психологічний аналіз гри допомагає тренеру та гравцям розвивати командний дух, який є важливим чинником успіху команди у баскетболі. Психологічний аналіз допомагає гравцям розуміти взаємодію між гравцями та розвивати навички командної роботи.

Психологія відіграє дуже важливу роль у баскетболі, оскільки успіх у цьому спорті залежить не тільки від фізичних навичок гравців, а й від їхньої психологічної підготовки та ментальної витривалості. Тому результати команди залежать не тільки від фізичного розвитку і навичок а ще від психології та настрою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюкевич В.М. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: монографія. / В.М Костюкевича. – Вінниця: «Планер», 2017. – 191 с.

УДК 796.08

Терьохіна О. Л.¹ Шутко О. С.²

¹ канд. пед. наук, старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Т-311 НУ «Запорізька політехніка»

ФІЗИЧНІ НАВАНТАЖЕННЯ, ЯК ЗАСІБ ДЛЯ БОРОТЬБИ ЗІ СТРЕСОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну змінило наше життя, принісши багато стресу і тривоги за майбутнє своєї родини і країни. Українці опинилися в кардинально різних умовах, перебуваючи в прифронтових містах сходу, окупованих населених пунктах півночі та півдня, відносно безпечних тилових містах України та надійних європейських країнах. Кожен з нас має різного рівня стресори і по своєму переживає тривогу.

Стрес проявляється у різних формах і викликає багато відмінних симптомів на психічному та фізіологічному рівнях. Психологічні симптоми варіюються від дратівливості, занепокоєння, гніву і ворожості до відчуття страху, паніки, неспокою і безсоння. Психологічний стрес може призводити до розвитку фізичних симптомів. Причиною цього є притаманне для стресу напруження м'язів, яке провокує появу головного болю або болю в шиї і спині. Часто люди скаржаться на сухість у роті та відчуття «клубка у горлі», що ускладнює ковтання. Кишкові симптоми коливаються від відчуття «метеликів у животі» до печії, судом або діареї. Типовими є прискорене дихання і пульс. У складних випадках надмірна гіпервентиляція легень може призвести до поколювання обличчя і кінчиків пальців, судом м'язів, запаморочення або втрати свідомості.

Фізичні навантаження сприяють утворенню ендорфінів – молекул, схожих за хімічним складом на морфін. Чим більше ендорфінів, тим щасливішими почуваються спортсмени, до того ж ендорфіни діють як природне знеболювальне.

Окрім ендорфінів, наше тіло здатне виробляти ендоканабіноїди – натуральні аналоги тетрагідроканнабінолу. Ендоканабіноїди викликають відчуття спокою, полегшення та замирення – антидепресанти, тільки власного виробництва та без рецепту.

Також фізичні навантаження сприяють виділенню таких нейромедіаторів як дофамін і серотонін. Дофамін є важливою складовою системи винагороди відповідальний за мотивацію, відчуття задоволення, він важливий для належного функціонування когнітивної діяльності, особливо під час війни.

Біг та заняття на свіжому повітрі сприяють також виділенню серотоніну – нейромедіатору, який часто називають «гормоном щастя». Саме з нестачею серотоніну пов'язують клінічну депресію, занепад сил та постійні перепади настрою.

Регулярні фізичні навантаження допоможуть легше заснути і спати міцніше, спокійніше та довше.

Кожна людина відчувала неможливість сконцентруватися, або ж погіршення пам'яті. Навіть одна пробіжка впливає на хімічний склад мозку в частині, яка відповідає за когнітивні функції завдяки підвищеному надходженню кисню до префронтальної кори.

Це сприяє пришвидженню прийняття рішень, зниження імпульсивності та збільшення концентрації уваги, якщо людина регулярно тренується. Відчуття меншого туману в голові та більшої ясності розуму допоможе зменшити відчуття безпорадності та тривоги.

І ще один ефект, який дають фізичні навантаження – це можливість відчувати, що ви не втратили повний контроль над своїм життям.

Можливості людини, яка сидить у підвалі під обстрілами або в окупації, кардинально відрізняються від того, чому може надати перевагу особа у глибокому тилу. Тому зараз варто обирати вид фізичних навантажень не лише з огляду на власні уподобання, а й з точки зору безпеки й кількості вільного місця для руху. Наприклад, присідання, дихальні вправи, йога або вправи на розслаблення можуть допомогти відволіктися в укритті чи коридорі під час повітряної тривоги. Люди, які мають можливість вільно ходити парком або стадіоном, можуть обрати прогулянку, їзду на велосипеді чи пробіжку. А втім, навіть підйом на восьмий поверх багатоповерхівки сходами замість ліфту може бути корисним інструментом для боротьби з хронічним стресом, який ми відчуваємо в умовах війни.

Можна підсумувати, що фізичні навантаження є одним з найпростіших та найдоступніших засобів, для боротьби зі стресом під час війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. До сьомого поту: як фізичні вправи допомагають боротися зі стресу під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kunsht.com.ua/do-somogo-potu-yak-fizichni-vpravi-dopomagayut-borotisy-zi-stresom-pid-chas-vijni/>

2. Спорт під час війни: як фіз.активність допомагає боротися зі стресом: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kunsht.com.ua/do-somogo-potu-yak-fizichni-vpravi-dopomagayut-borotisy-zi-stresom-pid-chas-vijni>

УДК 796.421

Черненко А.Є.¹, Бушман І.С.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька Політехніка»

² студ. гр. РТ-612 НУ «Запорізька Політехніка»

РЕЖИМ ДНЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Раціональний режим дня студентів є одним з основних факторів, який забезпечує високу працездатність. Для того, щоб добре вчитися і менше втомлюватися, а також вчасно виконувати будь-яку заплановану справу, режим дня повинен бути заздалегідь визначений. В режим дня студентів має знаходити час, відведений на навчання, відпочинок, час на сон, приготування їжі та харчування. Фізична культура є основою соціально-культурного буття індивіда, основною модифікацією його загальної і професійної культури. Як інтегрований результат професійної підготовки, вона проявляється у ставленні людини до свого здоров'я, фізичним можливостям і здібностям, в способі життя і професійної діяльності. Фізична культура і спорт, зміцнюють здоров'я, коригують статуру, поставу, підвищують загальну працездатність людини, а також позитивно впливають на особистісні якості особистості. Але таке навантаження як щоденні заняття не тільки навчанням, але і спортом вимагає від студентів старанності, міцного здоров'я та психологічної стійкості.

Наукова діяльність, заняття спортом і процес навчання займає весь вільний час студентів. Якщо студент, крім навчання займається спортом, то він зобов'язаний оптимально вибудувати свій щоденний графік. До організаційних особливостей, що характеризує студентський спорт, відносяться такі поняття, як:

- можливість поєднувати заняття фізичною культурою і спортом з навчальним процесом;
- можливість безкоштовно відвідувати секції за видами спорту;
- можливість брати участь в студентських спортивних змаганнях різного рівня;
- можливість займатися самостійно.

Структура фізичної культури студента включає в себе три відносно самостійних блоки: фізичне виховання, студентський спорт і активне дозвілля. Фізична культура студента є складовою частиною вищої гуманітарної освіти. Вона виступає якісною і результуючою мірою комплексного впливу різних форм, засобів і методів на особистість майбутнього фахівця в процесі формування його професійної компетенції. У ряді досліджень встановлено, що у студентів, включених в систематичні заняття фізичною культурою і

спортом і виявляють в них досить високу активність, виробляється певний стереотип режиму дня, підвищується впевненість поведінки, спостерігається розвиток престижних установок, високий життєвий тонус. Вони в більшій мірі комунікабельні, висловлюють готовність до співпраці, радіють соціальному визнанню, менше бояться критики, у них спостерігається більш висока емоційна стійкість, витримка, серед них більше наполегливих, рішучих людей, які вміють повести за собою колектив. Навчальний процес, займає у студента 5-6 годин на день. Час на самопідготовку вдома, виконання домашнього завдання займає від двох до трьох годин, а в період здачі заліків та іспитів від п'яти до семи годин в день. Таким чином, весь процес, пов'язаний з навчанням у студента займає стільки ж, скільки і повноцінний восьмигодинний робочий день. Це дуже серйозне навантаження на психологічний, фізичний стан і здоров'я студентської молоді. Якщо студент додає до навчального процесу ще й тренування, то на відпочинок залишається зовсім мало часу або не залишається зовсім. При такій завантаженості важливий цикл відновлення молодого організму. Цим студенти-спортсмени зазвичай нехтують, порушуючи тим самим режим праці і відпочинку. Науковцями було проведено опитування студентів-спортсменів різних видів спорту НУ «Запорізька Політехніка». В опитуванні взяло участь 50 осіб. Питання звучали так:

- «В який проміжок вечора ви зазвичай лягаєте спати?»
- «Як вам здається, ви досить спите в будні дні? »
- «Чи є у вас час на дозвілля, що не належить до навчання і тренувань?».

Майже всі студенти-спортсмени 31 з 32 осіб, витрачають на тренування більше двох годин на день, і що при такому навантаженні ні у кого немає боргів по навчанню. Слід відзначити, що у студентів-спортсменів немає серйозних проблем з плануванням часу, крім дефіциту сну. Це дуже важливий аспект – для міцного здоров'я потрібно спати не менше восьми годин. Режим виходить перенасичений, а жертвувати тренуваннями вони не хочуть. З нашого опитування видно, що якщо студент вирішив, що зможе поєднувати навчання зі спортивними заняттями, він повинен відповідально підходити до складання свого щоденного розкладу. Спортсмен повинен розробити оптимальний план тренувань, відпочинку та навчальних занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Котова О.В. Ставлення студентів до фізичної культури і спорту як способу формування здорового способу життя / О.В. Котова, О.В. Непша, О.О. Попазов. // Актуальные научные исследования в

современном мире. Переяслав-Хмельницький. – 2019. – Вып. 1(45), ч. 5. – С.51–56.

2. Ушаков В.С. Шляхи формування фізичної культури особистості студентів вищих навчальних закладів / В.С. Ушаков // Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Т.2. Бердянськ: БДПУ. – 2018. – С. 108–109.

УДК 796.421

Черненко А.Є.¹, Дамаскіна О.М.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-411 НУ «Запорізька політехніка»

ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сфера фізичної культури перш за все пов'язана з найбільш повною реалізацією культурно-утворюючої та гуманізуючої функцій. Сучасна система фізичного виховання студентської молоді не фізкультурних вищих навчальних закладів є пріоритетною у формуванні фізичної культури як виду загальної культури молоді людини, здорового образу й спортивного стилю життєдіяльності.

Формування соціально активної особистості в гармонії з фізичним розвитком – важлива умова підготування випускника ВНЗ до професійної діяльності в суспільстві. Традиційний шлях освоєння цінностей фізичної культури, спрямований на виконання уніфікованих програмних залікових нормативів. Це лише базис для формування всієї системи цінностей фізичної культури, які далеко не вичерпуються тільки фізичними кондиціями молоді людини і являють собою єдність у розвитку духовної й фізичної сфер.

Формування мотивації до занять фізичною культурою студентів ВНЗ виховується лише в результаті внутрішньої мотивації. Внутрішня мотивація виникає тоді, коли зовнішні мотиви й цілі занять фізичною культурою відповідають можливостям студента, тобто є для нього оптимальними (не занадто важкими й не дуже легкими), і коли він розуміє суб'єктивну відповідальність за їхню реалізацію.

Успішна реалізація таких мотивів і цілей викликає в студентів натхнення успіхом, бажання продовжувати заняття з власної ініціативи. Внутрішня мотивація виникає також тоді, коли студент відчуває задоволення від самого процесу, умов занять, від характеру взаємин з

педагогом, з членами колективу під час цих занять. Однак внутрішня й зовнішня мотивація повинні існувати в діалектичній єдності.

Потреба у фізичній культурі – головна спонукальна, спрямовуюча й регулююча сила поведінки особистості, що має широкий спектр: потреба в рухах і фізичних навантаженнях, у спілкуванні, а також при проведенні вільного часу в дружньому колі, в іграх, розвагах, відпочинку, емоційній розрядці, у самоствердженні, зміцненні позицій свого «Я», у пізнанні, в поліпшенні якості фізкультурно-спортивних занять, у комфорті та ін. Саме тому людина звичайно вибирає той вид діяльності, що більшою мірою дозволяє задовольнити потребу, яка виникла, й одержати позитивні емоції.

Виникаючи на основі потреб система мотивів визначає спрямованість особистості в області фізичного виховання, стимулює й мобілізує її на прояв рухової активності. Вчені виділяють наступні мотиви: фізичного вдосконалення; дружньої солідарності; відвідування занять; суперництва; наслідування; спортивний; процесуальний; ігровий та мотив комфортності.

Щоб визначити, якими мотивами керуються студенти (зовнішніми чи внутрішніми), потрібно надати їм реальну можливість займатися фізичними вправами за власною ініціативою, і якщо вони продовжують заняття – це значить, що в основі даної рухової діяльності лежать внутрішні мотиви. Для педагогічної практики найбільш важливим є визначення засобів, методів і методик виховання мотивації студентів з метою виховання в них особистої фізичної культури. Чим старше студент, тим більшу роль у мотиваційній сфері можуть грати соціально значимі мотиви: бути здоровим, готовим до життя, праці, військової служби. Учбово-пізнавальні мотиви, мотиви благополуччя й уникнення неприємностей мають різну силу на окремих вікових етапах розвитку особистості студента й залежать від особливостей виховних впливів.

З вищевикладеного стає очевидним, що підвищення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів ВНЗ до занять фізичною культурою й спортом буде ефективним, якщо запропоновані навчальні програми з фізичного виховання стануть урахувувати запити й потреби студентів у сфері фізичної культури й спорту з обліком віково-статевих і соціально-демографічних особливостей. А одним з найважливіших критеріїв, що дозволяють судити про реальності даного утворювального процесу, є досягнення особистістю такого стану, при якому реалізуються її індивідуальні й соціальні процеси з «самореалізацією». Таким чином, студентам надається більш широкий вибір різних форм фізкультурно-спортивної діяльності з обліком їхніх особистих інтересів, схильностей та здібностей. Разом з тим подібна система й організація навчальних занять

буде підвищувати творчий потенціал викладачів, спонукаючи їх до постійного вдосконалення, пошуку нових методичних прийомів, методів і технологій навчання й оздоровлення з предмету «фізична культура».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «How bad do you want it? - Mastering the Psychology of Mind Over Muscle», Мэт Фицджеральд, Погосян Елена. – 2019. – №3. – С. 55.
2. Костюкевич В.М Теорія і методика спортивної підготовки: у запитаннях і відповідях. Навчально-методичний посібник / В.М. Костюкевич – К. : Знання. 2019. – 134 с.
3. Каплинский В., Асаулюк І. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури / В. Каплинский, І. Асаулюк. – 2018. – №3. С. 50–56.

УДК 796.421

Черненко А.Є.¹, Шейко Д. Є.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. Ю -111 НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ «SARS-COV-2» («COVID-19») НА ФІЗИЧНУ АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ТА ЇХ ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я

Фізична активність є одним із найефективніших шляхів зміцнення психічного та фізичного здоров'я, запобігання захворюванням і, що найважливіше під час пандемії, зміцненню імунної системи. Зусилля влади України та інших країн знизити рівень захворюваності та розповсюджваності COVID-19: створення умов, розділення регіонів на відповідні зони, призвели до тимчасового закриття тренажерних залів, припинення різних спортивних заходів та заборони відпочинку у громадських місцях. Через різке зростання COVID-19, введення адаптивного карантину більшість закладів освіти припиняють очну роботу і переходять на дистанційний варіант навчання, використовуючи певні комп'ютерні технології. Усі ці зміни ускладнили доступ молоді до традиційних можливостей фізичної активності.

Фізична активність є важливою діяльністю, яка реалізується шляхом активації скелетних м'язів усього організму, фізична активність є важливим фактором для підтримки здорового імунітету людини, а отже, це знижує ризики різних захворювань, що підтверджується багатьма дослідженнями в усьому світі.

Більшість смертей від коронавірусної інфекції припадає на людей похилого віку та на тих, хто має певні хронічні захворювання, включаючи ожиріння, гіпертонію, цукровий діабет (2 типу), серцево-судинні захворювання, онкологічні захворювання. Ці захворювання, у більшості, зустрічаються у людей з обмеженими можливостями, котрі тягнуть за собою відсутність фізичної активності.

Навіть короткий період карантину значно вплинув на здоров'я молодих людей зокрема студентів. Кілька досліджень показали, що під час помірної або енергійної фізичної активності, в імунній системі відбувається багато позитивних змін, однак, якщо прибрати фізичну активність у студентів, через що з'явиться малорухлива поведінка з високим рівнем проведення часу сидючи, підвищується ризик депресивних настроїв серед студентської молоді, тобто, відсутність фізичної активності, навіть помірною рівня, що прямим чином впливає на психічне здоров'я студентів.

Варто зазначити, що студенти та учні вищих навчальних закладів, усвідомлюють небезпеку, котра надходить від коронавірусної інфекції, однак це усвідомлення немає негативного впливу на психологічний статус під час дистанційного навчання або карантину, а з часом, через звикання до існування COVID-19, учні та студенти, у більшості, не приділяють достатньої уваги можливій загрозі збоку коронавірусної інфекції.

Фізична активність відіграє важливу роль у психічному стані та когнітивних функціях людини, оскільки фізичні вправи мають позитивний вплив на запобігання та полегшення проявів депресивних настроїв, а це і зменшення тривожності, апатії, що прямим чином впливає на бажання до навчання і покращує його. Під час знаходження на карантині, не слід нехтувати фізичною активністю, адже малорухливий спосіб життя може впливати на появлення у майбутньому хронічних захворювань.

Також не слід забувати, що фізична активність прямо впливає на імунітет людини, а отже фізична активність може зменшити тяжкість перебігу інфекції COVID-19. Як відомо, коронавірусна інфекція вражає легені людини, викликаючи запальну реакцію, що може призвести до неможливості людиною самостійно дихати. Існують значні докази того, що фізична активність покращує роботу імунітету і допомагає зменшити запалення під час хвороби. Помірна та інтенсивна фізична активність знижує частоту вірусних інфекцій, а це означає, що таким чином, дані підтверджують очікування, що фізична активність може допомогти та зменшити тяжкість перебігу інфекції COVID-19. Люди, котрі пережили COVID-19, потребують здорового харчування,

оздоровчі заходи та достатню фізичну активність, щоб повністю відновитися та повернутися у нормальне, звичайне життя.

Зі зменшенням доступних можливостей для фізичної активності студентів, через закриття більшості тренажерних залів, наприкладі Запорізької області, де через адаптивний карантин майже весь 2020-2021 рік більшість тренажерних залів були зачинені, молодь не мала достатнього доступу для того, щоб підтримувати інтенсивну фізичну активність. Відсутність місця, де можна було б займатися спортом у власному районі, місті стало негативним наслідком пандемії, через що представляло собою значний бар'єр для тих осіб, котрі прагнули займатися спортом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Hasson R..COVID-19: Implications for Physical Activity, Health Disparities, and Health Equity / R.Hasson, J.F. Sallis, N. Coleman та інші // American Journal of Lifestyle Medicine. 2021.

2. Park D. COVID-19 and Physical Health / D.Park, P.Quising – Asian Development Bank, 2020.

3. AtikovićA. The Impact Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) on Physical Activity and Mental Health of Students / A. Atiković, M. Tabaković, S. Sijerčić, J. Bilalić, E. Ćorić, J. Mehinović – IJSEHR, 2020 рік.

УДК 72.012

Шеховцова К.В. ¹, Гекк Б.Є. ²

¹старш.викл. НУ «Запорізька політехніка

²студ. гр. ФБАД-112 НУ «Запорізька політехніка»

ТЕХНІКА ВИКОНАННЯ ВПРАВ МФР НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗВО

Людина – організм живої природи, який повинен рухатись задля свого здоров'я, проте більша кількість людей зараз позабула про потрібність підтримки рухової активності. Але навіть для тих хто все ж таки не позабув про здоров'я, для них виявляється маса навантажень. Силові тренування часто призводять до появи постійних болів в м'язах, які не проходять, а з часом посилюються. Відчуваючи дискомфорт при русі, людина не може в повну силу виконувати вправи. В організмі людини всі м'язи розділені особливою оболонкою колагену і еластину, яка називається фасція.

Масаж у МФР спрямований на фасції – м'які оболонки із сполучної тканини, які огортають наші м'язові волокна та утримують їх разом. У нормальному стані оболонка рухлива та еластична. Завдяки цьому шари м'язових волокон легко ковзають щодо один одного. Відповідно, і наше тіло рухається легко, без затискачів та болю. При даній методиці відбувається мануальний вплив для вивільнення м'язів і фасціальних тканин із зафіксованого положення.

Міофасціональний фітнес є простим і безпечним способом усунення напруги в м'язах, а також допомагає домогтися інших результатів. Наприклад: покращує кровообіг, підвищує гнучкість і рухливість суглобів, розтягує м'язи перед фізичними силовими вправами, зміцнює опорно-руховий апарат, покращує роботу лімфатичної системи, що допомагає організму позбавитися від токсинів, допомагає в боротьбі із зайвою вагою, сприяє виведенню з тканин зайвої рідини.

Вправи взагалі підбираються індивідуально судячи з вправ які викликають напругу у людини її особливостей здоров'я, та зокрема групи м'язів. Проте є загальний опис деяких вправ, які можуть бути включені в МФР. Особисто я і моя студ.група виконували фітнес техніку МФР, яку для нас підбрав наш викладач з фізичного виховання. Ми працювали з «уявним фізичним інвентарем», тобто з тим що є вдома у кожного. Приклад базових вправ:

Розтяжка фасції стегна: сідайте на підлогу з ногами перед собою. Покладіть руки на підлогу за спиною і поставте руки позаду. Помістіть м'який рушник під стегна. Повільно піднімайте одну ногу і поставте її на рушник. Потім розслабте м'язи стегна і поступово знизьте ногу на підлогу. Повторіть це з іншою ногою.

Розтяжка фасції спини: прийміть положення лежачи на спині з руками вздовж тіла і ногами витягнутими вперед. Помістіть рушник під ступні і потягніть ноги вгору так, що вони стануть вертикальними. Замотайте рушник навколо ступнів і потягніть його до себе так, щоб відчувати розтягування у спині. Тримайте цю позицію на 30–60 секунд, потім повторіть з іншою ногою.

Розтяжка фасції гомілки: сідайте на підлогу з ногами перед собою. Покладіть руки на підлогу за спиною і поставте руки позаду. Помістіть рушник під кулясту частину стопи. Повільно піднімайте стопу і поставте її на рушник. Потім розслабте м'язи гомілки і поступово знизьте стопу на підлогу. Повторіть це з іншою ногою.

М'язовий реліз для плеча: стоячи зі спиною до стіни, покладіть руки на стіну на рівні плечей. Повільно почніть нахилитися вперед, опускаючи голову між руками і спину вниз, якби ви хотіли

доторкнутися головою стіни. При цьому намагайтеся розслабити м'язи плечей і зберігати рівномірне дихання. Тримайте цю позицію на 30–60 секунд, потім повільно піднімайтеся до початкового стану. Повторіть вправу декілька разів.

Ще є варіанти вправ якщо в вас є самомасажний ролик(якщо ролика в домашніх умовах немає можна використати пляшку з водою, але потрібно обрати правильну пляшку):

Розтяжка фасції гомілки: сідайте на підлогу і покладіть ролик під гомілку однієї ноги. Поставте іншу ногу на підлогу для стабільності. Почніть котати ролик вздовж гомілки від щиколотки до коліна, зосереджуючись на болячих ділянках. Повторіть цю вправу на обох ногах.

Розтяжка фасції спини: лягте на спину і покладіть ролик під спину в районі нижньої частини лопаток. Підніміть стегна, зігніть коліна і поставте ноги на підлогу. Почніть котати ролик вздовж спини, зосереджуючись на болячих ділянках. Повторіть цю вправу від нижньої частини спини до середини спини.

Розтяжка фасції стегна: сідайте на підлогу з зігненими колінами і покладіть ролик під одно стегно. Підніміть стегно і почніть котати ролик вздовж стегна від стегна до коліна. Повторіть цю вправу на обох стегнах.

Але потрібно розуміти що все індивідуально і потрібно все одно проконсультуватися з лікарем о своїх індивідуальних якостях, і всі вправи робити з розумом, тоді результат вас приємно здивує. Ми працюємо з ввімкненою камерою на наших онлайн заняттях і викладач стежить за правильністю та за технікою виконання вправ кожного студента, тому результат такого експерименту з техніки виконання фітнес-програми МФР мене приємно здивував, я зміг повернути собі гнучкість та перестав відчувати дискомфорт у спині та колінах. Спорт це чудовий спосіб зміцнити здоров'я, але не забувайте що все потребує контролю та розуміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Теорія і методика фізичного виховання. Методика фізичного виховання різних груп населення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту/Під ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: НУФВСУ «Олімпійська література», 2008. –Т-2. – С. 155 –319.

2. Товт В.А. Основи теорії та методики фізичного виховання: Навчальний посібник / Укл: В.А. Товт, О.А. Дуло, М. Ю. Щерба. – Ужгород: ПП «Графіка», 2010. – 140 с

ІНВЕНТАР ДЛЯ МІОФАСЦІАЛЬНОГО РЕЛІЗУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сама назва методу розкриває його значення «міо» – в перекладі з грецького «м'яз», «фасції» – з'єднувальні оболонки, які покривають м'язи, сухожилля і органи, «реліз» – розслаблення. Отже, міофасціальний реліз – розслаблення м'язів і фасцій.

Міофасціальний реліз – це досить помірна й ніжна форма розтягування та розладжування, яка має сильний вплив на тканини тіла.

Міофасціальний реліз – це комплекс методів та прийомів, який використовують, щоб зняти напругу в перенапружених м'язах та фасціях.

Міофасціальний реліз – це своєрідний масаж тригерних точок тіла, який виконується людиною самостійно за допомогою спеціальних масажних ролів, м'ячиків, здвоєних м'ячів різних за довжиною, шириною, діаметром та текстурою. Він практично немає протипоказань та підійде для людей будь-якого віку. Рухи, що виконуються на даному устаткуванні, спрямовані на вивільнення фасцій тіла людини. Фасція – це сполучна тканина, яка покриває всі органи, судинно-нервові пучки, сухожилля, зокрема і м'язи тіла людини.

МФР – виконується за допомогою м'ячиків та ролів, якими здійснюється натиск на ділянки тіла, вони пропрацьовують 80% м'язів і фасцій.

Його можна застосовувати як у щоденній розминці вдома, так і поєднувати з інтенсивними тренуваннями.

Перед тренуванням МФР підготує м'язи і фасції до навантажень, а після допоможе розслабитись та швидко відновитись.

МФР виконує такі завдання:

- покращує кровообіг, підвищує гнучкість і рухливість суглобів;
- розтягує м'язи перед фізичними силовими вправами;
- допомагає в боротьбі із зайвою вагою;
- сприяє виведенню з тканин зайвої рідини;
- зміцнює нервову систему, сприяє зняттю стресу і поліпшенню сну;
- якщо є тригерні точки/спазми в м'язах або зажатість в якійсь ділянці тіла, МФР розслабляє тіло;
- зміцнює опорно-руховий апарат;
- покращує роботу серцево-судинної системи;
- покращує мозковий кровообіг;

– покращує роботу лімфатичної системи, що допомагає організму позбавитися від токсинів.

Для того щоб правильно виконувати вправи потрібні спеціальні пристосування. Ролик – універсальне пристосування. За допомогою нього здійснюється розслаблення основних груп м'язів, при натисканні на нього ваги власного тіла. Бувають стандартної жорсткості, м'які, жорсткі, а також масажні. Вправи з даними атрибутом діють як глибокий масаж, спрямований на напружені м'язи.

М'ячі звичайні і подвійні спаяні – дозволяють опрацювати плечові суглоби, хребет, ступні і кисті. Дрібні м'ячі роблять більш глибокий вплив, м'ячі з більшою площею сильніше впливають на поверхню ділянок.

МФР, звісно, не замінить повноцінний масаж, який пропрацює глибокі м'язи, проте, він може в разі покращити ситуацію.

Масажні ролики з піни дозволяють робити самомасаж глибоких тканин, також відомий як «міофасціальне розслаблення». При МФР ви використовуєте власну вагу тіла, щоб стимулювати та розслабити м'язи.

Процес застосування ролика може бути дещо болючим, але масаж вузлів (також звані тригерні точки або міофасціальні спайки) розслабить ваші м'язи. Міофасціальний реліз збільшує діапазон рухів, покращує кровотік та скорочує час відновлення після спортивних занять.

При покупці масажного ролика необхідно враховувати такі критерії:

- щільність: визначає їх вплив і те, для кого вони найкраще підходять;
- текстура поверхні: деякі мають ребра та виступи для застосування різного ступеня тиску, тоді як інші – гладкі;
- форма та розмір: впливають на те, як ви його використовуєте.

Правильний підбір масажного валика допоможе забезпечити ефективність, зручність використання та відповідність вимогам. Зрештою, якщо ролик підібраний неправильно, у вас не буде мотивації його використовувати і він не приносить жодної користі!

Щільність є основним чинником ефективності при масажі глибоких тканин. Роли можна розділити на три категорії густини: м'які, середні або тверді.

Використання занадто м'якого валика забезпечує недостатній тиск, а занадто жорсткий масажний ролик може викликати синці та травми. Початківцям слід вибирати рол з м'якою щільністю для більш ніжної дії, також він підійде користувачам з чутливими м'язами або тим, хто просто віддає перевагу менш інтенсивному масажу.

Ролики середньої щільності підійдуть як самомасажу, так фізичних вправ. Вони забезпечують достатню жорсткість для глибокого масажу, зберігаючи при цьому помірну амортизацію. Їхня середня щільність також чудово служить як стабільна опора для виконання різних вправ зі зміцнення кора, наприклад, в пілатесі та йозі.

Твердий – для тих спортсменів, хто потребує більш глибокого та інтенсивного масажу, має напружені м'язи.

Гладкі ролики забезпечують рівномірний тиск у всій довжині. Це хороший вибір для тих, хто тільки починає займатися самомасажем за допомогою ролу, оскільки тиск не буде таким сильним, як у випадку з текстурованим валиком.

Текстуровані ролики імітують руки масажиста: виступи та горбики забезпечують глибший, інтенсивніший масаж, щоб опрацювати вузли у м'язах, збільшити гнучкість м'яких тканин. Вони мають більше точок тиску та допоможуть впливати на м'язи під різними кутами. Підійдуть спортсменам, які мають наднапружені м'язи.

Довгі фоам ролери (90 см) універсальні. Це хороший вибір як ваш перший масажний ролик. Вони досить довгі, щоб охопити всю спину, якщо їх розташувати перпендикулярно до хребта. Також вони стабільніші, ніж короткі.

Коротка довжина (45 см) добре підходить для націлення на невеликі ділянки, такі як руки та ікри, клубово-великогolkовий тракт або сідниці. Найкоротша довжина (до 30 см) добре підходить для транспортування та використання у зонах тренувань з обмеженою площею. Зверніть увагу, короткий валик вимагає більшої стабільності та усвідомлення тіла.

Більшість роликів мають діаметр 12–15 см, що є зручною висотою для комфортного розміщення тіла на ньому і контрольованого прокачування. Деякі люди вибирають ролики діаметром 7–10 см для більш глибокого та цілеспрямованого масажу. Ролик меншого діаметра забезпечує більш безпечне та стабільне відчуття, оскільки буде нижчим до підлоги і більш стійким.

Масаж – один із важливих елементів у боротьбі за здоров'я. Все більшої популярності набуває спрощений спосіб міофасціального релізу, що виконується самою людиною без допомоги масажиста чи тренера. Як спеціальне обладнання для фітнесу використовується масажний м'яч.

М'яч масажний із шипами покращує приплив крові та активізує кровообіг, сприяє покращенню стану всього організму. Як правило, м'яч голчастий масажний успішно застосовується для релізу долонь,

підосви стопи, рук, шиї, а масажний м'яч подвійний – для прокатки хребетних м'язів. М'ячі для масажу легкі та компактні.

Масажний м'яч – це компактний еластичний масажер, який може бути:

- здвосним, наприклад, як масажний м'яч подвійний для спини;
- різної жорсткості;
- з агресивним рельєфом чи абсолютно гладким;
- невеликий діаметр або розміром з м'яч для гандболу.

Кулю меншого розміру частіше використовують для масажу рук, ступнів, передпліччя та литок. Великий – це масажний м'яч для спини, підколінних сухожилів, сідничних м'язів та грудей. Варто також зауважити, що чим менший розмір м'яча, тим глибшим буде опрацювання м'яза.

Текстура поверхні повинна бути ковзною, легко очищуваною, виготовленою з екологічного матеріалу. Доступні різні варіанти: від моделей опуклих з шипами, що імітують пальці професійного масажиста, до м'ячиків з гладкою, м'якою текстурою, що забезпечує менш інтенсивний вплив на ділянки тіла, що масажуються. М'ячик повинен мати трохи чіпку текстуру і не вислизати з рук.

Щільність матеріалу визначає інтенсивність масажу. Вибирайте досить тугу кульку, щоб зробити глибокий масаж тканин без болю. Але, якщо кулька дуже м'яка, вона не зможе пропрацювати тригерні точки, які вимагають певної сили натиску.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1 Теорія і методика фізичного виховання / за редакцією Т. Ю. Круцевич. У 2-х томах. – К. : Олімпійська література, 2008.

2. Куриш В.І. Теорія і методика фізичного виховання : навч.-метод. посібник / І.В. Куриш, Р.В. Чопик. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені І. Франка, 2008. – 84 с.

3. Линець М.М. Основи методики розвитку рухових якостей : навч. посібник – м.М. Линець – Л. : Штабар, 1997. – 207 с.

Відповідальний на факультеті

_____ (підпис)

Ніна ПАВЛІШИНА

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Декан факультету
КОРОЛЬКОВ

_____ (підпис)

Владислав

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

СЕКЦІЯ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО»

УДК 330.3411

Кригульська Т.Б.

канд. іст. наук, доц. НУ«Запорізька політехніка»

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Незаперечим в економічному розвитку сьогодення є той факт, що побудувати стійку, розвинену економіку без використання інновацій неможливо. Досвід розвинених країн підтверджує, що життєздатність національних економік, насамперед, визначається масштабами та якістю впровадження нових ідей, нових технологій, нових управлінських систем, нових продуктів, які є результатом розвитку науки та інноваційної діяльності. Очевидним є те, що будь-яка соціально-економічна система розвивається через оновлення.

Поняття інноваційної діяльності, оновлення, новацій, нововведень, інновацій, інноваційного поступу віддзеркалюють об'єктивний шлях суспільного розвитку, який веде до змін через прискорення руху та видозміни всіх елементів процесу відтворення. Ці терміни об'єднують те, що всі вони відображають розвиток, оновлення. Відсутність єдиного, всеосяжного та повного розуміння категорій, що описують процес інноваційного розвитку, призводить до низки непорозумінь у теорії питання та на практиці – у період їх впровадження та після нього. Тому, такі категорії як «інновація», «новація», «нововведення», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» потребують глибинного та багатогранного теоретичного обґрунтування з виведенням єдиного загальноприйнятого уніфікованого визначення.

Слід нагадати, що першим категорію «інновація» до наукового обігу ввів відомий австрійський економіст Йозеф фон Шумпетер. Він розглядав інновацію як економічний засіб, застосований «підприємцем-героєм» для максимізації прибутку. Дослівний переклад з латинської мови терміна «інновація» (innovation) означає уведення (впровадження) новацій (нововведення). Тому в науковій літературі виявляється схильність до змішування та взаємозаміни цих понять. Хоч, на наш погляд, певна відмінність між ними все таки існує, визначаючи сутність самого процесу ствердження нового.

Під новацією розуміють новий порядок, новий звичай, новий метод, нове явище. З моменту прийняття до поширення новація здатна набувати іншої якості. Вона може в перспективі стати нововведенням

або інновацією. Нововведення правомірно розглядати як процес упровадження нових ідей, продуктів, послуг і виробничих процесів, тобто первинною формою вираження новації.

Поняття нововведень ґрунтовно досліджується у межах спеціальної науки, яку називають інноватика. У своїх наукових працях такі дослідники як Ф. Хаберланд, П. Лелон, Б. Твісс, Б. Санто та інші визначення нововведення пов'язують з новими ідеями, практиками, винаходами або продуктами, що створюються та впроваджуються у виробництво, здатні змінювати його організацію та конкретні результати.

Першочергово всі дефініції роблять акцент на новаціях. Новація, як правило, передбачає новий порядок, новий звичай, новий метод або нове явище в житті конкретної організації, якою є підприємство. Нововведення означає, що новація використовується. Упровадження новацій у виробництво спричинює процес нововведень. З моменту поширення новацій на ринку у формі нововведень вони отримують нову якість і стають інновацією.

Нововведення правомірно розглядати як певний початок формування інновацій – масштабнішого та рельєфнішого економічного процесу, що викликає всеохоплюючі вагомі зміни та результати в суспільному економічному житті.

Інновації Йозеф фон Шумпетер тлумачить як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, мотивовану підприємницьким духом, та вирізняє їх п'ять типів: 1) виготовлення нового, невідомого споживачам блага чи створення нової якості того або іншого блага; 2) упровадження нового для даної галузі промисловості методу виробництва, який не обов'язково базується на новому науковому відкритті, а може полягати в новому способі комерційного використання відповідного товару; 3) освоєння нового ринку збуту, на якому до цих пір дана галузь промисловості цієї країни ще не була представлена, незалежно від того, чи існував цей ринок раніше; 4) залучення нового джерела сировини або напівфабрикатів, незалежно від того, існувало це джерело раніше чи просто не бралось до уваги, вважалось недоступним, чи ще тільки передбачалось його створення; 5) уведення нових організаційних та інституційних форм.

Наукові праці з інноватики справедливо наголошують, що інновація – це такий суспільний техніко-економічний процес, який через практичне використання принципово нових ідей та винаходів призводить до створення кращих, за своїми властивостями виробів, технологій, або до максимізації прибутку. Саме такі явища розкривають сутність інноваційного розвитку.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД АГРЕСІЇ

Нині відбувається жорстока агресивна війна на території України, яку розв'язала сусідня держава Російська Федерація. Протистояння Збройних сил та інших силових структур України проти Збройних сил Російської Федерації відбувалося на територіях Донецької та Луганської областей після окупації Криму аж до 2022 року. Загалом, Росія анексувала український півострів Крим та здійснила сепаратистський режим в Донецькій та Луганській областях, поставляючи на їхню територію війська та зброю.

Відповідно до цього, політична нестабільність в Україні, обрання Європейського вектору розвитку, прагнення нею вступити до асоціації Європейського союзу та Організації Північноатлантичного договору (НАТО), небажання мати будь які відносини з країною-агресором зумовили початок війни між Україною та Росією.

Тому, в сучасних складних умовах агресії, необхідно намагатися забезпечити реалізацію регіонального економічного розвитку. Останнім часом особливого значення в дослідженні регіонального економічного розвитку набув моніторинг. Поняття моніторинг неможливо однозначно визначити, це пов'язано з використанням названого інструменту досліджень в різних практичних і наукових галузях. Деякі явища, що відбуваються в екологічних системах, потребують лише спостереження з метою прогнозування сценарію розвитку в майбутньому, особливо в умовах агресії.

Незважаючи на значний обсяг досліджень з питань проведення моніторингу регіонального економічного розвитку країни в період агресії і формування інформаційних баз, не всі аспекти цієї проблеми, які мають першорядне практичне значення, достатньо розроблені. Недостатньо дослідженим залишилось найважливіше питання побудови комплексних систем регіонального економічного розвитку країни в період агресії, що мають як уніфіковані, так і індивідуальні риси. У дослідженнях приділено мало уваги створенню на основі даних моніторингу чітких показників, які лежать в основі оцінки економічного регіонального розвитку. Недостатньо досліджень присвячено розробці механізмів обміну і надання інформації користувачам регіонального економічного розвитку країни в період агресії. Практично не розглянута можливість використання найменш витратних методів при проведенні

моніторингу ресурсного забезпечення економічного розвитку регіонів країни в умовах агресії.

Добробут громадян і економічна спроможність країни протистояти внутрішнім і зовнішнім кризовим шокам значною мірою визначаються міцністю і конкурентоспроможністю економіки. На жаль, поки вітчизняна економіка залишається низькоконкурентною, із слабкими можливостями розширеного сучасного виробництва. Тому результативність соціально-економічного (повоєнного) відновлення та оздоровлення значною мірою визначаються тим, на скільки швидко зможе відновитися (вже на новій основі) економічне середовище країни. Більше того, відбудова країни має розпочинатися не чекаючи закінчення воєнних дій і звільнення всієї території країни. І її [відбудови] результативність залежить від того, наскільки враховані особливості (галузеві, регіональні, гуманітарні) країни докризового періоду (зважаючи на традиції і спадковість у системі формування сучасного способу життя).

Звичайно, одним з найвагоміших критеріїв оцінки діяльності влади, результативності спрямованих заходів на подолання проблемних ризиків є добробут населення. Саме через динаміку добробуту найчастіше визначається правильність спрямованості розвитку суспільства. Російська агресія знищила тисячі життів українців, зруйнувала міста, села, інфраструктуру. Відбудова і відновлення наслідків війни потребуватиме десятків років.

Безсумнівно, кількість і обсяг завдань, що постають перед науковими установами в умовах триваючої російської агресії, нині неможливо точно визначити, зважаючи на непередбачувані тривалість і масштаб проблем, які вона спричинить. Але так само безсумнівно, що існуюча в Україні система моніторингу забезпечення регіонального економічного розвитку в період агресії має ряд недоліків, до числа яких можна віднести відсутність єдиної узгодженої бази даних з широким доступом користувачів, розрізненість та неузгодженість суб'єктів моніторингу, недостатня оперативність при отриманні даних, відсутність механізму надання даних користувачам, використання застарілих методів і засобів спостереження, відсутність уніфікованої системи показників. Виходячи з вищесказаного, можна припустити, що система моніторингу забезпечення регіонального економічного розвитку в період агресії не в повній мірі дозволяє своєчасно отримувати достовірну та актуальну інформацію, що перешкоджає формуванню інформаційних баз, які є основою формування ефективної регіональної економічної політики України.

ІНДУСТРІЯ 5.0: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СВІТОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Криза Covid-19, російсько-українська війна, нова фінансово-економічна криза, яка набуває все більш міжнародного характеру, масштабні екологічні катаклізми сьогодення вимагають наукового осмислення та реалізації наступного етапу інноваційного прориву у функціонуванні суспільства, економіки та виробництва – концепції Industry 5.0. На думку розробників ця нова парадигма повинна зробити сучасні галузі більш орієнтованими на майбутнє, стійкими і орієнтованими на людину.

Індустрія 5.0 доповнює і розширює відмінні риси Індустрії 4.0., яка була спрямована на більшу відповідність не лише економічним, але й спеціальним екологічним вимогам «зеленого виробництва» для енергоефективної та вуглецево-нейтральної промисловості і яка за десять років впровадження приділяла менше уваги оригінальним принципам сталого розвитку та соціальної справедливості, ніж зосереджувалася на процесі цифровізації та технологіях на основі штучного інтелекту для підвищення гнучкості та ефективності виробництва. Проведений провідними аналітиками аналіз концепції «Індустрія 4.0» показує, що даний підхід у глобалізованому світі, орієнтований на отримання прибутку, перешкоджає належному врахуванню екологічних та соціальних витрат і вигід.

Відповідно до парадигми «Industry 5.0», щоб вітчизняна промисловість стала джерелом справжнього процвітання суспільства необхідно, щоб в економіку реально впроваджувалися відповідальні інновації, спрямовані, в першу чергу, на поліпшення добробуту всіх учасників інноваційного процесу (працівників, інвесторів, споживачів, суспільства, навколишнього середовища), а не тільки на підвищення прибутковості або максимізацію прибутку. Тобто, людиноцентричний підхід з основними людськими потребами та інтересами має стояти у центрі інноваційних змін. Це означає, що роботодавець, для досягнення своїх цілей, зацікавлений інвестувати в навички, вміння та добробут своїх співробітників і розглядає кожного працівника як «інвестиційну» позицію для компанії, що дозволяє і компанії і працівнику інноваційно розвиватися. Зміщення акцентів з технологічного прогресу на людину матиме позитивні наслідки щодо сприятливого та безпечного робочого середовища, вимог до кваліфікації працівників і поваги до прав людини.

Незалежність працівників, людська гідність, недоторканність приватного життя, фізичне і психічне здоров'я – основні орієнтири для створення нового робочого середовища.

Щоб національна промисловість була рентабельною, вона повинна бути стійкою. Сталий розвиток для виробництва означає скорочення викидів парникових газів та споживання енергії, уникнення деградації та виснаження природних ресурсів для задоволення сьогоденних потреб суспільства, але не за рахунок потреб майбутніх поколінь. Нові технології, такі як штучний інтелект та адитивне виробництво, за сприятливих умов, можуть оптимізувати ефективність використання ресурсів та мінімізувати відходи. Розробка таких циклічних процесів, які б дозволили переробляти, перенаправляти і повторно використовувати природні ресурси, зменшить кількість відходів і вплив на навколишнє середовище, створить умови для підвищення потужності промислового виробництва, краще забезпечить заходи проти збоїв його процесів під час кризи, захистить та підтримає критично важливу інфраструктуру під час військових дій.

Сучасний підхід до глобалізованого виробництва повинен бути збалансований шляхом розвитку гнучких бізнес-процесів та адаптивних виробничих потужностей, достатньо стійких стратегічних ланцюжків доданої вартості, особливо у випадках, коли ці ланцюжки служать основним потребам людини, таким як безпека або здоров'я.

Вирішальні фактори формування промисловості нового типу в майбутньому глобальному суспільстві за концепцією «Індустрія 5.0» мають носити не тільки економічний, екологічний та соціальний характер, але і розкривати в собі потужний інноваційний потенціал через широке використання таких технологічних структур, як: індивідуалізована взаємодія машини і людини; цифрові двійники та моделювання; інтелектуальні матеріали та біоінформаційні технології; штучний інтелект (ШІ); технології аналізу, зберігання та передачі даних; технології відновлюваної енергетики, енергоефективності, зберігання та автономності.

Перехід на рейки «Industry 5.0» може стати вікном нових можливостей для активного формування та оновлення ролі промисловості в соціально-економічному розвитку суспільства як на національному, так і на глобальному рівнях.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В ПЕРІОД АГРЕСІЇ

Нині на території України відбувається повномасштабна військова агресія. Агресивна війна РФ спрямована проти незалежності і самостійності нашої держави, – це загроза не тільки Україні, а й Європі і, без перебільшення, світові. Війна однозначно є найбільш варварським способом вирішення міждержавних, міжнародних конфліктів, який посягає на міжнародний правопорядок і безпеку людства, і, безумовно, суперечить як принципам міжнародного права, так і принципам моральності та людяності.

Російське воєнне вторгнення завдає непоправної шкоди соціально-економічному, та екологічному розвитку регіону та порушує права громадян на безпечне довкілля, здійснення рекреаційної діяльності.

Урядом в екстреному порядку було запроваджено низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Заходи з лібералізації економіки свідчать, що в Уряді чітко усвідомлюють прямий взаємозв'язок між ступенем економічної свободи і темпами економічного розвитку. Започатковані зміни повинні не лише продовжуватися, але й посилюватися на повоєнному етапі. Усі позитивні інновації економічної політики, що виправдали себе в умовах війни, мають бути застосовані в процесі підготовки та реалізації стратегії повоєнного економічного розвитку України.

Процес розробки стратегічних засад соціально-економічного розвитку регіонів в період агресії буде надзвичайно ускладнений відсутністю ділового співробітництва управлінців різного рівня, які можуть не тільки обмінюватися досвідом проведення досліджень, а й усувати допущені помилки. Рівень розвитку регіону визначається станом розвиненості галузей промисловості, агропромислового комплексу, будівництва, торгівлі та ін. Рівень життя населення регіону визначають такі чинники як зайнятість населення, розвиненість соціальної інфраструктури і т.д., які є низькими в умовах агресії.

Вибираючи стратегію розвитку регіону і пошук умов, які її реалізують, необхідно розробити кілька сценаріїв розвитку ситуації, особливо в період агресії. Регіон будучи стійкою соціально-економічною системою з різним ступенем відкритості і діяльності, спрямованої на автоматизацію і формування своїх структурних компонентів, має

сформовані протиріччя з центром, але пов'язана з ним нерозривно, що потребує особливого підходу до прогнозування його розвитку.

Будь-яка розробка пріоритетних напрямків соціально-економічного зростання, повинна в основі своїй містити методологію стратегічного територіального планування, так цей процес являє собою розумне об'єднання оцінок (кількісних і якісних) показників економічного спрямування з метою реалізації в перспективі найбільш важливих напрямків соціально-економічного розвитку регіону, а також розробки механізму реалізації поставлених цілей органами державного управління з різними повноваженнями.

В стратегічному майбутньому саме західні регіони України можуть стати центром промислового розвитку та локації багатьох стратегічних підприємств і галузей реального сектора національної економіки. По-перше, у сенсі віддаленості від територій агресора (вищий рівень безпеки). По-друге, у зв'язку з наближенням транспортно-логістичної системи до країн ЄС (основного зовнішньоторговельного та економічного партнера держави). По-третє, ускладнення транспортування вітчизняної продукції до країн світу морським шляхом.

Важливою умовою ефективної реалізації регіональної політики в період агресії є створення регіональних інформаційних баз для оцінки ресурсного забезпечення регіону, що зумовлює необхідність вдосконалення одного з найважливіших управлінських інструментів – розробка та впровадження стратегічних засад соціально-економічного розвитку регіонів.

Успіхи на економічному та соціальному фронтах значною мірою залежать від спроможності управлінців різних рівнів сформувати адекватні стратегічні плани та забезпечити ефективність їх практичної реалізації, включаючи своєчасне виконання першочергових прикладних завдань. Перші економічні шоки війни подолано, час чіткіше визначати пріоритети. Країна має передумови для неминучого повоєнного економічного та соціального відновлення, невідкладної відбудови зруйнованих міст чи модернізації інфраструктури. Значною мірою це пов'язано з міжнародною допомогою, яку надають і гарантують на майбутнє наші зарубіжні партнери. Але без адекватних дій з боку влади, що полягатимуть у впровадженні відповідних інструментів економічної політики, без активної участі і контролю з боку громадянського суспільства, значний потенціал повоєнного відродження може бути використаний не повною мірою.

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифровізація стає все більш актуальною у світі, оскільки це дозволяє підприємствам ефективніше використовувати наявні ресурси, підвищувати продуктивність і покращувати якість продуктів і послуг. Крім того, цифрові технології можуть допомогти знизити витрати на виробництво і забезпечити швидший доступ до інформації, що в свою чергу сприяє більш швидкому прийняттю рішень.

Цифрові технології також дозволяють більш ефективно використовувати екологічні ресурси і зменшувати негативний вплив на довкілля. Наприклад, цифрові технології можуть допомогти в управлінні водними ресурсами, підвищенні енергоефективності і зменшенні кількості відходів.

Крім того, цифрові технології дозволяють швидше реагувати на зміни в економічному оточенні, такі як зміни попиту на продукти і послуги. Це дає підприємствам конкурентну перевагу і може допомогти зберегти ринкову позицію.

Розвиток цифрової економіки має багато переваг, оскільки змінює підходи до бізнесу, науки, освіти та розвитку суспільства загалом. Систематизуємо ці переваги:

- підвищення продуктивності. Цифрові технології дозволяють автоматизувати багато процесів і зменшити витрати на працю, що призводить до підвищення продуктивності;

- зручність і доступність. Цифрові технології дозволяють доступніше та зручніше отримувати різноманітну інформацію, розвивати освіту, здійснювати покупки та інші операції;

- покращення якості життя. Розвиток цифрової економіки дозволяє створювати нові технології, які можуть покращувати якість життя людей, наприклад, у галузі медицини, транспорту, енергетики та інших сферах;

- зміна моделей бізнесу. Цифрові технології дозволяють створювати нові бізнес-моделі, що забезпечують більш ефективний інтерактив між бізнесом та клієнтами;

- збільшення конкурентоспроможності. Розвиток цифрової економіки дозволяє збільшувати конкурентоспроможність різних галузей економіки, що є корисним для розвитку національної та глобальної економіки.

ПРИОРІТЕТНІ ГАЛУЗИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Україна започатковує процеси відновлення, не зважаючи на те, що щоденно країна зазнає значних втрат. Всі сфери вимагають значних зусиль і ресурсів, тому важливо визначитись з чого починати. До недавнього часу промисловість була саме тією сферою, динаміка розвитку якої визначала економічну динаміку країни загалом. На жаль, структурні зміни у промисловості не встигали за конкурентними вимогами до малої відкритої економіки України, а періодичні кризові обвали дедалі більше сповільнювали економічний розвиток.

Відбувалася недооцінка загроз російської агресії, а відтак нехтування потребами розширення оборонних замовлень, що стало б вагомим чинником зростання промисловості. Між тим, саме належне врахування зовнішніх загроз може стати дієвим чинником економічного прискорення, у т.ч. виробництва військової продукції та її продажу на зовнішніх ринках озброєнь. Росія залишатиметься загрозою для України ще довгі роки. Це зумовлює потребу «синхронного» суттєвого прискорення економіки і зміцнення сектору безпеки. Об'єднання таких цілей лежить у площині оборонної і військової промисловості, орієнтованої на виробництво (самостійно або/та в кооперації з іноземними компаніями) якнайширшого спектру озброєнь, з якими, з одного боку, цілком можна захистити країну і зміцнити позиції східного форпосту Євросоюзу, з іншого – зайняти гідні експортні ніші в одній з економічно найвигідніших сфер.

Політичне керівництво України визначило дев'ять принципів, на яких базується план відновлення повоєнної України: повний доступ до ринків ЄС та «Великої сімки» – це допоможе виробникам інтегруватися у світові торгові ланцюги та збільшити експорт; набуття статусу кандидата, а потім повноправного члена Євросоюзу, побудова економіки за принципами дерегуляції та лібералізації; налаштування логістичних маршрутів у західному напрямку; перехід від експорту сировини до переробки у галузях, що дають найбільшу експортну виручку; розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу; збільшення видобутку власного газу та розвиток атомної енергетики; кліматична модернізація.

Також, український уряд виокремив ряд пріоритетних галузей економіки країни на які буде спрямована основна фінансова підтримка:

технологічне озброєння, сільське господарство, металургія, видобуваюча промисловість, інформаційні технології.

Високотехнологічне озброєння – це абсолютно нова сфера, вимушений розвиток якої був спричинений воєнним часом. На думку експертів, означена галузь повинна розвиватися в подальшому, адже майбутні перспективи розгортання військового сценарію можуть бути непередбачуваними. На сьогодні виробники мають можливість не тільки розробляти нову сучасну зброю, а й одразу тестувати її на практиці, враховуючи при цьому виключно захист територіальної цілісності країни та безпеку громадян.

Відповідно до здійсненого аналізу щодо сучасного економічного розвитку України в умовах повномасштабної війни жорсткі, дієві заходи щодо реконструювання усіх життєзабезпечуючих сегментів національного господарства повинні впроваджуватися вже зараз. Адже подальші наслідки російсько-української війни можуть бути непередбачуваними, зокрема, кінцева дата припинення активного наступу та воєнних злочинів є невідомою.

Таким чином, першочергові заходи, які повинні бути здійснені у найближчій перспективі та отримати фінансову пріоритетність:

- розробка програм планування та прогнозування пріоритетних галузей економіки з урахуванням необхідного капіталу, зовнішніх інвестицій, а також необхідної матеріально-технічної бази;
- відновлення інфраструктури, яка зазнала найбільших нищівних ударів з боку РФ;
- всебічна підтримка розвитку малого та середнього бізнесу;
- активізація держаних замовлень; державні виробничі монополії та конгломерати – величезна підтримка для хиткої економіки на 5–10 перших років;
- роздержавлення та демонополізація;
- аграрний сегмент може бути базою для регулювання зайнятості та збалансованості торговельних відносин
- фінансова підтримка таких напрямків, як технологічне озброєння, сільське господарство, металургія, видобуваюча промисловість, інформаційні технології, технологічні, наукомісткі галузі.

УДК 65.011.1

Губарь О.В.¹, Дуліда Д.О.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ

Економічні знання є надзвичайно важливими для повсякденного життя, оскільки вони допомагають людям приймати правильні рішення про витрати та збереження грошей, розуміти, як працює економіка в цілому та впливати на своє фінансове майбутнє. Це дає розуміння причини і наслідки різних економічних явищ, таких як інфляція, безробіття, зростання цін та інші. Такі знання дозволяють приймати розумні рішення при купівлі та продажу товарів, вкладанні грошей, виборі професії та плануванні фінансів.

Наприклад, знання про інфляцію можуть допомогти людині розуміти, які речі можна купувати зараз, щоб заощадити гроші у майбутньому. Знання про ринок праці та зарплати в різних сферах також можуть бути корисними при виборі професії та плануванні кар'єри.

Крім того, економічні знання допомагають розуміти, як функціонують різні економічні системи та їх вплив на суспільство. Це може бути корисним при прийнятті рішень на виборах та відповідальному громадянському поведінці.

Економічні знання допомагають людині зрозуміти, як функціонують бізнес та фінансові установи. Вони можуть бути корисними для підприємців, які бажають розпочати власний бізнес або розширити свій поточний бізнес. Економічні знання допомагають управляти фінансами, розуміти ризики та приймати розумні рішення при веденні бізнесу.

Для тих, хто планує вкласти свої гроші, економічні знання також є корисними. Знання про фінансові інструменти та інвестиції можуть допомогти зрозуміти, як вибрати інвестиційний портфель, який відповідає вашому ризик-профілю та фінансовим метам.

Знання про економіку також можуть допомогти громадським діячам та політикам в прийнятті рішень, що стосуються економіки та фінансів. Вони можуть використовувати свої знання для покращення умов життя населення та забезпечення стабільного економічного зростання.

На жаль, у більшості українських шкіл немає такої дисципліни як економіка, так само і у ВУЗах лиш окремі спеціальності вимагають опанування цієї дисципліни. Крім того, в жодному навчальному закладі

України (за виключенням окремих бізнес-шкіл) не навчають фінансовій грамотності, що є найважливішим аспектом економіки для повсякденного життя кожної людини. Як наслідок – більшість з нас фінансово неграмотні люди, не маючи економічної бази за плечима.

Знання економіки допоможуть людям зрозуміти, які фінансові інструменти доступні та як вони працюють, які фінансові ризики існують та як їх уникнути. Наприклад, більшість людей у світі використовують кредит з метою короткострокового задоволення потреб, і частіш за все внаслідок цього потрапляють у боргову яму. І тільки фінансово грамотні люди можуть використати кредит як інструмент для збагачення.

Економічні знання також допомагають вирішувати важливі питання, що стосуються загального добробуту та якості життя суспільства. Вони можуть допомогти вирішити проблеми, пов'язані з енергоефективністю, забезпеченням доступу до економічних ресурсів та зменшенням негативного впливу на довкілля. Наприклад, знання про різні форми економічних систем та політики допомагають розуміти, які заходи можуть бути вжиті для поліпшення економіки та зменшення нерівності.

Але в сучасному світі більшість населення планети навіть елементарно не знає як розумно спланувати сімейний бюджет. За даними опросу GallupWorldPoll, усього приблизно 30% людей у світі є фінансово грамотними. Найвищий рівень фінансової обізнаності в скандинавських країнах (близько 70% фінансово грамотного населення), а найменший – у Південній Азії (менше 20%).

Фінансова неграмотність населення планети призводить до масових нераціональних витрат, що у свою чергу призводить не тільки до фінансових проблем всередині сім'ї, але й до глобальних економічних і екологічних проблем.

Наприклад, покупка води та будь-яких інших напоїв в одноразовій тарі не тільки шкодить екології нашої планети, але й фінансовому стану людини. Саме покупка води та напоїв в одноразових пляшках є однією з найбільш нераціональних витрат в житті кожної людини, адже ми сплачуємо велику ціну саме за пляшку, яка після вживання її вмісту частіш за все не буде мати жодної користі. Якщо б кожен з нас розумів, наскільки це шкодить своєму гаманцю, то суспільство мало б відмовитись від використання одноразової тари, що неодмінно призвело б до економічного зростання та поліпшення стану екології у світі.

Крім того, економічні знання допомагають людині розуміти складні економічні процеси та явища, що відбуваються в світі. Наприклад, знання про інфляцію та дефляцію можуть допомогти

зрозуміти, як змінюється цінова динаміка на ринку, та які наслідки це може мати на покупців та продавців.

Також економічні знання можуть допомогти зрозуміти соціальні та політичні наслідки економічних рішень та подій. Наприклад, знання про економічну нерівність може допомогти зрозуміти, як розподіл доходів може впливати на рівень життя різних груп населення.

Крім того, економічні знання можуть допомогти в розвитку особистих фінансів та плануванні бюджету. Знання про різні види податків, кредити, страхування та інші фінансові інструменти можуть допомогти визначити оптимальний спосіб збереження та збільшення особистих коштів.

Економічні знання є важливим елементом розвитку не тільки людей, які займаються бізнесом або різними галузями економіки, але й також тих, хто просто бажає бути фінансово грамотним та здатним приймати розумні рішення зі своїми фінансами. Для досягнення цих цілей люди можуть використовувати різні джерела економічних знань, такі як книги, статті, курси з економіки тощо.

Кожна людина має опанувати фінансову грамотність, адже це допоможе: раціональніше використовувати свої фінансові можливості, ефективніше заощаджувати, досягти фінансової свободи та незалежності. Фінансово грамотна людина не думає про те, як вона буде виживати завтра або на наступному тижні. Така людина живе справжнім життям, позбавленим турбот про економічну нестабільність в сім'ї.

Отже, економічні знання є надзвичайно важливими в повсякденному житті кожної людини, оскільки допомагають зрозуміти складні економічні процеси та явища, використовувати фінансові інструменти та планувати свої фінанси. Знання про економіку можуть допомогти приймати розумні рішення та досягати фінансової стабільності, що є важливим для кожної людини.

УДК 338.43(477.4)(045)

Губарь О.В.¹, Ільїна І.О.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-212 НУ «Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА СТРУКТУРУ ТА СКЛАД СПОЖИВЧОГО КОШИКА В УКРАЇНІ

Поняття «споживчий кошик» в економіці використовується для опису того, які товари та послуги споживач купує, щоб задовольнити свої потреби. Це допомагає економістам аналізувати та прогнозувати

витрати на споживання в різних умовах, таких як зміни цін, доходів, смаків та пріоритетів споживачів.

Прожитковий мінімум – це вартісна оцінка споживчого кошика, що містить мінімальні набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності. Чільні положення, що визначають порядок формування споживчого кошика і використання прожиткового мінімуму, встановлені Законом України «Про прожитковий мінімум» № 966-ХІV від 15.07.1999. З 01.01.23 р. він складає в середньому 2589 грн. і різниться в залежності від вікової групи споживачів. Але ця сума катастрофічно мала і не покриває навіть базові потреби пересічної родини українців.

Індекс споживчих цін зріс на 26%, а прожитковий мінімум не змінився.

Для складання споживчого кошика економісти використовують дані про те, що люди купують, та розподіляють ці товари та послуги за категоріями, такими як їжа, житло, транспорт, медичні послуги тощо. Споживчий кошик також може бути використаний для порівняння життєвого рівня та витрат на споживання між різними країнами та регіонами.

Загалом, споживчий кошик допомагає економістам краще зрозуміти, як споживачі витрачають свої гроші та як витрати можуть змінюватися в залежності від різних факторів. Це може бути корисно для вирішення питань, пов'язаних з економічною політикою, таких як фіскальна та монетарна політика, регулювання цін та інфляції, торгівля та інші.

Війна в Україні мала значний вплив на споживчий кошик українців. Відмінність вартості товарів, надмірний попит на деякі товари та складна економічна ситуація призвели до змін у структурі та складі споживчого кошика.

В ході нашого дослідження виявлено такі зміни в споживчому кошику українців під час війни:

- збільшення витрат на продукти харчування та інші основні потреби: у зв'язку зі складною економічною ситуацією та зростанням цін на багато товарів, більшість українців сконцентрували свої витрати на необхідних продуктах харчування та інших необхідних потребах (найбільше подорожчали продукти та транспорт – 35% та 40%. Ціни на одяг та взуття та освіту збільшилися найменше – до 10%;

- зменшення витрат на розваги: більшість українців зменшили витрати на розваги, такі як кіно, ресторани, кафе та інше;

- збільшення витрат на засоби безпеки: у зв'язку зі збільшенням загрози безпеці, більшість українців почали витрачати більше грошей на засоби безпеки;

– зміна марок товарів: у зв'язку зі складною економічною ситуацією, більшість українців перейшли на дешевші марки товарів, які раніше не були їх вибором;

– збільшення попиту на продукти першої необхідності: більшість українців почали звертати більше уваги на ціну та переваги продуктів першої необхідності;

– зменшення споживання різноманітних товарів: у зв'язку зі зростанням цін на багато товарів, більшість українців зменшили споживання різноманітних товарів, таких як електроприлади, одяг та інше;

– збільшення попиту на товари для зберігання та консервації продуктів: у зв'язку зі зменшенням кількості продуктів на ринку, більшість українців почали зберігати продукти харчування та консервувати їх для подовження терміну зберігання.

Держкомстат свідчить, що у грудні за продуктової кошик, з найбільш вживаних товарів, українець віддав 302,86 гривні проти 347,1 гривні у червні. За п'ять місяців (з грудня по червень) продуктової кошик подорожчав на 44,24 грн., або на 14,16%. Найбільше за цей час зросла у ціні гречка.

Провели дослідження та визначили у відсотковому співвідношенні суму, яку витрачають на продовольчий кошик у різних країнах. Наприклад, у Німеччині – 9%, у Франції – 12%, Південна Корея – 17%, Україна – 42%, Нігерія – 121%. У Франції у продовольчий кошик записали відвідування перукарні та корм для тварин, у Німеччині обов'язковим визнали вживання пива. В Англії у продовольчому кошику налічується понад 700 пунктів.

Споживчий кошик у 2023 р, список залишається незмінним з 2016 року. Головна мета – вкластися у прожитковий мінімум. Ще у 2019 році її планували змінити, але після проведення виборів справа до кошика так і не дійшла. Підвищення кількості продуктів та необхідних речей призведе до збільшення суми мінімального прожиткового рівня. На це необхідно виділяти додатково кошти, а за умов війни великий дефіцит фінансів. Але й перед цим у світі проходила епідемія, яка спричинила кризу у багатьох країнах світу.

Проблема в тому, що прожитковий мінімум в Україні є найменшим у Європі. Щоб не намагалися «покласти» у кошик, нічого якісного та гарного не вийде.

На зростання цін від початку війни вплинула стрімка інфляція, внутрішні та зовнішні чинники, пов'язані з війною. У червні зросли у ціні сирі продукти, мовиться про овочі та фрукти – до 36,1% річних. Що стосується оброблених продовольчих товарів, то вони зросли до 21,5% річних. У НБУ пояснили, що це насамперед пов'язано із:

– появою ранніх овочів, які цього року значно дорожчі унаслідок тимчасової окупації південних регіонів, що спеціалізуються на їх вирощуванні;

– зростанням витрат на їх виробництво і постачання.

Зараз темпи інфляція, на споживчому ринку України уповільнились у лютому 2023 року порівняно з січнем становила 0,7%, з початку року – 1,5%, порівняно з лютим 2022 року – 24,9%.

Також ще одним фактором, котрий вплинув на зростання цін – подорожчання пального. У НБУ зазначили, що паливо внесло найбільшу частку в підвищення індексу споживчих цін (ІСЦ). Слідом за ним – харчові продукти.

Попри війну та високу світову інфляцію, фактичні темпи зростання цін в Україні залишалися контрольованими, а інфляційний тиск в останні місяці стабілізувався. Забезпечити порівняно помірну інфляційну динаміку вдалося завдяки антикризовим заходам НБУ та Уряду за підтримки міжнародних партнерів та, звичайно, успішним діям української армії, яка не тільки зупинила російський наступ, але й звільняє українські землі.

Фактори, що пришвидшили інфляцію:

- порушення ланцюгів постачання;
- скорочення пропозиції окремих товарів;
- збільшення витрат бізнесу;
- руйнування потужностей та інфраструктури внаслідок терористичних дій росії та окупації окремих територій.

Загалом, війна в Україні мала значний вплив на споживчий кошик українців, призвела до змін у структурі та складі споживчого кошика, більшість людей почали звертати увагу на ціну та переваги продуктів першої необхідності, зменшили споживання різноманітних товарів та збільшили витрати на засоби безпеки та зберігання продуктів харчування.

Для подолання цих кризових явищ можна запропонувати ряд кроків, але всі вони доцільні тільки після повного припинення військових дій на території країни і оголошення перемоги України:

– залучення інвестицій. Україна потребує залучення іноземних інвестицій для розвитку інфраструктури, підтримки підприємництва та розвитку інноваційних технологій. Важливо створити привабливий інвестиційний клімат для іноземних інвесторів, включаючи забезпечення правової стабільності та зменшення бюрократичних перешкод;

– розвиток експорту може бути ключовим фактором зростання економіки України. Важливо підтримувати розвиток та диверсифікацію виробництва, щоб мати можливість пропонувати конкурентоспроможну продукцію на міжнародному ринку. Для цього потрібно покращувати

якість продукції, підвищувати її конкурентоспроможність, забезпечувати якісне логістичне обслуговування та підтримувати належний маркетинг;

– розвиток інфраструктури. Україні потрібні значні інвестиції в інфраструктуру, зокрема в будівництво та ремонт доріг, мостів, залізниць та інших об'єктів. Це може допомогти зменшити витрати на транспортування товарів, залучити нові підприємства та збільшити виробництво;

– розвиток туризму. Туризм може стати важливим джерелом доходів для України, оскільки країна має багату культурну спадщину та природні красоти. Важливо створювати комфортні умови для туристів та забезпечувати контроль якості та безпеки туристичних послуг;

– підтримка малих та середніх підприємств, які можуть стати двигуном економіки, оскільки вони створюють робочі місця та сприяють розвитку місцевої економіки. Для їх підтримки можна створити спеціальні програми та фінансові пакети, які допоможуть залучити інвестиції, покращувати бізнес-клімат та забезпечувати допомогу в розвитку бізнесу;

– реформування податкової системи та бюджетної політики. Реформування податкової системи може допомогти залучити більше інвестицій та збільшувати доходи держави. Важливо також забезпечити ефективне використання бюджетних коштів, зменшуючи корупцію та покращуючи фінансовий контроль.

Ці шляхи можуть сприяти зростанню економіки після війни в Україні. Однак, їх ефективне втілення потребує дисципліни, відповідальності та зусиль влади та громадян.

УДК 338.2(417)

Губарь О.В.¹, Носенко К.Є.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-212 НУ «Запорізька політехніка»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Військові дії країни-агресора на території України спричинили руйнівні наслідки у всіх сферах життєдіяльності країни. Втрачено міста, територіальні громади, промислові підприємства і земельні ресурси але найважчі безповоротні втрати – це людський потенціал України. Пряма шкода від повномасштабного вторгнення оцінюється в \$140 млрд, непряма – впр'ятеро більше. Втрати людського капіталу – непоправні. За приблизними підрахунками експертів пряма шкода від

повномасштабного вторгнення оцінюється в \$140 млрд, непряма – в п'ятеро більше, з них, , 35% склало падіння експорту та 30% падіння ВВП, індекс споживчих цін (інфляція) досяг 28% згідно з офіційними даними та 35% реальний рівень інфляції за підсумками 2022 року. Непрямі втрати за оцінками іноземних і українських фахівців становлять приблизно \$700–750 млрд. – це з урахуванням всіх збитків, завданих українській економіці військовим вторгненням, недоотриманий прибуток підприємств та втрачений ВВП.

Внаслідок військових дій порушено технологічні процеси, значних змін зазнали виробничі відносини, відносини власності. Власність в економічному аспекті є одним із проявів суспільних відносин, за допомогою яких характеризуються відносини між людьми, колективами та державою у процесі їх діяльності з приводу привласнення матеріальних благ. Економічна власність охоплює системну сутність виробничих відносин. Процес привласнення засобів виробництва у всіх сферах суспільного відтворення формує цілісну підсистему економічної власності на основі привласнення найважливішого матеріального об'єкта. Теоретичним вираженням економічної власності є сукупність економічних законів і категорій. Важливість такого визначення для практики полягає передусім у тому, що докорінне перетворення власності в Україні не може обмежуватися роздержавленням економіки, надмірним зниженням питомої ваги державної власності, утвердженням різних форм власності, воно потребує радикального реформування кожного елемента цієї системи виробничих відносин, тобто привласнення кожного об'єкта власності у різних сферах суспільного відтворення. Йдеться про радикальну зміну цін, заробітної плати, розподілу прибутку та інших конкретних економічних форм (виражених у певних категоріях), за допомогою яких привласнюються засоби виробництва, робоча сила, предмети споживання тощо в кожній сфері суспільного відтворення. Для цього необхідно одночасно змінювати кількісну структуру власності (наприклад, співвідношення між величиною заробітної плати, прибутком і цінами тощо).

В ході нашого дослідження було виділено актуальні проблеми відносин власності під час військових дій в Україні:

- знищення майна (знищення значної кількості майна, включаючи будинки, підприємства та інфраструктуру на понад \$50 млрд);
- переміщення цивільних осіб (понад 7 млн. людей змушені були покинути своє майно і тепер не мають доступу до своєї власності);
- вибухові пристрої становлять значний ризик для власників майна та цивільних осіб у районах, уражених конфліктом (згідно з даними

Mines Advisory Group, на цей час Україна є найбільш замінованою територією світу, понад 35% всієї території країни);

- пошкодження інфраструктури (понад 8000 км доріг та 300 мостів повністю зруйновано, що порушило доступ до основних послуг і створити додаткові проблеми для власників нерухомості;

- відсутність комплексної законодавчої бази для вирішення майнових питань під час військових дій в Україні;

- проблеми з оцінкою майна, оскільки ринок майна в постраждалих від конфлікту регіонах невизначений або нестабільним;

- корупція та шахрайство: конфлікт в Україні створив можливості для корупції та шахрайства, пов'язаного з операціями з майном. Це підриває довіру суспільства до інститутів власності, а іноземних інвесторів до країни в цілому;

- загроза втрати контролю над власними підприємствами, це може створити проблеми з управлінням підприємствами та збільшити ризик їх банкрутства;

- недостатній захист інтелектуальної власності, загроза технічного шпигунства, що може призвести до втрати конкурентної переваги та скорочення прибутків підприємств;

- втрата інвестицій: Війна може зменшити кількість іноземних і внутрішніх інвестицій, наприклад, близько \$40 млрд зовнішніх інвестицій отримала Україна за 31 рік незалежності (1991–2022). Польща за цей період залучила понад \$350 млрд.;

- зміна відносин власності на землю;

- погіршення соціально-економічної ситуації (війна призводить до погіршення соціально-економічної ситуації в країні через зменшення виробництва та зростання безробіття, що може призвести до збільшення бідності та соціальних проблем. За поточної динаміки до кінця 2023 року кількість українців, які живуть за межею бідності, може зрости до 55 %);

- зниження рейтингу країни: Війна може призвести до зниження рейтингу країни в очах іноземних інвесторів та бізнес-партнерів через негативний вплив на економіку, політичну та економічну нестабільність, зменшення інвестицій тощо. Це може ускладнити доступ України до фінансових ресурсів та позик, що може призвести до погіршення економічної ситуації в країні.

З юридичної точки зору, визначено, що на період дії воєнного стану передбачені такі можливості. Перш за все, це примусове відчуження майна, тобто позбавлення права власності на визначене фізичною особою майно, що перебуває у приватній чи комунальній власності, яке переходить до власності держави для використання в умовах правового чи надзвичайного стану за умови попереднього або

наступного повного відшкодування вартості майна. Також передбачено вилучення майна, тобто позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань господарського відання чи оперативного управління визначеного особами державного майна з метою його використання для надзвичайних державних потреб на умовах воєнного стану чи правового режиму. Але необхідно узгодити всі нормативно-правові акти регулювання відносин власності під час військової агресії.

Безсумнівним є те, що в сучасній юридичній літературі немає жодного остаточного наукового дослідження щодо питання прав власності в умовах воєнного стану.

Рішення про примусову передачу майна може бути прийнято лише військовим командуванням за погодженням з органом місцевого самоврядування в умовах бойових дій на даній території.

Варто зазначити, що поліція, сили Територіальної Оборони, окремі військовослужбовці не можуть примусово вилучати приватне майно громадян без відповідного рішення військового командування та без відповідних документів.

Загалом, війна має серйозний вплив на економіку України, зокрема на відносини власності, торгівлю, інвестиції та соціально-економічну ситуацію. Наступні кроки для забезпечення стабільності та зростання економіки включають залучення інвестицій, розвиток інфраструктури та вирішення проблем відносин власності, що можуть допомогти відновити економіку країни та підтримати її розвиток.

УДК 338.5:351.86

Губарь О.В.¹, Шиян О.С.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-212 НУ «Запорізька політехніка»

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Державне регулювання цін під час військової агресії стало одним з актуальних завдань, адже це забезпечує підтримку незахищених верств населення, запобігає спекулятивній поведінці підприємців, сприяє стабілізації податкових надходжень.

За допомогою впливу на ціну держава регулює можливості її громадян, підтримує власну економіку, а також поповнює державний бюджет за допомогою податків, які є складовою ціни. Державне регулювання цін являє собою діяльність держави, спрямовану на

встановлення і збереження такого рівня цін, який забезпечував би рентабельну діяльність суб'єктів господарювання, паритет цін різних галузей народного господарства, реальність заробітної плати, стійкість валюти та інші економічні параметри в державі.

Основні засади цінової політики і регулювання відносин, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) у сфері ціноутворення врегульовано Законом України «Про ціни і ціноутворення» (далі – Закон). Роль держави в процесі формування ціни має подвійний характер. З одного боку вона виступає як один із суб'єктів ціноутворення, а з іншого боку – як контролюючий та регулюючий орган. Державне регулювання цін здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади, державними колегіальними органами та органами місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень.

За рік повномасштабного вторгнення ціни на продовольчі товари в Україні зросли більш як на 35%. Через війну деякі продукти харчування та ліки подорожчали у півтора-два рази. Це логічно, адже подорожчали енергоносії, зріс курс валют, а звиклі ланцюги постачання зруйновані. Однак непоодинокими є випадки, коли постачальники свідомо розігрують паніку довкола певних товарів, аби заробити якнайбільше. Щоб зменшити можливість спекуляцій з цінами на основні товари, в Україні діє державне регулювання цін на деякі з них.

Механізм встановлення керованих цін передбачає декілька способів державного регулювання цін: встановлення фіксованих цін, граничних цін, обмеження торговельної надбавки, обмеження постачальницько-збутових надбавок та граничних нормативів рентабельності, встановлення цінових квот, відкриття державних продуктових магазинів, заборона підвищення цін на певні товари, запровадження процедури декларування зміни цін (якщо продавець підіймає ціну більш ніж на 5%, то зобов'язаний її задекларувати). Це означає, що нову ціну треба спочатку внести в реєстр, який є на сайті Держпродспоживслужби, і лише через три дні можна її застосовувати. Якщо ціна зростає більш як на 15%, то її можна застосовувати за 30 днів. Фактично, такий захід лише відтермінує зростання цін. Держава ж не може заборонити збільшувати ціни, якщо зростає закупівельна ціна».

Регулювання цін застосовується до категорії соціально значущих товарів, зокрема, крупа гречана, цукор-пісок, борошно пшеничне вищого сорту, макаронні вироби вітчизняного виробництва (вермішель з борошна пшеничного вищого сорту), молоко пастеризоване жирністю 2,5 % (у плівці), хліб пшенично-житній, яйця першої категорії (С1), птиця (тушка

куряча, четвертинка тушки курячої), вода мінеральна негазована, масло вершкове жирністю 72%, батон, олія соняшникова рафінована.

Під час війни було запроваджено обмеження торговельної надбавки 10% (діє на такі продукти: борошно, молоко 2,5% у плівці, хліб житньо-пшеничний, яйця першої категорії, птицю, батон та олію; на гречку торговельна надбавка не обмежується, тож мережі можуть ставити таку націнку, яку дозволяє совість, але при цьому вони обов'язково повинні декларувати зміну цін; АЗС достатньо лише задекларувати підвищення цін на пальне). Державне регулювання цін можливе лише на бензини марки А-92 та А-95, а також дизель. До травня 2022 року в Україні діяло подвійне регулювання цін на пальне: обмеження торговельної надбавки та декларування цін, однак тепер АЗС зобов'язані декларувати ціни, якщо вони заростають більш ніж на 5%, але націнку можуть ставити будь-яку.

Контроль за дотриманням державних регульованих цін входить до обов'язків Держпродспоживслужби. Однак під час війни такі повноваження мають також податкові органи. На час воєнного стану в Україні заборонені планові та позапланові перевірки, за винятком окремих сфер, визначених Мінекономіки.

В Україні діє також регулювання цін на ринку лікарських засобів. Зокрема, на ліки, що входять до Національного переліку лікарських засобів, діє обмеження торговельних надбавок. Залежно від засобу, націнка може бути від 10% до 25%. Однак перевіряти, чи аптеки дотримуються цих обмежень, під час воєнного стану не можна.

В Україні регульованими є також тарифи на комунальні послуги. Наразі діє чинний указ президента, згідно з яким заборонено під час воєнного стану та впродовж шести місяців після його завершення підвищувати тарифи на газ, теплопостачання та гарячу воду.

Державне регулювання цін є однією зі стратегій, які можуть бути використані державою для забезпечення стабільності на ринку під час війни. Україна відчула на собі вплив збройного конфлікту на сході країни, що призвело до певного рівня дестабілізації економіки, зростання цін на багато товарів та послуг, а також зменшення попиту на деякі продукти.

Український ритейл стикається з нищівними викликами повномасштабної війни. Одна з найприбутковіших галузей вітчизняної економіки зазнала величезних збитків. Зниження продажів у перші місяці війни склало 75% довоєнного рівня. Тисячі підприємств зазнали прямих збитків внаслідок війни. Сотням сучасних супермаркетів довелося повністю закритися. Загальна сума збитків, завданих торговельним мережам російською агресією, вже перевищила 90 млрд

грн. Приблизно 60% прямих збитків роздрібної торгівлі припадає на роздрібних торговців продуктовими магазинами. Крім прямої втрати статків роздрібних торговців внаслідок бойових дій, продажі в магазинах також значно скоротилися через зниження споживання продукту населенням, оскільки багато громадян виїхали за кордон і почали ще більше заощаджувати.

Однак, державне регулювання цін може мати і негативні наслідки, зокрема, відсутність можливості для підприємств збільшувати ціни може призвести до зниження виробництва та посилення дефіциту товарів, або зростання цін на чорному ринку. Крім того, заборона збільшення цін може знизити мотивацію підприємців до збільшення продуктивності та покращення якості товарів. Замість обмеження цін на певні види соціальних продуктів держава має можливість вводити механізми стимулювання. Прикладом таких інструментів можуть бути дотації через податкові пільги на такі товари, стимулювання інвестицій у нові технології виробництва або ж підтримка енергоощадних технологій. На той випадок, коли держава забажає впливати на рівень цін з намірами полегшити навантаження на споживачів, варто звернути увагу на досвід інших країн. Там це роблять шляхом прямих дотацій або зниження рівня оподаткування, наприклад, ставки ПДВ, а не шляхом неринкового, державного регулювання цін в принципі.

Отже, державне регулювання цін є одним із інструментів захисту інтересів держави та захисту її громадян. Україна повинна здійснювати державне регулювання цін з обережністю та з урахуванням всіх можливих наслідків. Державні органи мають постійно моніторити ринок та забезпечувати необхідний рівень регулювання, щоб забезпечити стабільність економіки та забезпечення. Але з обов'язковим урахуванням позиції торговельних підприємств, адже стримування цін можна забезпечити більш лояльними методами в тісній співпраці з торговельними мережами.

УДК 330.831.84

Кригульська Т.Б.¹, Біліонова О.М.²,

¹канд. екон. наук, доц НУ «Запорізька політехніка»

¹студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ ШКОЛИ МОНЕТАРИЗМУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Поєднання неокласичних методологічних підходів і монетарної концепції державного регулювання економіки характеризує особлива школа неоліберального напрямку економічної науки, що згодом

отримала назву монетаризму. Це самостійна економічна течія, в основі якої лежить уявлення про грошову масу як визначальний чинник господарської кон'юнктури, рівня цін, обсягу доходу, зайнятості і макроекономічної рівноваги в цілому. Значний вплив на формування монетаризму справили теорії американських економістів 20–40-х рр. ХХ століття Г.Саймонса, І.Фішера, Ф.Найта.

Особливого поширення монетаризм як варіант неолібералізму набув у США наприкінці 40-х – на початку 50-х років минулого століття. Цей період характеризувався виникненням низки монетарних теорій, що, пояснювали природу циклічного розвитку та пропонували монетарні рецепти економічної стабілізації. Серед них найбільш обґрунтованою та переконливою стала теорія Мілтона Фрідмена.

Він є не лише представником чиказької школи, а одним із її фундаторів. Це цілком зрозуміло з передмови до збірки «Якби гроші заговорили», де вчений відверто зазначав, що мета даної передмови полягає не в тому, щоб канонізувати певний варіант чиказької концепції. Мета скоріше полягає в тому, щоб викласти окрему модель кількісної теорії. Кількісна теорія – це, перш за все, теорія попиту на гроші. Це не теорія виробництва чи грошового доходу, чи рівня цін. Це принципово нове формулювання кількісної теорії грошей.

Мілтон Фрідман виокремлює п'ять видів багатства: 1) гроші; 2) облігації; 3) акції; 4) фізичні блага; 5) людський капітал. Кожен вид багатства, на думку вченого, має свою форму доходу, свою корисність, максимізація яких визначається потоками. Багатствами є всі джерела доходу. Одним із цих джерел є продуктивна здатність самого людського буття, тобто потреба працювати. Уже цим відрізняється теорія М.Фрідмена від трактування праці як жертви, певного тягаря.

Учений створив власне трактування кількісної теорії грошей, спираючись на методологічний підхід, для якого характерна органічна єдність позитивного і нормативного. У розробці засад позитивної економічної теорії він вбачає мету економічної науки. Позитивна економічна теорія, за його визначенням, має запропонувати сукупність висновків для одержання вірних прогнозів щодо наслідків тих або інших змін умов.

Важливим принциповим підходом до дослідження механізмів розвитку сучасної економіки, за баченням М.Фрідмена, є визнання необхідності економічної свободи, що зумовлює усі інші свободи в суспільстві. Економічна свобода, що реалізує ідею суспільної рівноваги, є невід'ємною від ринкової системи, що перебуває в процесі постійного розвитку. Визначальною рисою ринкової системи є вільна конкуренція, яка має пронизувати всі сфери суспільного життя, щоб забезпечувати

умови автоматичного саморегулювання економіки. Ідея економічної свободи реалізується невтручанням держави в економіку та зменшенням тієї частки національного продукту, що становить доходи держави. Упевненість у тому, що альтернативи ринковому механізму не існує, – таким є основний принцип монетаризму.

На думку Мілтона Фрідмена, основна проблема грошової політики полягає у забезпеченні відповідності між попитом на гроші і їх пропозицією. Стійкий попит на гроші – головна передумова стабільності цін, стійкості сукупного платіжного попиту, і, відповідно, забезпечення стабільності системи в цілому. Звідси випливає запропонована ним рекомендація, так зване грошове правило Фрідмена: приріст грошей в обігу має відповідати приросту валового національного продукту (ВНП).

Проаналізувавши дослідження М. Фрідмена, можна сказати, що монетаристська концепція спирається на кількісну теорію грошей. Її суть: ціни товарів визначаються кількістю грошових коштів. Збільшується грошова маса – ціни зростають, і, навпаки, скорочується грошова маса – ціни знижуються. Основна властивість грошей – ліквідність. Маючи гроші, можна придбати будь-який товар. Але володіння грошовим запасом пов'язане з втратою потенційного доходу. Гроші, що лежать без руху, призначені для купівлі товарів, означають втрату альтернативного доходу, який може бути отриманий від придбання інших активів (цінних паперів, акцій, облігацій тощо).

Таким чином, монетарна економічна теорія Мілтона Фрідмена дає чітке уявлення про економічні методи, які він використовував. Економічні моделі, як він вважав, слід оцінювати за їхньою здатністю прогнозувати реальні економічні результати, а не за їхніми абстрактними побудовами. Безперечним досягненням є ідея про те, що зростання грошової маси має відбуватися темпами, які забезпечують стійкість цін та відповідають динаміці валового національного продукту країни.

УДК 331.5

Кригульська Т.Б.¹, Грановська А.С.²

¹канд. іст. наук, доц. НУ«Запорізька політехніка»

²студ. гр. МТЕ-212сп НУ«Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ РИНКУ ПРАЦІ

Ринок праці можна визначити як сукупність соціально-трудоових відносин, систему суспільних зв'язків та інститутів, що забезпечують

відтворення, обмін та використання праці. Для кожної економіки з ринковим устроєм важливою є наявність певних передумов, необхідних для функціонування ринку праці. Зокрема це стосується наявності якісного правового поля та дієвих інституцій. Що регулюють зайнятість та розвиток ринку праці. За своєю сутністю ринок праці є механізмом узгодження інтересів роботодавців та найманих працівників при посередництві держави. Залежно від ролі держави та вияву особливостей менталітету населення виокремлюють три основні моделі ринку праці: американську, шведську та японську.

В основу моделі ринку праці США покладено дух індивідуалізму, комплексне стимулювання підприємницької діяльності, збагачення найбільш активного населення. Вона ґрунтується на високому рівні продуктивності та орієнтації на успіх кожної особистості.

Політика зайнятості підприємств базується на високій регіональній мобільності працівників між підприємствами, підготовці кадрів у національних навчальних закладах та найменших витратах на виробниче навчання. Заробітна плата є результатом індивідуальних і колективних перемовин, укладення контрактів або колективних договорів. Велику роль у колективних перемовинах відіграють профспілки, більшість з яких створюються за галузевим принципом. Відповідно, рівень заробітної плати залежить від попиту та пропозиції праці, складності роботи, продуктивності праці та потужності підприємства.

Інші аспекти ринку праці США стосуються переміщення по службі. Робота на певній посаді чи в організації триває, як правило, не більше 3–5 років. Працівники також дотримуються спеціалізації під час зміни посади до найвищого рівня. Якщо вони мають інженерну, юридичну чи економічну освіту, вони працюють саме у цих сферах. Американська модель ринку праці орієнтується на індивідуальний успіх. Тому для неї порівняно з іншими характерний більш високий рівень безробіття та більший прояв соціальної нерівності.

Для моделі ринку праці Швеції притаманна активна роль держави та її цілеспрямована політика в регулюванні зайнятості і безробіття. Дії держави в цьому випадку виявляються у виділенні фінансових ресурсів для допомоги у працевлаштуванні, підготовці та перепідготовці працівників, створення робочих місць і надання допомоги безробітним.

На відміну від американської моделі шведська передбачає значні витрати на професійну підготовку працівників, що є попереджувальним заходом виникнення безробіття. Тому в країнах, де використовується шведська модель ринку праці, рівень безробіття є низьким.

До того ж цій моделі притаманна «політика солідарності». Суть її полягає у наступному: однакова заробітна плата за однакову працю

незалежно від фінансового стану фірми, що зі свого боку скорочує майнову нерівність серед працюючих. Водночас шведську модель часто піддають критиці за надмірне втручання держави у розподіл доходів підприємств і компаній, внаслідок чого деякі працівники не зацікавлені у підвищенні ефективності своєї роботи.

Японська модель ринку праці базується на принципі «довічного найму». Головна особливість її полягає в тому, що підприємець гарантує зайнятість протягом усього періоду трудової діяльності працівника. Така політика найму забезпечує компанії впевненість у тому, що кваліфіковані фахівці не будуть звільнятися з компанії та витрати, які здійснило підприємство на їхнє навчання та підвищення кваліфікації, не будуть даремними.

Заробітна плата японських працівників залежить від стажу роботи на підприємстві і таким чином забезпечується низька плинність кадрів. Найчастіше персонал переміщують усередині фірми, наприклад, до дочірніх підприємств або філій. Це також гарантує низький рівень безробіття, оскільки компанії вважають, що звільнення працівників у разі скорочення виробництва і набір нових у період економічної активності обійдеться значно дорожче.

Окрім того, модель ринку праці Японії вирізняється орієнтацією на гармонійний груповий розвиток, а не на індивідуальний успіх, як в американській моделі. Це мінімізує конфлікти та заздрощі серед персоналу японських підприємств

Підсумовуючи, можна зазначити, що найефективнішим для економічної практики є комбіноване використання доцільних елементів різних моделей ринку праці. Це зможе забезпечити найсприятливіші економічні та соціальні умови для всіх суб'єктів соціально-трулових відносин.

УДК 330.837

Кригульська Т.Б.¹, Дерев'яно А.В.²

¹канд. іст. наук, доц. НУ«Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-412 НУ«Запорізька політехніка»

ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ МАНУЕЛЯ КАСТЕЛЬСА ЯК ПРОВІДНОГО ТЕОРЕТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕРИ

Серед авторитетних досліджень інформаційного суспільства та нової економіки найбільшого визнання набули праці Мануеля Кастельса, у яких він надавав перевагу вживанню категорії «інформаційне суспільство» або «суспільство мережевих структур».

Дослідник виокремлює три способи суспільного розвитку: аграрний, індустріальний та інформаціональний. Він розрізняв поняття інформаційного суспільства, концепції якого наголошують на ролі інформації в суспільстві, та інформаціонального суспільства, в якому зростання продуктивності та конкурентоспроможності забезпечується здатністю генерувати знання, обробляти та передавати інформацію, засновану на цих знаннях. У своїх дослідженнях вчений наголошує, що специфікою інформаційного суспільства є те, що інноваційні розробки у сфері інформаційних технологій та комунікацій не стали об'єктом монополізації уряду чи державних корпорацій.

М. Кастельс започаткував новаторські ідеї у дослідженні мережевої організації, капіталу, праці та теорії урбанізації. Майже в усіх своїх працях М. Кастельс зазначає, що початок якісних змін у процесах організації бізнесу був закладений 70-ті роки минулого століття. Він виділяє три базових чинники цих трансформацій: 1) досягнення у сфері інформаційних технологій; 2) швидкі зміни у середовищі бізнесу; 3) перегляд трудових відносин. Основна мета новацій полягає, на його думку, у спроможності фірми швидко пристосовуватись до змін завдяки гнучкій організаційній структурі. Мережа стає основним елементом будь-якої соціальної дії. Виробництво, обмін та споживання функціонують як цілісна мережа. Ринок розглядається як панівна форма існування вузлів складних мереж, а не як наріжна категорія, якою він є у традиційній теорії ринкової економіки.

Вчений сформулював закон мережевих структур: взаємодія між суб'єктами мережевих структур є ефективнішою. Іншою особливістю мережевих структур є їхня відкритість для інновацій. Найповніше значущість мережевої моделі, її глобальний характер та потужні трансформаційні наслідки для економіки розкриває така теза М. Кастельса: «нові економічні форми будуються довкола глобальних мережевих структур капіталу, управління та інформації, а здійснюваний у такий спосіб доступ до технологічних умінь і знань нині складає основу продуктивності й конкурентоспроможності».

Не менш оригінальним є бачення М. Кастельсом трансформації природи капіталу, а також його значення у мережевих структурах. Капітал стає центральним елементом інформаційної епохи, оскільки всі мережі здебільшого будуються довкола фінансових потоків, які обслуговуються функціонуванням капіталу в глобальних масштабах. Робота глобального фінансового ринку в режимі реального часу створює небачені раніше можливості як для інвестицій, кредитування та фінансування, так і для споживання й заощаджень. Мережа фінансових потоків, яка обслуговує обіг капіталу, стає

панівною та глобальною. Вона забезпечує доступ до інвестицій і фінансування. Швидкість такого доступу багато в чому визначає конкурентні переваги, оскільки інноваційний продукт має короткий життєвий цикл. Вчений вважає, що глобальні фінансові потоки, це – гра з нульовою сумою, чим суттєво відрізняється від багатьох інших дослідників глобалізації.

Складність процесів на фінансових ринках не описується законами нормального розподілу. Учений наголошує на суб'єктивних принципах рішень у «глобальному казино», завдяки чому вся система стає схильною до значних амплітуд коливань. Він робить акцент на глобальній фінансовій мережі, яка завдяки інформаційним технологіям функціонує у режимі реального часу, модель ухвалення рішень у ній побудована на суб'єктивних сприйняттях, а основна мета функціонування такої мережі – пошук джерел доходності та максимізація ринкової вартості.

Значну увагу М. Кастельс приділяє проблемі праці, зазначаючи, що праця втрачає колективний характер, стає здебільшого творчою, індивідуалізованою і менш механічною. Такі зміни суттєво трансформують системи сучасного менеджменту, що також видозмінюється та стає гнучкішим.

У дослідженнях М. Кастельса відображається просторова економіка. Саме у містах відбувається поєднання інформаційних потоків та фінансових ресурсів, а мегаполіси при тому в інформаційному суспільстві стають центрами концентрації адміністративно-управлінських і політичних функцій, що породжують ресурсні потоки.

Таким чином, оригінальні наукові дослідження Мануеля Кастельса стали новим кроком у пізнанні трансформаційних процесів, що є надзвичайно важливими у пізнанні процесів сучасної економіки.

УДК 930.85(100+477)

Кригульська Т.Б.¹, Дуліда Д.О.²

¹канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-412 НУ «Запорізька політехніка»

ТРИПІЛЬСКА КУЛЬТУРА ЯК ЕКОНОМІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Трипільська культура за визнанням ООН є явищем загальноцивілізаційного значення. Це високорозвинена стародавня енеолітична землеробсько-скотарська археологічна культура, що була відкрита у XIX столітті. Перші археологічні поселення цієї культури

було знайдено вченим-археологом Теодором Бурадою на території Румунії поблизу села Кукутень. Подібні поселення на українських територіях у 1893–97 роках відкрив і досліджував Вікентій Хвойка, який визначив наукове значення цих поселень та виділив їх у 1899 році як самобутню трипільську культуру. Не знаючи про розкопи у Кукутені, він запропонував цю археологічну культуру назвати трипільською за назвою села Трипільля поблизу Києва.

Науковими дослідженнями трипільської культури займалися В.Хвойка, В.Антонович, Л.Залізняк, Т.Пассек, Ю.Захарук та багато інших вчених. На основі ґрунтовних досліджень встановлено, що трипільська культура на території України проіснувала понад дві тисячі років (4500–2650 років до н.е.)

Поселення трипільської культури загальною площею понад 350 тис. км² розташовувалися між Карпатами та Дніпром на територіях сучасної Румунії, Молдови та України. У часи розквіту культури їй належали найбільші за розміром поселення у Європі. Дослідження стверджують, що кількість мешканців деяких з них перевищувала 15 тис. осіб. Під час свого найбільшого розквіту населення трипільської культури становило від 400 тисяч до 2 мільйонів осіб. Серед будівель їхніх стародавніх поселень археологи не знайшли жодної адміністративної споруди. Це може бути свідченням високого рівня самоврядності трипільців: у цьому суспільстві всі добре знали хто, що і як має робити.

У трипільців було добре розвинене господарство. Землеробство становило найбільшу його частку, система ведення його була підсічно-вогневою. Шість тисяч років тому трипільці без рекомендацій та обґрунтувань наукових інституцій запровадили сівозмінну систему землеробства і на її основі дуже ефективно господарювали. У пізніші часи здобутками трипільців користувалися всі наступні покоління. Трипільська система сівозміни і донині лежить в основі сучасного землеробства. До часів Ярослава Мудрого (11 ст. н.е.) набір злаків на полях Київщини був той самий, що й у трипільські часи.

Маючи парну упряж, вони могли використовувати соху. Праця з сохою у 40 разів була продуктивнішою за обробіток землі мотикою. Отже, цілком можна припустити, що саме цей винахід трипільців уможливив створення їхніх міст-гігантів. Є припущення, що з 4 тис. до н.е. трипільці застосовували мотики з кремнієвими лезами.

Також не відставали трипільці у скотарстві, полюванні, рибальстві, збиральництві, прядінні та ткацтві. Керамічні вироби трипільців є справжніми витворами мистецтва. Посуд був майже завжди нефарбованим, але з орнаментом. Трипільці своїми високими технологіями опалювання

глини (у гончарних горнах) випередили греків на три тисячі років. Вважають, що вони вже користувалися гончарним колом.

Трипільські хати були двоповерховими, прямокутної форми. Стіни дерев'яні, обмазані з обох боків багатошаровою глиною і часто розписані темно-червоною фарбою. Планування і особливості будови трипільських хаток нагадують пізніші українські хати та сучасні екобудинки. Бо саме помешкання з дерев'яними стінами, глиняним тинком і натуральним покриттям – у яких влітку прохолодно, а взимку тепло – сьогодні знову мають великий попит. Отже, виходить, що основи сучасного екологічного будівництва були закладені трипільцями ще шість-вісім тисяч років тому.

Почин металургії на наших землях також іде від трипільців. Вони плавили мідь і виготовляли з неї знаряддя праці та прикраси. Сьогодні в експозиції музею трипільської культури у Переяславі найстаріший метал України презентує дивовижний артефакт – рибальський гачок, якому 6,5 тисяч років. Гачок дотепер гострий і на нього можна зловити рибу до 5 кілограмів ваги.

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що господарські досягнення трипільців були вагомими. Вони зробили величезний внесок в цивілізаційний розвиток України та Європи в цілому. Вони започаткували технології високорозвиненого землеробства та гончарства на праукраїнських територіях. Трипільці першими освоїли металургію, своїми високими технологіями гончарства, випередивши давніх греків на три тисячі років. Трипільські міста були найбільшими в Європі, а їхні хати стали прототипом сучасних.

УДК 331.5(477)

Кригульська Т.Б.¹, Земскова В.М.²

¹канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. МТЕ-211 НУ «Запорізька політехніка»

ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗМІН НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дослідження ринку праці надає можливість проаналізувати характер використання найголовнішого багатства кожної держави – людських ресурсів. Ринок праці є невід'ємною частиною як регіональної, так і національної економіки будь-якої держави, де суб'єктами виступають працівники, роботодавці та профспілки, а об'єктами – якість робочої сили та умови праці.

Ринок праці України зазнав суттєвих змін внаслідок широкомасштабного вторгнення росії на українську територію. По-перше, слід зазначити, що склався відчутний дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили в цьому році. Через війну ринок праці став переповненим, а попит на роботу істотно перевищив пропозицію. Якщо минулого року кількість бажаючих працевлаштуватися була набагато меншою, то нині вона збільшилася у декілька разів. До регіонів з найменшою кількістю пропозицій роботи станом на серпень 2022 року належали такі області: Харківська – 1,6%, Рівненська – 1,6%, Чернігівська – 1,5%, Кіровоградська – 1,4%, Миколаївська – 1,2%, Запорізька – 1% [1].

По-друге, спостерігається досить велика конкуренція за місце роботи через зменшення кількості вакансій. Якщо до війни компанії здебільшого конкурували за кваліфіковані кадри, то зараз в багатьох моментах можна побачити, що кадри намагаються знайти роботу, але робочих місць не вистачає. Зараз за різними джерелами фіксуються факти, що на одну вакансію претендують від 7 до 15 бажаючих. Однак, більша частина українців готова перекваліфікуватися, аби знайти роботу.

По-третє, відчутний дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили в цьому році, як повідомляють центри зайнятості України, призвів до того, що представникам окремих професій стало складніше знайти роботу. Водночас на українському ринку праці з початку липня 2022 р. зріс попит на вакансії у трьох сферах діяльності: обслуговування (кухарі, швачки, офіціанти, менеджери з продажу тощо), ритейл (роздрібна торгівля) та агропромисловість. Нині до сфер із найбільшою кількістю вакансій відносять: сільське господарство, медицина, освіта, логістика, будівництво, фінансова сфера та ін. Прогнозується, що у післявоєнний період в Україні найбільш затребуваними будуть робітничі професії.

По-четверте, значний вплив воєнного стану відчутний у зміні умов роботи. У жовтні 2022 року результати досліджень групи «Рейтинг» показали, що лише 36% українців працюють у звичному режимі, 19% - віддалено або частково, 6% - працевлаштувалися на нову роботу і майже 37% – втратили постійне місце роботи й наразі не працюють [3].

По-п'яте, слід зауважити, що через воєнні дії на українських територіях значно знизився рівень заробітної плати. Ця негативна динаміка спостерігається в більшості областей України, зокрема, в Харківській, Сумській, Запорізькій, Вінницькій, Тернопільській тощо. Найбільше зниження рівня зарплати відбулося у Харківській області з 18 000 грн. у липні до 10 600 грн. у серпні 2022 року (на 41%) та на Тернопільщині, де роботодавці в середньому пропонують 11 100 грн, а це на 22,4% менше, порівняно з липнем цього року [1].

Також на тлі повномасштабних воєнних дій значно зросла кількість безробітних. За даними Національного банку України рівень безробіття в країні сягнув 35% [2].

Отже, з початком бойових дій Україна опинилася у складній ситуації та зіткнулася із багатьма перешкодами. Нестача робочих місць, руйнування та релокація підприємств, збільшення рівня безробіття, зміна затребуваних сфер діяльності та зниження показників заробітної плати – все це зумовило значні зміни на ринку праці України. Але, незважаючи на все це, ринок праці поступово почав пристосовуватися до вимушених змін: впроваджується можливість працювати дистанційно, тим самим зберігаються робочі місця, заохочується підприємницька діяльність на де окупованих територіях. плавно зростає кількість вакансій, проте порівняно з довоєнним періодом цей процес в умовах невизначеності значно уповільнився та ускладнився. Це, на наш погляд, потребує активного регулювання процесів на ринку праці з боку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ринок праці України після півроку війни [Електронний ресурс] // European Business Association. – Режим доступу : <https://eba.com.ua/rynok-pratsi-ukrayiny-pislya-pivroku-vijny/>

2. Війна змінює ринок праці: як державі разом з українцями побороти безробіття [Електронний ресурс] // УНІАН. – Режим доступу : <http://surl.li/eamef>

3. Ринок праці в умовах війни: тенденції та перспективи [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-vijny-tendentsiyi-ta-perspektivyv>

УДК 330.101.542

Кригульська Т.Б.¹, Косіневська К.О.²

¹канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. МТЕ-212сп НУ «Запорізька політехніка»

ЦІНОВІ ВІЙНИ МІЖ УЧАСНИКАМИ РИНКУ З НЕДОСКОНАЛОЮ СТРУКТУРОЮ

Стан та перспективи розвитку економіки України на різних рівнях господарювання в умовах невизначеності та трансформацій ринкового середовища є предметом поглибленого та детального вивчення в економічній науці. Важливе значення мають проблеми дослідження

механізмів функціонування ринкових структур з недосконалою конкуренцією, що потребують емпіричного спостереження та теоретичного обґрунтування.

Зокрема, особливий науковий інтерес представляє ціноутворення в ринкових умовах. Ціна є одним із важливих чинників, який впливає на динаміку збуту благ на ринку та на формування прибутку. Водночас, в сучасних умовах ціна – це ще також важливий складник маркетингового комплексу.

На конкурентному ринку, де вільне ціноутворення є частиною ринкового механізму та реалізується стандартизована продукція, остаточне рішення щодо придбання товару приймає лише покупець.

В умовах недосконалого конкурентного середовища, пропонуючи диференційований товар, кожен продавець товару чи послуг формує власне коло покупців – мікроринок, на якому він виступає як монополіст, що контролює ціну товару, певною мірою підвищуючи її за рахунок обмеження обсягів виробництва.

Прагнучи обійти конкурентів, фірма знижує ціну, але тоді знижують ціни й інші фірми. Як результат, виникає цінова війна. Цінові війни є одним із багатьох можливих наслідків олігополістичного суперництва. Цінова війна виявляє себе як циклічне поступове зниження існуючого рівня цін з метою витіснення конкурентів з олігополістичного ринку. Від цінової війни виграють споживачі, але для олігополістів вона носить руйнівний характер. Тому фірми в умовах олігополії прагнуть до укладення угод про ціни, зміщуючи конкуренцію в напрямку якості, реклами, індивідуалізації продукції. Загалом, рівновага на олігополістичному ринку залежить від припущень, які роблять фірми щодо реакції своїх суперників. У рівновазі обидва продавці призначають ту саму ціну, а економічні прибутки дорівнюють нулю.

За останні роки цінові війни зачепили практично всі галузі економіки : від персональних комп'ютерів до авіаліній, від бакалійної торгівлі до програмного забезпечення, від сигарет до заморожених дієтичних обідів, від ремонту автомобілів до одноразового посуду.

З успішних прикладів цінового виклику серед учасників ринку в Україні можна навести ринок соку в картонній упаковці. Більше трьох чвертей ринку України поділені між двома компаніями - Sandora (ТМ «Сандора», «Дар», «Садочок», «Українська класика» тощо, що охоплюють майже 50% ринку) і Vitmark (ТМ «Jaffa», «Соковита», «Наш сік» тощо – близько 25% ринку). Компанія Vitmark робила як преміальну цінову атаку (соки Jaffa Gold із зображенням великих фруктів на упаковці і роздрібною ціною 5,25 грн. при ціні лідера Sandora Gold 4,80), так і «ціновий виклик» (небрендований продукт, так

званий «білий пакет» Одеського консервного заводу дитячого харчування). Тактичний успіх «білого пакета» в стратегічній перспективі спричинив копіювання з боку конкурентів, а, з іншого боку, знизив ефективність уже понесених і майбутніх витрат на просування брендів («білий пакет» просувався як альтернатива брендованим продуктам, утверджуючи споживачів у думці, що «немає сенсу платити за красиву упаковку»).

Ще одним яскравим прикладом є цінові війни між компаніями мобільного зв'язку «Київстар» та «МТС». Спочатку тарифи «Київстар» на були значно нижчими, ніж у компанії «МТС», але згодом «МТС», щоб підвищити попит на свої послуги, застосувала стратегію «цінового виклику» та «забезпечення послуг високоякісного іміджу», зробивши тарифи, вигіднішими, ніж у мережі «Київстар».

В Україні час від часу таку тактику застосовують банки, що обслуговують невеликі ринки. Вони також іноді займаються ціновою війною, пропонуючи низькопроцентні позики чи ведення поточних рахунків за невелику плату, меншу від звичайної. Кожен намагається зробити свій товар привабливішим для споживачів, призначаючи набагато меншу ціну, ніж суперники, а суперники відповідають ще більшим зниженням цін.

Отже, цінові війни в умовах ринків з недосконалою конкуренцією є поширеним явищем, оскільки кожне підприємства має бажання залучити якомога більше покупців, мати більший попит на свою діяльність та гарний прибуток. Слід пам'ятати, що найкращий спосіб виживання в ціновій війні для підприємства – не дати втягнути себе в послідовне зниження цін, а орієнтуватися на якість своїх товарів та їх імідж.

УДК 331.56/57:355.01(477)

Кригульська Т.Б.¹, Солоділова А.О.²

¹канд. іст. наук, доц. НУ«Запорізька політехніка»

²студ. гр. МТЕ-211 НУ«Запорізька політехніка»

БЕЗРОБІТТЯ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНИХ ВОЄННИХ ДІЙ

Зайнятість та безробіття – це економічні категорії, що характеризують стан ринку праці будь-якої країни. Зайнятість розглядається як трудова діяльність працездатних осіб, що надає їм можливість отримувати дохід. Безробіття визначається як стан в економіці, при якому частина працездатних людей, активно шукаючи

роботу, не може її знайти. Очевидним є факт, що за рахунок співвідношення цих двох категорій визначається не тільки бюджет країни, але й стан економіки в цілому.

Нинішня ситуація в Україні є непростою. Майже щодня руйнуються економічні об'єкти, значна кількість територій перебуває під окупацією. Масовий виїзд людей спричинив зменшення працездатного населення. Наразі спостерігається інфляція, подорожчання транспортних послуг, підвищених цін на речі та продукти першої необхідності. Життєвий рівень населення стрімко знижується. Разом з тим рівень заробітної платні та соціальних виплат залишається незмінним.

Зайнятість на ринку праці в Україні, незважаючи на це, наразі характеризується позитивними показниками, оскільки на початку війни центр зайнятості України зміг удосконалити свої надбання в кращу сторону, розширив і спрямував свої потужності не тільки на допомогу в підбиранні та отриманні роботи для працездатних, але також на організацію виплат для населення, яке зазнало масових утисків у вигляді психологічних і фізіологічних травм через війну.

На ринку праці, хоч і спостерігається певний дисбаланс, створюються вакансії для бажаючих працювати. На червень 2022 року в сфері зайнятості провідними були вакансії за такі професійними напрямками: продажі – 23,5% ; IT, телеком та Інтернет – 12,2% ; початок кар'єри, студенти становлять 11,7 % ; транспорт, логістика – 6,8 % ; робітничий персонал – 5,5% ; виробництво та сільське господарство – 5%, так само складає і маркетинг, реклама, PR; бухгалтерія, управлінський облік – 4,3%; будівництво, нерухомість – 4,2%, адміністративний персонал – 3,1% [1]. Наведена статистика свідчить про те, що наразі в Україні більшість роботодавців орієнтуються на професії, що надають послуги у задоволенні первинних потреб, та, перш за все, пов'язані більшою мірою з обслуговування населення. Вторинні послуги, такі як страхування, послуги юридичної сфери, туризму, тобто все те, що не користується суттєвим попитом серед населення, відійшло на другий план.

Значною проблемою для воєнної економіки України, як свідчать дослідження, залишається безробіття. З одного боку, спостерігається зниження економічної активності населення (особливо в регіонах, де ведуться активні бойові дії, та на окупованих територіях) та згорання роботи окремих бізнесів і навіть галузей виробництва в умовах постійних обстрілів та руйнувань. Тобто це ті явища та процеси, що зумовлюють зменшення кількості робочих місць, а за рахунок цього і скорочення кількості працездатного населення. З іншого боку, у

порівнянні з попереднім роком безробіття характеризується у позитивному відношенні, оскільки його темпи зменшилися на 8%. Це відбулося за рахунок скорочення чисельності населення, а також масової міграції за кордон [3].

За інформацією Державного центру зайнятості, на початок жовтня 2022 року чисельність офіційно зареєстрованих в Україні безробітних сягнула 260 тис. осіб. Результати досліджень Групи «Рейтинг» показують, що, серед тих, хто мав роботу до війни, працюють у звичному режимі лише 36%, віддалено або частково – 19%, знайшли нову роботу – 6%, втратили роботу й нині не працюють – 37% [2].

Для уповільнення темпів зростання безробіття по Україні уряд застосовує такі заходи як посилення гнучкості ринку праці, оптимізація трудових відносин, стимулювання зайнятості, релокації підприємств та створення нових робочих місць тощо. Це дає змогу робити висновок про те, що економічний стан для країни є не менш важливим, ніж військовий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Що відбувається з ринком праці під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.the-village.com.ua/village/business/fail/328215-work-during-wartime>

2. Ринок праці в умовах війни : тенденції та перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viyny-tendentsiyi-ta-perspektyvy>

3. Державний гравець на ринку праці. Наскільки ефективна служба зайнятості в умовах великого безробіття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/economics/2022/09/19/529536_derzhavniy_gravets_rinku_pratsi.html

УДК 351:332.14. 89.1

Афендікова Н.О.¹, Смоляний О. С.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. Т-411 сп НУ «Запорізька політехніка»

МОНІТОРИНГ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Російська агресія проти України спричинила серйозну гуманітарну кризу. Повномасштабне військове вторгнення Росії та інтенсивні бойові

дії, що тривають в Україні з 24 лютого 2022р., завдали потужного удару по всіх ланках економічної, соціальної, гуманітарної системах української держави. Воєнна ескалація призвела до значної кількості випадків смерті, поранень, масового переміщення цивільних осіб, у т.ч. дітей, до пошкодження соціальної, транспортно-логістичної, інженерної інфраструктури цілих регіонів, а також серйозних руйнувань і пошкодження цивільної інфраструктури та житлових будинків. Допомоги потребують десятки мільйонів людей – як усередині країни – на окупованих територіях, на звільнених від окупанта і на тих, що не були окуповані, але постраждали від варварських обстрілів і бомбардувань, так і ті громадяни, які виїхали за кордон. Кількість розділених сімей обчислюватиметься мільйонами.

Для оцінки забезпечення регіонального економічного розвитку країни в період агресії обмежиться наглядом недостатньо. Потрібно створити в процесі моніторингу таке інформаційне забезпечення, яке послужить основою для прийняття управлінських рішень, з метою коригування умов і дії чинників, що визначають стан і динаміку процесів. Таким чином, очевидно, що кінцевою метою або проміжним результатом роботи системи моніторингу регіонального економічного розвитку країни в період агресії, може бути зіставлення з бажаним або необхідним значенням.

Ускладнення цільової функції моніторингу регіонального економічного розвитку країни в період агресії розвиток методологічного і методичного забезпечення обумовлено еволюцією процесу використання моніторингу. Що стосується ресурсного забезпечення регіонального економічного розвитку країни в період агресії моніторинг має активний характер, так як спрямований на створення інформаційної основи управління.

Значимість моніторингу в період агресії обумовлена тим, що на будь-якому етапі розвитку – економічному, соціальному, екологічному присутні негативні і позитивні перетворення, вплив зовнішнього середовища, виявлення і класифікація яких недостатні. В процесі проведення моніторингу в період агресії стає можливим за умови резюмування даних створити правильну думку про об'єкт, напрямки розвитку його складових, з тим щоб ґрунтуючись на цьому прийняти управлінські рішення, здійснення яких дасть можливість скоротити або взагалі припинити негативний вплив, а також підвищити вплив умов і чинників, які сприятливо впливають на певний регіон.

Моніторинг слід розглянути як складний механізм, діяльність якого включає ланки. Перерахуємо, що може бути ланками: процеси безперервного спостереження, вивчення подій та явищ, створення управлінської інформаційної бази, стеження за перетвореннями об'єкта (об'єктів), фіксація пограничних станів, заснована на системі критеріїв або ознак.

Моніторинг повинен володіти характерними властивостями. Він неможливий без відбору найбільш важливої і потрібної інформації; використання постійної (за рідкісним винятком) сукупності параметрів і індикаторів в своїй роботі; сумісності результатів дослідження ресурсного забезпечення регіону.

Моніторинг як система є сукупністю елементів контактують один з одним. Елементами є його об'єкти, цільові функції, певні сторони його дослідження, обумовлені завданнями, та поставленими цілями, суб'єкт, що складається з різних груп учасників, система критеріїв, методологія і забезпечення його роботи.

Розглядаючи моніторинг регіонального економічного розвитку країни в період агресії необхідно звернути увагу на наступне названі елементи. Об'єктом моніторингу є ресурсне забезпечення в соціально-економічній системі регіону. Незалежно від елементів об'єкта система моніторингу повинна бути орієнтована на контроль за змінами соціальної сфери, та економічної. Генеральна мета моніторингу регіонального економічного розвитку країни в період агресії надання органам влади будь-якого рівня своєчасних і вірних даних, реально характеризує формат регіональної соціально-економічної системи. Такі дані є суттєвими для формування рішень, що реалізують управлінські функції.

Предметом моніторингу є сукупність результатів і процесів економічного розвитку регіону, і територій, які в нього входять. Особливість кожного регіону характеризує і певні механізми, і показники, що є важливими конкретно для його дослідження, а значить і розвитку.

Суб'єкт моніторингу – не проста структура, до якої входять, як чиновники з співробітниками спеціалізованих фірм, підприємств, долучених до збору та аналізу певної інформації, так і користувачі інформації, ті ж підприємства, фірми, некомерційні організації. Тому можна сказати, що намічається деякий кругообіг інформації регіонального економічного розвитку країни в період агресії.

УДК: 159:330 (477)

Чумак О.В.¹, Айвазян Д.М.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-511 НУ «Запорізька політехніка»

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ОСНОВА ВИЖИВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Економіка України на протязі декількох років переживає дуже важкі часи. Навіть в умовах пандемії COVID-19 та затяжної російсько-

української війни вона не лише встояла, але і продовжує функціонувати, завдяки не лише допомозі західних партнерів та наймовірній адаптивності вітчизняного бізнесу, але й через достатньо високий рівень її стресостійкості до різних непередбачуваних обставин, зовнішніх і внутрішніх шоків і криз. Проблема стресостійкості вітчизняної економіки залишається і надалі актуальною не лише для нашої країни, оскільки чітко не визначено час для її виживання в умовах війни, але і для глобальної економіки, яка стоїть на порозі міжнародної фінансово-економічної кризи. Про це свідчить і загальноприйнята нова концепція розвитку суспільства, економіки та виробництва «Індустрія 5.0», яка наголошує на необхідності покращення стійкості економіки та бізнесу до нових потрясінь, хоч би якими були їхні причини, поєднанні її із зеленим курсом трансформації виробництва та інноваційними технологіями. Цей тренд, на думку експертів, має стати драйвером властивих новому життю змін.

В умовах підвищеної резиліентності, виходячи з положень «Індустрії 5.0», експертна група з економічного та соціального впливу досліджень та інновацій (ESIR) Європейської комісії розробила перелік правил щодо забезпечення стресостійкості, декілька з яких можуть стати у нагоді і для економіки України.

Правило 1. Змінити «точку збірки», тобто перейти від притаманної для парадигми «Індустрія 4.0» неоліберальної моделі капіталізму, яка має під собою націленість на максимізацію прибутку за будь-яких умов, до більш широкого розуміння природного, фінансового та технологічного капіталу, і збалансованого погляду на цінність людського капіталу. Ця зміна передбачає розвиток стійкості не лише на короткостроковому пошуку прибутку, а й в усьому ланцюжку створення вартості із фокусом на короткострокових важелях і довгостроковому плануванні. На заміну принципу «переможець отримує все» приходять засади ESG-управління (Environmental Social Governance), зокрема: людиноцентричність, імплементація корпоративних, соціальних, екологічних методів і стандартів, які є підґрунтям Індустрії 5.0.

Правило 2. Економіка Робінзона Крузо, або макро-чи мікрорівня стресостійка економіка, повинна бути ефективною та працювати з максимальним ступенем переробки відходів і мінімальними витратами ресурсів з переходом на засади автономності, перебільшеним проявом якої є економічний режим самозабезпечення. Концепція «Індустрія 5.0» наголошує, що вища автономність, то вища стресостійкість як окремого підприємства, так і економіки в цілому.

Правило 3. Антикрихіткість, яка має на увазі необхідність будувати такий, інноваційно-орієнтовані бізнес чи галузі, які б могли

функціонувати всупереч усіх неочікуваних викликів – будь-то війна, криза чи стихійне лихо. В цьому і проявляється стресостійкість.

Правило 4. Децентралізація, яка поряд із такими явищами як глобалізація, централізація і локалізація, що із можливостей перетворилися на ризики, які не лише у фізичному, а й у цифровому світі підривають стресостійкість як окремих компаній, так і цілих економік, стає виходом із непередбачуваних ситуації (наприклад, об'єкти великої енергетики України, які перетворилися на зручні мішені для російських дронів і ракет через значну їх концентрацію). В сучасних реаліях бути більш рухливим, меншим і легшим є ознакою досконалості та прогресу.

Правило № 5. Прийом ящірки, або здатність, у разі небезпеки, позбутися своєчасно неважливої частини, щоб зберегти ціле. Цей захисний прийом може стати у нагоді різним суб'єктам вітчизняної економіки, як під час війни, так і в часи післявоєнної відбудови країни, особливо коли під дією різноманітних несприятливих впливів деформується (наприклад, скорочується випуск продукції, звільняється персонал, закриваються виробничі фонди.) будь-яка економічна структура. Інтенсивність деградації залежить від багатьох чинників, в тому числі і від наявної у конкретній економічній структурі стресостійкості. І у разі, коли ця структура досягає мінімальної межі власної резиліентності, то більш доцільним буде її закрити, ніж відновлювати. Це і є реальна стійкість.

Виходячи із світового досвіду забезпечення стійкості підприємств, галузей, бізнес-структур, національних економік і суспільств українським громадянам необхідно навчитися бездоганно протистояти будь-яким обставинам заради майбутнього виживання вітчизняної економіки та країни в цілому.

УДК: 373.61(477)

Чумак О.В.¹, Пахомова Д.С.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-511 НУ «Запорізька політехніка»

СТАН УРАЇНСЬКОГО РИНКУ СТАРТАПІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Повномасштабна війна з Росією не лише помітно звужує можливості українського бізнесу, але й змінює життя усієї країни. Певних змін зазнає і вітчизняний ринок стартапів. Так, за даними звіту Polish-Ukrainian Startup Bridge на грудень 2022 року: через російське вторгнення припинили роботу 12% стартапів; ще третина стартапів

закрилися на українському ринку через падіння продажів продукції та послуг, через втрату капіталу та неможливість виїзду за кордон для продовження діяльності припинила свою діяльність ще чверть компаній даного напрямку; 23% – це ті, що закрились юридично, бо вони не можуть продовжувати діяльність, сплачувати податки чи якісь поточні витрати; є ще й певний відсоток стартапів, які на паузі, тому що багато власників, кофаундерів стартапів зараз в ЗСУ. Є і такі стартапи, що змінили свій профіль. Але найбільшу перешкоду для успішної діяльності у вітчизняних стартапів становить фандрайзинг, тобто побоювання інвесторів щодо надання грошей в Україну через військовий стан і глобальну рецесію, що насувається на світову економіку.

Названі вище проблеми в роботі стартапів з України є перешкодою для всіх суб'єктів, які з ними співпрацюють або купують їхні послуги та продукти і відображаються на ринках далеко за межами країни. Водночас для деяких з аналізованих компаній факт роботи на іноземних клієнтів і співробітництво з ними є шансом вижити в дуже складній економічній, політичній і соціальній ситуації в країні.

В той же час український стартап-бізнес швидко відновлюється. Про це свідчать наступні дані. Попри війну у 2022 році українські стартапи отримали понад \$6 млрд доходу, що на \$542 млн більше, ніж у 2021 році, а порівняно з 2020 роком їх вартість зросла втричі. Такі дані оприлюднили в компанії Google в межах програми «Фонд підтримки Google для стартапів в Україні». Тільки з березня 2022 року Google for Startups (програма, яка виділяє фінансову допомогу та надає підтримку з боку Google українським стартапам), щоб допомогти підтримувати та розвивати стартап-компанії профінансував три когорти в межах Фонду підтримки Google для стартапів в Україні обсягом \$5 млн. Більшість із підтриманих стартапів вийшли в нові країни та ринки. Як результат, за останній рік реципієнти Ukraine Support Fund залучили \$10,2 млн., збільшили доходи в середньому на 106%, працевлаштували понад 800 технічних працівників (з них 46% жінок) і найняли 216 людей.

За час повномасштабної війни 75 команд українських стартапів взяли участь в 10 конференціях, серед яких CES 2022 в Лас-Вегасі (США), SXSW в Остіні (США), Startup Grind Global в Кремнієвій долині (США), VIVA TECHNOLOGY в Парижі (Франція), Web Summit в Лісабоні (Португалія). Завдяки презентації на ключових технологічних майданчиках планети, як розповідають в Українському фонді стартапів, вони залучили понад \$10 мільйонів інвестицій. Якісне представлення вітчизняних унікальних розробок на світових майданчиках важливе для інтеграції у європейський та світовий простір. Пряма комунікація з партнерами та клієнтами дозволяє завоювати їх довіру та отримати

подальшу підтримку для розвитку бізнесу, що працює на українську перемогу. Ці дані свідчать і про те, що, незважаючи на певні перешкоди і проблеми функціонування в умовах війни, національний стартап-бізнес має і надалі прекрасні перспективи подальшого свого розвитку. Даний tech-сектор може стати драйвером для модернізації національної економіки, інновацій для армії у сфері military tech та рішень для відновлення країни. Прикладом цього є успішне світове визнання стартапу Esper Bionics, який розробляє роботизований протез на основі штучного інтелекту. Він потрапив на обкладинку журналу Time та був визнаний одним із 200 найкращих винаходів 2022 року.

Щодо регіонального охоплення даним видом діяльності, то більшість компаній працюють глобально (64% респондентів вказали на міжнародний характер роботи) як на українському ринку, так і за кордоном, 13% заявили, що спрямовують свої послуги та продукцію лише на зовнішні ринки, без урахування місцевих. Майже половина опитаних підприємств розташовані в Києві. Важливими точками на стартап-карті України є також Львівська, Харківська та Вінницька області.

Українська держава теж планує активно допомагати стартап-індустрії розвиватися. У Міністерстві цифрової трансформації виділили три головні принципи, на яких буде ґрунтуватися ця допомога, а саме: максимум свободи для бізнесу, найпривабливіша у світі система його оподаткування, стимулювання відкриття нових ринків для появи нових стартапів. А відкриття нових ринків для розвитку стартап-екосистеми в Україні – це запорука успішного будівництва цифрової держави.

УДК: 334.012.64(477)

Чумак О.В.¹, Никифорова У.В.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-511 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Розпочата Росією війна завдала важкого удару українській економіці та бізнесу. Тільки за два місяці війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. За результатами опитувань власників та СЕО підприємств на 1 серпня 2022 року 46,8% підприємств майже повністю або повністю припинили роботу з 24.02.2022 року; у порівнянні з довоєнним часом тільки 12,4% не змінили або збільшили обсяги робіт; загальні втрати МСП та СЕО-підприємств, за узагальненою самооцінкою власників, за цей період війни сягнули \$85

млрд. (не враховуючи недоотриманих прибутків); 19% підприємств змушені здійснити релокацію до західних регіонів України, більшість з яких зі Сходу та Півдня нашої країни (41% підприємств Сходу вже релокували свої виробничі потужності та персонал або здійснять це найближчим часом). Як показав проведений аналіз основними напрямками такої релокації є наступні області: Львівська (20% від опитаних); Вінницька (12%); Івано-Франківська (12%); Закарпатська (10%); та місто Київ (10%), а основними мотивами переміщення є збереження бізнесу та вирішення логістичних проблем. 70% з тих, що планують переміщення, розраховує це зробити всередині країни.

Скорочення обсягів роботи привели і до скорочення працівників на підприємствах МСБ. За результатами досліджень вітчизняних економістів за пів року війни 20% персоналу були відправлені у відпустку, 27% працює на умовах скорочення зарплати і 20% було скорочено, а це понад 1 млн. осіб. На сьогодні, майже 50% підприємств України не працюють, порушенні ланцюги постачання, бюджет країни не отримує податки. Про це свідчать такі дані: впродовж адаптації до нової реальності 35% бізнес-компаній мали проблеми з фінансами, ще 29% зіштовхнулися з високим рівнем стресу працівників, а кожне п'яте підприємство мало проблем з логістикою та/або комунікацією.

В той же час український бізнес продовжує відновлюватися. Так, тільки за перші 8 місяців російсько-української війни Ukrainian Business Index зріс на 33.9%, що свідчить про те, що бізнес України почав відновлювати робочі місця, створювати товарні запаси та розширювати клієнтську базу. Правда результати діяльності в 2022 році, на жаль, залишаються на рівні половини (54%) від доходів попереднього року. На це впливають такі фактори, як: непрогнозованість розвитку подій і дій держави, фактична відсутність доступу до фінансового ресурсу для поповнення обігових коштів і реалізації проектів з розвитку.

Найбільше заважають вітчизняному бізнесу у відновленні, за даними статистики: відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку (64%); відсутність достатнього капіталу (51%); непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку (38%); непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу (35%); недоступність кредитних коштів, у тому числі по програмі 0/5-7-9 (33%); високі податки і збори (27%).

Аби вижити та відновити роботу у найближчий час українському бізнесу варто: переорієнтуватися на запити потенційних покупців та під потреби ринку всередині країни (наприклад, щодо споживацького попиту, який змінився від початку війни, коли набуває обертів реалізація таких категорій товарів, що затребовані у воєнний час, як:

взуття, одяг, дитячі товари, товари для тварин, мала побутова техніка); виходити на міжнародний ринок; створювати та запускати нові напрямки; переміщатися географічно Україною.

Цікавим прикладом успішної діяльності національного бізнесу в умовах війни є тісна співпраця українських підприємців з іноземними замовниками, яких вони змогли переконати в тому, що можуть і будуть продовжувати надавати свої послуги або ж виготовляти товари навіть попри невизначеність та небезпеку. Як свідчать дані дослідження Рауооер, який здійснив опитування понад 4200 вітчизняних власників технологічного МСБ, що працює з іноземними клієнтами, 92% з них продовжує працювати під час повномасштабної війни, причому 70% працюють повноцінно, а 22% частково. Іншими словами, 9 з 10 компаній адаптувались до умов війни і продовжують протистояти загрозам, пов'язаним з нею. А це означає, що люди мають роботу, а власники підприємств майже в половині випадків (43%) зберегли усі робочі місця у своїх компаніях. Ще 20% опитаних зберегли більшість з них, а 38% керівників МСБ не лише забезпечили своїх працівників роботою, а й запланували найняти більше персоналу торік. Окрім того, 32% МСБ зберегли всіх своїх клієнтів, а ще 24% змогли утримати більшість з них.

Такі показники вселяють надію на покращення ситуації в економіці України на майбутнє, незважаючи на перебіг військових дій, та породжують віру в український бізнес.

УДК: 005.913:336.77(477)

Чумак О.В.¹, Ніколова С.А.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-511 НУ «Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

Україна вже понад рік перебуває у стані боротьби з російським агресором. В цих умовах економічний фронт не менш важливий, ніж військовий. Так само важлива і підтримка українського бізнесу з боку держави.

Загалом в Україні, в першу чергу, потрібно покращити бізнес-середовище з особливим фокусом на вирішенні породжених війною нових викликів. Традиційними викликами для великих підприємств є доступ до нових ринків та іноземного капіталу, для МСП – корумповані державні інституції та податкове навантаження, зокрема адміністративне, а для компаній будь-якого розміру актуальними

залишаються проблеми, пов'язані із судовою системою, слабким захистом прав власності, браком кваліфікованого людського капіталу.

Війна ж принесла нові виклики, від яких потерпають усі типи підприємств, а саме: руйнування інфраструктури, логістичні проблеми, брак фінансування оборотного капіталу та зниження попиту на товари і послуги. Щоб відповісти на ці виклики, уряд має зосередитися на таких сферах, як: ринкове стимулювання через реалізацію програми публічних закупівель з метою підтримки розширення діяльності бізнесу та створення альтернативних транспортних шляхів (залізничних та річкових); доступне фінансування, і не лише через урядову програму «Доступні кредити 5–7–9%» та міжнародну донорську допомогу, які не зможуть забезпечити необхідну кількість фінансів і покрити всі витрати, але й за допомогою залучення приватних ПІІ (наприклад, ефективним способом стимулювання інвестицій могла би стати підтримка ЄС у формі фондів спільного інвестування та гарантій); страхування, особливо від воєнних ризиків, (на жаль, з липня 2022 року міжнародні перестраховики не надають можливості страхувати воєнні ризики страховикам, які працюють в Україні, що, в свою чергу, не лише заважає розвитку вітчизняного бізнесу та інвестицій, але і є однією з головних перешкод для притоку прямих іноземних інвестицій в країну); податкова реформа, перші кроки у напрямку здійснення якої вже робляться державою, навіть в умовах війни (прикладом цього можуть бути програми стимулювання та розвитку підприємництва на основі впровадження системи спрощеного оподаткування, зменшення ставки єдиного податку, звільнення від екологічного податку та плати за землю на територіях, де ведуться бойові дії); інфраструктура, зокрема, у напрямку розробки ефективних правових процедур відшкодування втраченого майна/збитків та впровадження програм з її відновлення, особливо в умовах, коли кожна п'ята організація в Україні повідомляє про пошкодження своїх активів після тринадцяти місяців повномасштабної війни; людський капітал, на основі інноваційних реформ у сфері освіти та охорони здоров'я, розширення соціальної інфраструктури, модернізації законодавства про працю, розробки активної реінтеграційної та імміграційної політики, а також сучасних програм і механізмів працевлаштування, бо вже зараз серйозно перед країною постає питання забезпечення національної економіки робочою силою та вирішення демографічної проблеми внаслідок масової міграції українців закордон через війну (особливо жінок працездатного віку, дітей та молоді), що складає сьогодні до 20% населення; стимулювання експорту для майбутнього зростання через пріоритизацію та підтримку

діяльності експортних та інноваційні високотехнологічні галузей з високою доданою вартістю, що підвищує продуктивність українських компаній.

Вже сьогодні інформаційну підтримку урядові органи надають а рамках найбільш відомого проекту з розвитку підприємництва та експорту Дія. Бізнес, який складається з онлайн платформи та мережі центрів підтримки підприємців. Інформаційний розділ порталу «Підтримка бізнесу в умовах війни» містить інформацію про державні програми бізнесу в умовах військового часу, інформацію про різноманітні ініціативи підтримки бізнесу. Цікавою для наших підприємців є і грантова програма для започаткування бізнесу – «Робота, яку Уряд розпочав наприкінці червня 2022 року в рамках якої майбутні підприємці можуть одержати фінансову допомогу від держави під різні проекти від 250 тис. грн. до 8 млн. грн. і витрати їх на витратити на купівлю нового обладнання, інструментів та матеріалів. Гранти передбачають співфінансування з боку власника бізнесу, а обов'язковими умовами є сплата податків та зборів, створення визначеної кількості робочих місць (відповідно до кожного виду гранту).

Крім фінансової підтримки держава реалізує також навчальні та менторські програми підтримки підприємців, надання у безкоштовне користування приміщень.

УДК: 004:331.5(477)

Чумак О.В.¹, Матюк А.В.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ–311 НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ

Соціальні мережі стають потужним фактором розвитку у XXI столітті глобальної та вітчизняної економік шляхом безпосереднього їх впливу на працевлаштування різних категорій робітників у різні сфери діяльності суспільства з урахуванням змін і нових тенденцій розвитку на сучасному ринку праці.

Для успішного розвитку бізнесу важливим є як для конкретної компанії, так і для окремого робітника належним чином презентувати себе в соціальних мережах, для членів колективу здатність працювати в команді, дотримуватися тайм менеджменту, володіти навичками ведення переговорів. Вибір роботодавцями й рекрутами невідповідного кандидата на роботу може стати для керівника критичною помилкою й привести до непередбачуваних наслідків, тому компанії часто

задалегідь намагаються не лише із резюме, але й навіть із соціальних мереж (про стиль життя, хобі, інтереси, характер майбутнього працівника) зібрати про кандидата на роботу, з точки зору безпеки, якнайбільше інформації.

Усе вище сказане свідчить про те, що соціальні мережі є одним з найпопулярніших напрямків досліджень в останні роки, і хоча вплив віртуальних соціальних мереж на процес пошуку роботи ще вивчений недостатньо, зростання їх ролі у формуванні та ефективному розвитку національних і міжнародних ринків праці стає все більш очевидним.

Соціальні мережі змінили і продовжують змінювати реальне життя ділових людей. Вони, наприклад надають більше можливостей для взаємодії з роботодавцями людей з інвалідністю, полегшують умови для їх працевлаштування і взаємодії між собою, що в свою чергу сприяє їх кращій соціалізації у швидко змінюваному суспільстві. На базі соціальних мереж можна легко і швидко, перебуваючи у різних частинах земної кулі проводити спільні конференції, бізнес – консультації, вирішувати спірні питання між партнерами, реалізовувати креативні бізнес-проекти і бути успішними у сфері своєї діяльності. У кожній компанії та кожній людини з'являється можливість, маючи в своєму розпорядженні лише Інтернет, виступити з новою ідеєю перед багатомільйонною аудиторією, поділитися з нею корисною інформацією, новими знаннями, передати свої навички і досвід.

Мережеві форми інформаційної взаємодії створюють нині нову реальність для життєдіяльності суспільства, завдяки чому змінюється специфіка й особливості функціонування основних сфер суспільного життя. Наприклад, у сфері соціально-трудових відносин, з метою вирішення проблеми безробіття стали розвивати і широко використовувати більш гнучкі та інноваційні форми зайнятості, зокрема фріланс, який дає можливість працівнику дистанційно від робочого місця виконувати роботу. Деякі незалежні професіонали, які не перебувають у штаті установ (організацій) можуть завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій самостійно надавати послуги різним замовникам. Ефективність організацій, побудованих за цим принципом, характеризується низьким рівнем безробіття та раціональною структурою витрат. Знижуються витрати на оренду офісу, оснащення робочого місця, створюються можливості для розширення географії найму співробітників, як висококваліфікованих, так і для виконання епізодичних робіт. Мережі виключають дублювання компетентної робочої сили й потужностей на різних ділянках. Завдяки цьому вдається уникати завищених витрат на виробництво кінцевої продукції або на внутрішньо організаційний обмін послугами.

В той же час, поширення інформаційно-комунікаційних технологій призводять до значних змін у функціонуванні ринку праці, до формування неконтрольованого неформального сектору ринкових відносин. Це сприяє послабленню соціальної захищеності працівників, недотриманню або порушенню трудового законодавства, появі тіньової зайнятості, виникненню повного або часткового приховування доходів, недоотриманню державних бюджетних податкових надходжень, відсутності соціальних гарантій на гідне пенсійне забезпечення у майбутньому, поточне лікування у випадку хвороби, щорічну відпустку. Проте така зайнятість допомагає стабілізувати падіння рівня зайнятості, підвищити матеріальне становище працівників, особливо молоді, протистояти виникненню соціальної інклюзії серед окремих груп населення.

Подальший розвиток соціальних мереж буде відігравати значну роль у територіальному перерозподілі необхідної робочої сили, в першу чергу молодіжної та у формуванні нових робочих місць. Вони також дають багато даних для проведення маркетингових досліджень, аналізу реального стану різноманітних ринків праці, виявлення основних тенденцій їх розвитку в різних умовах та періодах часу.

УДК:338.4:004 (477)

Чумак О.В.¹, Степанов Д.Ю.²

¹канд. філос. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ФЕУ-511 НУ «Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ІТ-СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Перемогти у російсько-українській війні буде важко без функціонування бізнесу, який би дозволив українцям забезпечувати себе та підтримувати Збройні сили. ІТ-галузь очікувано виявилася найбільш стійкою до нових реалій сьогодення.

За результатами 2022 року ІТ-індустрія забезпечила валютні надходження в економіку країни на рівні \$7,34 мільярда. Обсяг експорту збільшився на \$400 мільйонів проти 2021 року. Технологічний сектор становив 12% загального експорту країни та став єдиною галуззю з ростом 6% за підсумками 2022-го. Більшість компаній за весь час зберегли клієнтів та обсяги своїх контрактів. Завдяки цьому, галузь залишається фінансово стабільною, забезпечує і надалі регулярні валютні надходження до економіки України і державного бюджету, та сплачує податки наперед. Сума податків тільки за 9 перших місяців війни, сплачена представниками українського ІТ, склала 48 млрд грн. У

кібервійськах працюють до 15% ІТ-спеціалістів. До лав ЗСУ пішли 3% айтишників. Решта 82% працюють надалі, волонтерять та донатять (сума донатів від цього сектору вже перевищила \$500 млн).

Це сталося завдяки тому, що після початку війни майже всі її учасники (92%) мали чіткі плани дій на випадок форс-мажорних обставин; вітчизняні ІТ-компанії оперативно провели евакуацію людей до найбільш безпечних регіонів країни (забезпечили транспорт, організували поселення та робочі місця для робітників-переселенців та їх родин); частково була проведена релокація ключових співробітників до офісів ІТ-компаній у європейських країнах. Причому, бізнес-процеси в національних компаніях настільки добре були побудовані, що подекуди великі релізи нових продуктів відбувалися вже на другий день війни.

Як показав аналіз ситуації всередині країни, проведений провідними спеціалістами галузі, на ефективність їх роботи можуть негативно вплинути три ключові проблеми: поступове сповільнення економіки, зокрема, обмеження роботи банківської системи; загроза деградації цифрової інфраструктури, тобто потенційні обмеження доступу до інтернету через можливі пошкодження телекомунікаційної мережі або електроживлення; мобілізація фахівців, більшість з яких чоловіки.

На сьогодні, щоб ІТ-сектору вижити, а роботодавцям просувати свій бізнес необхідно у короткостроковій перспективі: зберегти кожній компанії по максимуму команди робітників, їх фізичну спроможність приймати ІТ-рішення та створювати продукти для клієнтів через відповідні прозорі процедури бронювання айтишців і для всіх ІТ-бізнесів незалежно від розміру за наявності добре обладнаних фізичних просторів (мережі Інтернету, генератори тощо); зберегти клієнтів та їхню довіру (незважаючи на наступні ключові виклики, зокрема: брак позитивних посилів з боку держави щодо підтримки стійкості роботи бізнесу, відсутність процедури виїзду за кордон у відрядження, важкість отримання нових замовлень в умовах війни з невизначеними термінами), бо повернення клієнта, як правило, займає від шести місяців до року; забезпечити стабільність умов ведення бізнесу шляхом реформування нинішньої податкової системи України, яку використовує вітчизняний ІТ-бізнес, збереження пільг ПДВ на постачання програмної продукції, за відсутності тиску з боку держави.

У довгостроковій стратегічній перспективі потрібно відновлювати та розвивати державу, національний бізнес, освіту і інфраструктуру.

У Міністерстві цифрової трансформації 2023 року планують сфокусуватися на підтримці та розвитку таких великих проєктів, як Дія City (нині там уже 413 резидентів), технологічних стартапів на основі систем штучного інтелекту й робототехніки, military-tech. Відомство

також має план розвитку ІТ, розроблений спільно з представниками галузі, що передбачає підтримку чотирьох напрямів: венчурної та стартап-екосистеми, ІТ-освіти, digital resistance, просування бренду України як ІТ-держави. Окрім того, у своїй діяльності міністерство робитиме акцент і на підтримці продуктового напрямку.

УДК 351:332.14. 65

Юрченко В. І.¹, Коломоець К.Д.²

¹канд. держ. упр., доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. РТ-310 НУ «Запорізька політехніка»

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАСАД СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД АГРЕСІЇ

Повномасштабна війна, розв'язана Росією в Україні, зумовила негайне та різке зростання гуманітарних потреб. Гуманітарні наслідки для населення України є руйнівними, оскільки постачання базових товарів і послуг призупинилося, а цивільне населення тікає від бойових дій. З одного боку, люди вимушені лишати свої домівки, з іншого – мільйони опинилися замкнутими в районах інтенсивних бойових дій. Географічні масштаби бойових дій є великими, обстріли – невибірковими. Подальше розширення конфлікту поглибить гуманітарні потреби мільйонів українців.

Організаційне забезпечення системи стратегічного моніторингу соціально-економічного розвитку регіону представляє собою алгоритми, які регламентують порядок з яким збирається, передається інформація, розраховуються показники, надаються результати роботи системи, нормативно-правовий супровід – все це відноситься до питання організаційного забезпечення.

Система стратегічних засад соціально-економічного розвитку регіону в період агресії має функціонувати незалежно від територіальних особливостей і перетворень соціально-економічних параметрів, тому доцільно дану перевагу віднести до принципу універсальності. Регіон, як жива система потребує постійного спостереження за його розвитком, відстеження змін як позитивного, так і негативного спрямування, виявленні, фіксації та реєстрації подій і явищ, що мають значення для його розвитку, а це є неодмінною умовою поєднання сталості та періодичності, але в умовах агресії це неможливо здійснити на належному рівні.

Повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи соціально-економічної політики держави реалізовуватимуться в руслі чіткої та послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Основним пріоритетом такої стратегії має стати зміна бюджетних орієнтирів держави на регіональному рівні. Тобто, замість переобтяження державного бюджету різного роду соціальними програмами, основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу, включаючи створення сучасної системи територіальної оборони.

Розробка і вдосконалення стратегічних засад соціально-економічного розвитку регіону в період агресії має орієнтуватися на досягнення стратегічно необхідних напрямів розвитку регіону, а також практичного використання принципово нових способів оцінки даних, застосування можливостей інформаційних технологій, які відповідають сучасним потребам та принципам наукової обґрунтованості, на основі аналізу потенціалу повоєнного відродження.

У той же час необхідно відзначити, що принципово можливі три моделі поведінки держави відносно кризи:

- орієнтація на регулюючу роль ринку і прийняття у зв'язку з цим обмежених заходів державного регулювання як в період сприятливої економічної кон'юнктури, так і під час кризи;

- орієнтація на ринкові сили в фазі підйому і швидка жорстка реакція в період кризи, спрямована на виведення економіки з кризи із застосуванням заходів оперативного і тактичного порядку;

- прогнозування кризових ситуацій шляхом проведення стратегічного управління економікою з боку держави. Кожна держава застосовує ту модель державного регулювання, яка найбільш адекватна її соціально-економічним та інституційним умовам. Її вибір представляє окрему проблему дослідження. В рамках нашої роботи ми хочемо відзначити, що криза має прогнозуватися органами державної влади та управління не просто на рівні визнання її об'єктивного характеру і передбачення того, що фаза підйому в черговий раз зміниться падінням виробництва та іншими кризовими проявами.

Сьогодні, необхідним є впровадження системи стратегічного планування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізацій з урахуванням світових ринкових та технологічних тенденцій інноваційного розвитку, конкурентоспроможних напрямів економічної діяльності, а також врегулювання на законодавчому рівні питання концесійної діяльності, зокрема щодо механізму вибору концесіонера та

підготовки до реалізації якісних проектів на умовах концесії, що відповідатимуть міжнародній практиці.

Для реалізації ефективних стратегічних засад соціально-економічного розвитку регіону в період агресії необхідно забезпечити чітку взаємодію державних органів влади і управління різних рівнів між собою і з бізнес-структурами. Розробка інвестиційних програм, спрямованих на підтримку, модернізацію і розвиток об'єктів державної власності, завдання органів місцевого самоврядування, яку їм потрібно вирішити владі за участю господарюючих суб'єктів, в тій чи іншій мірі використовують державну власність.

УДК 339.137.27

Сидорук І.С.¹, Петрик Б.В.²

1 канд.екон.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

2 студ. гр. Е-250 НУ «Запорізька політехніка»

МОНОПОЛЬНА ЗМОВА НА РИНКУ ЗБУТУ

Конкуренція завжди запорука розвитку ринку. Кожен постачальник намагається перевершити іншого, пропонуючи товари чи надаючи послуги краще та дешевше, ніж його конкурент. Несумлінні організації створюють картелі, щоби підтримувати високі ціни на свою продукцію. Бізнес входить у картельні змови та порушує принципи конкурентної боротьби.

Монополія – це ситуація, за якої число продавців стає настільки малим, що кожний продавець уже в змозі впливати на загальний обсяг пропозицій, а отже, і на ціну продукту, що продається. Звідси можна визначити, що практично за своєю економічною сутністю монополістична ситуація на ринку виникає тоді, коли у певній галузі домінують кілька корпорацій, оскільки вони мають можливість зговору для панування на ринку й отримання монопольного прибутку.

Аналіз проблеми. В економічній науці дотримуються аксіоми, що спрямованість картелів проти конкуренції очевидна. Результатом змови між учасниками картелю може стати фактична монополізація ринку. Вважається, що картелі набагато шкідливіші для споживачів, ніж антиконкурентні дії, де витрати і вигоди втручання зазвичай ретельно зважуються.

Кількість розглянутих останнім часом картельних справ свідчить про наявність постійної проблеми, а у світі поширюється загальне переконання, що боротьба зі «злісними картелями» і розробка самих

інструментів такої боротьби, повинна бути пріоритетним завданням як на державному, так і світовому рівні.

За визначенням Європейської комісії, «картелями є угоди та/або погоджені дії двох або більшої кількості конкурентів, спрямовані на координацію конкурентної поведінки на ринку та/або впливають на відповідні параметри конкуренції за допомогою таких дій, як встановлення цін закупівлі або продажу, або інших комерційних умов, розподіл квот на виробництво або реалізацію продукції, розподіл ринків, в тому числі і шахрайські дії при проведенні торгів, обмеження імпорту або експорту, та/або дії, спрямовані на обмеження конкуренції, вжиті проти інших конкурентів[1]».

Картельною змовою можуть визнати будь-яку домовленість між конкурентами. Змови можуть бути про ціну, про розподіл сфери впливу. Такі домовленості укладають письмово чи усно. Але найпростіше укладати усні, тому що їх складніше відстежити та довести. Також на картельну змову часто вказують асоціації різних компаній, тому що велика ймовірність, що мета їхнього об'єднання – це просування спільних інтересів.

Найпильніша увага приділяється державним закупівлям. Оскільки більшість справ про змови порушуються саме у сфері державних закупівель. Недобросовісні постачальники утворюють картель, щоб укласти державний контракт за максимально можливою ціною. Це не лише обмежує конкуренцію, а й завдає серйозної шкоди державному бюджету. Такі дії вперше використовувалися з підтримкою з боку корупційних діячів. Зараз впроваджуються запобіжні заходи, держава задіює звичайних підприємців і при виявленні картельної змови вони повинні відразу подавати скаргу до антимонопольних органів, які організують перевірку. Разом з позитивним ефектом, таке рішення має і негативну дію. В джерелі [2] наголошується що замість того, щоб фокусуватися на вирішенні системних і найважливіших для економіки проблем, пов'язаних із розвитком конкуренції, антимонопольний комітет змушений розпорюшувати увагу й реагувати на кожне, хай навіть найдрібніше, звернення. А таких може бути більше ніж декілька тисяч на рік. Тому якісні зміни, і насамперед законодавчі, дуже потрібні.

Таким чином, з метою забезпечення прозорого формування цін на товари і послуги, запобіганню монопольній змові на ринку збуту і утворенню картелів, пропонуємо:

1. Здійснювати оцінку економічної обґрунтованості цін на етапі їх встановлення та запровадити окремий облік доходів, витрат, фінансових результатів за кожним видом діяльності, що підлягає ліцензуванню, з метою попередження необґрунтованого збільшення тарифів.

2. Аналізувати ринок з різних точок збуту.
  3. Розробити методики щодо впровадження принципу «заохочувального регулювання».
  4. Підвищення зацікавленості у сфері економічного аналізу та навчання необхідної кількості спеціалістів.
- Урегулювання зазначених проблем дасть можливість ефективно здійснювати контроль за встановленням цін на ринку, оперативно реагувати на будь-які негативні тенденції та змови в діяльності суб'єктів господарювання та сприятиме вдосконаленню механізму державного регулювання цін на товари і послуги та залученню інвестицій до цих сфер, щоб у майбутньому отримувати більш якісні товари та послуги за справедливою ціною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Що таке картелі і як з ними боротися? [Електронний ресурс] Антимонопольний комітет України. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/120497>.
2. Монополія неможлива без держави [Електронний ресурс] Інтерв'ю Голови Антимонопольного Комітету України. 2020. – Режим доступу: <https://amcu.gov.ua/news/monopoliya-nemozhliva-bez-derzhavi-intervyu-golovi-komitetu-vidannyyu-rejting> (дата звернення 31.03.2023).

УДК 347.73

Лук'яненко Н.Е.¹, Польнікова І.С.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. М-710 НУ «Запорізька політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ

Бурхливий розвиток інформаційних технологій зумовив появу цифрових грошей для поступової заміни готівки. У кожній країні буде своя національна цифрова валюта.

Цифрові валюти мають механізм криптовалют, використовують блокчейн, але криптовалютами їх назвати не можна, тому що вони централізовані.

Цифрові національні валюти поступово з'являються у різних країнах світу, але на 2023 рік вони ще не використовуються в широкому

масштабі. Проте деякі країни, знаходяться вже на етапі тестування своїх власних національних цифрових валют.

У Китаї вже з'явилася китайська центральна банківська цифрова валюта – цифровий юань. Вона була випробувана у декількох провінціях Китаю і планується введення її в обіг на всій території країни. Федеральна резервна система США вивчає можливість випуску цифрового долара, але поки не було прийняте жодного рішення. Шведський національний банк розробляє електронну крону e-крона для заміни готівки. Індійський уряд розробляє цифрову версію існуючої рупії, яка називається діджитал-рупі. У ЄС Європейський центральний банк розробляє концепцію цифрового євро.

Україна одна з перших у Європі розробляє цифрові гроші. 22 жовтня 2022 року «Укрпатент» зареєстрував торгову марку «e-гривня», яка належить НБУ. У листопаді НБУ презентував проект банкам.

Зараз НБУ розробляє такі варіанти використання національної цифрової валюти:

- безготівкові платежі з функцією «програмованих» грошей. E-гривня надасть можливість автоматизувати виплати, а також програмувати логіку розрахунків за допомогою технології смартконтрактів;

- функціонування на криптовалютному ринку. Наприклад, для обміну на інші цифрові активи;

- проведення транскордонних платежів. E-гривня може прискорити міжнародні перекази, а також зробити їх прозорими та дешевими;

- e-гривня виконуватиме грошову функцію.

Поки що зарано говорити, як запровадження національної цифрової валюти вплине на економіку. Вважаємо, що у неї є такі переваги :

- а) E-гривня допоможе боротися з корупцією та незаконним відмиванням грошей. Технологія блокчейн забезпечить прозорість операцій, а будь-які процеси грошових переказів можна буде відстежити від початку й до кінця.

- б) E-гривня може стати зручнішим способом для проведення миттєвих платежів між приватними та юридичними особами. Технологія смартконтрактів, зі свого боку, здатна оптимізувати бізнес-процеси, наприклад, автоматично нараховуючи зарплату.

- в) E-гривня збільшить швидкість транзакцій, а також зробить їх автоматизованими.

- г) Відсутність додаткового емітування цифрової валюти може допомогти захистити від інфляції.

Але національні цифрові валюти будуть мати і недоліки:

- національні цифрові валюти можуть стикатися з технічними проблемами, такими як відмова мережі або недостатня масштабованість;

- держава може використовувати свою владу, щоб блокувати транзакції, що не відповідають її політичним інтересам, що може порушити принципи приватності та безпеки;

- національні цифрові валюти можуть бути піддані ризику хакерських атак, так як їхні системи можуть бути менш безпечними порівняно з традиційними банківськими системами;

- введення національної цифрової валюти може вимагати додаткових витрат на створення та підтримку системи, а також навчання користувачів її використанню.

На нашу думку, для того, щоб Україна могла розвивати цифрову валюту з користю для країни, доречно зробити наступне:

- розробити закони про цифрову валюту, встановити правила щодо її використання та оподаткування;

- розвивати інфраструктуру для використання цифрових овалют в Україні: створення спеціальних бірж, платіжних систем, обмінників, платформ, банків;

- проводити інформаційно-освітні кампанії, організувати тренінги, семінари, які нададуть користувачам необхідні знання про технології крипто валют;

- створити сприятливі умови для розвитку бізнесу в галузі крипто валют;

- взаємодіяти з міжнародними організаціями;

- забезпечувати кібербезпеку;

- вивчати та використовувати досвід інших країн у цій сфері.

УДК 330.101

Лук'яненко Н.Е.¹, Зуй Є.С.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. БАД-520 НУ «Запорізька політехніка»

ДЖЕРЕЛА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Наслідки російської агресії проти України будуть руйнівними та жахливими. Не варто зараз наводити будь-яку статистику руйнувань економічного потенціалу країни хоча б тому, що вона ще не є остаточною. Дочекаємось перемоги у війні. Але вже зараз слід чітко

увяляти собі про масштаби проблем, які постануть перед суспільством після закінчення війни.

Кризові явища української економіки, а це, перш за все, перетворення в руїни величезної кількості промислових, сільськогосподарських та інфраструктурних об'єктів, стрімке падіння ВВП, ріст бюджетного дефіциту, скорочення золотовалютних резервів, зростання інфляції – вони вимагатимуть від суспільства надзусиль у їх подоланні та астрономічних фінансових ресурсів. В цих умовах від колапсу економіку України рятує підтримка міжнародного співтовариства, його фінансових інституцій. Бюджетний дефіцит фінансується СБ, МВФ, ЄБРР тощо. Питання повоєнного відновлення зруйнованої економіки країни стають пріоритетними. Економічне зростання в Україні має бути сталим і високим. Нам потрібно скористатись величезним досвідом низки країн з відбудови зруйнованої економіки. Варіантів може бути багато.

На наш погляд, вибір буде зроблений з двох наступних. Один варіант відбудови зруйнованої економіки, інфраструктурного потенціалу країни, офіційно названий «відновленням України від наслідків війни», пов'язаний з Указом Президента України № 266/2022 від 21 квітня 2022 року, яким утворено Національну раду з відновлення України від наслідків війни. Затверджено Положення про її діяльність та посадовий склад. Інший варіант відновлення України після війни запропонувала Європейська комісія. Цей механізм отримав назву «Відбудувати Україну» (Rebuild Ukraine).

Серед основних складових міжнародних зусиль з післявоєнного відновлення України названо наступні:

- зусилля з відбудови очолює українська влада у тісній співпраці з Європейським Союзом та іншими ключовими партнерами (G7 та G20, іншими третіми країнами, міжнародними фінансовими інститутами, організаціями);

- Єврокомісія очолює Платформу з відновлення України, яка працюватиме як всеосяжний орган стратегічного управління;

- Платформа схвалює план відбудови, координує джерела фінансування та їх призначення для оптимізації їх використання, а також стежить за ходом реалізації плану;

- створюється механізм Rebuild Ukraine як основний правовий інструмент підтримки ЄС, що поєднуватиме гранти та позики на відбудову. Він включається до бюджету ЄС і тим самим забезпечує прозорість, підзвітність та надійне фінансове управління цією ініціативою з чіткою прив'язкою до інвестицій та реформ. Механізм має особливу структуру управління, що забезпечує повну власність України.

Акцент у функціонуванні механізму робиться на реформах у сфері верховенства права та боротьбі з корупцією, а інвестиції приводяться у відповідність до кліматичних, екологічних та цифрових політик і стандартів ЄС.

Питання про джерела фінансування відновлення економіки України та її стабільного зростання є найважливішим. Серед потенційних джерел допомоги виокремлюють наступні:

- двостороння допомога: низка урядів різних країн висловили інтерес та побажання надати допомогу у різних формах;

- міжнародні інституції: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк та інші інституції, які спеціалізуються на фінансовій допомозі у розвитку. Вони є головними природними джерелами фінансування (переважно кредитів);

- приватні джерела: приватні фонди та окремі особи, а також світова українська діаспора, які збирають значні суми на підтримку України;

- конфісковані російські активи та репарації: заморожені іншими урядами російські активи, використання яких стане можливим після міжнародних судів.

Слід також вказати і на низку фондів, створених українською владою для фінансування відновлення економіки України, які є внутрішніми можливими джерелами, а саме: Фонд підтримки малого та середнього бізнесу; Фонд підтримки армії; Фонд відновлення та трансформації економіки; Гуманітарний фонд; Фонд обслуговування та погашення державного боргу; Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури.

Таким чином, повоєнна відбудова економіки можлива лише завдяки наявності джерел економічного зростання та розробки механізму забезпечення їх відновлення.

УДК 331.5:31

Лук'яненко Н.Е.¹, Курта К.О.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. БАД-410 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Унаслідок повномасштабної війни в Україні станом на січень 2023 р., за оцінкою Київської школи економіки, прямих збитків зазнали щонайменше 109 великих і середніх підприємств різних форм власності,

а загальна сума збитків оцінюється в 13 млрд дол. За оцінкою експертів, 19 (17 %) приватних та державних підприємств з-поміж великих та середніх зруйновано повністю, ще 90 (83 %) пошкоджено частково. Унаслідок таких руйнацій, посилилися ризики для трудової діяльності, добробуту працездатного населення та членів їхніх родин.

Унаслідок ракетних обстрілів, перебоїв з постачанням електроенергії та зв'язком ускладнилася діяльність малого та мікробізнесу, які пропонують робочі місця для значної частини працездатного населення. Станом на початок листопада 2022 р., повністю припинили свою діяльність 12,4% малих та 8% мікропідприємств; майже зупинили роботу – 24,6% та 22,5%; працювали частково – 33,2% та 31,9% підприємств відповідно. Тобто лише близько 40 % малих та мікропідприємств працюють на повну потужність. Така ситуація негативно вплинула на індекс активності бізнесу, який знизився до 35 %.

Згідно з офіційною статистикою, станом на 1 січня 2023 р., статус безробітного мали 186,5 тис. осіб за наявності 21,2 тис. одиниць вакансій. Відповідно, на одне вакантне місце претендувало майже дев'ять офіційно зареєстрованих шукачів роботи.

Водночас кількість офіційно зареєстрованих безробітних зменшилася внаслідок зняття з обліку тих, які мігрували за кордон та були мобілізовані до лав ЗСУ. Наведена статистика також не враховує осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Окрім того, не всі безробітні зареєстровані у державній службі зайнятості. За оцінками Міністерства економіки, на початку 2023 р. чисельність безробітних становила 2,6 млн осіб, а за оцінками НБУ – близько 4,2-4,8 млн осіб.

Безробіття є ще одним побічним ефектом війни та її руйнівного впливу на українську економіку. Внаслідок бойових дій у країні було втрачено близько 5 мільйонів робочих місць. За даними Міністерства економіки, до кінця року буде приблизно 2,6 мільйона безробітних українців – це вдвічі більше, ніж у «ковідному» 2021 році.

Можливі варіанти збільшення кількості робочих місць у сучасних умовах.

– З метою збереження наявних та створення нових робочих місць на підприємствах, що були релоковані до безпечних регіонів України, стимулювання і підтримки місцевого бізнесу на цих територіях, рекомендувати органам місцевого самоврядування розглянути заснування технологічних або індустріальних парків. Розвиток інфраструктури таких парків сформує фундамент для розвитку наявних промислових потужностей, поширить партнерські мережі, створить нові робочі місця в регіоні.

– Для залучення в поле трудової діяльності внутрішньо переміщених осіб у приймаючих регіонах запровадити стимулюючі заходи для створення та розвитку підприємств харчової, легкої, хімічної промисловості, виробництва будівельних матеріалів тощо. Це дасть змогу отримати додаткові робочі місця, сприятиме прискоренню реінтеграції переміщеного населення в безпечних регіонах.

– Розширювати мережу реабілітаційних центрів для людей, які постраждали від війни, були в окупації, брали участь у бойових діях. Потреба в послугах таких закладів зростає в умовах війни, збільшення їх кількості потребуватиме залучення додаткового персоналу й сприятиме зростанню кількості робочих місць.

– Для збереження трудового потенціалу країни подальшого розвитку потребує трудове законодавство в частині поширення гнучких форм зайнятості, розширення категорій підприємств, які можуть користуватися фінансовою підтримкою для забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю, гарантій працевлаштування для осіб, звільнених у зв'язку з ліквідацією підприємства тощо.

– Можливим вбачається стимулювання попиту на робочу силу за допомогою формування державного замовлення на важливих напрямках, зокрема розвитку підприємств оборонного комплексу, енергетики, зведення об'єктів інфраструктури, будівництва доріг, мостів, шкіл, лікарень, ремонтно-відновлювальних робіт, будівництва захисних споруд, вантажних, сільськогосподарських робіт тощо.

Отже, зменшення масштабів безробіття є пріоритетним для держави та потребує вжиття невідкладних заходів. Серед таких заходів важливим є розширення поля прикладання праці. Створення нових робочих місць попередить довгострокову стагнацію виробничої активності, поширення хронічного безробіття, сприятиме зменшенню економічного навантаження на працюючих, посиленню мотивації до праці, зростанню надходжень до бюджетів і соціальних фондів.

УДК 338.23

Лук'яненко Н.Е.¹, Чебан Ю.А.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. БАД-530 НУ «Запорізька політехніка»

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Світу загрожує масштабний голод, адже у світі залишилося лише на 10 тижнів пшениці на доступних складах через війну в Україні та

заборону Індії експорту пшениці. І це не єдиний економічний аргумент для підтримки України для перемоги над агресором, але, на жаль, поки реальних дій та кроків від країн Європи ще не достатньо для конкретних оптимістичних прогнозів. Проте вже зараз ми маємо формувати плани по відновленню нашої країни, по розробці кроків, детальних планів відбудови економіки. По завершенню активних бойових дій Україна повинна терміново розпочати велике післявоєнне відновлення в тому числі – економічне за підтримки держави та міжнародних фінансових інститутів..

Держава та міжнародне співтовариство має забезпечувати, передусім, безпеку, в усіх її проявах. Лише на безапеляційній основі безпеки можливо говорити про повноцінне відновлення роботи бізнесу, 17 % якого на сьогодні працює майже без змін.

Вже близько місяця міжнародні організації активно обговорюють плани з відродження економіки України, які ініційовані нашим урядом та Офісом президента.

Основними напрямками відновлення зазначено наступне:

- повний доступ до ринків ЄС та G7. Велика Британія та Європейський Союз вже оголосили про скасування імпорتنих податків на українську продукцію, сподіваємося й інші країни приєднаються до даної ініціативи.

- стратегічно важливим для нашої країни є отримання статусу кандидата та перспектива у найкоротші терміни мати повне членство в ЄС.

- оскільки ринок є саморегульним механізмом, під час кризи він потребує більше свобод, ніж у період стагнації, тому уряд готовий забезпечити режим дерегуляції та лібералізації економіки нашої держави. – принциповим завданням для нашої держави має стати перехід від експорту сировини до переробки в галузях, які дають високі експортні доходи, зокрема у сферах сільського господарства та металургії.

- надважливим, на жаль, на тривалий час залишиться для України військовопромисловий комплекс

- розвиток та впровадження нових технологій, виробництво систем ПВО, захисту та оборони.

- реалізація програм енергетичної автономії шляхом збільшення внутрішнього видобутку газу та розвитку атомної енергетики тощо.

- пріоретизація у розміщенні замовлень по проектам відновлення в українських компаніях, що дасть змогу розвивати економіку, створить нові робочі місця та поживить підприємницьку активність.

Найбільш потужним джерелом фінансування мають стати резервні фонди країни агресора а також підтримка міжнародної спільноти – уряди країн Євросоюзу, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку.

Доцільно створити координаційний штаб при фонді солідарності та підтримки України, який виконує функцію залучення та координації міжнародної допомоги. У період з 1985 по 2015 рік 20 із 35 країн, у яких відбувся збройний конфлікт, отримали підтримку від Трастового фонду на безоплатній основі. Як наголошувалося раніше, важливим є детальне планування, але воно має витікати з двох основних стратегічних напрямів.

На першому етапі, що триватиме перші післявоєнні місяці – основні зусилля мають бути зосереджені на інфраструктурі, реструктуризації соціальних об'єктів та наданні гуманітарної допомоги. Передусім, мають бути відремонтовані дороги, відновлені мости, залізниці, залізничні станції, електромережі та підстанції, системи водопостачання та водовідведення, сільськогосподарські угіддя та будинки, школи, лікарні, адміністративні будівлі. Друга фаза, яка може тривати до кількох років, зміщує свою увагу на закладення основи для сталого економічного зростання, поступово зменшуючи обсяги фінансової допомоги в секторах соціальної та критичної інфраструктури. Тут основні зусилля зосереджені на створенні робочих місць та розвитку підприємництва.

Нарешті, остаточною ланкою до запропонованої концепції реформування вітчизняної економіки під бойовими мистецтвами є зміна цілей національної структурної економічної політики з огляду на пріоритети повоєнного розвитку. Тобто замість існуючих практик державної підтримки бюджетування та експортоорієнтованих галузей (тобто вони визначають сировину для української економіки, а крім того, ринки, на яких працюють компанії цих галузей в Україні значною мірою потребують уряду), стимулювати розвиток малого та середнього підприємництва, заохочуючи приватних підприємців та підприємців інвестувати у реалізацію стартапів та інноваційних проєктів.

Динамічне зростання у післявоєнний час в Україні можливе лише за умови реалізації заходів розвитку національної економічної відповідно до чіткої та послідовної стратегії надання свобод бізнесу та спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Головним пріоритетом такої стратегії має стати зміна структури державного бюджету, 85% якого на сьогодні йде на покриття боргів. Це означає, що замість того, щоб перевантажувати державний бюджет різноманітними соціальними програмами, необхідно зосередитися на фінансуванні оборонних програм та розбудові військовопромислового комплексу, що включає розбудову сучасної системи територіальної оборони.

Натомість більшість соціальних проблем наших людей має вирішуватися передусім шляхом стимулювання їх самозайнятості,

розвитку підприємництва та створення фундаменту для формування середнього класу, що створює передумови для збільшення доходів громадян, зменшує безробіття та зайнятість у легальному секторі економіки, забезпечує набагато вищий рівень соціального забезпечення, ніж у тіньовому секторі.

УДК 351.863

Лук'яненко Н.Е.¹, Петрик К.В.²

¹старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. БАД-530 НУ «Запорізька політехніка»

ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Продовольча безпека є невід'ємною складовою державної аграрної політики. Забезпечення продовольчої безпеки відповідно до вимог Конституції України та інших актів чинного законодавства покладається на державу. Економіка нашої держави, зокрема аграрний сектор економіки, протягом восьми останніх років зазнає значних утрат у зв'язку з тривалою агресією Росії, а від 24 лютого 2022 р. набула форми тотальної повномасштабної війни, що стало причиною введення в Україні правового режиму воєнного стану.

В Україні на базі Держпродспоживслужби була створена Національна платформа продовольчої безпеки, яка об'єднує зусилля виробників аграрної продукції, торговельних мереж, військових адміністрацій та міжнародних організацій для розбудови вітчизняної економіки.

Україна протягом багатьох років входила до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових. Важливість ролі України особливо виявилася під час пандемії COVID – 19, коли було зруйновано глобальні ланцюги постачання товарів. За результатами 2020/2021 маркетингового року експорт зернових і зернобобових та продуктів їх переробки склав 44,9 млн т. Зокрема, експортовано 16,6 млн т пшениці, 4,2 млн. т. ячменю, 18,4 тис. т жита, 23,1 млн т кукурудзи, а також 126,9 тис. т. борошна. Україна сприяла продовольчій безпеці країн-партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці.

Воєнні дії на території України створюють загрози у формуванні продовольчої безпеки не лише для населення нашої держави, але й інших держав, зокрема країн Азії та Африки, які є імпортозалежними від поставок української аграрної продукції. На сьогодні третина

українських сільськогосподарських земель є непридатними для посіву через бойові дії. Негативно впливає на ведення сільського господарства значне подорожчання пального та проблеми логістичного забезпечення.

В умовах триваючої повномасштабної агресії актуальності набуває розроблення комплексної державної програми забезпечення продовольчої безпеки, яка вміщує як заходи негайного реагування на продовольчому ринку, так і заходи, спрямовані на подолання наслідків бойових дій, відновлення промислової, соціальної інфраструктури, відновлення зруйнованих територій та екологічного стану довкілля й запровадження системного підходу такого відновлення з впровадженням відповідних заходів.

На законодавчому рівні варто визначити пріоритетні напрями, які стануть підґрунтям для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану та у післявоєнний період:

- розвиток та підтримка адаптивних (гнучких), сталих і децентралізованих агропродовольчих систем; – локалізація продовольчих систем;
- державна підтримка відновлення та розвитку сільських територій;
- державна підтримка малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції;
- застосування екологічних практик у сільському господарстві;
- системне стимулювання дрібних агровиробників та розвиток прозорого ринку землі.

Отже, на сьогодні проблема формування та забезпечення продовольчої безпеки є надзвичайно актуальною не лише в Україні але й у світі. Для формування продовольчої безпеки необхідно застосувати та впроваджувати відповідні механізми та інструменти щодо регулювання та забезпечення відповідними ресурсами та технологіями, застосування ефективної взаємодії інститутів влади та суспільства у сфері продовольства, здійснювати моніторинг внутрішніх та зовнішніх загроз та вирішувати конкретні завдання, поліпшувати становище виробників сільськогосподарської продукції, стимулювати їх, враховувати існуючий рівень продовольчої безпеки в державах, особливості державної національної політики.

Відповідальний на факультеті _____
(підпис)

Декан факультету
КОРОЛЬКОВ _____
(підпис)

Ніна ПАВЛІШИНА
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Владислав
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Наукове електронне видання
Можна використовувати в локальному та
мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2023
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ
ТА УПРАВЛІННЯ

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. № 266

Видавець і виготовлювач
Національний університет «Запорізька політехніка»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6952 від 22.10.2019.